

NÜMUNƏVİ MÜSƏLMAN QADIN

HƏZRƏTİ MƏRYƏM

“Xatırla ki, bir zamanlar mələklər belə
demişdilər: “Ya Məryəm, həqiqətən Allah
səni seçmiş, təmizləmiş, aləmlərin
qadınlarından üstün tutmuşdur”
 (“Ali-İmran” surəsi, 3/42).

HARUN YƏHYA

MÜƏLLİF HAQQINDA

Harun Yehya imzasından istifadə edən müəllif 1956-cı il-də Ankarada anadan olmuşdur. Memar Sinan Universitetinin gözəl sənətlər fakültəsində və İstanbul Universitetinin fəlsəfə bölümündə təhsil almışdır.

1980-ci illərdən bu günə qədər imani, elmi və siyasi mövzularda xeyli əsər yazıb. Müəllifin üzərində çalışdığı əsas mövzular elm adı altında təqdim edilən 2 müasir mif olan darvinizm və materializmin puç edilməsidir. Müəllifin bəzi əsərləri 40-dan artıq dillə tərcümə edilmiş və həmin ölkələrdə nəşr edilmişdir. Harun Yehyanın əsərləri yaş, irq, milliyət ayrışçılığını salmadan bütün insanlara səslənir. Müsəlmanlara olduğu qədər, müsəlman olmayanlara da xitab edir. Bu kitabların əsas məqsədi oxucunu Allahın varlığı və təkliyi kimi mövzular haqqında fikirləşməyə həvəsləndirərək oxucunun görüşünü açmaq, inamsız sistemlərin batıl görüşlərini və çürük quruluşlarını ortaya çıxarmaqdır.

NÜMUNƏVİ MÜSƏLMAN QADIN
HƏZRƏTİ
MƏRYƏM

NÜMUNƏVİ MÜSƏLMAN QADIN

HƏZRƏTİ

MƏRYƏM

“Xatırla ki, bir zamanlar mələklər belə demişdilər: “Ya Məryəm, həqiqətən Allah səni seçmiş, təmizləmiş, aləmlərin qadınlarından üstün tutmuşdur” (“Ali-İmran” surəsi, 3/42).

HARUN YƏHYA

Çevirən: Elşad Miri

MÜƏLLİF VƏ ONUN ƏSƏRLƏRİ HAQQINDA

Harun Yəhya imzasından istifadə edən müəllif 1956-cı ildə Ankarada anadan olub. Orta məktəbi Ankarada oxuyub. Sonra İstanbulda Memar Sinan Universitetinin gözəl sənətlər fakültəsində və İstanbul Universitetinin fəlsəfə bölümündə təhsil alıb. 80-ci illərdən bu günə qədər imani, elmi və siyasi mövzularda xeyli əsər yazıb. Bununla yanaşı müəllifin təkamülçülərin (darvinistlərin) saxtakarlığını, onların iddialarının heç bir elmi həqiqətə əsaslanmadığını göstərən, habelə darvinizmin qanlı ideologiyalarla şübhəli əlaqələrini üzə çıxaran bir çox mühüm əsərləri var.

Müəllifin bu imzası inkarçı düşüncəyə qarşı mübarizə aparan iki peyğəmbərin xatirəsinə hörmət əlaməti olaraq seçilib: onları yad etmək məqsədilə Harun və Yəhya adlarından istifadə edilib. Rəsulullahın möhürünün müəllif tərəfindən kitabların üz qabığına vurulmasının simvolik mənası isə onların içindəkilərlə bağlıdır. Bu möhür Qurani-Kərimin Allahın sonuncu Kitabı və sonuncu sözü, Peyğəmbərimizin isə peyğəmbərlərin sonuncusu olmasının rəmzidir. Müəllif bütün yazılarında Qurani və Rəsulullahın sünnesini rəhbər tutur. Bununla da inkarçı düşüncə sistemlərinin bütün əsas iddialarını bir-bir puça çıxarmağı və dinə qarşı yönələn etirazları tamamilə susduracaq sonuncu sözü söyləməyi hədəf seçir. Zox böyük hikmət və kamal sahibi olan Rəsulullahın möhürü bu sonuncu sözü söyləmək niyyətinə bir dua kimi istifadə edilib.

Müəllifin əsərlərindəki əsas məqsəd Qurani bütün dünyada təbliğ etmək, bununla insanları Allahın varlığı, birliyi və axirət kimi əsas iman məsələləri barədə dərinlən düşünməyə sövq etmək, inkarçı sistemlərin çürük əsaslarını və batil tətbiqatlarını hər kəsə göstərməkdir.

Harun Yəhyanın əsərləri Hindistandan ABŞ-a, Böyük Britaniyadan İndoneziyaya, Polşadan Bosniya-Hersoqovinaya, İspaniyadan Braziliyaya, Malayziyadan İtaliyaya, Fransadan Bolqarıstana və MDB ölkələrinə qədər dünyanın əksər ölkələrində maraqla qarşılır və birnəfəsə oxunur. İngilis, fransız, alman, italyan, ispan, portuqal, urdu, ərəb, alban, rus, boşnak, uyğur, İndoneziya, malay, benqal, bolqar, yapon, xin, Azərbaycan kimi dillərə tərcümə edilən bu əsərlər geniş oxucu kütləsi tərəfindən maraqla izlənilir.

Dünyanın dörd bir tərəfində böyük rezonans doğuran bu diqqətəlayiq əsərlər insanların çoxunun iman gətirməsinə, əksər adamların da öz imanını kamilləşdirməsinə səbəb olur. Bu kitabları oxuyan və incələyən hər kəs onlardakı hikməti, habelə yığcam, dolğun, asan başa düşülən səmimi üslubu,

həyatı həqiqətlərin elmi-məntiqi izahını dərhal görür. Bu əsərlər hər bir kəsə tez bir zamanda təsir etmək, tam nəticə vermək, etirazlara yer qoymamaq və dəlillərin elmiliyi kimi xüsusiyyətlərə malikdir. Bu əsərləri oxuyan və onların üzərində ciddi düşünən adamların materialist fəlsəfəni, ateizmi, başqa batil fikir və fəlsəfələri müdafiə etməsi daha əsla mümkün deyil. Bəziləri müdafiə etsələr belə bunu yalnız inadkarlıq üzündən edəcəklər, çünki onların fikirlərinin əsasları çürükdür.

Dövrümüzdəki bütün inkarçı cərəyanlar Harun Yəhyanın külliyyatında elmi düşüncə nöqtəyi-nəzərindən məğlub ediləblər. Şübhə yoxdur ki, bu xüsusiyyətlər Quranın hikmətindən və onun ifadə etdiyi fikirlərin gözəlliklərindən qaynaqlanır.

Müəllifin özü isə bu əsərlərinə görə lovğalanmır, əksinə, Allahın hidayətinə vasitəçi olmağa niyyət edir. Bundan başqa bu əsərlər nəşr edilərkən heç bir maddi qazanc güdülmür.

Bu həqiqətlər nəzərə alınmalıdır. O zaman məlum olar ki, insanları onlara görmədiyini görməkdə kömək edən, onların hidayətə gəlməsinə səbəb olan belə əsərlərin oxunmasına həvəsləndirməyin özü də çox mühüm xidmətdir. Bu dəyərli əsərləri tanımaq əvəzinə insanların zəhnini qarışdıran, fikirlərinin qarışmasına səbəb olan, şübhə və tərəddüdləri aradan qaldırmağa, imanı xilas etməyə bir təsiri olmadığı təcrübədən keçirilən kitabları yaymaq yalnız və yalnız əmək və vaxt itkisi demək olacaq. İmanı xilas etməkdən daha çox müəllifin ədəbi gücünü göstərməyə yönəlmiş kitablarda bu təsirin olmayacağı aydındır. Bu mövzu ilə bağlı şübhəsi olanlar varsa, onlar Harun Yəhyanın əsərlərinin yeganə məqsədinin dinsizliyi aradan qaldırmaqdan və Quran əxlaqını yaymaqdan ibarət olduğunu, bu xidmətdəki təsir gücünün, müvəffəqiyyət və səmimiyyətin aydın görüldüyünü oxucuların ümumi qənaətindən anlaya bilər. Bunu qəti şəkildə yəqinləşdirmək və anlamaq lazımdır ki, dünyadakı zülm və iğtişaların, müsəlmanların çəkdiyi əziyyətlərin əsas səbəbi dinsizliyin ideya hakimiyyətidir.

Bunlardan qurtulmağın yolu isə dinsizliyin ideya cəhətdən məğlub edilməsi, imani həqiqətlərin ortaya çıxarılması və Quran əxlaqının insanların dərk edib mənimsəyə biləcəyi şəkildə çatdırılmasıdır. Dünyanı hər gün daha çox zülmə, iğtişaş və fəsadlara məruz qoymaq istəyənlərin niyyətini nəzərə alsaq bəlli olar ki, bu xidmətin mümkün qədər sürətli və təsirli şəkildə yerinə yetirilməsi çox vacibdir. Əks təqdirdə çox gec ola bilər. Bu əhəmiyyətli xidmətdə çox böyük bir vəzifəni öz üzərinə götürmüş Harun Yəhyanın külliyyatı Allahın icazəsi ilə XXI əsrdə insanları Quranda bildirilən əmin-amanlığa və barışa, doğruluq və ədalətə, gözəllik və xoşbəxtliyə aparmaqda bir vasitə olacaq.

NÜMUNƏVİ MÜSƏLMAN QADIN

HƏZRƏTİ
MƏRYƏM

HARUN YƏHYA

İÇİNDƏKİLƏR

Giriş	10
Nümunəvi müsəlman qadın: Hz.Məryəm	16
Quranda Məryəm oğlu İsa Məsih	64
Cahiliyyə cəmiyyətində qadına münasibət	86
Quranda qadına verilən dəyər	106
Quranda ideal müsəlman qadın xarakteri	158
Allahın Quranda diqqət yönəltdiyi qadınlar	228
Nəticə	266
Təkamül yalanı	270

GİRİŞ

ütün insanların yeganə yolgöstərəni Quran-
dır. Allah Quran ayələri ilə insanlara həyat-
ları boyunca qarşılaşa biləcəkləri hər məsə-
lədə ehtiyac duyacaqları hər cür bilgini,
düzgün və səhv olanları bildirmişdir. Bundan
başqa, Quran Peyğəmbərimizin (s.ə.v.) sün-
nəsini də bütün inananlar üçün bir yolgöstə-
rən etmişdir. Ancaq bununla yanaşı, Allah
Quranda peyğəmbərlərin və saleh möminlə-
rin həyatlarından nümunələr göstərərək, insanların Quran əx-
laqını gündəlik həyatda necə yaşayacaqlarını görə bilmələ-
rini təmin etmişdir.

Allah **“And olsun ki, onlar sizin üçün, Allaha və axirət
gününə ümid bəsləyənlər üçün gözəl örnəkdir. Kim üz
döndərsə, bunun zərəri ancaq onun özünə olar. Allah
möhtac deyildir, O, tərifə layiqdir!”** (“Mumtəhinə” surə-
si, 60/6) və **“Həqiqətən Biz sizə açıq-aşkar ayələr, sizdən
əvvəl gəlib gedənlər barədə hekayətlər və müttəqilər
üçün öyüd-nəsihət nazil etdik”** (“Nur” surəsi, 24/34) ayə-
ləri ilə bu insanların əxlaqında axirətə ümid edən təqva sa-
hibi möminlər üçün gözəl nümunələr və nəsihətlər olduđu-
nu xatırlatmışdır.

Adı Quranda qeyd edilən və möminlərin gözəl əxlaqı üzə-
rində düşünüb özlərinə nümunə götürmələri lazım olan sa-
leh möminlərdən biri də Hz.Məryəmdir. Hz.Məryəm **“Allah
iman gətirənlərə isə Fironun zövcəsini misal çəkdi...**

Həmçinin namusunu möhkəm qoruyub saxlamış İmranın qızı Məryəmi də misal çəkdi. Biz libasının yaxasından ona Öz ruhumuzdan üfürdük. Məryəm Rəbbinin sözlərini, kitablarını təsdiq etdi və itaət edənlərdən oldu” (“Təhrim” surəsi, 66/11-12) ayələri ilə Allahın gözəl əxlaqına görə Quranda bütün insanlara nümunə göstərdiyi iki qadından biridir. Dolayısı ilə Hz.Məryəmin bu gözəl əxlaqını hər məsələdə bizə ən düzgün məlumat verən Qurandan öyrənmək və bu əxlaq səviyyəsinə çatmağa səy göstərmək bütün mömin insanlar üçün mühüm bir məsuliyyətdir.

Allah Hz.Məryəmin şəxsində **“ideal müsəlman qadın xarakteri”**ni nümayiş etdirir. Quranda bildirilən ideal qadın xarakteri bu gün cahiliyyə cəmiyyətlərində geniş yayılan qadın xarakterlərindən çox fərqlidir. Cahiliyyə cəmiyyətlərində yaşayan qadınlar bütövlükdə cəmiyyət tərəfindən onlara uyğun görülən və nəsil-dən-nəsilə ötürülərək günümüzdə qəddər gələn ortaq bir xarakteri yaşayırlar. Cahiliyyə cəmiyyəti qadının və kişinin hər ikisi üçün fərqli əxlaq xüsusiyyətləri müəyyənləşdirmişdir. Kişinin nümayiş etdirməli olduğu xarakter və ondan gözlənilən şəxsiyyət qadından gözləniləndən tamamilə fərqlidir. Həmçinin kişinin idealları, həyata baxışı, həyat tərz, hadisələri dəyərləndirməsi də qadıninkılardan tamam ayrıdır.

Qurana görə isə qadınla kişi eyni məsuliyyətə malikdir. Allah Quranda **“ideal bir müsəlman xarakteri”**ndən bəhs edir. Bu xarakterdə kişinin məsul olduğu bütün əxlaq xüsusiyyətlərinə görə qadın da eyni şəkildə məsuliyyət daşıyır. Allah bir ayədə müsəlman qadının və müsəlman kişinin yerinə yetirməli olduğu bu ortaq İslam əxlaqını bu cür bildirir: **“Həqiqətən Allah məhz müsəlman kişilər və qadınlar, mömin kişilər və qadınlar, müti kişilər və qadınlar, doğru danışan kişilər və qadınlar, səbrli kişilər və qadınlar,**

“Həqiqətən,
Biz sizə açıq-aşkar ayələr,
sizdən əvvəl gəlib gedənlər
barəsində məsəllər və
müttəqilər üçün öyüd-nəsihət
nazil etdik”
 (“Nur” surəsi, 24/34).

təvazökar kişilər və qadınlar, sədəqə verən, oruc tutan kişilər və qadınlar, ayıb yerlərini qoruyub saxlayan kişilər və qadınlar və Allahı çox zikr edən kişilər və qadınlar üçün məğfirət və böyük bir mükafat hazırlamışdır!” (“Əhzab” surəsi, 33/35).

Göründüyü kimi, Qurana görə qadının və kişinin xarakteri cəmiyyətin dəyər mühakimələrinə və davam edən adət-ənənələrinə görə deyil, Allahın bildirdiyi **“ideal müsəlman əxlaqı”**na görə formalaşdırılır. Bu əxlaqı yaşayan müsəlman qadın son dərəcə güclü və sağlam bir şəxsiyyətə malikdir. O, bu həyat tərzini cəmiyyətin nəzərində bir üstünlük əldə edə bilmək üçün deyil, ancaq Allahın razılığını və sevgisini qazana bilmək üçün yaşayır.

Bu kitabda cahiliyyə cəmiyyətlərində yerləşmiş qadın xarakterinin necə səhv olduğuna toxunacaq və bu xarakterin cəmiyyətdə necə qəbul edildiyinə nəzər salacağıq. Bundan başqa, Allahın bütün aləmlərin qadınlarından üstün tutduğunu bildirdiyi Hz.Məryəmin əxlaqından danışaraq, bu yolla **“nümunəvi bir müsəlman qadın”**ın malik olduğu yüksək əxlaq anlayışını və **“ideal müsəlman qadın xarakterini”** ortaya qoyacağıq.

Allah dərgahında üstünlüyün ancaq imana, Allah qorxusuna və gö-

zəl əxlaqa görə olduğunu və Allahın **“Mömin olmaqla bərabər yaxşı işlər görən kişilər və ya qadınlar cənnətə daxil olurlar. Onlara xurma çayı qədər haqsızlıq edilməz!”**

(“Nisa” surəsi, 4/124) ayəsi ilə bildirdiyi kimi, əməli-saleh iş görən hər insanın - o, qadın, ya da kişi olsun, heç bir fərq qoyulmadan - Allahın razılığı, mərhəməti və neməti ilə qarşılaşacaqlarını xatırladacağıq.

Kitabın başqa bir məqsədi də bir tərəfdən, ideal müsəlman xarakterindən bəhs etmək, digər bir yandan da cahiliyə cəmiyyətlərində görünən qadın xarakterinin mənfi yönlərini ortaya çıxararaq, bu kimlikdən uzaqlaşmaq istəyənləri həm dünyada, həm də axirətdə onlara şəxsiyyət, hörmət və üstünlük qazandıracaq bir əxlaqdan və həyat tərzindən xəbərdar etməkdir.

**NÜMUNƏVİ
MÜSƏLMAN
QADIN:
HZ.MƏRYƏM**

Hz.Məryəmin yaşadığı cəmiyyətin xüsusiyyətləri

z.Məryəm tarixi mənbələrə görə, təxminən 2000 il əvvəl yaşayıb. O, Allahın dünyada və axirətdə seçdiyi qadınlardan biridir.

Hz.Məryəm tarixi mənbələrə görə, həmin dövrdə Roma imperatorluğunun hakimiyyəti altında olan Fələstin torpaqlarında anadan olmuşdur. Yəhudi cəmiyyəti içərisində və həmin nəsildən

biri olaraq dünyaya gəlmişdir.

Həmin dövrdə Roma imperatorluğunda geniş yayılan din isə bütperəstlik idi. Allahın Quranda bildirdiyi kimi, bir vaxtlar **“bütün aləmlərdən üstün tutulmuş”** (“Bəqərə” surəsi, 2/47) bir tayfa olan yəhudilər isə özlərindən uydurduqları bəzi xurafatlarla bütperəstliyə (təsvirçiliyə, şəkilçiliyə) üz tutmuş, Allahın onlar üçün seçib bəyəndiyi dinləri təhrif etmişdilər. Allahın əmrlərinə üsyan etmiş və onlara bəxş etdiyi nemətlərə qarşı şükür etməmişdilər. Bəziləri isə nəfslərinin xoşuna gəlməyən əmrlərlə gəldiyi üçün Allahın onlara bir rəhmət olaraq göndərdiyi peyğəmbərləri öldürəcək səviyyədə yollarından azmışdılar. Quranda İsrail oğullarının bu azğın hərəkətləri belə bildirilir:

“Biz İsrail oğullarından əhd almış, onlara peyğəmbərlər göndərmişdik. Hər dəfə bir peyğəmbər onların yanı-

na ürəklərinə yatmayan bir hökmlə gəldikdə bir qismini yalançı hesab edər, bir qismini də öldürərdilər” (“Maidə” surəsi, 5/70).

Hz.Məryəm bütün bu qarışıqlıqların hökm sürdüyü və yəhudilərin bütün ümidlərini çoxdan gözlədikləri Məsihin (Xilaskarın) gəlişinə bağladığı bir dövrdə dünyaya gəlmişdir. Allah İsrail oğullarının bütün intizarının əsas mərkəzini təşkil etməsindən tamamilə xəbərsiz olan Hz.Məryəmi bu müqəddəs vəzifə üçün xüsusi olaraq seçmiş və yetişdirmişdir. Allah **“Onun adı Məryəm oğlu İsa əl-Məsihdür ki, dünyada və axirətdə şanı uca və yaxın olanlardandır. Və salehlərdəndir...”** (“Ali-İmran” surəsi, 3/45-46) sözləri ilə təriflədiyi Hz.İsanı dünyaya gətirmək vəzifəsini Hz.Məryəmə vermişdir.

Hz.Məryəm Allahın seçdiyi bir insan olaraq bu insanların batil və cahil inancları arasında gözəl əxlaqı, haqq dini təmsil etmişdir.

Allah Hz.Məryəmin həyatı ilə bağlı onun ailəsindən, anadan olmasından, Hz.İsanı dünyaya gətirməsindən, yaşadığı cəmiyyətin böhtanlarına tuş gəlməsindən tutmuş nümayiş etdirdiyi yüksək əxlaq xüsusiyyətlərinə qədər bir çox məsələləri bizə Quranda bildirir.

*Allahın
aləmlərdən
üstün tutduğu
İmran ailəsi*

Allah Quranın “Allah Adəmi, Nuhu, İbrahim övladını və İmran ailəsini aləmlər üzərində seçilmiş etdi. Onlar biri digərindən törəmiş bir nəsil idilər...” (“Ali-İmran” surəsi, 3/33-34) ayələri ilə İmran ailəsinin Hz.Adəm, Hz.Nuh və İbrahim ailəsi ilə eyni nəsil-dən gəldiklərini və aləmlər üzərində seçilmiş insanlar olduqlarını bildirir. Hz.Məryəm də bu nəsildən - seçilmiş İmran ailəsindən gəlir.

İmran ailəsi Allaha səmimi bir ürəklə iman gətirən, bütün işlərində Ona üz tutan və Allahın qoyduğu qayda-qanunlara riayət edən bir ailə idi.

Hz.Məryəmin dünyaya gəlməsi

İman yiyəsi bir qadın olan İmranın xanımı Hz.Məryəmə hamilə qaldığını öyrənən zaman dərhal Allaha dua etmiş, Onun şəninə təriflər demiş və doğacağı uşağı Allaha nəzir etdiyini söyləmişdi. Bir qız doğduğunu görəndə isə ona “**abidə**”, yəni “**həmişə Allaha ibadət edən**” mənasına uy-

“Xeyr, yaxşı işlər görüb
özlərini Allaha təslim edənlərin
Rəbbi yanında mükafatı vardır.
Onların heç bir qorxusu yoxdur
və onlar qəm-qüssə görməzlər”
 (“Bəqərə” surəsi, 2/112).

ğün gələn Məryəm adını qoymuşdu. Allah Quranda İmranın xanımının bu duasını bizə belə xəbər verir:

“İmranın zövcəsinin: “Ey Rəbbim, bətnimdəkini sənə (azad) xidmətkar olmaq üçün nəzir edirəm. Məndən qəbul et! Əlbəttə, Sən eşidənsən, bilənsən!” - dediyini xatırla! Onu doğduğu zaman: “Ey Rəbbim! Mən qız doğdum” - söylədi. Halbuki Allah onun nə doğduğunu və oğlanın qız kimi olmadığını yaxşı bilirdi. “Mən onun adını Məryəm qoydum, onu və onun nəslini mə-lun şeytandan Sənə tapşırıram” - dedi” (“Ali-İmran” surəsi, 3/35-36).

Allah Hz.Məryəmin anasının onu “bətnindəkini (azad) xidmətkar olmaq üçün Allaha nəzir etdiyi”ni bildirir. Bu ifadənin ərəb dilindəki əsl mətnində qeyd edilən **“muharrərən”** kəlməsi **“ancaq axirət işləri ilə məşğul olan, dünya ilə əlaqəsi olmayan, həmişə Allaha ibadət edən, Allahın məbədinin xidmətkarı, səmimi olaraq ibadət edən, ibadətində dünya məqsədi olmayan insan”** mənalarına uyğun gəlir.¹

Həqiqi mənada müstəqillik insanın ancaq Allaha qulluq edib Ona təslim olması, varlıqlara və ya bir çox dəyərlərə qulluq etməkdən tamamilə azad olması ilə əldə edilə bilər. İmranın xanımı da Hz.Məryəmi hər cür asılılıqdan azad olub Allaha nəzir etdiyini söyləyərək, Allaha dua edərək onun ancaq Allaha qulluq edən, insanların razılığını qazanmaq məqsədindən tamamilə uzaqlaşmış bir insan olmasını arzu etmişdi.

Hz.Məryəm dünyaya gələn zaman anasının davranışı yə-nə Allahı razı salmaq məqsədi güdmüşdü. Dərhal Allaha üz tutmuş, həm Hz.Məryəmi, həm də onun nəslini şeytanın şərindən qoruması üçün Allaha səmimiyyətlə dua etmişdi.

Allah İmranın xanımının bu səmimi duasını qəbul etmiş

يَا مَرْيَمُ خُذِي الصَّكَّتَ لِنَفْسِكَ فَتَكُونِينَ مِنَ السَّاجِدِينَ • وَحَتَّىٰ آتَا
 مِنْ لَدُنَّا وَقِيلَ لَهَا خُذِي الْبُرْجَانَ بِكَ • وَبِئْسَ الَّذِي يَدِينُ وَلَا
 يَكْفُرُ بِحَتَّىٰ الرَّقِيبَةِ • وَسَاءَ مَا عَلَىٰ يَوْمِ الْوَلَدِ وَتَوَدَّ
 يَتَوَدَّ وَيَوْمَ تَنْفَعُ حَتَّىٰ • وَلَا تَكْفُرِي الْكِتَابِ مِنْهُمْ
 إِذِ انْتَبَهتِ مِنْ أَهْلِهَا فَكَانَ أَشْرَقِيًّا • فَاتَّخَذَتْ مِنْ
 دُونِهِمْ حِجَابًا فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا
 سَوِيًّا • قَالَتْ إِنِّي أَعُوذُ بِالرَّحْمَنِ مِنْكَ إِنْ كُنْتَ تَقِيًّا
 • قَالَ إِنَّمَا أَنَا رَسُولُ رَبِّكِ لِأَهَبَ لَكِ غُلَامًا زَكِيًّا •
 قَالَتْ إِنِّي يَتَوَدَّ لِي غُلَامًا لَمْ يَمْسَسْهُ قَبْرًا وَلَا ذَكَرًا
 • قَالَ كَذَلِكَ قَالَ لِي هُوَ عَلَىٰ هَيْبٍ وَلِلْجَنَّةِ آيَةٌ
 لَيْتَ أَسْرُورًا وَرَحْمَةً مِنَّا وَكَانَ الرَّاغِبِينَ • فَتَوَدَّ مَا تَكْفُرَاتِ
 بِهِ مَكَانًا قَابِئًا • فَجَاءَهَا الطَّمَسُ إِلَىٰ جِدْعِ الْعُنُقِ قَالَتْ
 يَا لَيْتَنِي مِتُّ قَبْلَ هَذَا وَكُنْتُ نَسِيًّا نَسِيًّا • فَكَوْنِي مِنْ
 تَحْتِهَا أَتَخَذَنِي قَدْ جَعَلْتَ لِي آيَةً تَحْتِكَ سَرِيًّا • وَهِيَ تَرَىٰ
 إِلَيْكَ بِجِدْعِ الْعُنُقِ فَاسْمِعْ لِي أَعْلِيًّا وَطَلَبًا حِينًا •

“Meryem” surəsinin ilk 11 ayəsini göstərən Quran səhifəsi.

və **“Belə olduqda Rəbbi yaxşı qəbul etdi, onu gözəl bir fi-dan kimi böyütdü...”** (“Ali-İmran” surəsi, 3/37) ayəsi ilə bildirdiyi kimi, Hz.Məryəmi ən gözəl şəkildə yetişdirmiş, onu yüksək bir əxlaqla tərbiyələndirmişdi.

Həz.Məryəmin anasının Allaha olan bu səmimi imanını hər işində özünə ancaq Allahı vəkil seçməsi, köməyi, neməti həmişə Allahdan istəməsi, Ona ixlasla və dərin bir təslimiyyətlə bağlanması bütün iman gətirənlər üçün üzərində düşünlməsi lazım olan çox mühüm bir örnəkdir.

Allahın Hz.Zəkəriyyəni

Həz.Məryəmi yetişdirməklə vəzifələndirməsi

Həz.Zəkəriyyə Allahın hidayət verdiyi, salehlərdən etdiyi, aləmlərdən üstün tutduğu və doğru yola istiqamətləndirdiyi peyğəmbərlərdəndir. Allah Quranda Həz.Zəkəriyyədən təriflə bəhs etmiş, onun Allaha olan bağlılığına, təqvasına və gözəl əxlaqına diqqət yönəltmişdir:

“Zəkəriyyəni, Yəhyanı, İsanı, İlyası da hidayətə çatdırdıq. Onların hamısı əməlisalehlərdən idi. Biz həmçinin İsmayılı, Əlyəsəyi, Yunisi və Lutu da hidayətə çatdırdıq və onları aləmlərdən üstün tutduq. Biz onların atalarından, nəsilərindən və qardaşlarından da bir qismini hidayətə çatdırdıq, onları seçdik və düz yola yönəlttik” (“Ənam” surəsi, 6/85-87).

Allah “Ali-İmran” surəsinin 37-ci ayəsi ilə Həz.Məryəmin yetişdirilməsinin məsuliyyətini Həz.Zəkəriyyənin üzərinə qoyduğunu bildirmişdir.

Həz.Zəkəriyyə Həz.Məryəmlə yaxından maraqlanmış, onun həyatındakı möcüzəvi hadisələrə şəxsən şahid olmuş və onun başqa insanlardan üstün tutulmuş bir insan olduğunu dərk etmişdir. Həz.Zəkəriyyə Həz.Məryəmin başına gələn bəzi hadisələrə, Allahın onu mərhəməti ilə dəstəklədiyinə və

**“...Nə gözəl bəndə!
O daim Allaha sığınan
bir kimsə idi”
 (“Sad” surəsi, 30).**

“...onlar d rgahımızda
seçilmiş ən yaxşı
kimsələrd ndirlər!”
 (“Sad” surəsi, 47).

Gilovanni Bellinin Venedikdəki S.Zaccaria Kilsəsində nümayiş etdirilən 1505-ci il   aid “Həzrəti Məryəm v   zizl r” adlı əsəri.  hşab üzərində yaęlı boya il   işlənən 402 x 272 sm ölçülərindəki bu mimb r şekli sonra tuvala köçürülmüşdür.

onu müxtəlif vasitələrlə Öz dərgahından nemətləndirdiyinə şahid olmuşdur. Allah bu hadisələrdən birini “Ali-İmran” surəsində bizə bu cür bildirmişdir:

“...Zəkəriyyəyə tapşırı. Zəkəriyyə hər dəfə ibadət etdiyi mehraba girdikdə onun yanında bir ruzi olduğunu görürdi: “Ya Məryəm, bunlar sənin üçün haradandır?” dedikdə o: “Allah tərəfindəndir!” deyə cavab verərdi. Həqiqətən Allah istədiyi şəxsə hədsiz ruzi verər!” (“Ali-İmran” surəsi, 3/37).

Hz.Məryəm Hz.Zəkəriyyənin bu sualına verdiyi cavabla Allahın onun üzərindəki nemət və mərhəmətini dilə gətirmişdi.

Allah Hz.Məryəmi bütün aləmlərin qadınlarından üstün tutmuşdur

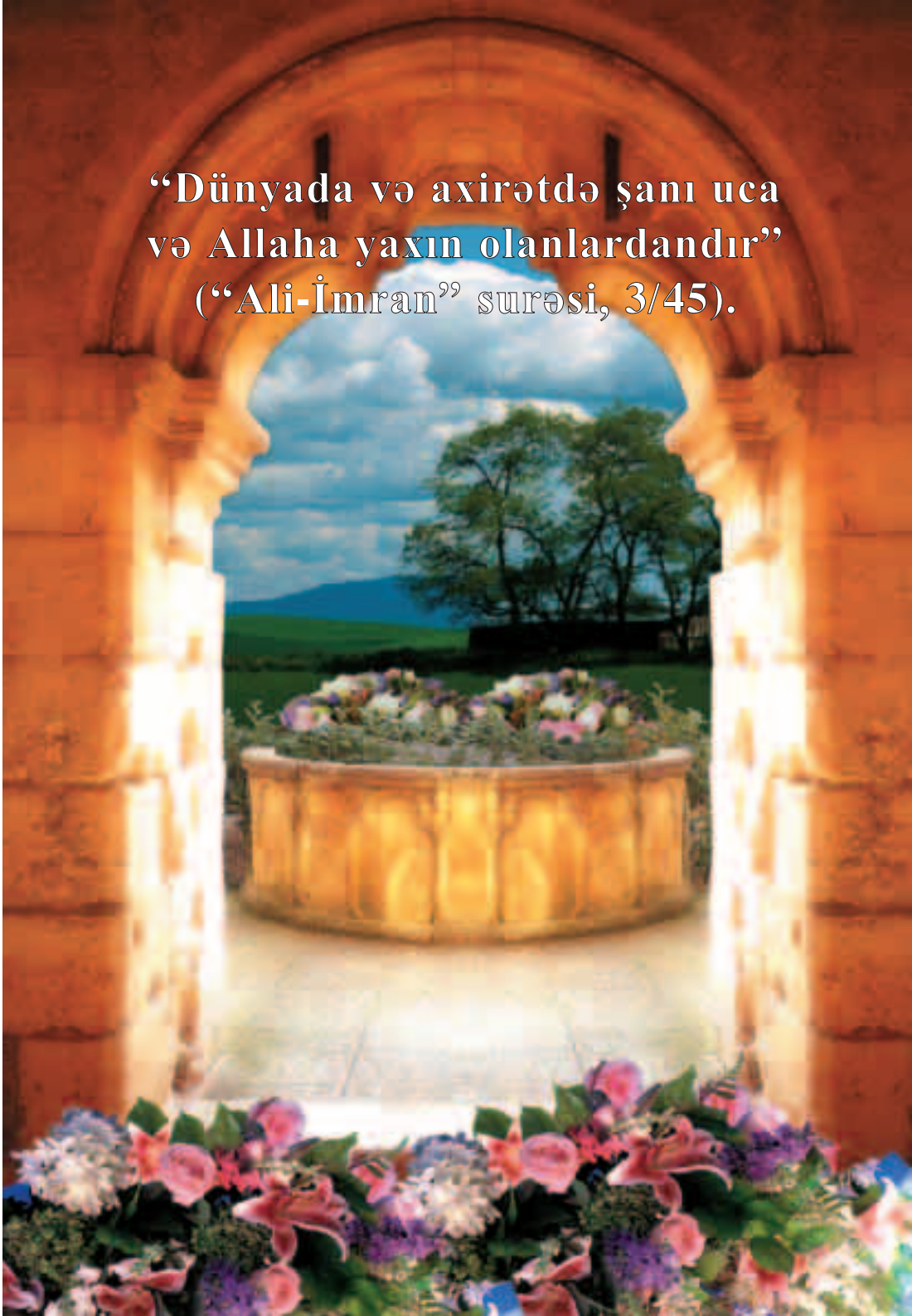
Hz.Məryəm həyatının hər anında, etdiyi hər işində Allaha üz tutan, Allahın adını ucaldan, Rəbbimizə ürəkdən bağlı olan səmimi bir mömindir. Allah İmran ailəsini aləmlərdən üstün tutduğu kimi bu ailəyə mənsub olan Hz.Məryəmi də seçmiş, onu ən gözəl şəkildə yetişdirərək bütün pisliklərdən qorumuş və onu aləmlərin qadınlarından üstün etmişdir. Allah Quranda Hz.Məryəmin bu üstünlüyünü belə bildirir:

“Xatırla ki, bir zamanlar mələklər belə demişdilər: “Ya Məryəm, həqiqətən Allah səni seçmiş, təmizləmiş, aləmlərin qadınlarından üstün tutmuşdur. Ya Məryəm, öz Rəbbinə itaət et, səcdəyə qapan və rüku edənlərlə birlikdə rüku et!”” (“Ali-İmran” surəsi, 3/42-43).

Allah Hz.Məryəmin namusunu müsəlmanlara nümunə göstərmişdir

Ailəsi kimi Hz.Məryəm də yaşadığı cəmiyyətdə Allaha olan bağlılığı, səmimiyyəti ilə tanınan bir insan idi. Allah

“Dünyada və axirətdə şanı uca
və Allaha yaxın olanlardandır”
 (“Ali-İmran” surəsi, 3/45).

onun Özünə **“kөнүldən bağlı olanlardan”** olduğunu bildirir.

Hz.Məryəmin ətrafındakı insanlar arasında bəlli olan başqa bir xüsusiyyəti isə **namusunu qorumasıdır**. Allah Hz. Məryəmin bu üstün əxlaqını Quranda belə xəbər verir:

“Həmçinin namusunu möhkəm qoruyub saxlamış İmranın qızı Məryəmi də misal çəkdi. Biz libasının yaxasından ona Öz ruhumuzdan üfürdük. Məryəm Rəbbinin sözlərini, kitablarını təsdiq etdi və itaət edənlərdən oldu” (“Təhrim” surəsi, 66/12).

“İsmətini qoruyanı da yad et! Biz Öz ruhumuzdan ona üfürdük, onu və oğlunu aləmlərə bir möcüzə etdik” (“Ənbiya” surəsi, 21/91).

Lorenzo Lottonun Hz.Məryəm və Əzizləri təsvir edən 1505-1506-cı illərə aid əsəri Treviso yaxınlığındakı Santa Kristina al Tivarone kilsəsində nümayiş etdirilir. 177 x 162 sm ölçülərindəki bu yağlı boya əsəri əhşab üzərinə çəkilmişdir.

Hz.Məryəmin Cəbrailə görüşməsi

Hz.Zəkəriyyənin də şahid olduğu kimi, Allah Hz.Məryəmin həyatının müxtəlif dövrlərində çoxlu möcüzəli hadisələr yaratmışdır. Bunlardan biri də Hz.Məryəmin Cəbrailə görüşməsi olmuşdur. Hz.Məryəm həyatının müəyyən bir dövründən sonra yaşadığı cəmiyyətdən və ailəsindən ayrılaraq şərq tərəfində bir yerə çəkilməmişdi. Cəbrailə görüşməsi də bu dövrdə həmin yerdə baş vermişdir. Allah Quranda Cəbrailin Hz.Məryəmin qarşısına “kamil bir insan” qiyafəsində çıxdığını bildirmişdir:

“Kitabda Məryəmi də yad et. O zaman o, ailəsindən ayrılıb şərq tərəfində bir yerə çəkilməmişdi. Və ailə üzvlərindən gizlənmək üçün pərdə tutmuşdu. Biz Öz ruhumuzu (Cəbraili) yanına göndərdik. Ona kamil bir insan qiyafəsində göründü” (“Məryəm” surəsi, 19/16-17).

Hz.Məryəm qarşısındakı insanın Cəbrail olduğunu bilmədiyi və tanımadığı bir nəfərlə qarşılaşdığı üçün dərhal Allaha sığınmış və **“Mən səndən Rəhmana pənah aparıram. Əgər müttəqisənsə, mənə toxunma!”** (“Məryəm” surəsi, 19/18) sözləri ilə özünün Allahdan qorxan, iman gətirən bir mömin olduğunu ifadə etmişdir. Dediği bu sözlər Hz.Məryəmin güclü Allah qorxusunu, namusuna olan bağlılığını və nə qədər təqva sahibi bir insan olduğunu açıq-aşkar ortaya qoyur.

Hz.Məryəm bu sözləri ilə yalnız özünün Allahdan çəkinən bir insan olduğunu ifadə etməklə kifayətlənməmiş, **“əgər müttəqisənsə, mənə toxunma”** sözləri ilə eyni zamanda qarşısındakı insanı da Allahdan qorxub çəkinməyə səsləmişdir.

Cəbrail isə onun bu sözlərinin üstündən **“...Mən sənə ancaq təmiz bir oğlan bağışlamaq üçün Rəbbinin elçisiyəm!”** (“Məryəm” surəsi, 19/19) deyərək Hz.Məryəmə özü-

يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالنَّاسِ إِنِ هِيَ إِلَّا أَسْمَةٌ سَمِيَتْ • وَحَتَّىٰ آتَا
مِن لَّدُنَّا وَلَا كُفْرًا وَكَانَ يُحْيِيهَا • وَسَيِّدًا يُؤَلِّمُ الْوِلْدَانَ
يَسْكُرُونَ حَتَّىٰ رَافِعِيهَا • وَسَالَاةٌ عَلَيْهَا يَوْمَ فَالِدِ وَيَوْمَ
يَمُوتُ وَيَوْمَ يُنْفَخُ الصُّحُفُ • وَلَا تَكْفُرُ الْكِتَابِ مَرْيَمُ
إِذِ امْتَنَتْ مِنْ أَهْلِهَا نِكَاحًا شَرِيحًا • فَانْعَمَدْنَا مِنْ
دُونِهِ حَجَّاجًا فَارْتَدَّتْ إِلَيْنَا رُوحًا فَكُنَّا لِهَا نَاصِرًا
سَوِيحًا • قَالَتْ لَوْ أَنِّي دُرٌّ مُّسَوَّمٌ لِّمَنْ يَشَاءُ لَكُنْتُ تُبَيِّحًا
• قَالَ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ لِّمِثْلِكُمْ وَإِن كُنْتُمْ لَمَّ يَسْمُونَ
قَالَتْ لِي بَطْشٌ زَلِيلٌ لِّمَن يَشَاءُ لَوْلَا يَتَسَوَّىٰ لَكُمُ الْإِنسَانُ
• قَالَ كَذَلِكِ قَالَ لَوْلَا يَتَسَوَّىٰ لَكُمُ الْإِنسَانُ لَوْلَا يَتَسَوَّىٰ
لِلنَّاسِ وَرَحْمَةٌ مِنَّا وَكَانَ إِذًا قَفِيحًا • فَكُنَّا لَهُ فَالِقَاتِ
بِهِمْ مَكَاةً قَبِيحًا • فَالِقَاتِهَا الطَّعْمَ إِلَىٰ جِذْعِ النَّخْلَةِ قَالَتْ
يَا لَيْتَنِي مَرَّتٌ قَبْلَ هَذَا لَكُنْتُ كَسَيِّمِيحًا • فَادْبَاهُ مِنْ
حَتْمِهَا الْأَعْرَابِي قَدْ جَعَلَ لَكُم مِّنْ حَتْمِكَ سَرِيحًا • وَهَزَبَتْ
إِلَيْكَ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ فَتَاطَعَتْ عَلَيْكَ وَمَلَّا جَبِيحًا •

“Məryəm” surəsinin 12-dən 25-ə kimi olan ayələrini göstərən Quran səhifəsi.

nü tanıtmışdır. Özünün Allahın bir elçisi olduğunu və ona Allahdan bir müjdə ilə gəldiyini bildirmiş və belə buyurmuşdur:

“Mələklər dedilər: “Ya Məryəm! Həqiqətən Allah Öz tərəfindən bir kəlmə ilə sənə müjdə verir. Onun adı Məryəm oğlu İsa əl-Məsihdir ki, dünyada və axirətdə şəni uca və Allaha yaxın olanlardandır” (“Ali-İmran” surəsi, 3/45).

Həz.Məryəm isə **“Mənim necə oğlum ola bilər ki, mənə indiyədək bir insan əli belə toxunmamışdır. Mən azğın, utanmaz (zinakar) da deyiləm!”** (“Məryəm” surəsi, 19/20) sözləri ilə Cəbrailə ona bir insanın toxunmadığı halda uşağının necə ola biləcəyini soruşmuşdur. Cəbrail Allahın gücünün hər şeyə yetəcəyini, bir şeyə ancaq “Ol” deməsi ilə onun dərhal olacağını bildirmişdir:

“Ey Rəbbim! Mənə bir insan əli toxunmadığı halda necə uşağım ola bilər” - dedikdə buyurdu: “Elədir, Allah istədiyini yaradır. O, bir işin əmələ gəlməsini qərara aldıqda ona ancaq “Ol!” - deyər, o da (dərhal) olar” (“Ali-İmran” surəsi, 3/47).

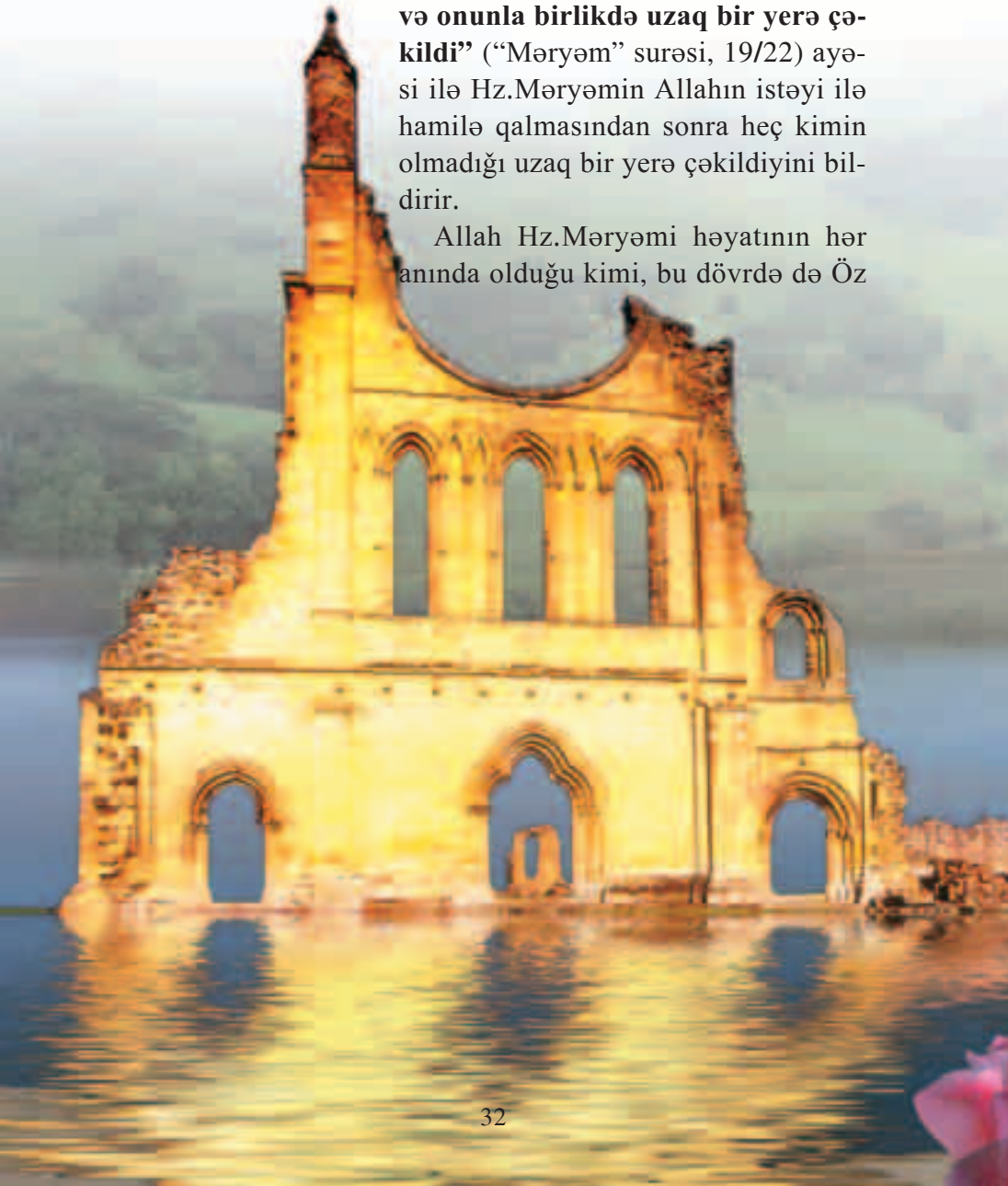
“Dedi: “Elədir, lakin Rəbbin buyurdu ki, bu, Mənim üçün asandır. Biz onu insanlar üçün bir möcüzə, dərgahımızdan olan bir mərhəmət kimi edəcəyik. Bu, əzəldən təqdir olunmuş bir hökmdür!” Artıq hamilə oldu və onunla birlikdə uzaq bir yerə çəkildi” (“Məryəm” surəsi, 19/21-22).

Həz.Məryəm ona heç bir insan əlinin dəymədiyini halda Allahın istəməsi ilə Həz.İsaya hamilə qalmışdır. Onun hamiləliyi dünyadakı səbəblərdən asılı olmadan baş vermişdir. Bu hamiləlik də Həz.İsanın möcüzələrindən biri olmuşdur.

***Həz. Məryəmin kimsəsiz
bir yerə çəkilməsi***

Allah Quranın “Artıq hamilə oldu və onunla birlikdə uzaq bir yerə çəkildi” (“Məryəm” surəsi, 19/22) ayəsi ilə Həz. Məryəmin Allahın istəyi ilə hamilə qalmasından sonra heç kimin olmadığı uzaq bir yerə çəkildiyini bildirir.

Allah Həz. Məryəmi həyatının hər anında olduğu kimi, bu dövrdə də Öz

mərhəməti və himayəsi ilə dəstəkləmişdir. Hz.Məryəmə hamiləlik dövrü boyunca psixi və fiziki yöndən ehtiyac duyduğu hər cür imkanı yaratmışdır.

Şübhəsiz, Hz.Məryəmin hamiləliyinin baş verdiyi bu dövrü heç kimin olmadığı uzaq bir yerdə keçirməsinin bir çox hikməti var. Allah bununla Hz.Məryəmi onun başına gəlmiş bu möcüzəli durumu dərk edə bilməyəcək insanların narahatlıq doğuracaq davranışlarından uzaq tutmuşdur. Onun bu dövrü ən rahat və ən asan şəkildə keçirməsini təmin etmişdir. Sonra isə onun bu vəziyyətini insanlara başqa bir möcüzəli hadisə ilə açıqlayaraq, Hz.Məryəmin ona atılacaq bütün böhtanlardan ən gözəl şəkildə təmiz çıxmasını təmin etmişdir.

Hz.İsanın doğuluşu və Allahın

Hz.Məryəmə olan köməyi

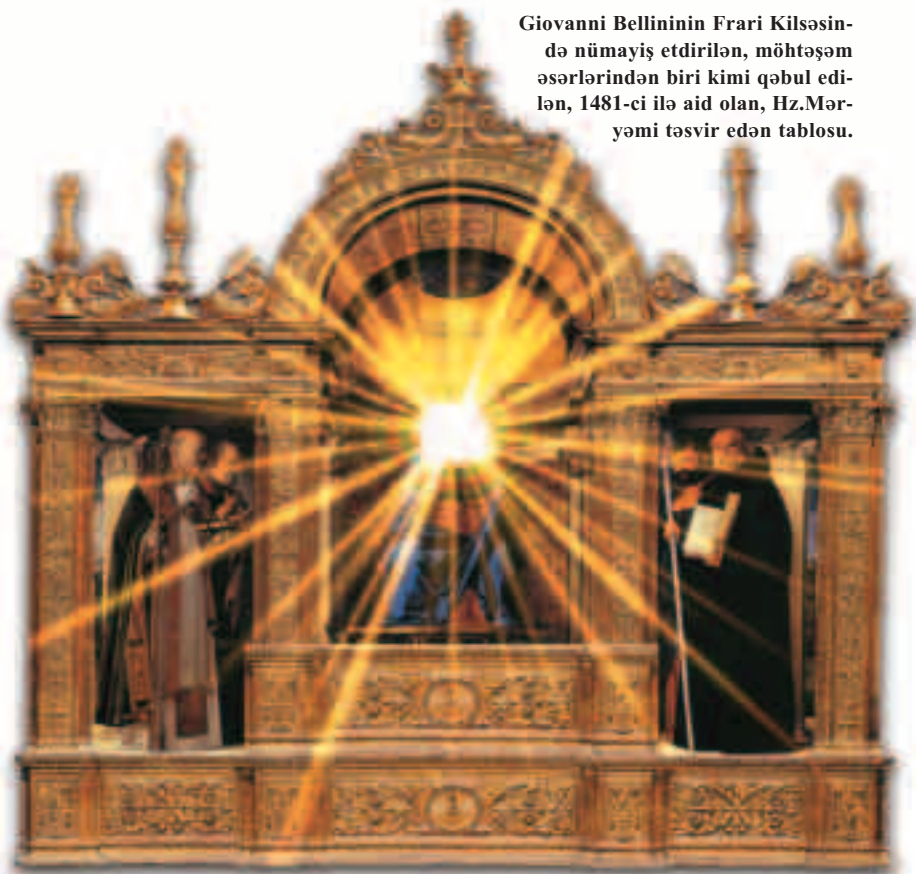
Allah Hz.Məryəm hamilə olarkən ona hər cür kömək etmişdir. Çox yaxşı nəzarət tələb edən və həyat üçün risk olan doğuş prosesi əsnasında tibbi ləvazimatları, təcrübəli köməkçisi olmayan bir insanın bu işin öhdəsindən təkbaşına gələ bilməsi çox çətindir. Buna baxmayaraq bu məsələdə heç bir təcrübəsi olmayan Hz.Məryəm Allaha olan bağlılığı və inamı ilə bu çətin işi təkbaşına bacarmışdır. Şiddətli doğuş sancıları içində bir xurma ağacına tərəf gedərkən Allah ona vəhylə kömək etmişdir. Allah ona kədərlənməməsini, alt yanında bir su arxı axıtdığını vəhy etmişdir. Allah hələ təzə

dəymiş xurmaların tökülməsi üçün xurma budağını özünə tərəf sallamasını, yeyib-içməsinə və gözünün aydın olmasını buyurmuşdur. Göründüyü kimi, Allah ehtiyac duyduğu hər bir məsələdə yerinə yetirilməsi lazım gələn hər şeyi bildirərək, Hz.Məryəmə kömək etmiş və doğuşu bu çətin şərtlər daxilində ən yaxşı şəkildə həyata keçirməsini təmin etmişdir. Allah Quranda Hz.Məryəmin bu vəziyyətini bizə belə bildirir:

“Doğuş sancısı onu bir xurma ağacının gövdəsinə söykənməyə məcbur etdi. Dedi: “Kaş ki, mən bundan əvvəl ölüb qurtaraydım və ya tamamilə unudulub getmiş olaydım!” Dərhal (xurma ağacının) alt tərəfindən ona belə bir

Giovanni Bellininin Frari Kilsəsində nümayiş etdirilən, möhtəşəm əsərlərindən biri kimi qəbul edilən, 1481-ci ilə aid olan, Hz.Məryəmi təsvir edən tablosu.

nida gəldi: “Kədərlənmə, Rəbbin sənin üçün altından bir irmaq axıtdı. Xurma ağacını özünə tərəf silkələ, üstünə təzə yetişmiş xurma tökülsün! Ye-iç, gözün aydın olsun. Əgər bir adam görəcək olsan, belə de: “Mən Rəhman yolunda oruc tutmağı nəzir eləmişəm, ona görə də bu gün heç kəslə danışmayacağam!”” (“Məryəm” surəsi, 19/23-26).

Allahın Hz.Məryəmin üzərindəki rəhmət və himayəsi, həyatının hər mərhələsində olduğu kimi, bu hadisədə də aydın şəkildə görünür. Bununla yanaşı, Allahın Hz.Məryəmə “kədərlənməməsini”, “xurma yeməsini” bildirməsinin və onun yanında bir su arxı axıtmasının bir çox hikmətləri var. Bütün bu ayələr özündə doğuşu asanlaşdıran çoxlu işarələri ehtiva edir. Allahın Hz.Məryəmin doğuşunu asanlaşdırmaq üçün təqdim etdiyi bu nemətlərin xüsusilə də hamilə olan və uşaq dünyaya gətirən qadınlar üçün əhəmiyyəti və faydası bu gün elmi cəhətdən də məlumdur. Bunlardan bəzilərini bu ardıcılıqla qeyd edə bilərik.

Allahın Hz.Məryəmə kədərlənməməsini bildirməsi

Əvvəlki sətirlərdə də qeyd edildiyi kimi, Hz.Məryəm hamilə olduğu vaxt ailəsindən və yaşadığı cəmiyyətdən ayrılaraq Şərq tərəfdə kimsəsiz bir yerdə yerləşmişdi. Uşağı dünyaya gətirənə qədər də həmin yerdə qalmışdı. Hz.Məryəm bu cür hamiləlik dövrünü Allahın yaratdığı bu möcüzəni dərk edə bilməyəcək insanlardan uzaqlaşaraq psixoloji baxımından rahat bir şəraitdə keçirmişdi.

Allah bu dövrdə də Hz.Məryəmə dəstək olmuş, yardımı və mərhəməti ilə onu müjdələmiş və **kədərlənməməsini** bildirmişdir. Şübhəsiz ki, Hz.Məryəmin kimsəsiz bir yerə çə-

“İstər kişi, istərsə də qadın
olsun, Mən heç birinizin əməlini
puça çıxarmaram...”
 (“Ali-İmran” surəsi, 3/195).

kilməsində olduğu kimi, Allahın bu əmrinin də bir çox hikmətləri vardır. Kədərlənməmək hər şeydən əvvəl mömin əxlaqının bir təzahürüdür. İman sahibi olan bir insan hansı çətinliklə qarşılaşsa da Allaha güvənməli və Allahın ona mütələq kömək edəcəyinin rahatlığını yaşamalıdır.

Bu, bütün möminlərin nümayiş etdirməli olduğu bir əxlaqdır. Ancaq bununla yanaşı, indi müasir təbabətin əldə etdiyi məlumatlara baxanda hamilə olan və ya təzəcə uşağı olmuş qadınların kədərlənməməsinin, həyəcandan uzaq bir ovqat içində olmasının son dərəcə əhəmiyyətli olduğu görünür.

Allah Quranda Hz.Məryəmə yeyib-içməsinə və **“gözünün aydın olmasını”** xəbər vermişdir. Bundan başqa, ayələrdə kədərlənməkdən uzaqlaşb ona müjdələnen nemətin sevincini yaşaması da bildirilmişdir.

Allahın Hz.Məryəmə xurma yeməsini bildirməsi

Allah Hz.Məryəmə **“xurma ağacını silkələyə-rək təzə yetişmiş xurma”** yeməsini bildirmişdir. Xurma hazırda da həm qida, həm də dərman kimi nəzərdə tutulan bir meyvədir. Günümüzdə əldə edilən məlumatlar xurmanın insan vücudunun sağlam və gümrah qala bilməsi üçün özündə həyati əhəmiyyəti olan 10-dan artıq elementi birləşdirdiyini ortaya çıxarır.

Xurmada insan bədəninə bol miqdarda hərəkət enerjisi verən, onu hərarətlə təmin edən,

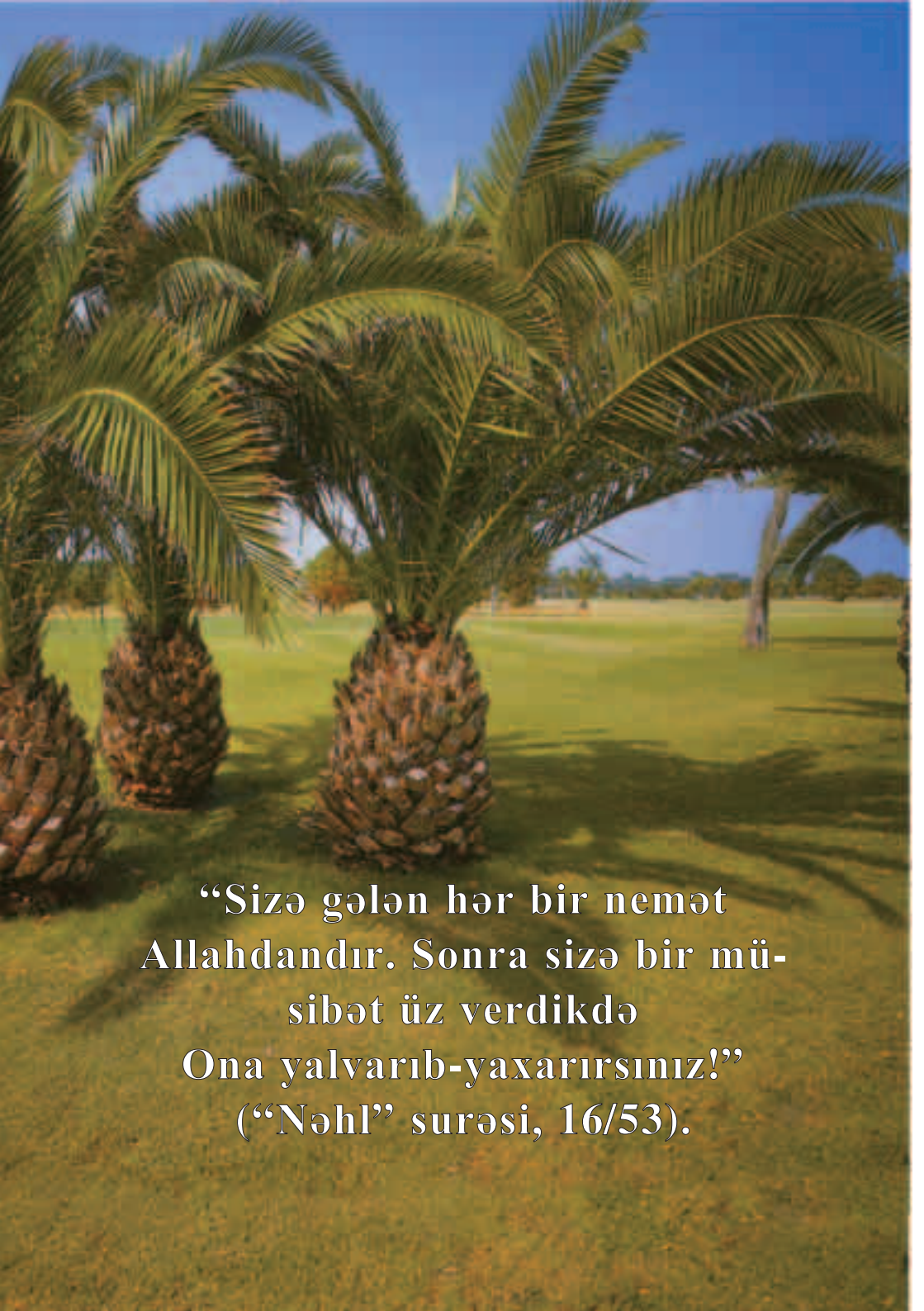

asan həzm olunan şəkər mövcuddur. Həm də bu şəkər qanda şəkəri sürətlə yüksəldən qlükoza deyil, meyvə şəkəri, yəni fruktozadır. Xurma həm enerji verir, həm də əzələlərin və sinirlərin inkişafını təmin edir. Kalori dəyəri çox yüksək olduğu üçün xəstəlikdən zəifləmiş, gücdən düşmüş, yaxud da yorğun olanlara çox fayda verir. Xurmanın 100 qramında 1,5 qram protein, 50 qram karbohidrat mövcuddur. Kalori dəyəri isə 225 kilokaloridir. Təzə dəymiş xurmada 60-65 faiz şəkər, 2 faiz də protein var.

Müasir təbabətin kəşflərinə görə, xurma xüsusilə də yenicə körpə dünyaya gətirən zahı qadınlar üçün çox faydalıdır. Həkimlər hamilə qadınlara körpələrini dünyaya gətirən gün meyvə şəkərli qida verilməsinin vacibliyini bildirirlər. Burada əsas məqsəd ananın zəifləyən bədəninə həm enerji, güc və hərəkət vermək, həm də yeni doğulmuş körpəyə lazım olan südün əmələ gələ bilməsi üçün süd hormonlarını hərəkətə gətirmək, ana südünü çoxaltmaqdır.

Bu məlumatlar Allahın Hz.Məryəmə həm özünə enerji və güc verəcək, həm də uşağın yega-

“Sizə gələn hər bir nemət
Allahdandır. Sonra sizə bir mü-
sibət üz verdikdə
Ona yalvarıb-yaxarırsınız!”
 (“Nəhl” surəsi, 16/53).

nə qidası olan südün əmələ gəlməsini təmin edəcək xurmadan yeməsini bildirməsindəki bəzi hikmətləri ortaya qoyur. Burada üzərində düşünülməsi lazım olan hikmətlərdən biri də Allahın Hz.Məryəmə xurma ilə birlikdə bir su arxı çıxarması və ona yeyib-içməsinə bildirməsidir. Müasir dövrün alimləri özündə bir insanın ehtiyac hiss edə biləcəyi bütün elementləri birləşdirdiyi üçün onun ancaq xurma və su ilə uzun illər yaşaya biləcəyini bildirirlər.²

Bu mövzuda tanınmış mütəxəssislərdən biri olan V.H.V.Dousan isə bir xurma və bir stəkan südün bir insanın gündəlik qida ehtiyacını ödəməyə kifayət edəcəyini qeyd edir.³

Xurmanın tərkibində çox müxtəlif vitamin və minerallar vardır. Lif, yağ və proteinlər baxımından da çox zəngindir. Xurmada sodium, kalium, kalsium, maqnezium, fibrin, dəmir, kükürd, fosfor və xlor da mövcuddur. Xurma bunlardan başqa özündə A vitaminini, betakaroten, B1, B2, B3 və B6 vitaminlərini də birləşdirir. Xurmada mövcud olan vitamin və mineralların hamiləlikdəki faydalarından bəzilərini belə sıralaya bilərik:

Xurmanın qidalandırıcı nisbətinin gücü ehtiva etdiyi uyğun mineralların tarazlığından qaynaqlanır. Hamiləlik dövründə meydana gələn uzunmüddətli ürəkbulanması və fiziki reaksiyalar səbəbindən **kalium** çatışmazlığı ortaya çıxır. Belə olan təqdirdə də qadının orqanizmi əlavə kaliumla təmin edilməlidir. Xurmada bol miqdarda mövcud olan kalium bu baxımdan mühüm əhəmiyyətə malik olduğu kimi, bədəndəki su tarazlığının qorunmasına da çox müsbət təsir göstərir.

Tərkibindəki **dəmir** qırmızı qan hüceyrələrində mövcud olan hemoqlobin sintezinə nəzarət edir və bu da hamiləlikdə qan çatışmazlığının qarşısının alınmasını və körpənin inkişafı üçün həyati əhəmiyyət kəsb edən qandakı RBC ta-

Allah Həzrəti Məryəmə xurma yeməsini vəhy edərək xurmada mövcud olan faydalı vitamin və minerallara diqqəti cəlb etmişdir.

razlığının uyğun hala gəlməsini təmin edir. Tərkibində çoxlu dəmir olduğu üçün bir insan gündə 15 ədəd xurma yeyərək bədəninin dəmirə olan ehtiyacını təmin edə bilər və dəmir çatışmazlığından əmələ gələn narahatçılıqdan da xilas olar.

Xurmada mövcud olan **kalsium** və **fosfat** isə skeletin yaranıb formalaşması və bədənin sümük quruluşunun inkişafı üçün çox mühüm elementlərdir. Xurma tərkibindəki bol **fosfor, kalsium, dəmir** və qida maddələri ilə bədəni qanazlığından və sümük zəifliyindən qoruyur və bu xəstəliklərin azaldılmasına kömək edir.

Alimlər xurmanın gərginliyi və həyəcanı aradan qaldırmaq qabiliyyətinə də diqqət çəkirlər. Berkli Universiteti mütəxəssislərinin apardığı tədqiqatlar sinirləri gücləndirən **B6 vitamininin** və **maqnezium** mineralının xurmada yüksək miqdarda olduğunu göstərmişdir. Sinir vitamini adlandırılan B6 ilə əzələlərin işləməsində mühüm rol oynayan maqnezium xurmada bol miqdardadır. Xurmanın tərkibindəki **maqnezium** da böyrəklər üçün son dərəcə əhəmiyyətlidir. Bir insan gündə 2-3 dənə xurma yeyərək bədəninin maqneziuma ehtiyacını ödəyə bilər.⁴

Bunlarla yanaşı, xurmada qadınların hamiləlik zamanı qəbul etməsi lazım gələn bir B vitamini olan fol turşusu da mövcuddur. **Fol turşusu (B9)** bədəndə yeni qan hüceyrələrinin əmələ gəlməsində və hüceyrələrin yeniləşməsində mühüm vəzifələri yerinə yetirən bir vitamindir. Buna görə də hamiləlikdə fol turşusuna olan ehtiyac özünü büruzə verəcək dərəcədə artır və gündəlik ehtiyacın iki qatına çatır. Fol turşusunun səviyyəsi kifayət etməyəndə quruluş etibarilə normadan böyük, iş əmsalı isə aşağı olan eritrosit hüceyrələri mey-

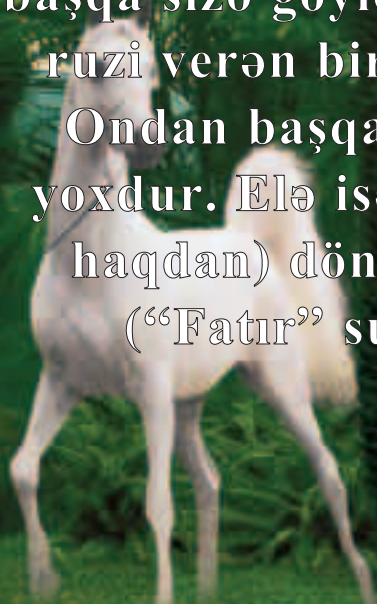
Doğuş zamanı baş verən qan itkisi bədəndəki şəkərin aşağı düşməsinə səbəb olur.

Tərkibindəki 50 faizdən artıq şəkərlə çox qidalandırıcı olan xurma bədənin bu ehtiyacını artıqlaması ilə təmin edir.

“Ey insanlar. Allahın sizə olan nemətini yada salın. Allahdan başqa sizə göylərdən və yerdən ruzi verən bir xaliq varmı?!

Ondan başqa heç bir tanrı yoxdur. Elə isə necə (aldanıb haqdan) döndərilirsiniz?”

(“Fətır” surəsi, 35/3).

dana gəlir və qanazlığı əlamətləri özünü göstərməyə başlayır.

Xüsusilə hüceyrələrin bölünməsində və hüceyrənin genetik quruluşunun əmələ gəlməsində mühüm rol oynayan fol turşusu hamiləlik zamanı iki dəfə artıq ehtiyac hiss edilən yeganə maddədir.

Hamiləlikdə **A vitamininə** olan ehtiyac isə gündəlik olaraq 800ug-e qədər yüksəlir. Xurma da A vitamininin avanqardı olan **betakaroten** cəhətdən çox zəngindir.⁵

Başqa meyvələr **protein** cəhətdən ümumiyyətlə zəngin deyil. Ancaq xurmanın tərkibində protein də vardır.⁶

Xurmada mövcud olan oksitosin maddəsindən də müasir tibbdə doğuşu asanlaşdıran bir dərman kimi istifadə edilir. Oksitosin doğuşu asanlaşdıran təsir göstərməsinə görə bir çox mənbələrdə “rapid birth”, yəni “sürətli doğuş” ifadəsi ilə məşhurdur. Doğuşdan sonra isə ana südünü çoxaldan təsire malik olması ilə seçilir.⁷

Xurma ilə bağlı bütün bu məlumatlar Allahın sonsuz elmini və Hz.Məryəmin üzərindəki mərhəmətini göstərir.

“Allah, şübhəsiz ki,
Allah yolunda vuruşub öldürən
və öldürülən möminlərin
canlarını və mallarını
satın almışdır...
(“Tövbə” surəsi, 9/111).

Həz. Məryəm Allahın ilhamı ilə yediyi xurma sayəsində bəlkə də o zaman ehtiyac hiss etdiyi hər cür qidanı təmin etmək imkanı tapmış, doğuşu asanlaşdıracaq bir imkan əldə etmişdir. Şübhəsiz ki, ən doğrusunu Allah bilir.

Peyğəmbərimiz (s.ə.v.) də **“İçində xurma olan evin sakinləri ac qalmaz”** hədisi ilə müasir təbabətin xurmanın ancaq bu günlərdə öyrənə bildiyi faydalı cəhətlərinə diqqət çəkərək hikmətli bir tövsiyə etmişdir.⁸

Allahın Həz. Məryəmin yanında bir su arxı çıxarması

Allah Həz. Məryəmə **“onun üçün bir ırmaq axıtdığını, yeyib-içməsinə və gözünün aydın olmasını”** bildirmişdir.

Eynilə xurma kimi suyun da əzələ hərəkətlərini nizamlayaraq doğuş sancılarını yüngülləşdirici xüsusiyyətləri var.

“...Allahın nemətlərini yada
salın ki, bəlkə, nicat tapasınız!”
 (“Əraf” surəsi, 7/69).

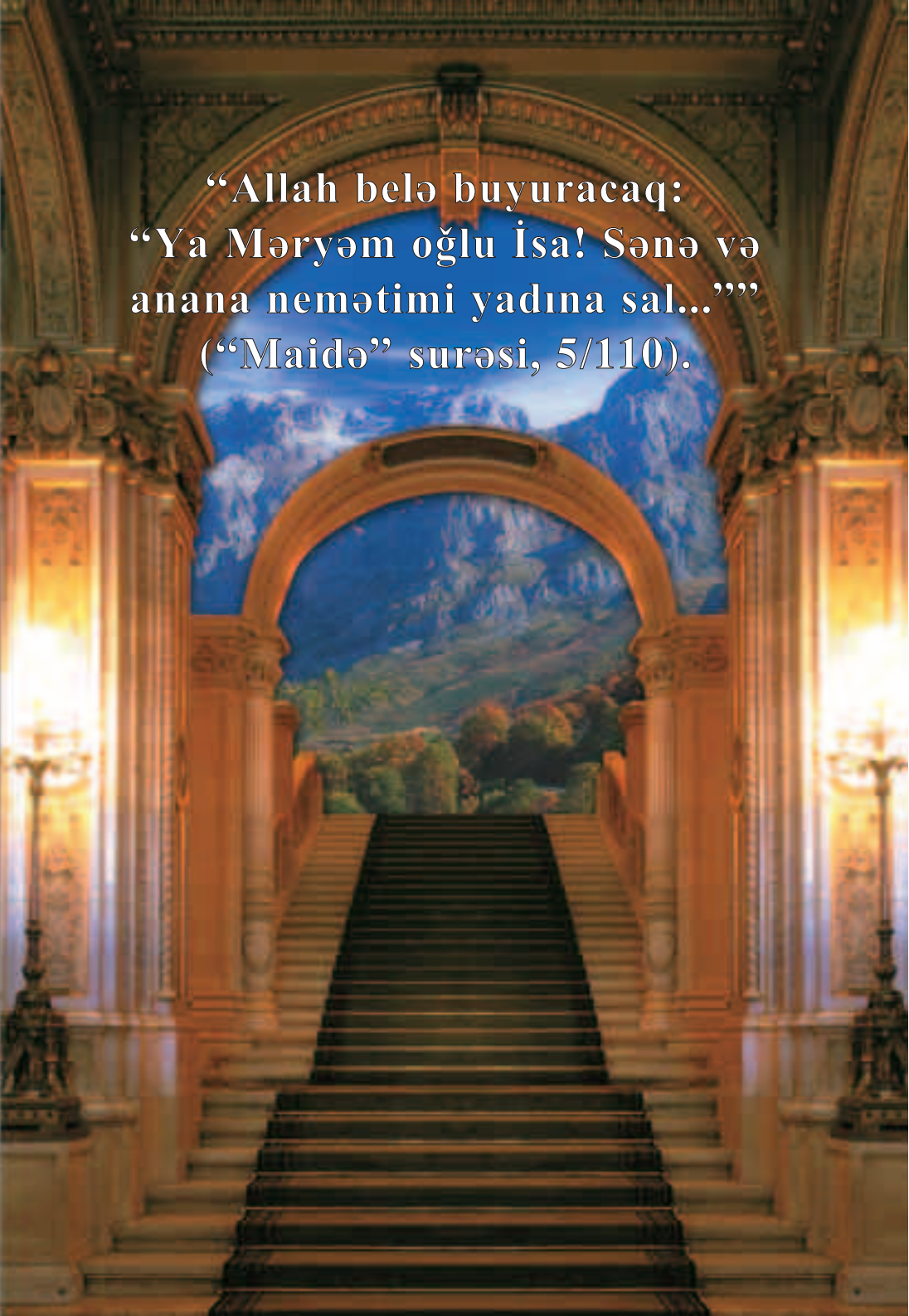
Xüsusilə suyun təkcə görülməsi və ya səsinin eşidilməsi belə əzələlərin hərəkətini sərbəst şəkildə nizamlayır. Həmçinin müasir doğum evlərində doğuşları hovuzun içində həyata keçirərək bundan istifadə edirlər.

Bununla yanaşı, məlum olduğu kimi, su həyatın davam etməsi və sağlamlığın qoruna bilməsi üçün mütləq lazım olan həyati bir maddədir. İnsan bədənində baş verən təxminən hər funksiyada - bədən hərəkətinin tənzimlənməsi, qida maddələrinin və oksigenin daşınması, ifraz edilən maddələrin hüceyrələrdən uzaqlaşdırılması, onurğaların düzgün işləməsinin təmin edilməsi, dərinin nəmliyinin və elastikliyinə qorunması, həzm sisteminin işinin asanlaşdırılması, orqan və toxumaların qorunmasında su çox böyük əhəmiyyət kəsb edir. Günümüzə sudan müalicə məqsədilə istifadə edilməsi geniş yayılmaqda davam edir. Suya toxunmaq, su ilə təmasda olmaq immunitet sistemini xəbərdar edir, stressə qarşı olan hormonların yaranmasını sürətləndirir. Qan dövranını və metabolizmanı canlandırır, ağrıları yüngülləşdirir.⁹

Hamiləlikdə isə suyun daha çox cəhətdən əhəmiyyəti vardır. Hamiləlik zamanı həm qanın artan miqdarı, həm də inkişafda olan uşaq üçün, süd verən qadınlarda isə südün əmələ gəlməsi üçün suya xüsusilə böyük ehtiyac duyulur. Ana südünün **87 faizinin** sudan ibarət olduğunu nəzərə alsaq, suyun doğuşdan sonra da mühüm rol oynadığı aydın olar.

Bunlarla yanaşı, həm ananın, həm də körpənin qanındakı elektrolit nisbətini taraz saxlama bilməsi üçün də suya ehtiyac var. Hamiləlikdə meydana çıxan hormonlar bədəndəki mayələrin istifadə şəklini dəyişdirir. Hamiləliyin axırla-

“Allah belə buyuracaq:
“Ya Məryəm oğlu İsa! Sənə və
anana nemətimi yadına sal...””
 (“Maidə” surəsi, 5/110).

rına yaxın ananın qanının həcmi təxminən 1,5 dəfə artır. Hamiləlik dövründə qadının tənəffüs yolu ilə itirdiyi suyun miqdarı da hamiləlikdən əvvəlki dövrlə müqayisədə daha da çoxalır. Körpənin içində olduğu amnion mayesi özünü hər üç saatdan bir təzələyir. Kifayət qədər su qəbul edilməməsi ilə bağlı yaranan dehidrasyon (susuzluq) vəziyyətində amnion mayesinin miqdarı da azalır.

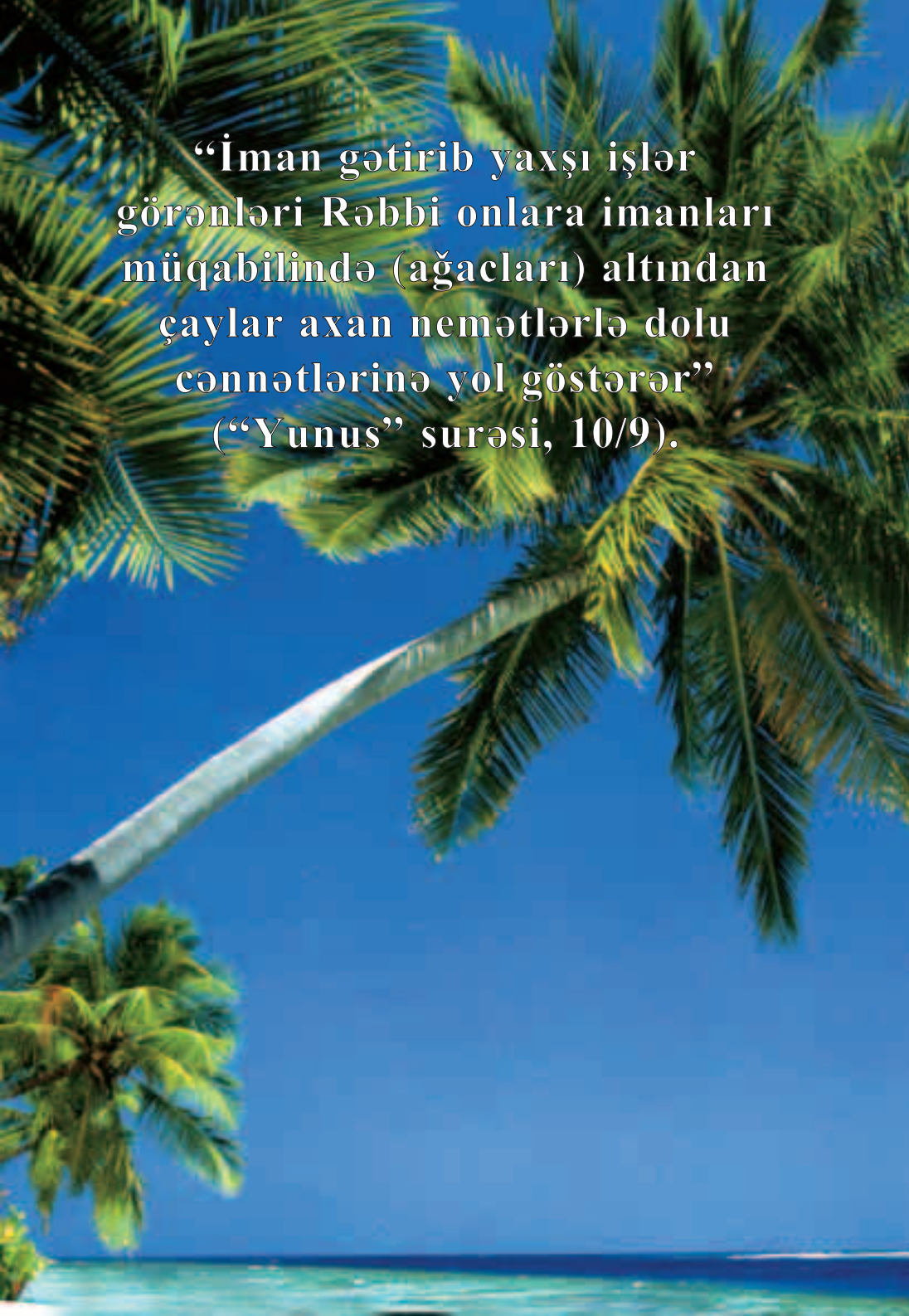
Hamiləlikdə dehidrasyonun başqa mənfi təsiri də vaxtından əvvəlki doğuş ağrılarıdır. Dehidrasyon vəziyyətində yaranan bəzi hormonlar doğuş sancılarını başlayan hormonu təqlid edərək vaxtından əvvəl doğuş sancılarına səbəb olur. Vaxtından əvvəl doğuş təhlükəsinə qarşı tətbiq edilən müalicə damar yolunun açılaraq maye verilməsidir. Bu isə maye qəbulunun əhəmiyyətini bildirmək baxımından diqqətçəkicidir. Əksər hallarda yüngül sancılar sadəcə olaraq maye verilməsi ilə yox olub gedir.

Bundan başqa, su bədənin daşıma sistemidir. Qida maddələrini və oksigeni qan yolu ilə uşağa aparan da yenə sudur. Su həm də hamiləlikdə tez-tez rast gəlinən və vaxtından əvvəl doğuşa, ya da uşaqsalmaya səbəb olan bəzi infeksiyaların qarşısının alınmasında da aktiv rol oynayır. Kifayət qədər su içiləndə infeksiya riski də azalır.¹⁰

Həkimlər hamilə qadınların suya olan tələbatının hamilə olmadıqları dövrə nisbətən ən azı 50 faiz miqdarında artdığını, buna görə də kifayət qədər su içilmədiyi halda bədənin istifadə etdiyi mayelərdən təsərrüf yoluna gedərək müxtəlif narahatlıqlara səbəb olacağını bildirir.¹¹

Elmin ortaya qoyduğu bütün bu həqiqətlər Allahın Hz.Məryəm üçün bir su arxı çıxarmasının və yeyib-içməsi ni bildirməsinin nə qədər hikmətamiz olduğunu bir daha göz-lərimiz qarşısına gətirir və Allahın sonsuz elminin dəlillərini təşkil edir.

“İman gətirib yaxşı işlər
görənləri Rəbbi onlara imanları
müqabilində (ağacları) altından
çaylar axan nemətlərlə dolu
cənnətlərinə yol göstərər”
 (“Yunus” surəsi, 10/9).

***Hz.Məryəmin xurma
budağını özünə
tərəf silkələməsi***

Hz.Məryəm doğuş sancısı içində bir xurma budağına tərəf getdiyi zaman Allah ona “**Xurma ağacını özünə tərəf silkələməsini**” (“Məryəm” surəsi, 19/25)” bildirmişdir.

Hazırda həkimlər doğuş əsnasında qadının bir şeyi tutub özünə tərəf çəkməsinin əzələlərə faydalı təsirinin olduğunu ifadə edirlər. Bu məqsədlə də doğuş zamanı qadınlara sancının qarşısını almaq və ya uşağın asanlıqla doğula bilməsi üçün müxtəlif hərəkətlər etdirirlər. Bu hərəkətlərin bədəndə meydana gələn təzyiq hissənin və doğuş zamanı ortaya çıxacaq çətinliklərin azalmasını, doğuşun daha qısa müddətdə davam etməsini təmin edəcəyini fikirləşirlər.¹²

Həkimlər doğuşun ilk sancılarında dərhal sonra baş verən ikinci mərhələsində qadının başının bir az yuxarıda olmasının yerin cazibə qüvvəsindən də istifadə etmək baxımından olduqca əhəmiyyətli olduğunu bildirirlər. Bununla yanaşı, xəstəxanalarda mövcud olan doğuş masalarına qadının doğuşu asan başa vura bilməsi üçün güc almasını təmin edəcək qollar, ya da ayaq pedalları quraşdırılır.

Bəzi həkimlər isə bu mərhələdə xəstənin doğuş masasında yatmağın əvəzinə çöməlməsinə və ya xüsusi stullara otuzdurulmasına üstünlük verirlər. Günümüzdəki texnoloji inkişafdan az öncəyə qədər isə əksər səhiyyə ocaqlarında qadınların bu məqsədlə istifadə edilən bir ipdən yapışıb özünü asılı vəziyyətdə yuxarı çəkməyə çalışmasıdır. Bütün bu üsulların nəzəri baxımdan düzgün və məntiqli olduğu göz qabağındadır.¹³

Günümüzdə tətbiq edilən bütün tibbi üsullar Allahın Hz.Məryəmə xurma budağını özünə tərəf çəkib silkələməsini ilham etməsinin bu baxımdan hikmətli ola biləcəyini ortaya qoyur. Ən doğrusunu Allah bilir.

Hz.Məryəmin Hz.İsa ilə birlikdə tayfasının yanına qayıtması

Hz.Məryəm ailəsindən uzaqlaşmış çəkildiği kimsəsiz yerdən Hz.İsa ilə birlikdə geri qayıdanda tayfasındaki insanlar bu vəziyyətin Allahın yaratdığı bir möcüzə olduğunu dərk edə bilməmiş və Hz.Məryəmə bəzi çirkin böhtanlar atmışdılar. Həm İmranın ailəsinin, həm də Hz.Məryəmin özünün Allahdan qorxan dindar insanlar olduqlarını, gözəl əxlaqlarına və namuslarına olan bağlılıqlarını bildikləri halda onu heyrətamiz bir iş görməkdə ittiham edərək böhtan atmışdılar. Allah Quranda tayfasının Hz.Məryəmə qarşı bu böhtanlarını belə bildirmişdir:

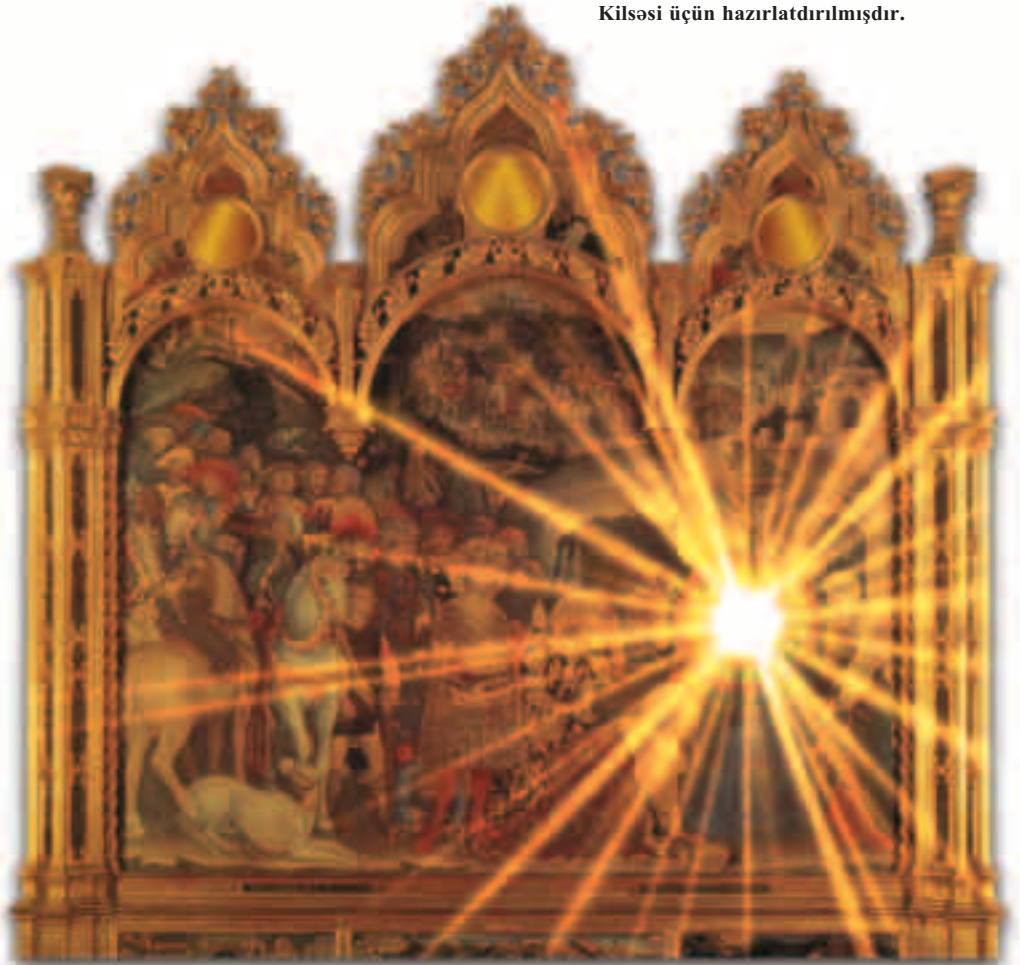
“Uşağı götürüb öz adamlarının yanına gəldi. Onlar dedilər: “Ey Məryəm! Sən çox çirkin bir iş gördün! Ey Harunun bacısı! Atan pis kişi, anan da zinakar deyildi!”” (“Məryəm” surəsi, 19/27-28).

Şübhəsiz ki, bu vəziyyət Hz.Məryəm üçün Allahdan gələn bir sınaqdır. Namusunu qoruyan, Allahdan qorxub çəki-

Harun Yəhya

nən bir insan olsa da tayfasının böhtanlarına məruz qalmışdı. Əslində həmin insanlar onun yüksək əxlaqına və şərəfli həyatına çox yaxından şahid olduqları halda yenə də bu möcüzəni görməzliyə vurmuşdular. Hz.Məryəm isə üstün əxlaqı ilə yenə Allaha sığınmış və onların bu böhtanlarına qarşı Allahın ən gözəl əvəz verəcəyini bilərək Ona təvəkkül etmişdi.

Gentile da Fabriano'nun Qotik üslubunda hazırladığı Hz.Məryəmi təsvir edən tablosu. Tablo Strazzi ailəsi tərəfindən Santa Trinata Kilsəsi üçün hazırlatdırılmışdır.

Hz.Məryəmin danışmaq orucu tutması

Hz.Məryəm başına gələn hər hadisədə Allaha üz tutmuş, köməyi, dəstəyi ancaq Allahdan gözləmişdi. Hər dəfə də Allahın dərin mərhəməti ilə qarşılaşmışdı. Tayfasının ona atdığı böhtanlar zamanı da yenə Rəbbimizin onu bütün böhtanlardan ən gözəl şəkildə təmizə çıxaracağını bilməyin inamını yaşamışdı. Həmçinin Allah da Hz.Məryəmə: **“Əgər bir adam görəcək olsan, belə de: “Mən Rəhman yolunda oruc (sükut orucu) tutmağı nəzir eləmişəm, ona görə də bu gün heç kəslə danışmayacağam!”**” (“Məryəm” surəsi, 19/26) şəklində bildirərək tayfasının qarşısına çıxanda onlara **“Allaha sükut orucu nəzir etdiyini”** söyləməsini vəhy etmişdi.

Hz.Məryəm tayfasının yanına gedəndə onunla danışmaq istəyən və böhtan atan insanlara Allahın daha əvvəl ona Cəbrailə **“O, beşikdə ikən yaşa dolduqdan sonra insanlarla danışacaq və salehlərdəndir”** (“Ali-İmran” surəsi, 346)

“Rəbbi onları Özündən bir mərhəmət, razılıq və içərisində onlar üçün tükənməz nemətlər olan cənnətlərlə müjdələr”
(“Tövbə” surəsi, 9/21).

şəklində
müjdələdiyi
Hz.İsanı göstər-
mişdir.

Allah bununla
böyük bir möcüzəni gerçəkləş-
dirmiş və Hz.İsanı hələ beşikdə
olduğu halda danışdıraraq, Hz.Məryəmə
çox böyük kömək etmişdi. Allah tayfasının
Hz.Məryəmdən gözlədiyi izahatı Hz.İsa-
ya söylədərək, həm ona atılan böhtanlar-
dan təmizə çıxarmış, həm də başqa bir
möcüzə ilə Hz.İsanın elçiliyini İsrail oğul-
larına müjdələmişdir:

**“Məryəm “Onun özü ilə danışın” de-
yə uşağa işarə etdi. Onlar: “Beşikdə olan
uşaqla necə danışaq?” - dedilər. Allahdan**

bir möcüzə olaraq körpə dilə gəlib dedi: “Mən həqiqətən Allahın quluyam. O, mənə kitab verdi, özümü də peyğəmbər etdi. O, harada oluramsa olum, mənə mübarək etdi və mənə diri olduğca namaz qılıb zəkat verməyi tövsiyə buyurdu. O, həmçinin mənə anama qarşı olduğca itaətkar etdi, zülmkar, asi eləmədi! Doğulduğum gün də, öləcəyim gün də, diriləcəyim gün də mənə salam olsun!” Bu, ixtilafda olduqları Məryəm oğlu İsa haqqında haqq sözdür!” (“Məryəm” surəsi, 19/29-34).

Allahın Hz.İsanı beşikdə ikən nitqini açıb danışdırması

Hz.Məryəmə qarşı çirkin

böhtanlar atan tayfasında

böyük çaşqınlığa sə-

bəb olmuşdu. Bu ha-

disə ilə birlikdə

Allahın “İsmətini

q o r u y a n

Məryəmi də yad

et. Biz Öz ruhu-

muzdan ona

üfürdük, onu və

oğlunu ələmlərə

bir möcüzə et-

dik” (“Ənbiya”

surəsi, 21/91)

ayəsi ilə bildirdi-

yi kimi, ikisinin

Cima de Coneqlianonun Venedikdəki Carmini Kilsəsində nümayiş etdirilən 1509-1510-cu illər tarixli tablosu.

də Allahın insanlardan üstün etdiyi şəxslər olması aydın olur. Hz.Məryəmin nə qədər yüksək əxlaqa malik bir insan olması, qürurlu və təmiz şəxsiyyəti beşikdəki körpənin möcüzəli danışığı ilə ortaya çıxmış və inkarçı tayfasının hiylələri də çox gözəl bir şəkildə puç olmuşdu.

Allah **“Məryəm oğlunu və anasını bir möcüzə etdik. Onları abad və axar sulu uca bir yerdə yerləşdirdik”** (“Muminun” surəsi, 24/50) ayəsi ilə bu hadisələrdən sonra Hz.Məryəmin və Hz.İsanın həyatını yenidən Allahın mərhəməti altında davam etdirdiklərini bildirmişdir.

Allahın Hz.Məryəmin əleyhinə danışanlara verdiyi cavab

İsrail oğulları Allahın göstərdiyi bu möcüzələrlə Hz.Məryəmin və Hz.İsanın Allahın üstün etdiyi insanlar olduqlarına açıq-aşkar şahid olmuşdular. Allah onlara göstərilən bu möcüzəli hadisəyə baxmayaraq, yenə də Hz.Məryəmə böhtan atanlar üçün böyük bir əzab olacağını belə bildirmişdir:

“Onlar həm də küfr etdikləri və Məryəmə qarşı böyük bir böhtan dedikləri... səbəbi ilə onlara belə cəza verdik” (“Nisa” surəsi, 41/56-157).

Həz.Məryəmin yüksək əxlaqı

Həz.Məryəm bütün həyatı boyu göstərdiyi yüksək əxlaqı ilə bütün müsəlman qadınlar üçün bir nümunə olmuşdur. Allah Həz.Məryəmə dünyada mühüm bir məsuliyyət vermiş və bu şərəfli vəzifə üçün onu Quranın ifadəsi ilə “gözəl bir fidan” kimi yetişdirmişdir.

Allah onu İmran ailəsi kimi seçilmiş, güclü və səmimi insanların nəslindən edərək onun bu yüksək əxlaqlı qadınlar tərfindən yetişdirilməsini təmin etmişdir. Bununla yanaşı,

“...Ey Rəbbim!
Mən Sənin mənə nazil edəcəyin
xeyrə möhtacam!”
 (“Qəsəs” surəsi, 28/24).

Allah Hz.Zəkəriyyənin təlimi ilə Hz.Məryəmi yüksək və seçilən bir peyğəmbərin əxlaqı ilə əxlaqlandırmışdır.

Allahın mərhəməti ilə anadan olduğu andan etibarən bu müqəddəs insanların təlimi ilə şərəflənən Hz.Məryəm güclü bir iman və yüksək bir əxlaq səviyyəsinə ucalmışdır. Bu yetkinliyə çatandan sonra isə Allah möcüzələrini göstərərək

Hz.Məryəmin üzərindəki mərhəmətini, qoruyuculuğunu və rəhmətini yaxından görməsini təmin etmişdir. Hz.Məryəm ibadət edərkən həmişə mehrabda yeməli nəsnelər olması Allahın ona olan köməyinin və rəhmətinin aşkar təzahürüdür. Sonra Allah Hz.Məryəmi Cəbrail ilə görüşdürərək ona olan bu mərhəmətini Cəbrailin sözləri ilə də bildirmişdir.

Hz.Məryəm həyatının hər dövründə Allaha qarşı göstərdiyi gözəl əxlaqı ilə Allaha olan içindən gələn bağlılığını və sədaqətini ən gözəl şəkildə ortaya qoymuşdur. Allahın imtahana çəkdiyi bütün çətin hadisələrdəki iradəsi, təvəkkülü, qeyd-şərtsiz təslimiyyəti ilə də Allaha nə qədər könüldən və səmimiyyətlə bağlı olduğunu ən gözəl şəkildə ifadə etmişdir.

Hz.Məryəmin yaşadığı bütün çətin anlarda təkbaşına olması onun üçün bir sınaq olmuşdur. Çünki insanlar çətinlik anlarında həmişə onlara kömək edəcək, dəstək olacaq, yol göstərəcək yoldaşa daima ehtiyac hiss edirlər. Bu yoldaş olmayanda isə bəziləri yalnız olduqlarına görə zəiflik və kədər hissənə qapılırlar. Hz.Məryəmdə isə belə bir hiss olmamışdır. O, hər şeyi ancaq Allahdan gözləmiş, ancaq Ona güvənmişdir.

Dəstəyi, köməyi ancaq Allahdan istəmişdir. Onun göstərəcəyi yola tabe olmağın, Onun sözünə itaət etməyin ona bəs edəcəyini bilmişdir.

Ən çətin anında belə ümitsizliyə, bədbinliyə qapılmamışdır. Başına gələnlərin hamısını Allahın mütləq xeyrə çevirəcəyini, çətinliklərin hər birini ən gözəl şəkildə aradan qaldıracağını bilərək könüldən Allaha təslim olmuşdur. Həmçinin Allah yaşadığı hər çətinliklə birlikdə onun üçün bir asanlıq yaratmışdır. Onu həmişə köməyi və rəhməti ilə dəstəkləmiş və qarşısına çıxan çətinlikləri çox böyük xeyirlərə və gözəlliklərə çevirmişdir.

Bununla yanaşı, qarşılaşdığı hadisələri necə həll edə biləcəyi məsələsində heç bir təcrübəsinin olmaması da Hz.Məryəm üçün mühüm bir imtahan səbəbi olmuşdur. Həminə qalandan sonra təkbaşına dünyaya uşaq gətirmək vəziyyətinə düşmüşdür. Bu məsələdə onun heç bir təcrübəsi yox idi. Ancaq həyatının hər məsələsində olduğu kimi bu məsələdə də heç bir yanlışlığa yol verməmişdir. Çox güclü, iradəli və qərarlı şəxsiyyət olduğunu göstərmiş və Allahın köməyi ilə bütün bunların ən gözəl şəkildə öhdəsindən gələ biləcəyini bilməsinin sevincini və inamını yaşamışdır. Həmçinin bu məsələdə də Allah onu ola biləcək ən gözəl nemətlərlə dəstəkləmiş, işini asanlaşdırmış və nümayiş etdirəndi güclü xarakterə görə onu müvəffəq etmişdir.

Hz.Məryəmin əxlaqındakı üstünlüyün başqa bir nümunəsi isə onun üzərinə düşən çətin məsuliyyəti yerinə yetirərkən yaşadığı sıxıntılar qarşısında gözəl bir səbr göstərə bilməsidir. Hz.Məryəm çox mühüm və şərəfli bir vəzifəni yerinə yetirmişdir. Ancaq bu üstün və şərəfli vəzifənin tayfası tərəfindən lazım olduğu kimi başa düşülməməsi, inkar edən camaatın ona haqsız yerə böhtan atmaları Hz.Məryəm üçün mühüm bir səbr və sınaq məsələsi olmuşdur. Belə bir anda da Allaha olan etimadında səbr və qərarlılıq nümayiş etdirmişdir. Güclü, iradəli və möhkəm şəxsiyyətini heç bir şəkildə güzəştə getməmişdir. Hər hadisənin Allahın nəzarətində olduğunu və Allahın da onu bütün bu böhtanlardan ən gözəl şəkildə təmizə çıxaracağını bilərək bu hadisələrə və in-

“Bu sizin Rəbbiniz, hər şeyin xaliqi olan Allahdır. Ondan başqa heç bir tanrı yoxdur! Siz necə döndərilirsiniz?”
 (“Mumin” surəsi, 40/62).

“O kəslər ki, başlarına bir
müsbət gəlmiş zaman: ğ“Biz
Allahın q və Ona tərəf
qayıdacağıq!” - deyirlər”
 (“Bəqərə” surəsi, 2/156).

sanların cahil davranışlarına qarşı çox gözəl bir səbrlə dözmüşdür.

Baş verən bu hadisələr sırasında diqqəti cəlb edən başqa bir məqam isə Hz.Məryəmin insanların razı qalıb-qalmaması məsələsindən tamamilə uzaq olmasıdır. Təmiz bir imanla Allaha təslim olmuşdur. Buna görə də insanların cürbəcür yozumlarından, qınamalarından heç bir şəkildə təsirlənməmişdir. Səmimi imanına və ıxlasına görə ondan ötrü əsl mühüm olan Allahın razılığını qazanmaq üçün hərəkət edə bilmişdir.

Göründüyü kimi, Hz.Məryəm hər işində həmişə səmimi olaraq Allaha üz tutmuş, imanındakı və Allaha olan təslimiyyətindəki bu səmimiyyət nəticəsində də hər zaman Allahın rəhməti ilə qarşılaşmışdır.

Yaddan çıxarılmamalıdır ki, gözəl əxlaqı başqalarına başa salmağın iki yolu var. İnsan bəzən gözəl əxlaqı öz sözləri ilə, bəzən də bütün bunları insanlar üçün gözəl bir nümunə olacaq davranışları ilə anladır. Bu iki yol arasında ən məqbulu və ən təsirli olanı insanın davranışları ilə etdiyi təbliğdir. Çünki bu ən səmimi olanıdır. Təqlid etmək mümkün deyil. Ancaq imanın ürəkdə səmimi olaraq yaşanması, insanın inandıqlarını ən səmimi şəkildə həyata keçirib davranışlarında əks etdirməsi ilə mümkündür.

Hz.Məryəm bu yüksək əxlaqı göstərə bilmişdir. İmanı, davranışları və əxlaqı ilə bütün insanlar üçün mühüm bir nümunə və təbliğ vəsiləsi olmuşdur. Onun insanlara olan bu səmimi təbliği Allahın istəyi ilə ən gözəl şəkildə əvəzini görür, iman edənlərin imanda dərinləşib Hz.Məryəmin nümunəvi əxlaqını yaşamaları və Hz.Məryəm xarakterini qanmalarını üçün mühüm bir səbəbə çevrilir.

**QURANDA
MƏRYƏM OĞLU
İSA MƏSİH**

z.İsa bütün peyğəmbərlər kimi Allahın insanları doğru yola çağırmaqla vəzifələndirdiyi, dünyada və axirətdə seçdiyi elçilərindəndir. Allah Quranda Hz.İsanın dünyaya gəlməsindən Allahın dərgahına yüksəldilməsinə qədər hər məsələdə digər insanlardan fərqləndiyinə diqqəti çəkir. Hər şeydən əvvəl, Hz.İsa məlum olan səbəblərdən istisna olaraq başqa cür yaradılmışdır - atasız dünyaya gəlmişdir. Allah Hz.İsa anadan olmamışdan əvvəl onun bir çox xüsusiyyətini və insanlar üçün bir Məsih olaraq göndərildiyini mələkləri vasitəsi ilə anası Hz.Məryəmə bildirmişdir. Hz.İsanın Quranda xəbər verilən bu seçimli xüsusiyyətlərindən biri **“Allahın bir kəlməsi”** olmasıdır:

“...Məryəm oğlu İsa əl-Məsih ancaq Allahın peyğəmbəri, Məryəmə çatdırdığı kəlməsidir. Və Onun tərəfindən olan bir ruhdur...” (“Nisa” surəsi, 4/171).

“Mələklər dedilər: “Ya Məryəm! Həqiqətən, Allah Öz tərəfindən bir kəlmə ilə sənə müjdə verir. Onun adı Məryəm oğlu İsa əl-Məsihdür ki, dünyada və axirətdə şanı uca və Allaha yaxın olanlardandır” (“Ali-İmran” surəsi, 3/45).

Quranda “Allahın kəlməsi” ifadəsi ancaq Hz.İsa üçün istifadə edilmişdir. Allah Hz.İsa hələ dünyaya gəlməmişdən

A lush garden scene with white flowers at the top and pink lilies at the bottom, with a quote in the center.

“...Qələbə yalnız Allahdandır.
Allah yenilməz qüvvət,
hikmət sahibidir!”
 (“Ənfal” surəsi, 8/10).

əvvəl onun adını bildirmişdir. Adi vaxtlarda insanlara adlarını ailələri verir. Ancaq Hz.İsanın vəziyyəti fərqlidir. Allah Özündən bir kəlmə olaraq Hz.İsaya “İsa Məsih” adını vermişdir. Bu Hz.İsanın digər insanlardan daha fərqli bir yaradılışla yaradıldığını göstərən ifadələrdən biridir.

Hz.İsa haqqında doğruluğu qəti olan məlumat əldə edə biləcəyimiz mənbə Allahın qiyamətə qədər qoruyacağını vəd etdiyi Qurani-Kərimdir. Allah Quranda Hz.İsanın ölmədiyini, göyə yüksəldildiyini və “axırzaman” adı verilən qiyamətdən əvvəl yaşanacaq dövrdə ikinci dəfə dünyaya gələcəyini xəbər vermişdir. Bundan başqa, Peyğəmbərimiz (s.ə.v.) də Hz.İsanın yer üzünə yenidən qayıdacağını bir çox hədislərində bildirmişdir. Bu mövzu ilə əlaqəli məlumatlar Quranda belə qeyd edilmişdir:

Hz.İsa öldürülməmiş, Allahın dərğahına yüksəldilmişdir

Hz.İsanı tutan romalılar və yəhudi din adamları onu çarmıxa çəkdiklərini və bununla da onu öldürdüklerini iddia etmişdilər. Bütün xristian dünyası da hadisəni bu cür qəbul etməklə yanaşı, fəqət Hz.İsanın öləndən sonra dirilərək göyə yüksəldiyinə inanırlar. Ancaq Qurana nəzər salanda hadisənin əslinin iddia edildiyi kimi olmadığını görürük:

**“(Onların lənətə düşər olmalarının bir səbəbi də:)
“Biz, Allahın elçisi Məryəm oğlu İsa əl-Məsihi öldürdük”, -(qatəlnə) demələridir. Halbuki onlar İsanı nə öldürdülər (mə qatələhu), nə də çarmıxa çəkdilər (mə saləbə). Onlara oxşarı göstərildi (şubihə). Bu haqlı ixtilafda olanlar onun barəsində, əlbəttə, şək-şübhə içərisindədirlər. Onların buna dair heç bir məlumatı yoxdur, Onlar ancaq zənnə qapılırlar. Həqiqətdə onu öldürməmişlər” (mə qatələhu) (“Nisa” surəsi, 4/157).**

Eyni ayədən sonra gələn ayədə Hz.İsanın öldürülmədiyi və Allahın dərğahına yüksəldiyi bu cür bildirilir:

“Xeyr, Allah onu Öz dərğahına qaldırmışdır (rafəə). Şübhəsiz, Allah qüvvət, hikmət sahibidir!” (“Nisa” surəsi, 4/158).

Ayədə qeyd edilən “onlara oxşarı göstərildi” ifadəsi Hz.İsanın öldürülmədiyini və Allah dərgahına yüksəldildiyini ortaya qoyur. Allah bu iddiada olanların həqiqətə dair bir məlumatları olmadığına da diqqət çəkir. Allah insanlara Hz.İsanın bir oxşarını göstərmiş və onu Öz dərgahına yüksəltmişdir.

Quranda peyğəmbərlərin ölümləri

Quranda peyğəmbərlərin dünyalarını dəyişdiklərini bildirən qissələrdə işlədilən ifadələrlə Hz.İsanın öldürülmək istənməsinin qeyd edildiyi ayələrdəki kəlmələrin tədqiqi Hz.İsa ilə bağlı bir həqiqəti ortaya çıxarır. Quranda peyğəmbərlərin ölməsi və ya öldürülməsi ilə əlaqəli olaraq işlədilən kəlmələr “qatələ” (öldürmək), “mətə” (ölmək), “hələkə” (həlak olmaq), “saləbə” (asmaq) kimi bir neçə xüsusi kəlmə ilə ifadə edilmişdir. Halbuki Hz.İsa üçün Quranda çox aydın bir ifadə ilə **“Onu öldürmədilər” (mə qatələhu) və “çarmıxa asmadılar” (mə saləbəhu)** ifadəsi işlədilərək heç bir öldürülmə üsulu ilə öldürülmədiyini vurğulanır. İnsanlara Hz.İsanın oxşarının göstərildiyi, onun isə Allahın dərgahına yüksəldildiyi bildirilir. “Ali-İmran” surəsində isə Hz.İsanı Allahın vəfat etdirəcəyi və Onu Öz dərgahına yüksəldəcəyi bildirilmişdir:

Paolo Veronesenin Venedikdəki Akademiya Muzeyində nümayiş etdirilən 1573-cü ilə aid “Feast in the House of Levi” (“Levilərin evindəki ziyafət”) adlı yağlı boya tablosu. İtaliya intibah dövrünə aid olan bu tabloda Hz.İsa və tərəfdarlarının təsviri.

“Hər bir kəs ölümü dadacaqdır.
Sonra da hüzurumuza
qaytarılacaqsınız!”
 (“Ənkəbut” surəsi, 29/57).

“O vaxt Allah buyurdu: “Ya İsa, həqiqətən, Mən sənin ömrünü tamam edib (mutəvəffikə) Öz dərgahıma qaldıram (rafiukə), səni kafirlərdən pak edərəm. Sənə iman gətirənləri qiymət gününə qədər kafirlərə qalib edərəm...” (“Ali-İmran” surəsi, 3/55).

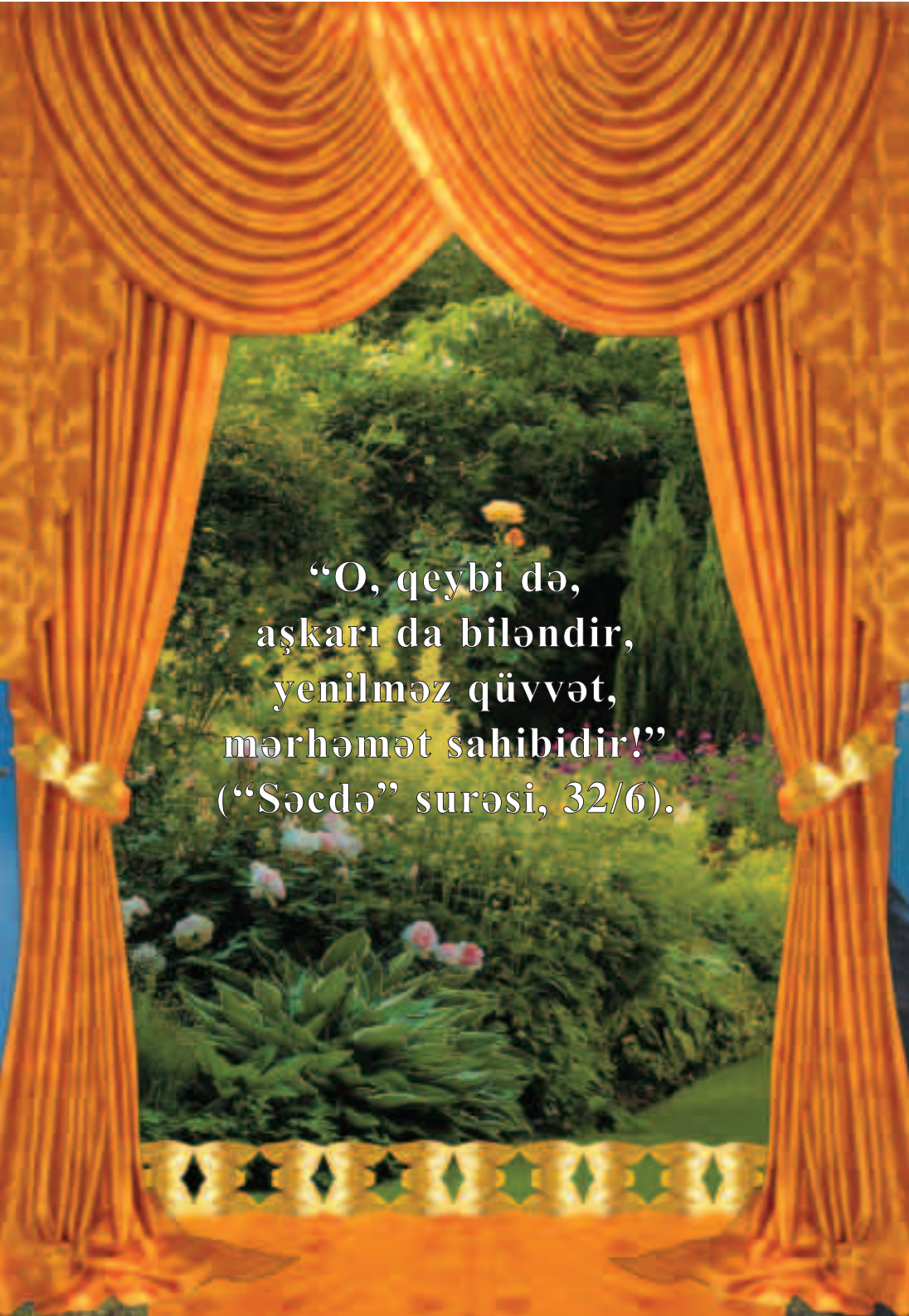
Quranda bildirilən “ölüm” mənasına gələn sözlərin ərəb dilindəki sinonimlərinin incələnməsi Hz.İsanın bildiyimiz mənada ölmədiyini göstərir. “Ali-İmran” surəsində bildirilən “vəfat etdirmək” kəlməsi bu cür işlədilmişdir:

Təvəffa: Vəfat etdirmək

“Maidə” surəsinin 117-ci ayəsində ölüm hadisəsi bu şəkildə bildirilir:

“Mən onlara yalnız Sənin mənə etdiyin əmri çatdırıb belə demişəm: “Mənim də, sizin də Rəbbiniz olan Allaha ibadət edin!” Nə qədər ki, onların arasında idim, onlara şahid mən idim. Sən məni vəfat etdirəndən (təvəffəytəni) sonra onlara nəzarətçi Özün oldun. Yalnız Sən hər şeyə şahidsən!” (“Maidə” surəsi, 5/117).

Bu ayədə işlədilən və Quranın ana dilimizdəki tərcümələrində “öldürmək” və ya “vəfat etdirmək” mənalarında işlədilən kəlmə ərəb dilində “təvəffa” kökündən törəmişdir. Bu kəlmə isə ölüm mənasına deyil, “canın alınması” mənasına uyğun gəlir. İnsanın canının alınmasının isə hər zaman ölüm mənası vermədiyi yenə Quranda bizə

“O, qeybi də,
aşkarı da biləndir,
yenilməz qüvvət,
mərhəmət sahibidir!”
(“Səcdə” surəsi, 32/6).

bildirilir. Məsələn, “təvəffa” kəlməsinin qeyd edildiyi başqa bir ayədə insanın ölümündən deyil, yuxuda canının alınmasından bəhs edilir:

“Sizi gecələr vəfat etdirən (təvəffəkum), gündüz isə nə etdiyinizi bilən Odur. Sonra O, sizi gündüz oyandırır ki, müəyyən olunmuş vaxt (əcəl) gəlib yetişsin...” (“Ənam” surəsi, 6/60).

Bu ayədə “vəfat etdirmək” mənası verilən kəlmə ilə “Ali-İmran” surəsinin 55-ci ayəsində işlədilən kəlmə eynidir. Yəni hər iki ayədə də “təvəffa” kəlməsi işlədilir.

Allah Quran ayələrində Hz.İsanın öldürülmədiyini, çarmıxa çəkilmədiyini, insanlara onun oxşarının göstərildiyini, onu vəfat etdirdiyini (yəni yuxudakı kimi canını aldığı) və Öz dərgahına qaldırdığını bildirir.

Hz.İsa üçün “canını almaq” mənasını verən “təvəffə” fe-li işlədilərkən başqa peyğəmbərlər üçün adi ölümü bildiren “qatələ” və ya “məut” kimi ifadələr işlədilmişdir. Bu məlumatlara uyğun olaraq Hz.İsanın yuxudakına bənzər bir vəziyə-tə salınaraq Allahın dərgahına yüksəldildiyini, bu hadisənin bizim bildiyimiz ölüm olmadığını, sadəcə olaraq buradan bir ayrılış olduğunu deyə bilərik. Ən doğrusunu Allah bilir.

Hz.İsanın yer üzünə qayıdışı

Bura qədər deyilənlərdən Hz.İsanın ölmədiyi və Allahın dərgahına qaldırıldığı aydın olur. Quranda diqqəti cəlb edən başqa bir məsələ isə Hz.İsanın yer üzünə yenidən qayıdışıdır.

Quranın bir çox ayəsində Hz.İsanın ikinci dəfə yer üzünə qayıdacağı ilə bağlı dəqiq ifadələr mövcuddur. Bunlardan bəzilərini bu ardıcılıqla qeyd edə bilərik:

1. “O vaxt Allah buyurdu: “Ya İsa, həqiqətən, Mən səni vəfat etdirib Öz dərgahıma qaldıraram, səni kafirlərdən pak edərəm. Sənə tabe olanları qiyamət gününə qədər kafirlərə qalib edərəm. Sonra isə Mənim

hüzuruma qayıdacaqsınız. O zaman ixtilaf etdiyiniz məsələlər barəsində aranızda Mən hökm verəcəyəm!” (“Ali-İmran” surəsi, 3/55).

Bu ayədə qiyamətə qədər inkar edənlərə üstün gələn və Hz.İsaya həqiqətən tabe olan insan cəmiyyətindən bəhs edilir. Bu ifadəyə görə, “Hz.İsaya tabe olan” və “qiyamət gününə qədər yaşayan” bir cəmiyyətin olmasına zərurət yaranır. Hazırda yaşayan xristianlara nəzər salanda əsl xristianlığın təhrif olunduğunu, Hz.İsanın insanlara çatdırdığı haqq dindən ayrı bir dinin formalaşdırıldığını görürük. Hz.İsanın (haşa) Allahın oğlu olduğunu iddia edən çaşdırıcı bir inanc mənimsənilmiş və təslis inancı (üçləmək: Ata, oğul və müqəddəs Ruh) qəbul edilmişdir. Belə olan təqdirdə dinin əslindən tamamilə uzaqlaşan bugünkü xristianları Hz.İsaya tabe olaraq qəbul etməyimiz mümkün deyil. Çünki Allah Quranın əksər ayələrində “təslis”ə inananların inkarda olduqlarını bildirmişdir:

“”Allah üçün üçüncüsüdür!” - deyənlər, əlbəttə, kafir olmuşlar. Halbuki bir olan Allahdan başqa heç bir tanrı yoxdur...” (“Maidə” surəsi, 5/73).

Dolayısı ilə Hz.İsaya tabe olan belə bir cəmiyyət şübhəsiz ki, onun yenidən yer üzünə qayıdışı ilə meydana çıxacaqdır. Və bu insanlar qiyamətə kimi inkar edənlərə üstün gələcəklər.

2. “Kitab əhlindən elə bir kəs olmaz ki, ölmündən əvvəl ona iman gətirməsin, lakin o, qiyamət günündə onların əleyhi-

nə şəhadət verəcəkdir” (“Nisa” surəsi, 4/159).

Yuxarıdakı ayədəki “elə bir kəs olmaz ki, ölümündən əvvəl ona iman gətirməsin” ifadəsində qeyd edilən “o” əvəzliyi Hz.İsa üçün işlədilmişdir. Bu ayənin əvvəlində də “Nisa” surəsinin 157 və 158-ci ayələri həmin əvəzliyin Hz.İsa üçün işlədildiyini göstərir:

“Və: “Biz, Allahın elçisi Məryəm oğlu İsa əl-Məsihi öldürdük”, - dedikləri üçün onlara belə bir cəza verdik.

Halbuki onlar İsanı nə öldürdülər, nə də çarmıxa çəkdiilər. Onlara yalnız oxşarı göstərildi. Bu haqlı ixtilafda olanlar onun barəsində, əlbəttə, şəkk-şübhə içərisindədirlər. Onların buna dair heç bir məlumatı yoxdur, Onlar ancaq zənnə qapılırlar. Həqiqətdə onu öldürməmişlər” (“Nisa” surəsi, 4/157).

“Xeyr, Allah onu Öz dərğahına qaldırmışdır. Şübhəsiz, Allah qüvvət, hikmət sahibidir!” (“Nisa” surəsi, 4/158).

Bəzi insanlar ayədə qeyd edilən “ölümündən əvvəl” ifadəsinin “Kitab əhlinin öz ölümlərindən əvvəl” inanması mənasında olduğunu düşünlər. Bu izaha görə, Kitab əhlindən olan hər bir insan ölməmişdən əvvəl mütləq Hz.İsaya iman gətirəcəkdir. Halbuki Hz.İsanın dövründə Kitab əhlindən olan yəhudilər ona iman gətirməməklə kifayətlənməmiş, onu öldürmək üçün tələ də qurmuşdular. Hz.İsadan sonra yaşayıb ölən yəhudi və xristianların isə Hz.İsaya Quranda bildirildiyi kimi, iman gətirdiklərini

iddia etmək həqiqətə uyğun gəlməyən bir təxmin olacaq.

Bununla yanaşı, ayənin davamınca gələn “qiyamət günündə onların əleyhinə şəhadət verəcəkdir” ifadəsi də yenə Hz.İsanın gələcəyinə işarə edir.

Nəticə olaraq deyə bilərik ki, ayələrin bizə göstərdiyi həqiqət budur: “Hz.İsa ölməmişdən əvvəl bütün Kitab əhli ona iman gətirəcəkdir”.

Hər şeydən öncə, ayədə gələcəkdən bəhs edildiyi aşkardır. Çünki Hz.İsanın ölməsi məsələsindən söhbət gedir. Halbuki Hz.İsa ölməmişdir. Sadəcə olaraq Allahın dərgahına yüksəldilmişdir. Hz.İsa yenidən dünyaya qayıdacaq və hər insan kimi bu dünyada yaşayıb öləcəkdir. İkincisi, bütün Kitab əhli Hz.İsaya iman gətirəcəkdir. Bu da hələ ki, baş verməmişdir. Ancaq qəti olaraq gerçəkləşəcəyi bildirilən bir hadisədir.

Dolayısı ilə buradakı “ölümündən əvvəl” ifadəsinin işarə etdiyi şəxs Hz.İsadır. Kitab əhli onu görüb tanıyacaqdır. Sonrakı səhifələrdə ətraflı şəkildə bəhs ediləcəyi kimi, yaşadığı əsnada ona müsəlman olaraq itaət edəcəklər və Hz.İsa da onların bu hərəkətləri ilə bağlı axirətdə şahidlik edəcəkdir. Doğrusunu ən yaxşı Allah bilir.

3. Hz.İsanın yenidən yer üzünə qayıdacağı ilə əlaqəli başqa ayə də “Zuxruf” surəsinin 61-ci ayəsidir. Bu surənin 57-ci ayəsindən etibarən Hz.İsadan bəhs edilir:

“Məryəm oğlu (İsa) misal çəkilincə sənin qövmün sevincdən güldü. Onlar dedilər: “Bizim tanrılarımız yaxşıdır, yoxsa o?!” Onlar bunu sənə yalnız mübahisə etmək xətrinə dedilər. Şübhəsiz ki, onlar höcətləşən bir qövmdürlər! O ancaq nemət verdiyimiz və İsrail oğullarına ibrət dərsi etdiyimiz bir bəndədir. Əgər istəsəydik, yer üzündə sizin əvəzinizə mələklər yaradardıq” (“Zuxruf” surəsi, 43/57-60).

Bu ayədən sonra gələn 61-ci ayədə Hz.İsanın qiyamət saatı üçün bir elm olduğu bildirilir:

“Allahı zalimlərin etdikləri
əməllərdən əsla qafil sanma!
Allah onların cəzasını yubadıb
elə bir günə saxlayar ki, həmin
gün gözləri hədəqəsindən çıxar”
 (“İbrahim” surəsi, 14/42).

**“...Biz Kitabı sənə hər şeyi izah
etmək üçün, müsəlmanlara da
bir hidayət, mərhəmət və müjdə
olaraq nazil etdik!”
 (“Nəhl” surəsi, 16/89).**

“Şübhəsiz ki, o, qiyamət saati üçün bir əlamətdir. Ona şəkk etməyin və Mənə tabe olun. Bu, doğru yoldur!”
(“Zuxruf” surəsi, 43/61).

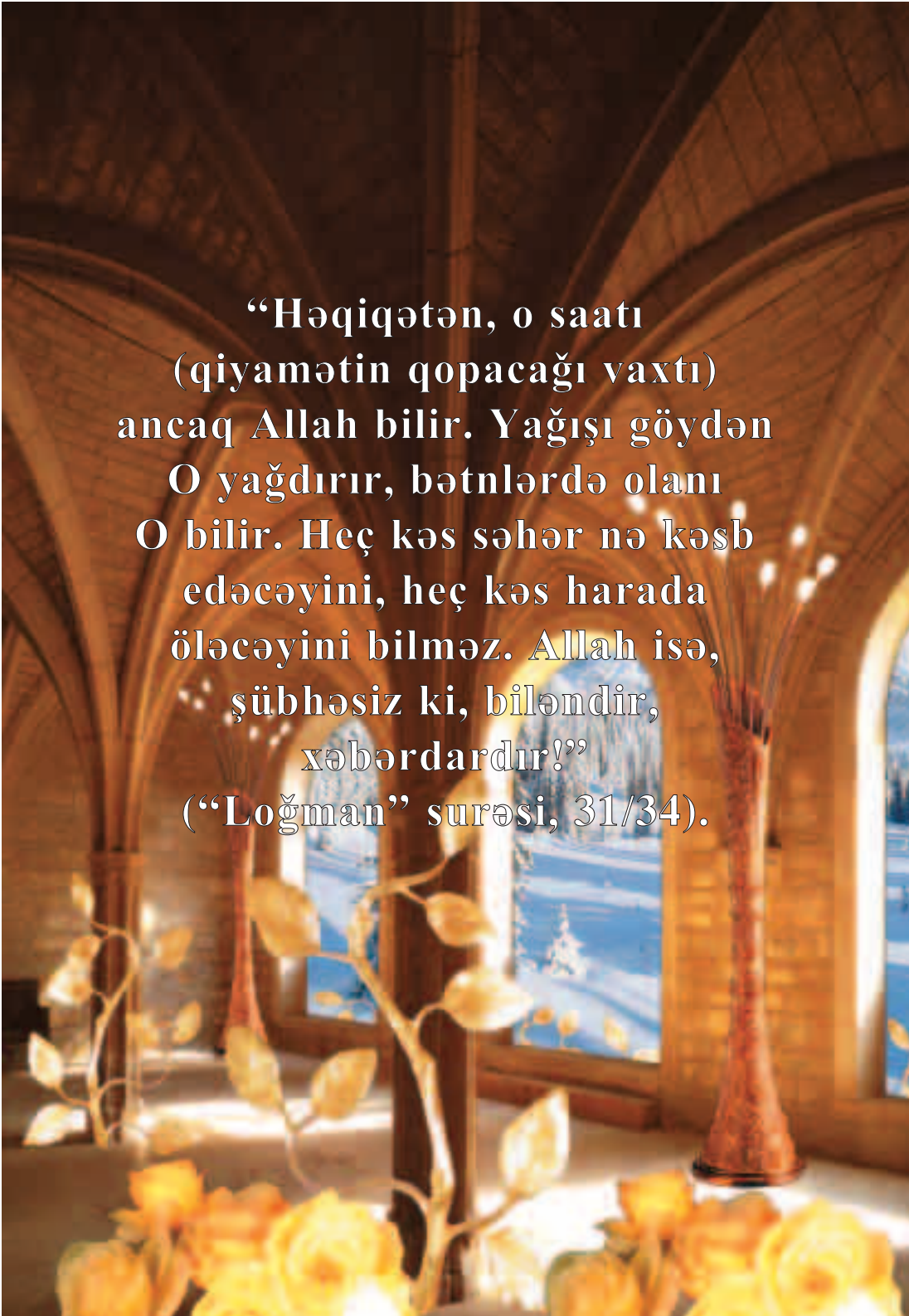
Bu ayə Hz.İsanın axırxamanda yer üzünə qayıdışına açıq bir işarədir. Çünki Hz.İsa Quranın göndərilməsindən təxminən altı əsr əvvəl yaşamışdır. Dolayısı ilə bu ilk həyatını “qiyamət saati üçün bir əlamət”, yəni bir qiyamət əlaməti olaraq qəbul edə bilmərik. Ayənin işarə etdiyi mənə Hz.İsanın axırxamanda, yəni qiyamətdən əvvəlki son dövrdə yenidən yer üzünə qayıdacağı və bunun da bir qiyamət əlaməti olacağıdır. Ən doğrusunu Allah bilir.

4. Hz.İsanın ikinci gəlişinə işarə edən başqa ayələr də bunlardır:

“Mələklər dedilər: “Ya Məryəm! Həqiqətən, Allah Öz tərəfindən bir kəlmə ilə sənə müjdə verir. Onun adı Məryəm oğlu İsa əl-Məsihdür ki, dünyada və axirətdə şanı uca və Allaha yaxın olanlardandır. O, həm beşikdə ikən, həm də yaşa dolduqdan sonra insanlarla danışacaq və salehlərdən olacaqdır”. Məryəm: “Ey Rəbbim! Mənə bir insan əli toxunmadığı halda necə uşağım ola bilər?” - dedikdə, buyurdu: “Elədir, lakin Allah istədiyini yaradır. O, bir işin əmələ gəlməsini qərara aldığıda, ona ancaq “Ol!” - deyər, o da dərhal olar. Allah ona Kitabı, hikməti, Tövrəti və İncili öyrədəcək” (“Ali-İmran” surəsi, 3/45-48).

Ayədə Allahın Hz.İsaya Tövrəti, İncili və bir də “Kitabı” öyrədəcəyi xəbər verilir. Əlbəttə ki, bu kitabın hansı kitab olduğu çox mühümdür. Eyni ifadə “Maidə” surəsinin 110-cu ayəsində də qeyd edilmişdir:

“Xatırla ki, o gün Allah belə buyuracaq: “Ya Məryəm oğlu İsa! Sənə və anana nemətimi yadına sal. O zaman səni müqəddəs ruhla qüvvətləndirdim. Sən beşikdə olanda da, yetkin çağında da adamlarla danışdırdım. Sənə Kitabı, hikməti, Tövrəti və İncili öyrətdim...”
(“Maidə” surəsi, 5/110).

The background of the image is a warm, golden-toned interior. It features several arched windows that look out onto a snowy, winter landscape with evergreen trees. In the foreground, there are decorative plants, including a tall, slender vase with a textured surface and a cluster of bright yellow roses. The overall atmosphere is cozy and serene.

“Həqiqətən, o saati
(qiyamətin qopacağı vaxtı)
ancaq Allah bilir. Yağışı göydən
O yağdırır, bətnlərdə olanı
O bilir. Heç kəs səhər nə kəsb
edəcəyini, heç kəs harada
öləcəyini bilməz. Allah isə,
şübhəsiz ki, biləndir,
xəbər dardır!”
 (“Loğman” surəsi, 31/34).

Hər iki ayədə də qeyd edilən “kitab” ifadəsini incələyəndə bunun Qurana işarə olduğunu görürük. Ayələrdə Tövrət və İncildən sonra göndərilən axırıncı haqq kitabın Quran olduğu bildirilir. (Hz.Davuda verilən Zəbur da Əhdi-Ətiqin içindədir). Bununla yanaşı, Quranın başqa bir ayəsində “kitab” kəlməsi İncil və Tövrətin yanında Quranı ifadə etmək üçün işlədilmişdir:

“Allahdan başqa heç bir tanrı yoxdur. Əzəli, əbədi varlıq Odur. Sənə özündən əvvəlkiləri təsdiq edən Kitabı haqq olaraq O nazil etdi. Tövrəti də, İncili də O endirdi” (“Ali-İmran” surəsi, 3/2-3).

Bu vəziyyətdə Hz.İsaya öyrədiləcək üçüncü “Kitab”ın Quran olduğunu və bunun da ancaq Hz.İsanın axırzamanda dünyaya qayıdışında mümkün ola biləcəyini düşünə bilərik. Çünki Hz.İsa Quranın göndərilməsindən təxminən 600 il əvvəl yaşamışdır. Peyğəmbərimizin (s.ə.v.) hədislərinə nəzər salanda Hz.İsanın dünyaya ikinci dəfə gəlişində İncillə deyil, Quranla hökm edəcəyini başa düşürük (*Ətraflı məlumat almaq istəyənlər Elşad Mirinin ana dilimizə tərcümə etdiyi Harun Yəhyanın “Qiyamətin əlamətləri” adlı əsərinə müraciət edə bilərlər – Red.*). Bu da ayədəki mənaya tamamilə uyğun gəlir. Şübhəsiz, ən doğrusunu Allah bilir.

5. Bütün bunlarla yanaşı, **“Allah yanında İsa da Adəm kimidir...”** (“Ali-İmran” surəsi, 3/59) ayəsi də Hz.İsanın yenidən qayıdışına işarə olaraq qəbul edilə bilər. Ümumiyyətlə, təfsir alimləri bu ayənin hər iki peyğəmbərin də atasız olmaq xüsusiyyətinə, Hz.Adəmin Allahın “Ol!” əmri ilə torpaqdan yaradılması ilə Hz.İsanın da yenə “Ol!” əmri ilə atasız dünyaya gəlməsinə işarə etdiyini bildirmişlər. Ancaq ayənin ikinci başqa bir işarəsi də ola bilər. Hz.Adəm cənnətdən necə yer üzünə endirilibsə, Hz.İsa da axırxəməndə Allahın dərgahından dünyaya endirilə bilər. Ən doğrusunu Allah bilir.

Göründüyü kimi, Hz.İsanın yer üzünə yenidən qayıdacağı ilə bağlı olan ayələr çox aydındır. Quranda başqa peyğəmbərlər haqqında bunlara oxşar ifadələr işlədilməmişdir. Ancaq bütün bu ifadələr Hz.İsa üçün işlədilmişdir. Bunun mənası isə çox aşkardır.

6. Allah Hz.İsanın ölümünü başqa bir ayədə belə xəbər verir:

“Doğulduğum gün də, öləcəyim gün də, diriləcəyim gün

**“Hökm əlində olan
Allah nə qədər ucadır.
O, hər şeyə qadirdir!”
 (“Mülk” surəsi, 67/1).**

də mənə salam olsun!” (“Məryəm” surəsi, 19/33).

Bu ayə “Ali-İmran” surəsinin 55-ci ayəsi ilə birlikdə tədqiq ediləndə çox mühüm bir həqiqətə işarə edir. “Ali-İmran” surəsindəki ayədə Hz.İsanın Allah dərgahına yüksəldiyi ifadə edilir. Bu ayədə “ölmək” və ya “öldürülmək”lə bağlı bir məlumat verilmir. Ancaq “Məryəm” surəsinin 33-cü ayəsində Hz.İsanın öləcəyi gündən bəhs edilir. Bu ikinci ölüm isə ancaq Hz.İsanın ikinci dəfə dünyaya gəlişi və bir müddət yaşayandan sonra vəfat etməsi ilə mümkün olur. Ən doğrusunu Allah bilir.

7. Hz.İsanın yenidən dünyaya gələcəyi ilə əlaqəli başqa dəlil isə “Maidə” surəsinin 110-cu ayəsində və “Ali-İmran” surəsinin 46-cı ayəsində qeyd edilən “kəhlən” kəlməsidir.

“Allah belə buyuracaq: “Ya Məryəm oğlu İsa! Sənə və anana nemətimi yadına sal. O zaman səni müqəddəs ruhla qüvvələndirmişdim. Sən beşikdə olanda da, yetkin çağında (kəhlən) da adamlarla danışdırdın...” (“Maidə” surəsi, 5/110).

“O, beşikdə ikən, yaşa dolduqdan (kəhlən) sonra insan-

**“Göylərin və yerin hökmü
Allaha məxsusdur.
Allah hər şeyə qadirdir!”
 (“Ali-İmran” surəsi, 3/189).**

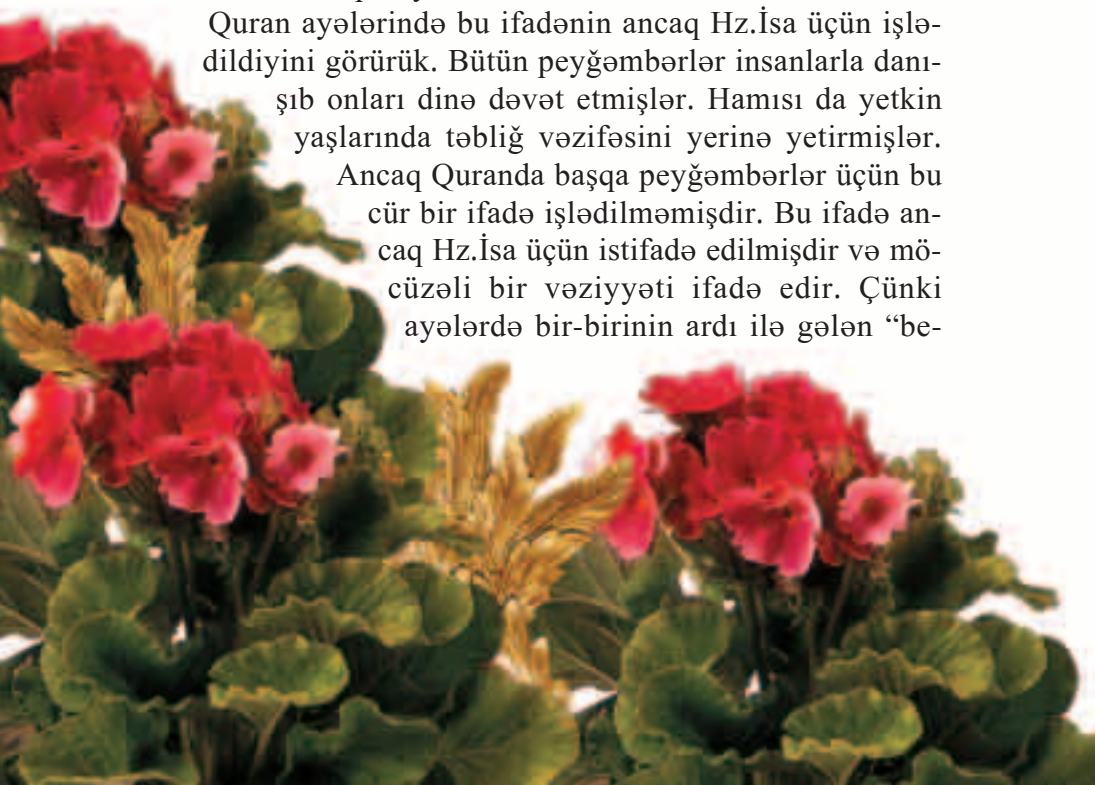
larla danışacaqdır. Və o salehlərdəndir” (“Ali-İmran” surəsi, 3/46).

Bu kəlmə Quranda ancaq yuxarıdakı iki ayədə və ancaq Hz.İsa üçün işlədilmişdir. Hz.İsanın yetkinlik çağını ifadə etmək üçün işlədilən “kəhlən” kəlməsinin mənası “otuz ilə əlli yaş arasında, gənclik dövrünü başa vurub qocalıq dövrünə ayaq atan, yaşı kamala çatan adam” şəklindədir. Bu kəlmə İslam alimləri arasında ittifaqla “35 yaşdan sonrakı dövrə işarə edir” şəklində açıqlanmışdır.

Hz.İsanın gənclik yaşı sayılan otuz yaşının əvvəllərində göyə qaldırıldığını, yer üzünə qayıdandan sonra qırx il qalacağını ifadə edən və İbni Abbasdan rəvayət edilən hədisə əsaslanan İslam alimləri Hz.İsanın qocalıq dövrünün təkrar dünyaya gəlməsindən sonra olacağını, dolayısı ilə bu ayənin Hz.İsanın qayıdacağına bir dəlil olduğunu söyləyirlər.¹⁴ İslam alimlərinin bu izahının doğruluğu qeyd edilən ayələrə nəzər salınanda asanlıqla aydın olur.

Quran ayələrində bu ifadənin ancaq Hz.İsa üçün işlədildiyini görürük. Bütün peyğəmbərlər insanlarla danışmış onları dinə dəvət etmişlər. Hamısı da yetkin yaşlarında təbliğ vəzifəsini yerinə yetirmişlər.

Ancaq Quranda başqa peyğəmbərlər üçün bu cür bir ifadə işlədilməmişdir. Bu ifadə ancaq Hz.İsa üçün istifadə edilmişdir və möcüzəli bir vəziyyəti ifadə edir. Çünki ayələrdə bir-birinin ardı ilə gələn “be-

şikdə” və “yetkin çağda” kəlmələri iki böyük möcüzəli dövrə diqqəti cəlb edir.

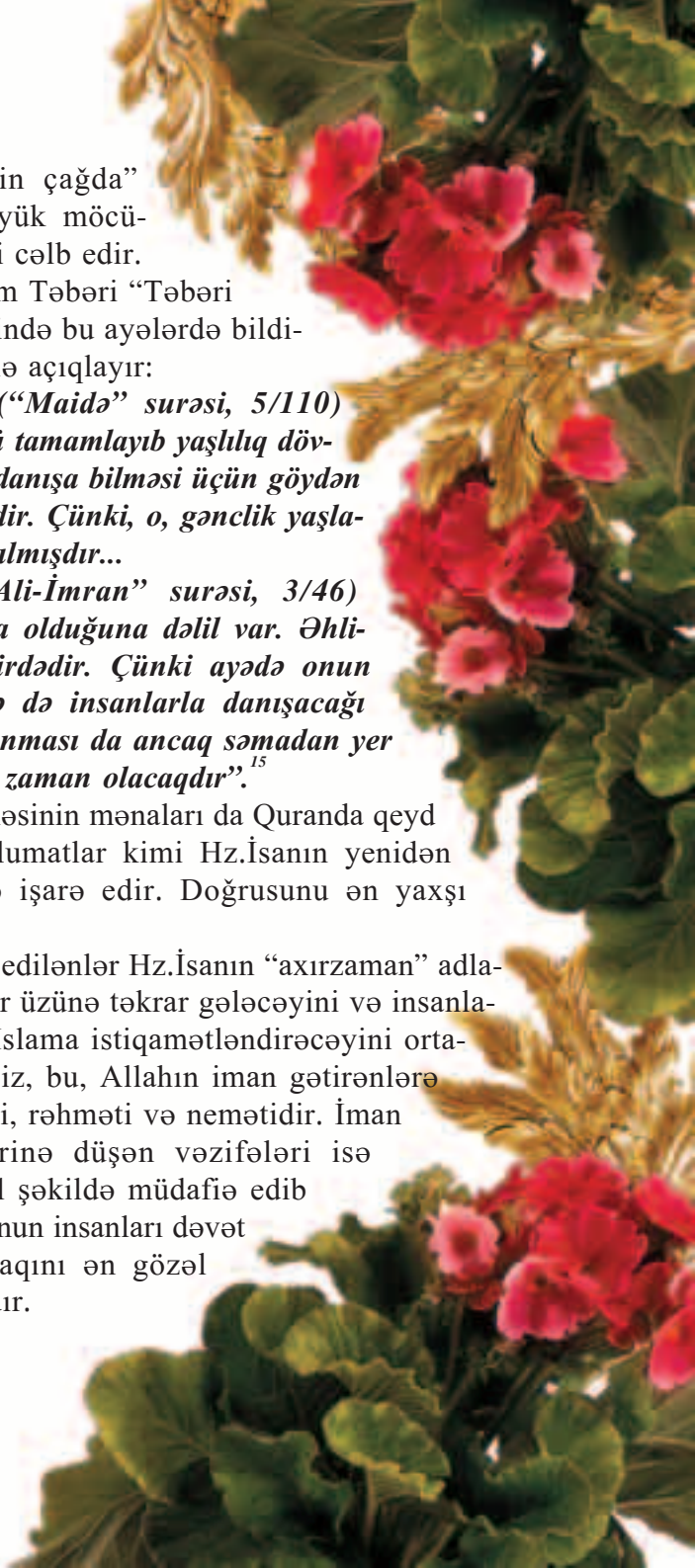
Həmçinin İmam Təbəri “Təbəri Təfsiri” adlı əsərində bu ayələrdə bildirən ifadələri belə açıqlayır:

“Bu ifadələr (“Maidə” surəsi, 5/110) Hz.İsanın ömrünü tamamlayıb yaşlılıq dövründə insanlarla danışı bilməsi üçün göydən enəcəyinə işarə edir. Çünki, o, gənclik yaşlarında göyə qaldırılmışdır...

*Bu ayədə (“Ali-İmran” surəsi, 3/46) Hz.İsanın həyatda olduğuna dəlil var. Əhli-sünnə də bu fikirdədir. Çünki ayədə onun yaşlandığı dövrdə də insanlarla danışacağı ifadə edilir. Yaşlanması da ancaq səmədan yer üzünə qayıdacağı zaman olacaqdır”.*¹⁵

“Kəhlən” kəlməsinin mənalari da Quranda qeyd edilən başqa məlumatlar kimi Hz.İsanın yenidən dünyaya gəlişinə işarə edir. Doğrusunu ən yaxşı Allah bilir.

Bütün bu bəhs edilənlər Hz.İsanın “axırzaman” adlanan bir dövrdə yer üzünə təkrar gələcəyini və insanları haqq din olan İslama istiqamətləndirəcəyini ortaya qoyur. Şübhəsiz, bu, Allahın iman gətirənlərə böyük bir müjdəsi, rəhməti və nemətidir. İman gətirənlərin üzərinə düşən vəzifələri isə Hz.İsanı ən gözəl şəkildə müdafiə edib dəstəkləmək və onun insanları dəvət etdiyi Quran əxlaqını ən gözəl şəkildə yaşamaqdır.

**CAHİLİYYƏ
CƏMİYYƏTİNDƏ
QADINA
MÜNASİBƏT**

Cahiliyyə cəmiyyətlərində qadının yeri

nsanlara həyatları boyu ehtiyac hiss edəcəkləri hər məsələdə bütün məlumatları Allah Quranda açıqlamışdır. Dünya həyatının əsl üzünü, insanların yaradılış məqsədlərini, gözəl bir həyat yaşaya bilməklərinin sirlərini, insanın təbiətinə uyğun olan əxlaq anlayışını insanlara bildirmişdir. Allahın bildirdiyi bu həqiqətlərə iman gətirib, həyatlarını bu ölçülərə uyğun olaraq istiqamətləndirən insanlar dünyada və axirətdə həqiqi səadət qazanarlar.

Cahiliyyə cəmiyyətlərində isə insanların həyatlarını istiqamətləndirən, mütləq doğru olduğuna inanacaqları heç bir güc yoxdur. Əksinə, tabe olduqları qaydaların əksəriyyətinin nə vaxt, kim tərəfindən və hansı məlumatlara uyğun olaraq qoyulduğu da qeyri-müəyyəndir. Bu adı qoyulmayan, amma bütün cahiliyyə insanların illərlə birlikdə tabe olduqları qaydalar atalarından qalan bir ənənə olaraq yaşanır. Cahiliyyə insanların yaşayış məqsədləri, idealları, prinsipləri, qızası, cəmiyyətdəki nizamın üzərinə inşa edildiyi bu təməllər həmin anlayış əsas alınaraq hazırlanır. Cəmiyyətdəki hər bir fərdin yaşadığı səviyyəyə, sahib olduğu sosial statusa, cinsiyyətinə, inanclarına və həyat tərzinə görə əvvəlcədən müəyyən edilmiş bir yeri var.

Qadının cəmiyyətdəki yeri də insanların əksəriyyətinin təsiri altında qaldığı bu sabit münasibətləri və dəyərləri istiqamət

mətində müəyyənləşdirilmişdir. Bəzi cəmiyyətlərdə qadının fiziki olaraq kişidən zəif olması qəbul edildiyindən mənəvi cəhətdən də onlardan daha zəif bir quruluşa malik olduqları kimi yanlış bir təfəkkür hakimdir. Qadının şəxsiyyətinin, əxlaqi xüsusiyyətlərinin və qabiliyyətlərinin də fiziki quruluşuna uyğun olaraq daha da məhdud olduğuna inanırlar. Məsələn, cəmiyyətdə **“kişi işi”**, ya da **“qadın işi”** deyə ayırd edilən məsələlər var. Əlbəttə ki, fiziki gücləri və quruluşları yönündən qadının edə biləcəkləri ilə kişinin edə biləcəyi işlər bir-birindən fərqlidir. Ancaq cahil cəmiyyətlərdəki bu təbii ayrılıqlar daha fərqli istiqamətlərdə - qadının şüur və qabiliyyət yönündən də daha zəif qəbul edilməsinə səbəb olmuşdur.

Bu gün qadınlar bir çox sahələrdəki məlumatları və bacarıqları ilə bu mənfi düşüncələrin əsassızlığını ortaya qoyurlar. Ancaq yenə də cəmiyyətin bir qisminə qadının müəyyən işləri edə bilməyəcəyi və ya ən azı kişinin bu işləri daha məntiqli və daha təcrübəli formada həll edəcəkləri şəklində bir inanc hakimdir.

Qabiliyyətləri ilə yanaşı, bəzi insanlarda şəxsiyyət məsələsində də qadının kişiyə görə daha zəif bir quruluşa sahib olması ilə bağlı bir qənaət var. Məsələn, kişinin soyuqqanlı olaraq qarşıladığı bir hadisənin qarşısında qadının təlaşa qapılıb özünə nəzarətini itirməsi, ya da kişinin iradəsini toplayaraq üz-üzə gələ bildiyi bir çətinlik qarşısında qadının iradəsiz və gücsüz davranması cahil cəmiyyətlərdə bəzi insanlar tərəfindən adi bir davranış olaraq qəbul edilir. Bu isə uşaqlıq illərindən etibarən verilən tərbiyə ilə qız uşaqlarına da aşılır. Oğlan uşaqlarını imkanları daxilində güclü bir xarakterə malik olacaq şəkildə yetişdirən ailələr qız

uşaqlarını tamamilə əks bir tərbiyə ilə böyüdürlər. Hər hansı bir çətinliklə qarşılaşanda oğlan uşaqlarına **“kişilər ağlamaz”, “kişi ol”, “kişi kimi hərəkət elə”, “cəsur ol”** dedikləri halda, uşaqları onların istəyinin əksini edəndə isə **“qız kimi qorxaq olma”, “qız kimi ağlayırsan”, “qız kimi ür-kürsən”** kimi sözlərlə onların qızlardan üstün olduqlarını başa salmağa çalışırlar.

Həmçinin qız uşaqlarını da yetişdirərkən onlara da müntəzəm olaraq oğlanlardan fərqli olduqlarını, buna görə hərəkət etməklərini öyrədirlər.

Cahiliyyə əxlaqının yaşandığı cəmiyyətdəki qadının bütün vəzifə və məsuliyyətləri bu münasibətə uyğun olaraq ancaq müəyyən məsələlərlə məhdudlaşdırılmışdır. Günümüzdəki cəmiyyətlərin böyük bir qisminə qadının bir çox sahədə kişiyə görə daha arxa planda olması həmin bu sabit dəyərləndirmənin bir nəticəsidir.

Qadınlara qarşı bu mənfi münasibət tarixin ayrı-ayrı dövrlərində də müxtəlif formalarda ortaya çıxmışdır. Xüsusilə keçmişdə yaşayan cahiliyyə inanclarını qəbul edən cəmiyyətlərdə bu fikir çox yanlış şəkildə həyata keçirilmişdir. Allah Quranda bu cəmiyyətlərdə insanların qız uşaqlarını dəyərsiz görərək anadan olan kimi diri-diri torpağa basdırdıqlarını bildirir:

**“Korla görən, iman gətirib
yaxşı əməllər edənlərlə pislilik
edən eyni olmaz.**

**Nə az düşünürsünüz!”
 (“Mumin” surəsi, 4058).**

“Diri-diri torpağa gömülən körpə qızdan: “Axı o hansı günaha görə öldürüldü?” - deyə soruşulacağı zaman...”
(“Təkvir” surəsi, 81/8-9).

Başqa ayələrdə isə Allah **“Onlardan birinə qızı olması ilə müjdə verdikdə qəzəblənib üzü qapqara qaralar. Verilən müjdənin pisliyi üzündən tayfasından qaçıb gizlənər. Görəsən onu zillət içində saxlayacaq, yoxsa torpaqa göməcək? Bir görün onlar neçə pis mühakimə yürüdürlər!”** (“Nəhl” surəsi, 1658-59) sözləri ilə qız uşağı olacağını öyrənən insanların üzlərinin qəzəbdən qaraldığını, içərisində olduqları bu vəziyyətə görə ətrafındakı insanlardan utanıb gizləndiklərini bildirirlər. Allah bundan başqa bunların qız uşaqlarını **“bər-bəzək içində böyüdüüb, mübahisə zamanı bir dəlil gətirə bilməyən”** olaraq dəyərləndirdiklərinə də diqqəti çəkir:

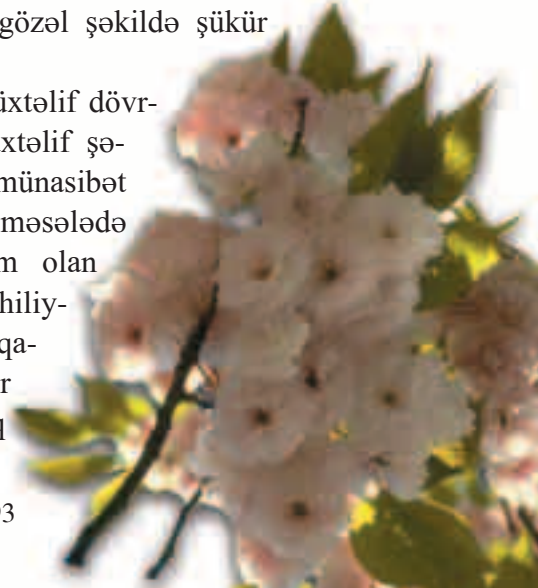
“Həqiqətən, Biz açıq-aydın
ayələr nazil etdik.
Allah dilədiyini doğru
yola yönəldər”
 (“Nur” surəsi, 24/46).

“Onlardan birinə Rəhməna (Allaha) isnad etdikləri (qız uşağı) ilə müjdə versən, qəzəbdən boğularaq üzləri qapqara qaralar. Onlar bər-bəzək içində böyüdüüb, mübahisə zamanı bir dəlil gətirə bilməyən qızlarını Allaha isnad edirlər?” (“Zuxruf” surəsi, 43/17-18).

Allah İslam əxlaqından bixəbər olan bu cəmiyyətlərə göndərdiyi peyğəmbərləri və endirdiyi haqq kitabları ilə qız uşaqlarına qarşı olan bu münasibətlərin səhv olduğunu bildirmişdir. Peyğəmbərlərin təbliği və İslam əxlaqının insanlar tərəfindən öyrənilməsi ilə birlikdə qız uşaqlarını utancaqlıq, abır-həya vasitəsi kimi görmək düşüncəsi və cahiliyyə cəmiyyətlərində mövcud olan bu təcrübə geniş şəkildə aradan qaldırılmışdır.

Allah Quranın **“Göylərin və yerin hökmü Allahın əlindədir. O, istədiyini yaradır, istədiyinə ancaq qız, istədiyinə də ancaq oğlan verir. Yaxud hər ikisindən - həm oğlan, həm də qız verir, istədiyini də sonsuz edir. O biləndir, qadirdir!”** (“Şura” surəsi, 42/49-50) ayələri ilə də insanlara gələn hər neməti onlara verənin Allah olduğunu xatırladır. Oğlan uşağı kimi qız uşağı da Allahın insanlara verdiyi bir nemətidir. İnsanın üzərinə düşən vəzifə isə Allahın nemətinə qarşı nankorluq etmədən ən gözəl şəkildə şükür edə bilməkdir.

Göründüyü kimi, tarixin müxtəlif dövrlərində qadınlar haqqında müxtəlif şəkillərdə meydana çıxan səhv münasibət hakim olmuşdur. Ancaq bu məsələdə nəzərdən qaçırılmaması lazım olan mühüm bir həqiqət də var. Cahiliyyə cəmiyyətlərində görünən qadın xarakteri bu münasibəti bir mənada dəstəkləyir və təsdiq

edir. Belə ki, cahiliyyə əxlaqına malik olan qadınlar nümayiş etdirdikləri xarakterləri, davranışları və qəbul etdikləri əxlaq anlayışı ilə özləri haqqındakı bu sabit münasibətin səhv olmadığını göstərirlər.

Halbuki həqiqətdə qadın və ya kişi olmasından asılı olmayaraq mömin olan insanlar qəti bir məntiqə, dərin qavramaq qabiliyyətinə, güclü şəxsiyyətə sahib ola bilən və yüksək əxlaq nümayiş etdirən insanlardır. Allahın Quranda nümunə göstərdiyi Hz.Məryəm və Fironun xanımı qadınların ən gözəl misallarındandır. Ancaq bəzi qadınların dindən kənar bir əxlaqı qəbul edərək cahilliyə qayda-qanunlarına görə həyat yaşamaları onların bu üstün cəhətlərinin kütləşməsinə səbəb olur.

Sonrakı səhifələrdə qadınların bu yüksək əxlaqı yaşamalarına mane olan cahiliyyə xarakterinə qısaca toxunaraq, ideal müsəlman qadın xarakteri ilə bu xarakter arasındakı nəzərəçarpan fərqlər haqqında bəhs edəcəyik.

Cahiliyyə cəmiyyətlərində qadın xarakteri

Cahiliyyə cəmiyyətlərindəki qadın xarakteri mədəniyyət səviyyəsindən asılı olmayaraq cəmiyyətin hər təbəqəsi tərəfindən çox yaxşı bilinir və bəzi qadınlar tərəfindən də çox diqqətlə tətbiq edilir. Bunun əhəmiyyətli bir səbəbi isə cəmiyyətin bütün üzvlərinin bu xarakteri qız uşaqlarına kiçik yaşlarından etibarən mümkün qədər cəlbədicə göstərərək rəğbət bəsləmələridir. Uşaqlıq illərindən etibarən ətraflarındakı bütün insanlardan eyni sözləri eşidərək yetişdirilən qız uşaqları cəmiyyət tərəfindən onlar üçün uyğun görünən bu xarakteri əksər hallarda heç fikirləşmədən qəbul edirlər. Analarına və ətrafdakı digər qadınlara baxaraq yetkin bir insan olduqları vaxt hansı xarakteri özləri üçün seçəcəkləri və həyatlarını hansı ideallara görə quracaqları mövzusunda müəyyən bir qə-

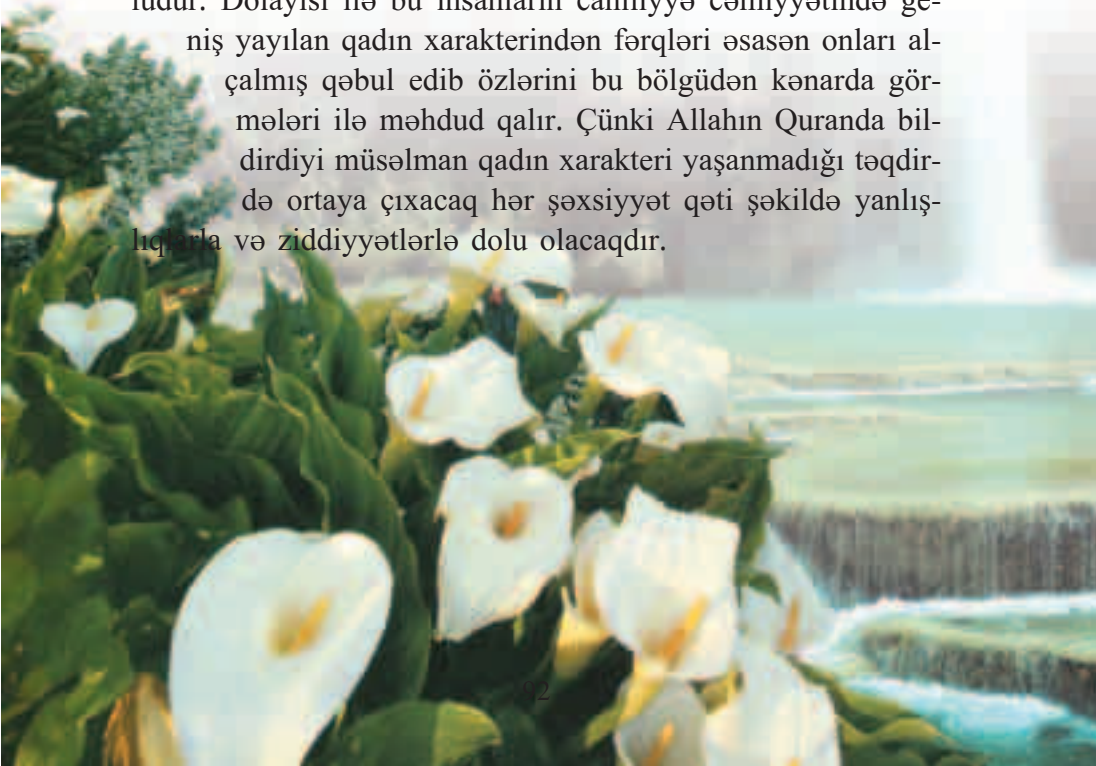
“Hər kəs bir pislik etsə, o ancaq pisliyi qədər cəza alar. Amma hər kiŐi, yaxud qadın mömin ikən bir yaxŐılıq etsə, belələri cənnətə daxil olub saysız-hesabsız ruziy  çatar!” (“Mumin” surəsi, 40/40).

naət hasil olur. Ətraflarındakı bu insanlardan eşitdikləri sözləri təkrarlayar, onların davrandıqları kimi hərəkət edər və onlar kimi ola bilmək üçün səy göstərirlər.

Nəticə olaraq daha fərqli bir xarakterə malik insana rast gəlmədikləri üçün də ən ideal şəxsiyyətin bu olduğunu zənn edərək böyüklərindən gördükləri eyni qadın xarakterini qüsuruz halda təkrar etmək vəziyyətinə düşürlər.

Əlbəttə, əvvəlki sətirlərdə də qeyd edildiyi kimi, cahiliyyə cəmiyyətində geniş şəkildə yaşanan bu xarakterin nöqsanlarını görənlər və bu xarakteri qəbul edən qadınlar da var. Ancaq bu yanlışlıqları görməkləri yenə də bu insanları cahiliyyə qadın xarakterindən uzaqlaşdırmağa kifayət etmir. Bəlkə də bu davranışlarının bəzilərindən xilas ola bilirlər. Lakin şəxsiyyətlərini müəyyən edən meyarlar yenə Quran əxlaqından kənar olduğu və cahiliyyə qaydalarına əsaslandığı üçün yaşadıkları xarakter də yenə öz içərisində müxtəlifliklərlə doludur. Dolayısı ilə bu insanların cahiliyyə cəmiyyətində ge-

niş yayılan qadın xarakterindən fərqləri əsasən onları alçalmış qəbul edib özlərini bu bölgüdən kənarında görmələri ilə məhdud qalır. Çünki Allahın Quranda bildirdiyi müsəlman qadın xarakteri yaşanmadığı təqdirdə ortaya çıxacaq hər şəxsiyyət qəti şəkildə yanlışlıqlarla və ziddiyyətlərlə dolu olacaqdır.

Cahiliyyə cəmiyyətlərindəki qadın xarakterinin ümumi xüsusiyyətlərini incələyəndə adı nə qədər “iş qadını” və ya “**ev qadını**” olaraq dəyişsə də, bu insanların əsasən müştərək bir xarakter altında birləşdiklərini görürük. Belə ki, kişi və ya qadıdan, uşaq, yaxud böyükdən, yəni cəmiyyətin hər hansı fərdindən soruşsan, qadın xarakteri haqqındakı müşahidələr təxminən eyni olacaqdır. Bunların arasında ən sadələrindən biri isə qadınların bir kişi kimi güclü və dözümlülük göstərə bilməyəcəklərinə olan inandır. Cəmiyyətin kişi fərdləri qədər bəzi qadınlar da onlara layiq görülən bu fikirləri qəbul etmişlər. Onlara yaraşdırılan “**qorunub himayə edilən**” xarakterə uyğun olaraq heç vaxt “**qoruyan, himayə edən**” mövqeyində ola biləcəklərini düşünməmişlər. Kişidən daha aciz və daha bacarıqsız olduqları şəklindəki inanclarına görə, ümumiyyətlə, maddi-mənəvi mənada onlara baxa biləcək, insanların zülmünə məruz qalmaq ehtimalına və başqa təhlükələrə qarşı onları qoruyub himayə edəcək bir nəfərə sığınmaq ehtiyacı hiss edərlər. İstər evlənəndən sonra ərlərinə, istərsə də yaş ötəndən sonra isə oğullarına olan münasibətlərində həmişə bu düşüncə ilə hərəkət edər, ətrafında da özlərinə bu imkanları təmin edə biləcək insanlar axtararlar.

“Mömin olmaqla bərabər,
yaxşı işlər görən kişilər və ya
qadınlar cənnətə daxil olurlar.
Onlara xurma çərdəyi qədər
haqsızlıq edilməz!”
(“Nisa” surəsi, 4/124).

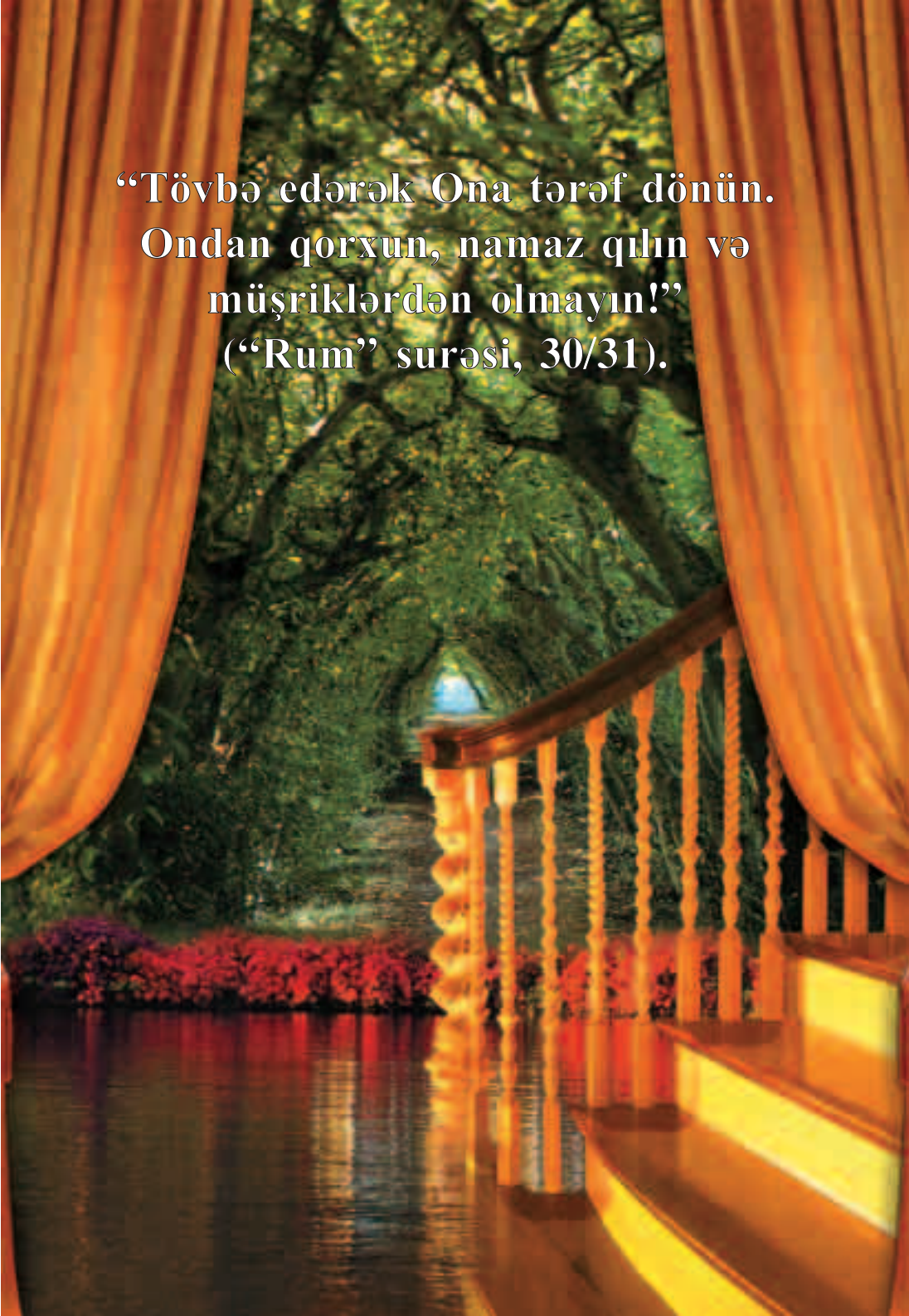

Bu zəif xarakter həmin insanların **“hissiyatlı, ağlayan, kūsən, inciyən, qısqanlığa qapanan, dərdli”** kimi mənfi psixi davranışlara uyğun əxlaqa yiyələnmələrinə səbəb olur. Bunlar ümumiyyətlə cahiliyyə cəmiyyətlərində qadın sözü ilə birlikdə eyniləşmiş və **“qadının təməlində olan xüsusiyyətlər”** olaraq qəbul edilən davranışlardır. Məsələn, qadının hadisələr qarşısında həddindən artıq həssaslıq göstərərək ağlaması da adi bir davranış olaraq qəbul edilmişdir.

Kişi xarakterinə ümumi şəkildə hakim olan davranış sadəlik və mərdlik olaraq qəbul edildiyi halda, qadının da kūsəyən, həssas və inciyən bir quruluşu olduğuna inanırlar. Bunlarla yanaşı, hadisələr qarşısında tez **“ümitsizliyə düşmək, təlaşlanmaq, şikayətçi üslubdan istifadə etmək, ya da mübahisəkar bir davranış göstərmək”** də bəzi cahiliyyə qadınlarında tez-tez rast gəlinən Quran əxlaqına zidd xüsusiyyətlərdir.

Qadın xarakterinə dair bütün xüsusiyyətlərin ortaq olanı isə hər birinin bu insanlara ancaq sıxıntı və bədbinlik gətirməsidir. Nümayiş etdirdikləri əxlaqa uyğun olaraq bu insanlar həyatlarını daimi gərginlik, sıxıntı və çətinlik içində keçirirlər. Yaşadıqları əxlaqın və bədbinliklərin əsas səbəbi isə dünya həyatına münasibətlərinin, yaşamaq məqsədlərinin, özləri üçün seçdikləri idealların yanlışlığında gizlənir.

Cahiliyyə cəmiyyətinin digər fərdləri kimi qadınlar da bütün həyatlarını **“dünya həyatı”** və **“bu həyatın bər-bəzəkləri”** üzərində qurmuşlar. Dünya həyatının insanlara təqdim etdiyi mənfiyyətlərin daha çoxundan istifadə edə bilmək, müntəzəm olaraq həyat standartlarını yüksəldəcək imkanlar əldə edə bilmək, cəmiyyətin nəzərində yaxşı bir ad, yaxşı bir etibar qazanmaq, malik olduqları ilə ətrafındakıların heyranlığını və tərifini qazana bilmək bu insanların əsas ideallarındanır.

A scenic view from a boat looking out over a lush green forest. The path leads to a bright light at the end of a tunnel. The scene is framed by orange curtains. The water in the foreground is calm, reflecting the surrounding greenery and the light at the end of the path. The boat's railing is visible in the foreground, and the overall atmosphere is peaceful and serene.

“Tövbə edərək Ona tərəf dönün.
Ondan qorxun, namaz qılın və
müşriklərdən olmayın!”
 (“Rum” surəsi, 30/31).

Nigaran olduqları məsələlər isə bu idealları ilə bağlı olaraq gələcək qorxusu, mal və can qaygısı kimi əsas məsələlərin üzərində qurulur. Cəmiyyət tərəfindən onlara qəbul etdirilən vəzifəyə uyğun olaraq məqsədləri ümumiyyətlə sadəcə **“yaxşı bir ev qadını, yaxşı bir ana və yaxşı bir həyat yoldaşı ola bilmək”**dir. Bundan başqa, onlardan ən çox gözlənilən isə maddi müstəqilliklərini əldə edə biləcəkləri bir sənət və yaxşı bir karyera sahibi olmalarıdır.

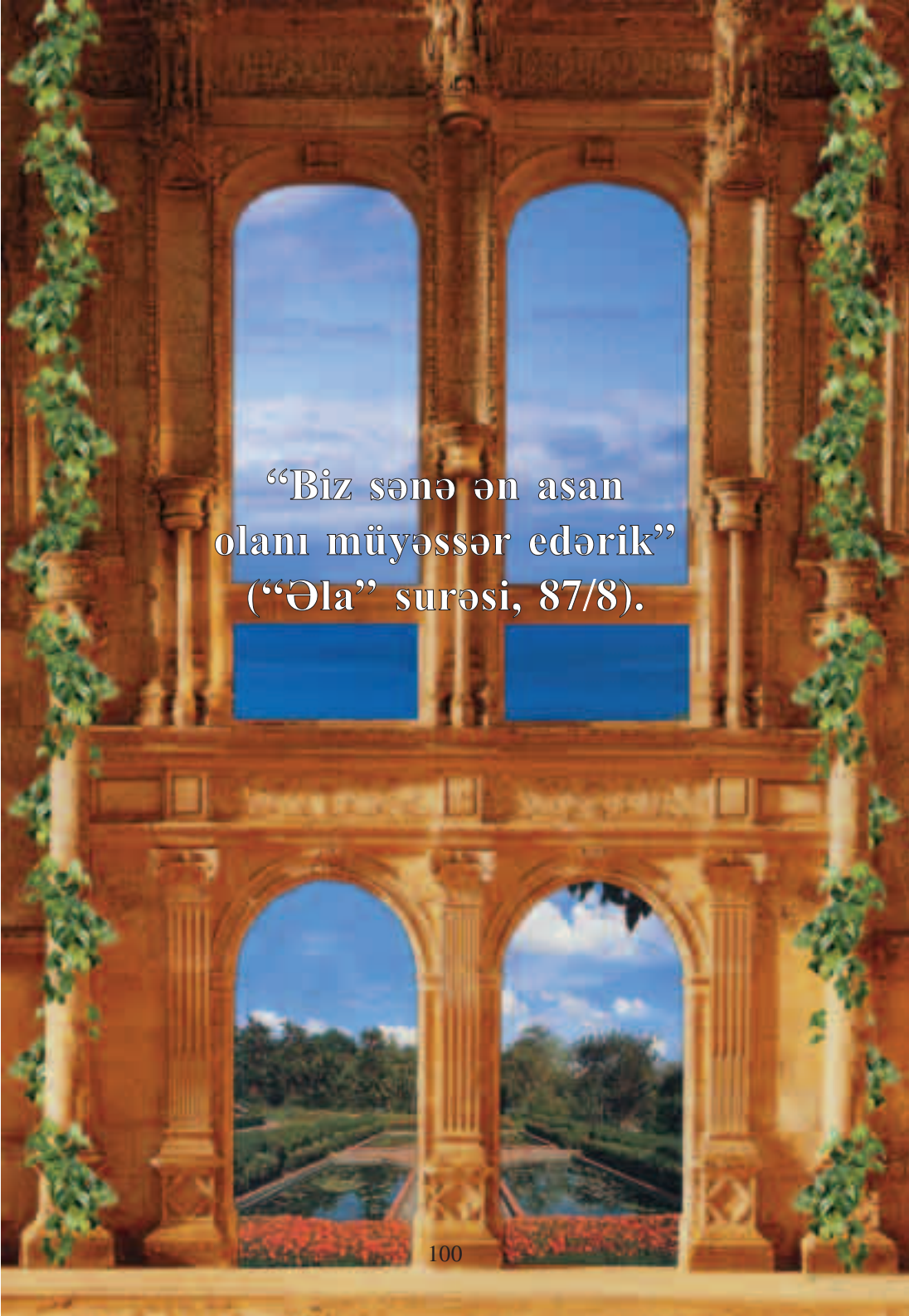
Əlbəttə, **“yaxşı ana, yaxşı həyat yoldaşı, yaxşı ev qadını olmaq, ya da kişiyə maddi mənada xeyir verəcək bir qabiliyyət əldə etmək”** kimi istəklərin heç birində bir səhvlik yoxdur. Bunlar insanların dünya həyatında əldə etmək istəyə biləcəkləri qanuni istəkləridir. Səhv olan qadının bu cür məhdud bir dünyada yaşamağa həvəsləndirilməsi, ideallarının ancaq bu məqsədlərlə məhdudlaşdırılmasıdır. Bütün insanlar ölümdən sonra qarşılaşacaqları haqq-hesab günündə dünya həyatında Allahın razılığını qazanmaq üçün etdikləri səylərə görə sonsuzluğa qədər mükafatlandırılacaq və ya cəzalandırılacaqlar.

Başqa cahiliyyə xarakterlərində olduğu kimi, qadın xarakterində də əsl xətalı olan məsələ bunların ancaq dünya həyatını qazanmaq üçün səy göstərmələri, bu həyata görə bir həyat tərzini hazırlamalarıdır. Çünki insanın dünya həyatında malik olduğu mallar da, qazandığı etibar da, yaxınları, ailəsi, ya da uşaqları da bir gün mütləq yox olacaqdır. Sonsuzluğa qədər var olan ancaq Allahdır. Buna görə də insanın şəxsiyyətini, əxlaqını, həyat tərzini, ideallarını tamamilə Allahın razılığını qazanmağı qarşılıqlı olaraq məqsəd qoyaraq müəyyənləşdirməsi lazımdır. Əks təqdirdə insan həyatını ancaq məhdud və kiçik bir dünyada davam etdirməklə qalmaq, axırıncı dərsə sonsuzluğa kimi böyük bir peşmanlıq və sızıntı ilə qarşılaşacaqdır.

Burada bunu da vurğulamaq lazımdır ki, əlbəttə, cəmiyyətdəki münasibətdən razı olmayan, bu xarakteri mühakimə edən və cəmiyyətdəki bu geniş yayılmış qənaətdən kənara çıxmaq üçün səy göstərən çoxlu qadınlar var. Hətta bu qadınlar əksər hallarda əldə etdikləri nailiyyətləri ilə ön plana çıxır və qadınlar haqqındakı bu düşüncələrin yanlışlığını ortaya qoyurlar. Ancaq tam bu nailiyyətləri əldə edərkən də cahiliyyə prinsiplərinə əsaslanan bir xarakteri yaşamağa davam etdikləri üçün və yenə Allahın razılığını qazanmağa uyğun bir xarakter nümayiş etdirmədikləri üçün istədikləri nəticəyə çatıbilmir, cəmiyyətin nəzərində axtarıqları həqiqi hörməti, sevgi və etibarını qazana bilmirlər. Bəzən bu arzularına çatmış kimi görünsələr də, bütün bunları həqiqət və həmişəlik şəkildə əldə edə bilmədiklərini bildikləri üçün yenə də xoşbəxt və firavan ola bilməzlər.

Onlardan gözlənən xarakteri mühakiməsiz qəbul edənlərin isə bu davranışlarını əsaslandırdıqları bəzi bəhanələri var. Xüsusilə insanların öz aralarında “cəmiyyət qaydaları” adlandırdıqları meyarların qadınların cəmiyyətin onlardan gözlədiyi xarakterdən kənara çıxmalarına maneə olduğunu düşünürlər. Belə bir vəziyyətdə cəmiyyət tərəfindən qınanmaq, tənqid edilmək, hətta kənarlaşdırılmaq təhlükələri ilə qarşı-qarşıya qalmamaqdan çəkinirlər. Bu cür bir riskin altına girmək istəmədikləri üçün cəmiyyətin bütün fərdləri tərəfindən illərdir qəbul edilən bir xarakteri yaşamağı daha uyğun görürlər.

Bəzi qadınların bəhs edilən orta qadın xarakterindən kənara çıxmaqda qorxularının ikinci bir səbəbi isə belə bir şey etdikləri təqdirdə öz üzərlərindəki təsirə malik olan ətrafındakı yaxın insanların təzyiqlərinə məruz qalmalarıdır. Bu cür münasibət həmin insanların səhv tərəflərini aşkar gördükləri halda, bu xarakterdən uzaqlaşmaq üçün lazım olduğu kimi bir hərəkət edə bilməməklərinə səbəb olur.

“Biz sənə ən asan
olanı müyəssər edərək”
 (“Əla” surəsi, 87/8).

Ancaq bütün bunların arasında bu insanların qeyd etdiyimiz cahiliyyə xarakterindən xilas ola bilməmələrinin əsas səbəbi isə yaşadıkları xarakteri tərک edəndə özlərini cəmiyyətə qəbul etdirə biləcəklərini, yeni və ideal bir şəxsiyyəti necə qazanacaqlarını bilməmələridir. Buna görə də bunun həllini həmişə səhv yerlərdə axtarırlar. Məsələn, bir ev qadını cəmiyyətdə daha yaxşı bir mövqe sahibi olmağın, ətrafındakı insanlardan daha çox hörmət və sevgi görə bilməyin “ev qadını” adından xilas olub “iş qadını” olması ilə mümkün ola biləcəyini zənn edir. Bir iş qadını isə eyni nəticəni karyerasını yüksəldəndə və ya daha etibarlı bir sənətə yiyələndə əldə edə biləcəyinə inanır.

Halbuki bu və buna oxşar bütün düşüncələr yanlışdır. İnsanları həm dünyada, həm axirətdə; həm insanların gözündə, həm də Allahın yanında şərəfli və üstün edə biləcək yeganə həyat tərzi, yeganə bir xarakter və yeganə bir əxlaq anlayışı var. Qurana görə yaşamaq insanlara ən güclü xarakteri və ən gözəl əxlaqı qazandırır. Bu da insanın həm Allahın razılığını, həm də insanların sevgisini və hörmətini qazanmağını təmin edir.

Dolayısı ilə qadın və ya kişi olmasına baxmayaraq hər insanın əsl yerinə yetirməli olduğu şey ondan gözlənilən şəxsiyyətin kölgəsinə gizlənməsi deyil, düzgün olanı araşdırıb tapması və bu şəxsiyyəti qəbul etməsi olmalıdır. Allah bütün insanların yaşamağı lazım olan ən gözəl şəxsiyyəti və ən düzgün xarakter xüsusiyyətlərini Quranla bizə bildirmişdir. Quranda göstərilən bu yol ən sadə, ən asan və ən mükəmməl olanıdır. Allah bu həqiqəti bizə bu sözləri ilə bildirir:

“İman gətirib yaxşı iş görənləri isə ən gözəl mükafat gözləyir. Biz ona asan bir şey əmr edəcəyik!” (“Kəhf” surəsi, 18/88).

**QURANDA
QADINA
VERİLƏN DƏYƏR**

Əzi insanlar İslamda qadına nə qədər böyük bir əhəmiyyət və dəyər verildiyindən xəbərsizdirlər. Quran haqqında kifayət qədər məlumata malik olmayan bu insanlar, hətta qadınların özləri də bu həqiqəti bilmədikləri üçün haqlarını yenə cahiliyyə əxlaqına əsaslanan səhv üsul və təcrübələrlə qorumağa çalışırlar. Həmçinin bu gün dünyadakı cəmiyyətlərə baxanda bu həqiqət çox açıq bir şəkildə ortaya çıxır. Dünyanın əksər ölkələrində qəddarlığa və pis münasibətlərə məruz qalan, baxılmağa ehtiyacı olan, qocalar evinə atılmış, işsiz-gücsüz bir çox qadın var. Onlar bu vəziyyətlərindən qəti və həmişəlik bir həll yolu tapa bilmirlər.

Halbuki bu çətin vəziyyət həmin insanların çarəni yanlış yerlərdə axtarmalarından irəli gəlir. Cahiliyyə sistemi içərisində cahiliyyə məntiqlərinə, cahiliyyə qaydalarına əsaslanaraq görüləcək heç bir tədbir, davam etdiriləcək heç bir həll yolu həqiqi mənada məsələni bir nəticəyə apara bilməz.

Allah Quranın “**Əgər haqq onların nəfslərinin istəklərinə tabe olsaydı, göylər, yer və onlarda olanlar korlanıb gərdədi. Xeyr, Biz onlar üçün öyüd-nəsihət gətirdik, onlar isə özlərinə edilən öyüd-nəsihətdən üz döndərirlər**” (“Muminun” surəsi, 23/71) ayəsi ilə bu əhəmiyyətli həqiqətə diqqəti cəlb etmişdir. İnsanlar həyatlarını özlərinin müəyyənləşdirdiyi həqiqətlər və səhvlər üzərində qurduqları vaxt nəticə

“Xeyr, yaxşı işlər görüb özlərini
Allaha təslim edənlərin
Rəbbi yanında mükafatı vardır.
Onların heç bir qorxusu yoxdur
və onlar qəm-qüssə görməzlər”
 (“Bəqərə” surəsi, 2/112).

mütləq zərər olacaqdır. Yer üzündəki hər şey və bütün insanlar pözulməyə məruz qalacaqdır.

Cahiliyyə cəmiyyətlərində insanların sıxıntı içində yaşadıklarınının fərqi nə vardıqları halda, bu vəziyyətdən qəti bir həll yolu tapa bilməmələri də cahiliyyə inanclarına görə yaşamaqdakı təkidlərinin onları rifaha qovuşduracaq yoldan bilərək üz döndərmələrindən qaynaqlanır.

Yeganə həll yolu hər məsələdə olduğu kimi ancaq Qurandadır. Allah Quranla insanlara ən rahat, ən sevincli və ən gözəl şəkildə yaşaya biləcəkləri sistemi təqdim etmişdir. İnsanlara xeyir və qazanc gətirən, onları düzgün yola aparan yeganə yol Allahın yoludur. Allah Quranla insanlara “şan və şərəflərinin gətirildiyini” bildirir. İslam əxlaqına tabe olan Allahın Quranda bildirdiyi yola tabe olan insanlar hər məsələdə rifaha qovuşurlar.

Qadınların məruz qaldıqları bütün sıxıntıların yeganə həlli də Qurandadır. Allahın insanlar üçün hidayət rəhbəri olaraq göndərdiyi İslam dini qadına çox dəyər verir. Allah Quranın bir çox ayəsi ilə qadını və qadın haqlarını qorumuş, cahiliyyə cəmiyyətlərində qadınlara hakim olan səhv münasibəti aradan qaldırmış, qadına cəmiyyətdə hörmətə layiq bir yer qazandırmışdır. Rəbbimiz Quran ayələri ilə insanlara Allahın yanında üstünlük meyarının cinsiyyət deyil, Allah qorxusu, iman, gözəl əxlaq, səmimiyyət və təqva olduğunu bildirmişdir.

Allah qadınların cəmiyyət daxilində qorunub himayə edilmələrini, layiq olduqları hörməti və sevgini görmələri üçün sosial sahədə görülməli olan tədbirləri Quran ayələri ilə bizə bildirmişdir. Görülən bütün bu tədbirlər qadınların lehinedir. Onların ziyana düşmələrinin, əzilib zülmə məruz qalmalarının qarşısını almaq məqsədi güdür. Allah insanlara Quran-

la ən doğru yolu göstərmiş və cahiliyyə inanclarını daşıyan insanların yanlış təcrübələrini ləğv etmişdir.

Sonrakı səhifələrdə Allahın Quranda bildirdiyi bu həqiqətə İslam dininin bütün insanlara olduğu kimi qadına da həm dünya həyatında, həm də axirətdə həqiqi mənada şərəf, şan və hörmət qazandıracaq yeganə yol olduğunu, qadına necə dəyər verib ucaltıldığını göstərəcəyik.

Allahın yanında yeganə üstünlük meyarı təqvadır

Quran əxlaqından uzaq yaşayan cəmiyyətlərdə insanların çox əhəmiyyət verdikləri və əldə edə bilmək üçün həyatları boyu çox səy göstərdikləri bəzi dəyərlər var. Bu dəyərləri insanlar üçün bu qədər əhəmiyyətli və qiymətli hala gətirən isə cəmiyyətin bu yöndəki münasibətidir.

Həyatlarını Quranda bildirilən doğru məlumatlar üzərində qurmayan insanlar cəmiyyətin müəyyənləşdirdiyi bu dəyər hökmlərinə görə istiqamətlənirlər. Bu dəyər hökmləri insanların öz ağıllarına uyğun olaraq etdikləri mənfəətlərdən ibarətdir. Dolayısı ilə heç bir etibarlılığı yoxdur.

Allah insanların öz ölçülərinə uyğun olaraq qoyduqları bu qaydalara tabe olmaqlarının yanlışlığını Quranın bir ayəsində bu cür xatırladır:

“Onlar cahiliyyət dövrünün hökmünümü istəyirlər? Tam qənaət sahibi olan bir camaat üçün Allahdan daha yaxşı hökm verə bilən kimdir?!” (“Maidə” surəsi, 5/50).

İnsanların cahiliyyə inanclarına uyğun olaraq ortaya çıxan dəyər mühakimələrinin biri də aralarındakı üstünlük anlayışıdır. Həyatlarını ancaq dünya həyatının mövcudluğu üzərində quran bəzi insanlar şəxslərə üstünlük və ayırı-seçkilik qazan-

“Allahı zalimlərin etdikləri
əməllərdən əsla qafil sanma!
Allah onların cəzasını yubadıb
elə bir günə saxlayar ki, həmin
gün gözləri hədəqəsindən çıxar”
 (“İbrahim” surəsi, 14/42).

dıracaq olan xüsusiyyətləri bəzi dünyəvi dəyərlərlə məhdudlaşdırmışlar. Bir insanın mal-mülk sahibi, etibarlı olması, müəyyən bir karyera və ya şöhrət qazanması, fiziki mənada diqqəti daha cəlb edən olması bu münasibəti qəbul edən insanlar üçün çox böyük əhəmiyyət kəsb edir. Bütün bu saydıqlarımızı bir insanın həyatı boyu əldə edə biləcəyi ən yüksək xüsusiyyətlər olaraq düşünürlər. Əgər özləri bu insanlarda olan xüsusiyyətlərə malik deyillərsə, həmin adamlara çox hörmət edir və onlarla müqayisə ediləndə özlərini onlardan daha dəyərsiz olaraq qəbul edirlər.

Bu dəyər mühakimələrinə uyğun olaraq gündəlik həyatlarında rastlaşdıqları təfərruatlara da çox əhəmiyyət verir və insanları bu meyarlara görə dəyərləndirirlər. Məsələn, bir insanın məskən saldığı səmtin seçilmiş yer olması, sürdüyü maşının köhnəliyi və ya sonuncu model olması, atasının nə işlə məşğul olması, özünün hansı təhsil ocağında oxuduğu, ixtisası, geyim tərz, qohumlarının kimliyi bəzi insanlar üçün çox əhəmiyyətlidir. Dost olacaqları, birlikdə vaxtlarını keçirəcəkləri, evlənəcəkləri insanları seçərkən ümumiyyətlə bu xüsusiyyətləri əvvəlcədən araşdırır və seçimlərini buna görə edirlər.

Dünyanın bir çox ölkəsində bəzi insanlar üçün bir insanın dərisinin rənginin, danışdığı dilin, hansı millətdən olduğunun da çox əhəmiyyət kəsb etdiyini görürük. Bu üstünlük meyarları müxtəlif cəmiyyətlərə görə dəyişməklə yanaşı, ümumiyyətlə eyni çərçivədə qalır.

Qadınlar haqqında on illərdir davam edən mübahisələrin əsasında da yenə bu yanlış münasibət durur. İnsanlar qadını dəyərləndirərkən də yenə cəmiyyətin müəyyən etdiyi ölçüləri əsas götürür və bunlara görə bir qənaətə gəlirlər. Buna görə bəziləri qadını ikinci dərəcəli insan kimi dəyərləndirir və həyatını buna uyğun olaraq istiqamətləndirir.

Halbuki Allah Quranda insanlar üçün ən gözəl və ən düzgün hökmün Allahın hökmü olduğunu bildirir. Qurana baxanda Allahın insanların arasındakı yeganə üstünlüyün insanların təqvaları olduğunu xəbər verdiyini görürük:

“Ey insanlar! Biz sizi bir kişi və bir qadıncadan yaratdıq. Sonra bir-birinizi tanıyasınız deyər, sizi xalqlara və qəbilələrə ayırdıq. Allah yanında ən hörmətli olanınız Allahdan ən çox qorxanıdır. Həqiqətən, Allah biləndir, xəbərdardır” (“Hucurat” surəsi, 49/13).

“Ey Adəm oğulları! Sizə ayıb yerlərinizi örtəcək bir geyim və bir də bəzəkli libas nazil etdik. Lakin təqva libası daha yaxşıdır. Bu, Allahın ayələrindəndir ki, bəlkə, öyüd-nəsihətə qulaq asasınız” (“Əraf” surəsi, 7/26).

Başqa bir ayədə isə Allah: **“Allah gördüyünüz hər bir yaxşı işi bilir. Tədarük görün. Ən yaxşı tədarük isə təqvadır. Ey ağıl sahibləri, Məndən qorxun!”** (“Bəqərə” surəsi, 2/197) buyuraraq insanların əldə edə biləcəkləri ən xeyirli xüsusiyyətin təqva olduğunu bildirmişdir. Dolayısı ilə insanlar mal-mülk, şan-şöhrət kimi maddi dəyərləri deyil, insanı həm dünyada, həm də Allahın yanında dəyərli hala gətirəcək və üstünlük qazandıracaq “təqva”nı qarşılıqlarına məqsəd qoymalıdırlar.

Allah başqa bir ayəsində də bəzi insanların arasında bir üstünlük ünsürü halına gələn zənginlik yerinə Allahın lütfünü istəməyin daha məqbul olduğunu belə bildirir:

“Allahın birinizi digərinizdən üstün tutduğu şeyi (malı) arzulamayın. Kişilərin öz qazandıqlarından öz payı, qadınların da öz qazandıqlarından öz payı vardır. Allahın lütfündən istəyin! Şübhəsiz ki, Allah hər şeyi biləndir (“Nisa” surəsi, 4/32).

“İman gətirib yaxşı əməllər
edənlərə gəldikdə isə
Biz yaxşı işlər görənlərin
mükafatını zay etmərik!”
 (“Kəhf” surəsi, 18/30).

“İman gətirib yaxşı işlər
görənlər cənnət bağçalarının
birində sevinc içində qalacaqlar”
 (“Rum” surəsi, 30/15).

Allahın bildirdiyi bütün bu ayələrdən aydın olduğu kimi üstünlüyü qadın ya da kişi olmaqla fiziki gücdə, ya da başqa bir cahiliyyə ölçülərində axtarmaq böyük səhvdir. Yeganə üstünlük, Allahın bizə bildirdiyi kimi, imanın və təqvanın üstünlüyüdür.

Allah Quranda **“Şübhəsiz ki, sədəqə verən kişi və qadınlar, Allah yolunda gözəl borc verənlər üçün qat-qat artırılacaqdır. Onları həm də çox qiymətli bir mükafat gözləyir!”** (“Hədid” surəsi, 57/18) şəklində buyurur. Bu ayə ilə həm kişilərə, həm də qadınlara əsl üstünlüyün və şərəfin Allahın bildirdiyi əxlaqı yaşamaqla qazanılacağı xatırladılır.

İslam əxlaqında qadın və kişi bərabərdir

Qadının cəmiyyətdəki yeri məsələsində dünyanın demək olar ki, hər ölkəsində əsrlərdən bu günə qədər davam edən mübahisələr, şübhəsiz ki, hər cəmiyyət üçün tanışdır. Qadının cəmiyyətdəki statusu, ailə həyatındakı əhəmiyyəti, işləyib-ışləyə bilməyəcəyi kimi bəzi sosial məsələlər uzun illərdir dünyanın gündəmində mühüm yer tutur. Halbuki bir müsəlman üçün qadının cəmiyyətdəki yeri çox aydındır. Həqiqi İslam əxlaqının qəbul edildiyi bir cəmiyyətdə belə bir mübahisənin yaşanması mümkün deyildir. Çünki İslamda qadın ilə kişi bərabərdir.

Qadın və kişi, əlbəttə ki, fiziki mənada bir-birlərindən fərqli quruluşlara malikdirlər. Ancaq qadının fiziki mənada

“Məhz onlar öz Rəbbi tərəfindən
doğru yoldadırlar.

Nicat tapanlar da onlardır”

(“Bəqərə” surəsi, 2/5).

**“De: “Hamı gözləməkdədir,
siz də gözləyin. Doğru yol
sahiblərinin kimlər olduğunu və
kimin haqq yolu tapdığını
biləcəksiniz!””
 (“Taha” surəsi, 20/135).**

kişiyə görə daha gücsüz olması onun cəmiyyətdə kişidən daha az hörmət görməsi üçün bir səbəb deyil.

İslam əxlaqına görə mühüm olan bir insanın qadın və ya kişi olması deyil, Allaha dərin bir iman və Allah qorxusu ilə bağlanmasıdır. Allahın əmr və yasaqlarına əhəmiyyət verərək tabe olması, Quran əxlaqını ən gözəl şəkildə yaşamağa çalışmasıdır. Allahın yanında əsl dəyərli olan insanın bu xüsusiyyətləridir. Allah Quranda qadın və ya kişi olmasına baxmayaraq iman gətirən hər bir insanda zəruri olan xüsusiyyətləri belə açıqlayır:

“Mömin kişilərlə mömin qadınlar bir-birinə dostdurlar (həyəndirlər). Onlar yaxşı işlər görməyi əmr edər, pis işləri yasaq edər, namaz qılıb zəkat verər, Allaha və Peyğəmbərinə itaət edərlər. Allah, əlbəttə ki, onlara rəhm edəcəkdir. Allah, həqiqətən, yenilməz qüvvət, hikmət sahibidir!” (“Tövbə” surəsi, 9/71).

Allahın ayədə bildirdiyi kimi, mömin qadınlar və mömin kişilər eyni cavabdehlik daşıyırlar. Allaha ibadət etməklə, Quran əxlaqını yaşamaqla, insanlara yaxşılığı əmr edib pisləyin qarşısını almaqla və Quranda bildirilən bütün əmr və tövsiyələrə tabe olmaqla məsuldurlar. Allah Quranın **“Ey iman gətirənlər! Əgər Allahdan qorxsanız, O, sizə haqla-nahaqqı ayırd edən bir nur və anlayış verər, günahlarınızın üstünü örtüb sizi bağışlayar. Allah böyük lütf sahibidir!”** (“Ənfal” surəsi, 7/29) ayəsində Allahdan qorxub çəkinən hər insana **“haqla-nahaqqı ayırd edən bir nur və anlayış”** verəcəyini vəd etmişdir. Bu insanın qadın və ya kişi olması həmin nəticəni dəyişdirmir. Səmimiyyətinə, ixlasına və imanının əvəzində Allah bir in-

sana həyatının hər sahəsində onu doğru yola aparacaq, düzgün qərarlar qəbul etməsini və müsbət davranışlarla hərəkət etməsini təmin edəcək bir ağıl verir. Dolayısı ilə ağıl insanın cinsiyyətinə görə deyil, tamamilə Allaha olan səmimi bağlılığına, yaxınlığına və qorxusuna görə inkişaf edir.

İmanın ona qazandırdığı məntiqlə hərəkət edən hər insan, yəni qadın və ya kişi həyatla bağlı hər məsələdə nailiyyət əldə edə bilər, başqa insanlara nisbətən qabağa da keçə bilər. Bu tamamilə insanın istəyinə, həvəsinə və əzminə bağlıdır. İman gətirənlər İslam əxlaqına uyğun olaraq özlərini heç vaxt heç bir məsələdə kifayət görməzlər. Həmişə daha məntiqli, daha qabiliyyətli, daha məsuliyyət sahibi, daha şəxsiyyətli, daha gözəl əxlaqlı insanlar ola bilmək üçün səy göstərirlər. Özlərini hər məsələdə güclərinin kifayət etdiyi nisbətdə inkişaf etdirməyə çalışırlar. Allah iman gətirənlərin ətraflarındakı bütün insanlara nümunə ola biləcək bir xarakterə malik ola bilmək üçün Ona dua etdiklərini bildirir:

“Və o kəslər ki: “Ey Rəbbimiz, bizə zövcələrimizdən və uşaqlarımızdan gözümüzün işığı olacaq övladlar ehsan buyur və bizi müttəqilərə imam et!” - deyərlər” (“Furqan” surəsi, 25/74).

Həyatı boyu hər məsələdə əlindən gələnin ən yaxşısını etməyə və şəxsiyyəti ilə, əxlaqı ilə və səyi ilə bütün insanlara nümunə olmağa çalışan mömin bir qadın da -Allahın izni ilə- cəmiyyətdə üstün bir mövqeyə gəlir. Üzərinə götürdüyü hər məsuliyyəti ən yaxşı şəkildə yerinə yetirir, ən doğru qərarları alır, ən gözəl həll yolları və ən məntiqli tədbirlər ideyası hazırlayır.

Göründüyü kimi, İslam əxlaqında qadın ilə kişinin cəmiyyətdəki yeri tamamilə bərabərdir. Qadın və ya kişi Allaha olan imanının gücünə uyğun olaraq, əxlaqı, şəxsiyyəti və üzərlərinə götürdükleri məsuliyyətləri ilə qabağa getməyə

bağlıdır. Buna görə də İslam əxlaqını qəbul edən qadınlar üçün kişilərə qarşı bərabərlik mübarizəsi deyil, bunun əvəzinə “xeyir işlərdə yarışmaq” əxlaqı əsas yer tutacaqdır. Xeyir işlərdə yarışmaq iman gətirənlərin həyatlarının hər anında Allahın razılığını qazana bilmək üçün əllərindən gələnlə bütünlüklə səyləri göstərirlər. Bu məqsədlərinə uyğun olaraq Allahın ən sevdiyi, ən çox razı olduğu və Allaha ən yaxın insan ola bilmək üçün xeyir iş görməklə yarışirlər. Ancaq bu yarış tamamilə Rəhmani bir yarışdır. Allah möminləri dünyada və axirətdə qabağa aparacaq xüsusiyyətin bu yöndə göstərdikləri şey olduğunu Quranda belə bildirir:

“Məhz onlar yaxşı işlər görməkdə bir-biri ilə yarışar və bu işlərdə öndə gedərlər” (“Muminun” surəsi, 23/61).

“Sonra Kitabı bəndələrimizdən seçdiklərimizə miras verdik, Onlardan kimisi özünə zülm edər, kimisi mötədil olar, kimisi də Allahın izni ilə yaxşı işlərdə irəli keçər. Bu böyük lütfdür!” (“Fətir” surəsi, 35/32).

Qadın və kişi arasındakı bərabərlik Allahın qadına və kişiyyə dünyəvi həyatındakı imtahan müddəti ərzində bərabər haqlar verməsindən də aydın olur:

“Biz yer üzündə olanları onun üçün bir zinət yaratdıq ki, onlardan hansının daha gözəl əməl sahibi olduğunu yoxlayıb ayırd edək” (“Kəhf” surəsi, 18/7) və “Hər bir kəs ölümü dadacaqdır. Yoxlamaq məqsədilə Biz sizi şəhər və xeyirlə imtahana çəkərik. Və siz ancaq Bizim hüzzurumuza qaytarılacaqsınız!” (“Ənbiya” surəsi, 21/35) ayələri ilə Allah kimin daha yaxşı hərəkət edəcəyinin məlum olması üçün qadını da, kişini də yoxladığını bildirmişdir. Başqa bir ayədə isə Allah: “Əlbəttə, Biz sizi bir az qorxu, bir az acıqlıq, bir az da mal, can (övlad) və məhsul qıtlığı ilə imtahan edərik. Səbr edən şəxslərə müjdə ver!” (“Bəqərə” surəsi, 2/155) şəklində bildirərək həyatlarının axırına qədər qa-

dını da, kişini də müxtəlif hadisələrlə sınaacağı, bütün bunlara səbr göstərə bilənlərə isə mərhəməti ilə əvəzini verəcəyini xəbər vermişdir.

Allah qadına da, kişiyə də dəqiq bir ömür müddəti müəyyən etmiş, hər ikisinə də Qurandan cavabdehlik vermiş, hər ikisinə də həyatlarının hər sahəsində özlərinə doğrunu ilham edəcək bir vicdan vermiş, nəfsi və şeytanı hər ikisinə düşmən etmişdir. Dünya həyatındaki imtahana uyğun olaraq bütün bu şərtlər qarşısında qadın və ya kişi olsun - hər kim gözəl əxlaq nümayiş etdirib saleh əməllər görərsə, Allah həmin insanların dünyada və axirətdə bunun ən gözəl əvəzini görəcəklərini bildirmişdir:

“...İstər kişi, istərsə də qadın olsun, Mən heç birinizin əməlini puça çıxarmaram. Siz bir-birinizdənsiniz. Hicrət edənlərin, öz yurdlarından çıxarılanların, Mənim yolumda əziyyətə düşər olanların, vuruşanların və öldürülənlərin günahlarının üstünü Allahdan bir mükafat olaraq, əlbəttə, örtəcək və onları altından çaylar axan cənnətlərə daxil edəcəyəm. Ən yaxşı mükafat Allah yanındadır!” (“Ali-İmran” surəsi, 3/195).

Allah başqa bir ayədə isə **“Mömin olub yaxşı işlər görən kişi və qadına xoş həyat nəsib edəcək və etdikləri yaxşı əməllərə görə mükafatlarını verəcəyik”** (“Nəhl” surəsi, 16/97) - buyuraraq kişi və ya qadın, kim olursa-olsun, bütün insanların dünyada və axirətdə heç bir haqsızlığa məruz qalmadan nöqsansız olaraq əvəzini görəcəklərini xatırlatmışdır.

Quranda qadın və kişiyə eyni cür müraciət olunur

Quran ayələrinə ümumilikdə nəzər yetiriləndə Allahın qadınlara və kişilərə ortaq bir müraciət şəkildən istifadə edil-

“Kitabdan yapışanlar,
namaz qılanlar bilsinlər ki
Biz əməlisalehlərin mükafatını
zay etmirik!”
 (“Əraf” surəsi, 7/170).

diyini görmək olar. Əvvəlki hissələrdə də ətraflı olaraq üzərində dayanıldığı kimi, Allah Quranda bir insanın cavan, qoca, qadın və ya kişi olmasını deyil, səmimi bir qəlblə iman gətirməsinin mühüm olduğunu bildirir. Allah Quran ayələrində bütün müraciətləri qadına və kişiyyə birlikdə buyurur və hər ikisinin də eyni cavabdehliklərə sahib olduqlarını xatırladır. Quranda bununla bağlı çoxlu ayə var. Allah Quranda **“Mömin olmaqla bərabər, yaxşı işlər görən kişilər və ya qadınlar cənnətə daxil olurlar. Onlara xurma çərdəyi qədər haqsızlıq edilməz!”** (“Nisa” surəsi, 4/124) ayəsində səmimi iman gətirəndən sonra həmin insanın qadın və ya kişi olmasının heç bir əhəmiyyəti olmadığını, heç bir haqsızlığa məruz qalmadığı halda mütləq Allahın rəhməti və cənnəti ilə qarşılaşacağını xatırlatmışdır.

Allahın qadın və kişiyyə birlikdə müraciət etdiyi başqa bir ayə isə belədir:

“Hər kəs bir pislik etsə, o, ancaq pislili qədər cəza alar. Amma hər kişi, yaxud qadın mömin ikən bir yaxşılıq etsə, belələri cənnətə daxil olub saysız-hesabsız ruziyə çatar!” (“Mömin” surəsi, 40).

Allah Quranda möminlərə olduğu kimi, inkar edənlər haqqında məlumat verərkən də qadınlara və kişilərə eyni cür xitab edir. Allah inkar edən qadınlarla inkar edən kişilərin, münafiq qadınlarla münafiq kişilərin, müşrik qadınlarla müşrik kişilərin də axirət günündə eyni şəkildə əməllərinin əvəzinin veriləcəyini, cinsiyyətlərinə görə fərqli münasibət görməyəcəklərini bildirir. Bu ayələrdən bəziləri belədir:

“Münafiq kişilərlə münafiq qadınlar bir-birinin eynidirlər. Onlar pis işlər görməyi əmr edər, yaxşı işləri qadağan edirlər. Hələ əlləri də bərkdir. Onlar Allahı unudular, Allah da onları unuddu. Həqiqətən, münafiqlər fasiqlərdir!” (“Tövbə” surəsi, 9/67).

“Allah münafiq kişilərə, münafiq qadınlara və kafirlərə içində əbədi qalacaqları cəhənnəm odu vəd etmişdir. Onlara kifayətdir. Allah onlara lənət elədi. Onları daimi bir əzab gözləyir!” (“Tövbə” surəsi, 968).

“Allah münafiq kişiləri və qadınları, müşrik kişiləri və qadınları əzaba uğratsın, mömin kişilərin və qadınların da tövbələrini qəbul buyursun deyə əmanəti Öz razılığı ilə Adəm övladına tapşırı. Allah bağışlayandır, rəhm edəndir!” (“Əhzab” surəsi, 33/73).

“Allah Onun barəsində bədgüman olan münafiq kişi və qadınları, müşrik kişi və qadınları əzaba düşər etsin. Onların bədniiyyətliyi öz başlarında çatlasın! Allahın onlara qəzəbi tutmuş və onlara lənət etmişdir. Cəhənnəmi onlar üçün hazırlamışdır. Ora necə də pis məskəndir!” (“Fəth” surəsi, 48/6).

Allahın Quranda bildirdiyi kimi, həm dünya həyatındakı imtahanları, həm də axirətdə alacaqları əvəz baxımından qadın və kişi bərabər mövqedədir.

Anaya verilən dəyər

Allah İslam əxlaqı ilə insanların həm sosial, həm də fərdi mənada bütün haqlarını zəmanətə götürmüş və onlara ən rahat, ən sevincli və ən xoşbəxt şəkildə yaşaya biləcəkləri yolu göstərmişdir. Quran əxlaqı qadın-kişi, cavan-qoca ayrı-seçkiliyinə yol vermədən bütün insanlara qarşı ədalətli, yaxşı münasibətli, mərhəmətli və yardımsevər olmağı əsas götürür. Mömin qarşısındakının kimliyindən asılı olmayaraq həyatının axırına kimi bu əxlaqı gücünün çatdığı ən gözəl şəkildə göstərməyə borcludur. Çünki iman gətirən bir insan bütün gözəl əxlaq xüsusiyyətlərini Allah ona əmr etdiyi üçün yaşayır. Buna görə də qarşısındakı insanın sosial mövqeyi, cinsiyyəti, yaşı kimi amillər onun hal və hərəkətlərinə təsir etməz.

Allah Quranda həm qadına qarşı göstərilməli olan davranışa, həm də bununla yanaşı anaya qarşı göstərilməli olan gözəl əxlaqın əhəmiyyətinə diqqəti çəkmişdir.

İnsanın ana və atası uşaqlarının yaxşı bir təhsil alıb gözəl bir əxlaq qazana bilməsi, həm özünə, həm də ətrafındakı insanlara xeyir verəcək faydalı bir insan olması üçün çox əmək sərf edirlər. İllər boyu bu məqsədlə maddi-mənəvi yöndən çox fədakarlıq göstərirlər. İnsan ona verilən bu əməyi təqdir edə bilməli və bu fədakar əxlaqın əvəzini sayğı və hörmətlə göstərməlidir. Allah Quranda möminlərin bu cavabdehliyini belə bildirir:

“Biz insana ana-atasına yaxşılıq etməyi tövsiyə etdik...”
(“Ənkəbut” surəsi, 29/8).

“Biz insana ata-anasına yaxşılıq etməyi tövsiyə etdik...”
(“Əhkaf” surəsi, 46/15).

“De: “Gəlin Rəbbinizin sizə nələrini haram etdiyini deyin: Ona heç bir şərik qoşmayın; ata-anaya yaxşılıq edin; kasıblıq üzündən uşaqlarınızı öldürməyin. Sizin də, onların da ruzisini Biz veririk. Açıq və gizlin pis işlərə yaxın düşməyin. Allahın haram buyurduğu cana qiymayın. Allah bunları sizə tövsiyə etmişdir ki, bəlkə, düşünüb anlayasınız!” (“Ənam” surəsi, 6/151).

Quranın başqa bir ayəsində isə Allah insanın ana-atası ilə gözəl rəftar etməsini, onlara qarşı lovğalıq etməməsini belə bildirir:

“Allaha ibadət edin və Ona heç bir şeyi şərik qoşmayın! Ata- anaya, qohum-əqrəbaya, yetimlərə, yoxsullara, yaxın və uzaq qonum-qonşuya, yaxın dosta, müsafirə, sahib olduğunuza yaxşılıq edin! Həqiqətən, Allah özünü bəyənləri, lovğalıq edənləri sevməz!” (“Nisa” surəsi, 4/36).

Bütün bu ayələrdən də aydın olduğu kimi, Allah insanlara ana-ataya qarşı həmişə xoş münasibət göstərmələrini, onları başa düşməklərini, şəfqətli və saygılı hərəkət etmələrini tövsiyə edir. Həmçinin Allah ananın uşağı dünyaya gətirə bilmək və böyüdə bilmək üçün çox çətinliklərə sinə gərdiyini xatırladaraq onun üzərindəki əməyinə də diqqət yönəldir:

“Biz insana ata-anasına (yaxşılıq etməyi, valideyninə yaxşı baxmağı, onlarla gözəl davranmağı) tövsiyə etdik. Anası onu çox zəif bir halda daşımışdı. Uşağın süddən kəsilməsi isə iki il ərzində olur. Biz insana buyurduq: “Mənə və ata-anana şükr et. Axır dönüş Mənədir!” (“Loğman” surəsi, 31/14).

“Biz insana ata-anasına yaxşılıq etməyi (valideynlərilə gözəl davranmağı, onlara yaxşı baxmağı) tövsiyə etdik. Çünki anası onu zəhmətlə gəzdirmiş, əziyyətlə doğmuşdur. Onun ana bətnində daşınma və süddən kəsilmə müddəti otuz aydır. Nəhayət, kamillik həddinə yetişib qırx yaşa çatdıqda belə deyər: “Ey Rəbbim! Mənə həm mənim özümə, həm də ata-anama əta etdiyin nemətə şükr etmək və Sənə xoş gedəcək yaxşı əməl etmək üçün ilham ver, nəslimi əməlisaleh et. Mən Sənə tövbə etdim və, şübhəsiz ki, mən müsəlmanlardanam!” (“Əhkaf” surəsi, 46/15).

Həqiqətən də hər ana uşağını dünyaya gətirə bilmək üçün aylarla böyük fədakarlıqlara qatlanır. Allahın ayədə bildirdiyi kimi, anası onu “zəhmətlə gəzdirmiş, əziyyətlə doğmuşdur”. Və sonra yenə böyük əzmkarlıqla uşağın qidalanmasını da öz üzərinə götürür. Allah bu həqiqətləri insana xatırladır və ananın çox dəyərli bir varlıq olduğuna diqqəti cəlb edir.

Bununla birlikdə, Allah insanın ana və atasının ona etdiyi bu fədakarlıqları yaddan çıxarmamasını, onlar möhtac vəziy-

yətdə olanda da ana və ataya qarşı eynilə gözəl əxlaqla davranılmasını tövsiyə edir:

“Rəbbin yalnız Ona ibadət etməyi və valideynlərə yaxşılıq etməyi buyurmuşdur. Əgər onların biri və ya hər ikisi sənin yanında qocalığın ən düşkün çağına yetərsə, onlara: “Uf!” - belə demə, üstlərinə qışqırıb acı söz söyləmə. Onlarla xoş danış! Onların hər ikisinə acıyaraq mərhəmət qanadının altına alıb: “Ey Rəbbim! Onlar mənə körpəliyimdən tərbiyə edib bəslədikləri kimi, Sən də onlara rəhm et!” - de” (“İsra” surəsi, 17/23-24).

Məlum olduğu kimi, qocalıq insanın müxtəlif yönərdən gücünü itirməsinə səbəb olur. İnsan cavanlıq illərindəki güclü, dinamik, sağlam və enerjili halının əksinə, himayə edilməyə, başqalarının nəzarətinə və köməyinə möhtac hala düşür. Bununla birlikdə, zehni mənada da bir çox məsələyə əvvəlki kimi güc çatdırma bilmir, unutkanlıq və ya bunun kimi çətinliklərlə üzləşir. Möminlər Allahın əmrinə uyğun olaraq qocalanda da valideynlərinə qarşı çox şəfqətli, anlayışlı, hörmət-cil və xoş münasibət bəsləyirlər.

Allah Quranda möminlərin ana-ataya qarşı göstərəcəkləri bu hörmətin ölçüsünü də müəyyənləşdirmiş və: **“...Onlara: “Uf!” - belə demə, üstlərinə qışqırıb acı söz söyləmə. Onlarla xoş danış!”** (“İsra” surəsi, 17/23) şəklində buyurmuşdur. Allah bu ayə ilə valideynlərə qarşı edilə biləcək ən xırda bir mərhəmətsizliyi və ya hörmətə uyğun olmayan bir davranışı da qadağan etmişdir. Allah onların içində olduqları vəziyyətin çətinliyini nəzərə alaraq onlara qarşı həmişə yaxşı

söz deyilməsini, “uf” da deməyəcək qədər hörmətli hərəkət edilməsini əmr etmişdir. Buna görə möminlər yaşlanaraq, gücdən düşən ana və atalarına qarşı çox diqqətli, incə düşüncəli, vəziyyəti başa düşən bir davranış nümayiş etdirirlər. Onların rahatlıqları üçün əllərindən gələni edir, sayğıda və sevgidə səhv etməməyə çalışırlar. Qocalığın səbəb olduğu çətinlikləri və sıxıntıları nəzərə alaraq onlar deməmişdən əvvəl bütün ehtiyaclarını hiss etdirmədən yerinə yetirirlər. Hər nə olursa-olsun könüllərini alan və onları razı salan üsuldan istifadə edirlər.

Möminlər ana və atalarının mənəvi yöndən olduğu kimi, maddi tərəfdən də hər hansı bir ehtiyaclarının olmamaları və sıxıntılı vəziyyətə düşməmələri üçün əllərindəki imkanları səfərbər edirlər. Allah **“Səndən nə verəcəkləri haqqında soruşanlara söylə: “Verəcəyiniz şey ata-anaya, qohumlara, yetimlərə, miskinlərə və müsafirə məxsusdur”. Şübhəsiz ki, Allah etdiyiniz xeyirli işi biləndir”** (“Bəqərə” surəsi, 2/215) ayəsi ilə möminlərin xeyir olaraq verəcəkləri mallarında ana və atalarının da haqqı olduğunu bildirmişdir. İman sahibi olan insanlar Allahın bu ayəsinə uyğun olaraq ehtiyacları olduğu halda, ana-atalarının bu ehtiyaclarını da ən gözəl şəkildə aradan qaldırmağa və onları himayə etməyə çalışırlar.

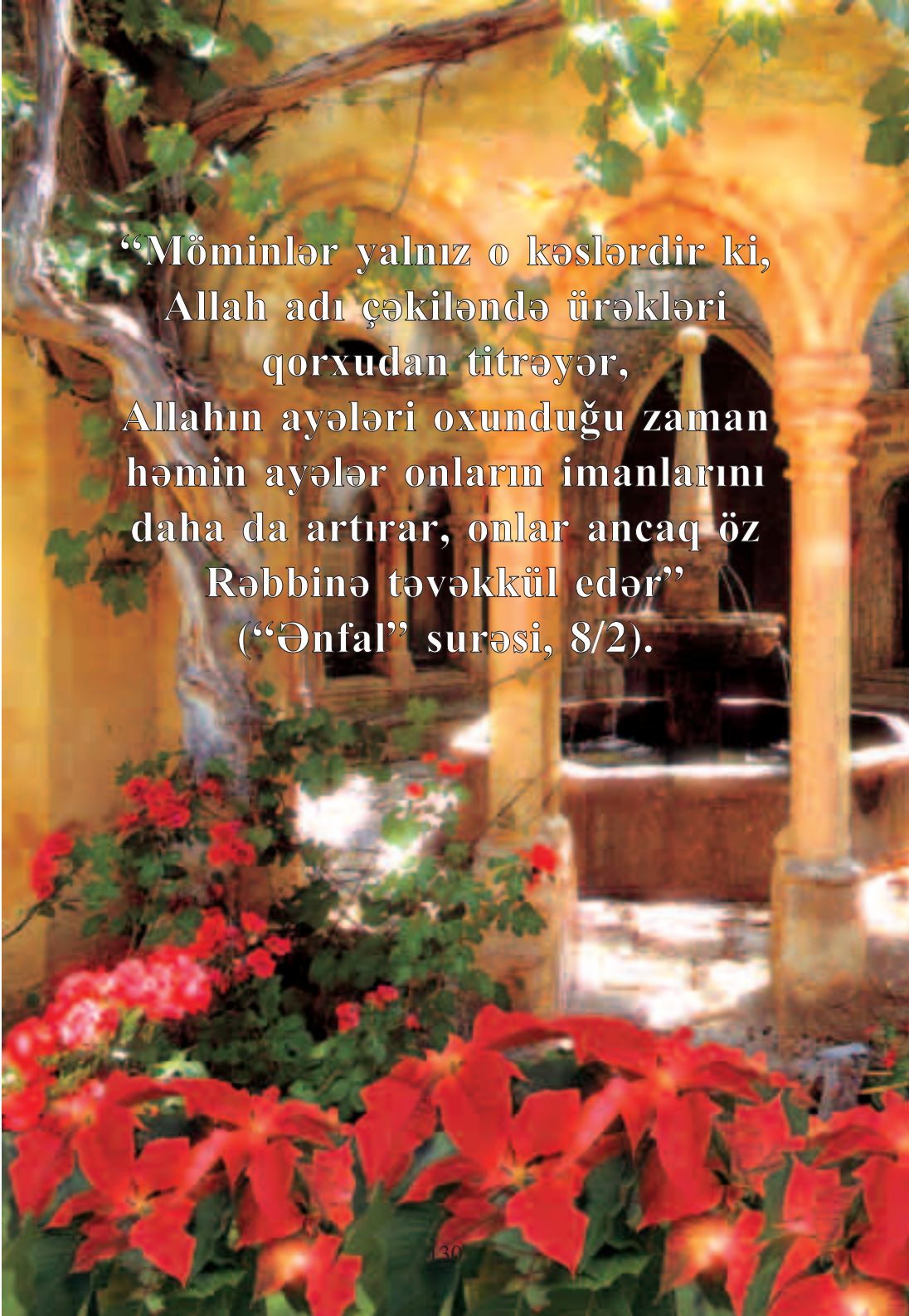
Hz.Yusifin ana-atasına qarşı nümayiş etdirdiyi gözəl əxlaq bu məsələdə bütün insanlar üçün gözəl bir nümunədir. Hz.Yusif Misirin xəzinələrinə sahib olandan sonra ana və atasını çox gözəl bir şəkildə qarşılımış, sayğısını və hörmətini ifadə etmək məqsədi ilə onları taxtına çıxarıb oturtmuşdur. Allah Quranda Yusif peyğəmbərin bu davranışını belə bildirir:

“Onlar Yusifin hüzuruna daxil olduqda o, ata-anasını bağrına basıb: “İnşallah əmin olaraq Misirə daxil

olun!” - dedi. Yusif ata-anasını taxt üstünə qaldırdı. Onlar hamısı (hörmət əlaməti olaraq) ona təzim edib əyildilər. Yusif dedi: **“Atacan! Bu əvvəl gördüyüm yuxunun yozumudur. Rəbbim onu həqiqətə çevirdi. O mənə yaxşılıq etdi, çünki məni zindandan qurtardı, şeytan mənimlə qardaşlarımla arasını vurduqdan sonra sizi çöldən gətirdi. Həqiqətən, Rəbbim istədiyinə qarşı lütfkardır. O, doğrudan da, biləndir, hikmət sahibidir!”** (“Yusuf” surəsi, 12/99-100).

Quranda iman gətirənlərin dualarında da ana-atalarını nəzərə aldıkları, onlar üçün Allahdan bağışlanmaq və mərhəmət istədikləri xəbər verilmişdir. Bundan başqa, Qurandakı ayələrdən peyğəmbərlərin də bu yöndə Allaha dua etdikləri aydın olur. Allah Hz.Nuhun **“Ey Rəbbim! Məni, ata-anamı, mənim evimə mömin kimi daxil olan kimsəni və bütün mömin kişiləri və qadınları bağışla. Zalimlərin isə ancaq və ancaq həlakını artır!”** (“Nuh” surəsi, 71/28) sözləri ilə anası və atası üçün bu cür dua etdiyini bildirmişdir.

Allahın Quranda bildirdiyi bütün bu ayələrdən aydın olduğu kimi, İslam əxlaqı ana-ataya böyük əhəmiyyət və dəyər verir. Cavanlığında da, qocalığında da Allah anaya qarşı göstərməli olan hörmətin və gözəl əxlaqın möminin mühüm bir xüsusiyyəti olduğuna diqqət yönəldir. Ancaq Allah **“Əgər (ata-anan) bilmədiyən bir şeyi Mənə şərik qoşmağına cəhd göstərsələr, onlara itaət etmə, dünya işlərində onlarla gözəl keçin. Tövbə edib Mənə tərəf dönənlərin yolunu tut. Sonra Mənim hüzuruma qayıdacaqsınız. Mən də nə etdiklərinizi sizə xəbər verəcəyəm!”** (“Loğman” surəsi, 31/15) ayəsi ilə Ona qarşı üsyan yolunu seçdiklərini və insanı da bu yöndə hərəkət etməyə məcbur etmək istədikləri təqdirdə ana-ataya tabe olunmamasını tövsiyə etmişdir. Ancaq İslam

“Möminlər yalnız o kəslərdir ki,
Allah adı çəkiləndə ürəkləri
qorxudan titrəyər,
Allahın ayələri oxunduğu zaman
həmin ayələr onların imanlarını
daha da artırar, onlar ancaq öz
Rəbbinə təvəkkül edər”
 (“Ənfal” surəsi, 8/2).

əxlaqına uyğun olaraq Allah bu vəziyyətdə də yenə onlara qarşı hörmət etməkdə qüsur etməməyə, dünya həyatı ilə bağlı məsələlərdə onlara yaxşılıqla davranacaq bir əxlaq göstərilməsini əmr etmişdir.

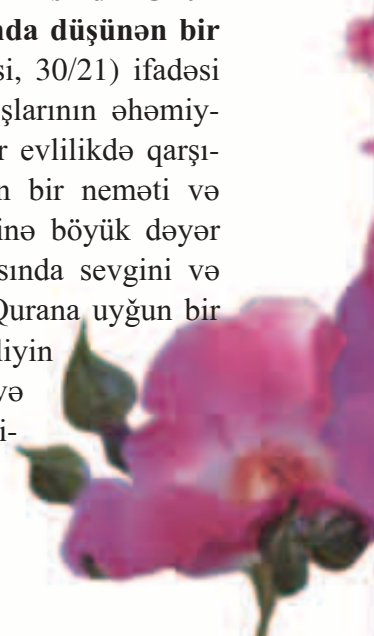
Evlilik həyatında qadına verilən dəyər

İnsanların dünyəvi dəyərlərə uyğun olaraq qurduqları birgə yaşayışlar çox qısa müddət ərzində öz yerini bezikib yorulmağa verə bilər. Evlilikdə də bu vəziyyətə tez-tez rast gəlinir. İnsanlar hörmət və sevgilərini dünyəvi dəyərlər üzərinə quranda və bu dəyərlərdə də hər hansı bir dəyişiklik olanda bu hisslərini tez itirə bilirlər. Sevgi, hörmət, sədaqət kimi ifadələr, gözəllik, zənginlik, sağlamlıq, məqam və ya etibar kimi meyarlarla əsaslandırılanda bu nəticə qarşısızalmaz vəziyyətə gətirib çıxarır. Əgər insan sevgisini qarşısındakı insanın ancaq gözəlliyinə əsaslandırarsa, bu insan, əlbəttə, dövr ötdükcə cavanlığını, sağlamlığını, gözəlliyini itirəcəkdir. Buna uyğun olaraq sevgi, hörmət və sədaqət də bununla birlikdə yox olacaqdır. Eyni ilə zənginlik, etibar və ya məqam kimi dəyərlər də asanlıqla əldən çıxmağa bilən məsələlərdir. Özünə bu saydıqlarımızı meyar olaraq qəbul edən bir insan bunların itirilməsi nəticəsində artıq qarşısındakı insanı sevmək, ona hörmət göstərmək üçün özündə heç bir səbəb tapa bilməyəcəkdir.

Sevgini, hörməti və sədaqəti davamlı edən iman, Allah qorxusu və gözəl əxlaqdır. Bir insanı imanı və əxlaqı üçün sevən şəxs evlilik məsələsində də qarşısındakı insana qarşı çox saygılı, sadıq və gözəl əxlaqlı hərəkət edəcəkdir. Nə gəncliyini, sağlamlığını və ya gözəlliyini dövr ötdükcə itirməsi, nə də zənginlik, etibar kimi xüsusiyyətlərini əl-

dən verməsi bu insanın sevgisinə və qarşı tərəfə verdiyi dəyərə bir təsir göstərə bilməyəcəkdir. Bu insan imanı və Allah qorxusu səbəbindən şərtlərdən asılı olmayaraq heç vaxt qarşısındakını narahat edəcək, sıxıntılı olmasına səbəb olacaq bir hərəkət etməyəcəkdir. Quran əxlaqına uyğun olaraq hər cür şəraitdə şəfqət, mərhəmət, ədalət və xoş münasibətlə yaxınlaşacaq, bunun Allahın ona vəzifə olaraq verdiyi bir məsuliyyətli iş olduğu şüuru ilə hərəkət edəcəkdir. Allah Quranda evlilikdə qadının və kişinin bir-birinə qarşı olan məsuliyyətlərini **“...Onlar sizin, siz də onların libasısınız...”** (“Bəqərə” surəsi, 2/187) ayəsi ilə bildirir. Allah bu ayə ilə birlikdə insanlara qadın və kişinin evlilikdə bir-birinə qarşı eyni cavabdehlikdə olduqlarını da xatırladır. Allahın ayədə bildirdiyi “libas” ifadəsi tərəflərin bir-biri üzərindəki qoruyucu və nəzarətedici xüsusiyyətlərini meydana çıxarır. Bu ayə ilə həm də qadın və kişinin bir-birini tamamlayan xüsusiyyətlərinə diqqət çəkilir.

Bununla yanaşı, Allah başqa bir ayədə **“Sizin üçün onlarla ünsiyyət edəsiniz deyə öz cinsinizdən zövcələr xəlq etməsi, aranızda sevgi və mərhəmət yaratması da Onun qüdrət əlamətlərindəndir. Həqiqətən, bunda düşünən bir qövm üçün ibrətlər vardır!”** (“Rum” surəsi, 30/21) ifadəsi ilə evlilikdə **“sevgi və mərhəmət”** qavrayışlarının əhəmiyyətinə diqqəti cəlb etmişdir. İman gətirənlər evlilikdə qarşılıqlı olaraq bir-birlərini Allahın onlara olan bir neməti və əmanəti olaraq görür, buna görə də bir-birinə böyük dəyər verirlər. Hər cür nöqsan, ya da səhv qarşısında sevgini və mərhəməti əsas götürərək hərəkət edirlər. Qurana uyğun bir davranış nümayiş etdirməyin hər cür çətinliyin öhdəsindən gəlmələrini təmin edəcəyini və qarşılaşdıqları problemləri həll edəcəyini bi-

“Allah iman gətirənlərə isə
Fironun zövcəsini misal çəkdi.
O zaman o: “Ey Rəbbim!
Mənim üçün Öz dərgahında,
cənnətdə bir ev tik,
Məni Fironun və onun əməlin-
dən qurtar. Məni zalim qövmdən
xilas et!” - demişdi”
(“Təhrim” surəsi, 66/11).

lirlər. Bu da Allahın ayədə bildirdiyi kimi, evliliyin mömin qadın və mömin kişi üçün bir-birinin **“xoşbəxt olmalarını və sakitlik tapmalarını”** təmin edən bir nemətə çevrilməsinə səbəb olur.

Allah Quranın **“...bir-birinizlə yaxınlıq etmişdiniz...”** (“Nisa” surəsi, 4/21) ayəsi ilə evliliyin insanlar arasında yaratdığı səmimiyyətə və yaxınlığa da diqqət yönəlmişdir. İman gətirənlərin evlilikdəki bu səmimiyyətlərini, yaxınlıqlarını və bir-birlərinə dəyər vermələrini təmin edən, bu insanların axirətdə də sonsuza kimi davam edəcək bir birlikdə olmalarını qarşılarına məqsəd kimi qoymaqlarıdır. Həqiqi sədaqət bu düşüncəyə əsaslanır. Aralarında mənəfətlərinə əsaslanan keçici bir sevgi olmadığı və axirətdə sonsuza qədər birlikdə olmağı qarşılarına məqsəd qoyduqları üçün bir-birlərinə qarşı çox sadıq, yaxın, dürüst və səmimi olurlar.

Göründüyü kimi, Quran əxlaqı əsas götürüləndə hər iki tərəfin də Allahdan qorxan, vicdanlı insanlar olması səbəbi ilə gözəl bir birlikdə həyat yaşayırlar. Belə bir birgə həyat sədaqət, vəfa, hörmət, sevgi, səmimiyyət, dürüstlük, xoş münasibət, təvazökarlıq kimi mühüm əxlaq xüsusiyyətlərinin yaşanmasının nəticəsində evlilikdə davamlılıq və istiqrar olur. Bu xüsusiyyətlərdən yoxsul olan insanların evlilikləri ümumiyyətlə qısamüddətli olur.

Dolayısı ilə İslam əxlaqında evlilik qadın üçün böyük bir rahatlıqdır. Sevgini, hörməti, sədaqət və vəfa hisslərini ən gözəl şəkildə yaşaya biləcəyi birgə yaşayışdır. Qarşısındakı insandan həmişə hörmət, sevgi və diqqət görür, əl üstündə saxlanılır. Dava-dalaş, mənəfət qarşılıqlı, üstünlük axtarışı, lovğalıq, təkəbbür, yalan kimi mənfi əxlaq xüsusiyyətlərinin olmaması qadının evlilikdən, Allahın ayədə bildirdiyi kimi, **“səadət və rahatlıq tapmasını”** təmin edir.

Peyğəmbərimiz (s.ə.v.) də öz həyatı ilə bu məsələdə bütün möminlər üçün çox mühüm bir nümunə olmuşdur. Allah: **“Həqiqətən, Allahın Rəsulu Allaha, qiyamət gününə ümid bəsləyənlər və Allahı çox zikr edənlər üçün gözəl nümunədir!”** (“Əhzab” surəsi, 33/21) ayəsi ilə bu vəziyyətə diqqəti cəlb etmişdir. Peyğəmbərimiz (s.ə.v.) bir çox sözlərində mömin qadınların nə qədər dəyərli varlıqlar olduqlarını bildirmişdir. Bu sözlərindən birində: **“Dünya bir mənfəətdir. Dünya mənfəətinin ən xeyirlisi saleh qadındır”**¹⁶ şəklində buyurmuşdur. Başqa bir sözündə isə evlilikdə qadına göstərməli olan diqqəti və verilməli olan dəyəri **“Ən yetkin imana sahib olan mömin xasiyyəti ən gözəl və ailəsinə qarşı ən kübar, lütfkar olanıdır”**¹⁷ sözləri ilə ifadə etmişdir.

Bundan başqa, Peyğəmbərimiz (s.ə.v.) bu yöndə göstərdiyi gözəl əxlaqı ilə bütün müsəlmanlar üçün gözəl bir nümunə təşkil etmişdir. Bir hədisdə evlilikdə qadınlara qarşı göstərməli olan gözəl əxlaqın əhəmiyyəti belə xatırladılmışdır: **“Ən xeyirliniz xanımlarına qarşı ən xeyirli olandır, Mən xanımlarına qarşı sizin ən yaxşınızam”**.¹⁸

Bununla yanaşı, Peyğəmbərimiz (s.ə.v.) **“Vida Xütbəsi”**ndə: **“Qadınlar sizə Allahın bir əmanətidir”**¹⁹ şəklində buyuraraq, qadınlara qarşı necə diqqət yetirilməsinin lazım olduğunu bir dəfə də xatırlatmışdır.

Bütün həyatında olduğu kimi, ailə həyatı ilə də iman gətirənlər üçün gözəl bir nümunə olan Peyğəmbərimiz (s.ə.v.) xanımlarına qarşı həmişə şəfqətlə, mərhəmətlə və gözəlliklə davranmışdır. Həmçinin Allah Rəsulunun sevimli xanımından rəvayət edildiyinə görə, Peyğəmbərimiz: **“Xanımlarına qarşı insanların ən yumşağı, ən kərimi, güləruzlüsü və təbəsüm edəni idi”**.²⁰

Quranda qadınların qorunması

Allah: **“Biz Qurandan möminlər üçün şəfa və mərhəmət olan ayələr nazil edirik...”** (“İsra” surəsi, 17/82) ayəsi ilə İslam əxlaqının həmişə insanları xeyrə aparacağına diqqəti yönəltdi və Quran ayələrinin insanları üçün bir mərhəmət olduğunu xatırlatmışdır. Allahın insanların arasına xoşbəxtliyi və ədaləti gətirməsi üçün göndərdiyi Quran əxlaqı ilə qadının həm cəmiyyətdəki həyatında, həm də ailə həyatındakı bütün haqlarını qorumuşdur. Allahın bir ayədə: **“Biz sənə doğrusunu və izahatca daha yaxşısını gətirməyək”** (“Furqan” surəsi, 25/33) sözləri ilə bildirdiyi kimi, Allah bütün insanların həyatlarının hər mərhələsində haqları olan dəyəri, sevgini və hörməti görə bilmələri üçün lazım olan hər cür məlumatı Quranda qüsursuz olaraq bildirmişdir.

Şübhəsiz ki, bu, qadınlar üçün də çox böyük bir mərhəmət, böyük asanlıq və nemətdir. Allahın bildirdiyi əxlaqa uyğun hərəkət ediləndə, əlbəttə ki, Qurandan uzaq yaşayan bəzi cəmiyyətlərdə olduğu kimi bir xaos olmayacaq, qadının cəmiyyətdəki yeri məsələsində davam edən bütün mübahisələr bitəcəkdir.

Sonrakı səhifələrdə Allahın Quran ayələri ilə bildirdiyi qadını və sahib olduğu sosial haqları təminat altına alan ayələrdən bəzilərinə toxunacaq və İslam əxlaqında qadına nə qədər dəyər verildiyini və necə diqqət göstərildiyini göstərməyə çalışacağıq.

Qadınların könülləri ələ alınaraq və razi salınaraq boşanılması

İman və Allah qorxusu insanların həyatlarının hər anında vicdanlarına və Quran əxlaqına uyğun şəkildə hərəkət etmələrini təmin edir. Əks təqdirdə isə insanı yönləndirən nəfsi-

“Allah mömin kişilərə və
qadınlara altından çaylar
axan cənnətlər və
Ədn cənnətlərində gözəl
məskənlər vəd buyurmuşdur...”
 (“Tövbə” surəsi, 9/72).

nin lovğa həvəsləri və şeytanın aşılacağı sözlər olar. Bu da insanları doğru və gözəl olan davranışların yerinə, nəfslərinin xoşuna gələcək, şəxsi mənfəətlərini qoruyacaq davranışlar nümayiş etdirməyə aparar. Bu cür düşüncə boşanmaq kimi iki insan arasındakı bəzi maddi əlaqələrin pozulması kimi vəziyyətlərdə də açıq-aşkar ortaya çıxır.

Boşanmaq - nəfslərinin onları idarə etməsinə icazə verən bəzi insanlar üçün qarşı tərəflə olan bütün mənfəət əlaqələrini kəsmək mənasına uyğun gəlir. Bu insanlar mənfəət əlaqələrinin bitdiyi yerdə qarşı tərəfə artıq diqqət və əlaqə göstərmələri üçün bir səbəb qalmadığına inanırlar. Əksər hallarda ayrıldıqları insanlara qarşı olan bütün sevgi və hörmət hisslərini də itirdiklərinə görə onlara yaxşılıq edə bilmək üçün heç bir səbəb tapa bilməzlər. Buna görə də ancaq öz mənfəətlərini qorumaq üçün hərəkət edər, qarşı tərəfin vəziyyətini, çətinliklərini və sıxıntılarını, ehtiyac içində olduqlarını görməzliyə vura bilirlər.

İman gətirənlərin belə bir vəziyyət qarşısında nümayiş etdirəcəkləri əxlaq isə çox fərqli olur. Onlar gördükləri hər bir işdə ancaq Allahın razılığını qazanmağı qarşılarına məqsəd qoyduqları üçün şəxsi istəklərinə və ya nəfslərinin qürurlu arzularına görə hərəkət etməzlər. Allahın razı qalacağı davranışın, şərtlərin necə olacağından asılı olmayaraq Quran əxlaqına və vicdanlarına uyğun bir əxlaq göstərməli olduqlarını bilirlər. Buna görə boşanmaq məsələsi olanda da nümayiş etdirəcəkləri hərəkət yenə gözəl əxlaqa ən uyğun olan hərəkət olacaqdır. Allah Quranın **“Qadınlınızı boşadığınız və onların gözləmə müddəti başa çatdığı zaman onları ya xoşluqla saxlayın, ya da xoşluqla buraxın...”** (“Bəqərə” surəsi, 2/231) ayəsi ilə insanlara boşandıqları xanımlarını gözəlliklə buraxmalarını bildirmişdir. Möminlər bu məsələdə olduqca diqqətli davranırlar. Gözəl əxlaqı Allahın razılığını qa-

zana bilmək məqsədi ilə yaşadıkları üçün boşanacaqları insana qarşı da eyni xoş münasibəti, mərhəməti, nəzakəti, hörməti və incə düşüncəni göstərirlər. Evlənərkən və ya sonra bir-birlərinə qarşı necə sevgi, sayğı göstərirlərsə, bu əxlaqlarını boşanarkən də qoruyurlar. Boşanmağı aralarında bir mübahisə və ya inciklik səbəbi halına gətirməzlər. Qarşı tərəfi çətin və sıxıntılı vəziyyətə salacaq, narahatlıqlarına səbəb olacaq bir hərəkət göstərməkdən uzaq dayanırlar. Allah Quranın başqa bir ayəsində boşanılan qadınlara qarşı necə əxlaqlı hərəkət edilməsinə belə diqqət yönəlmişdir:

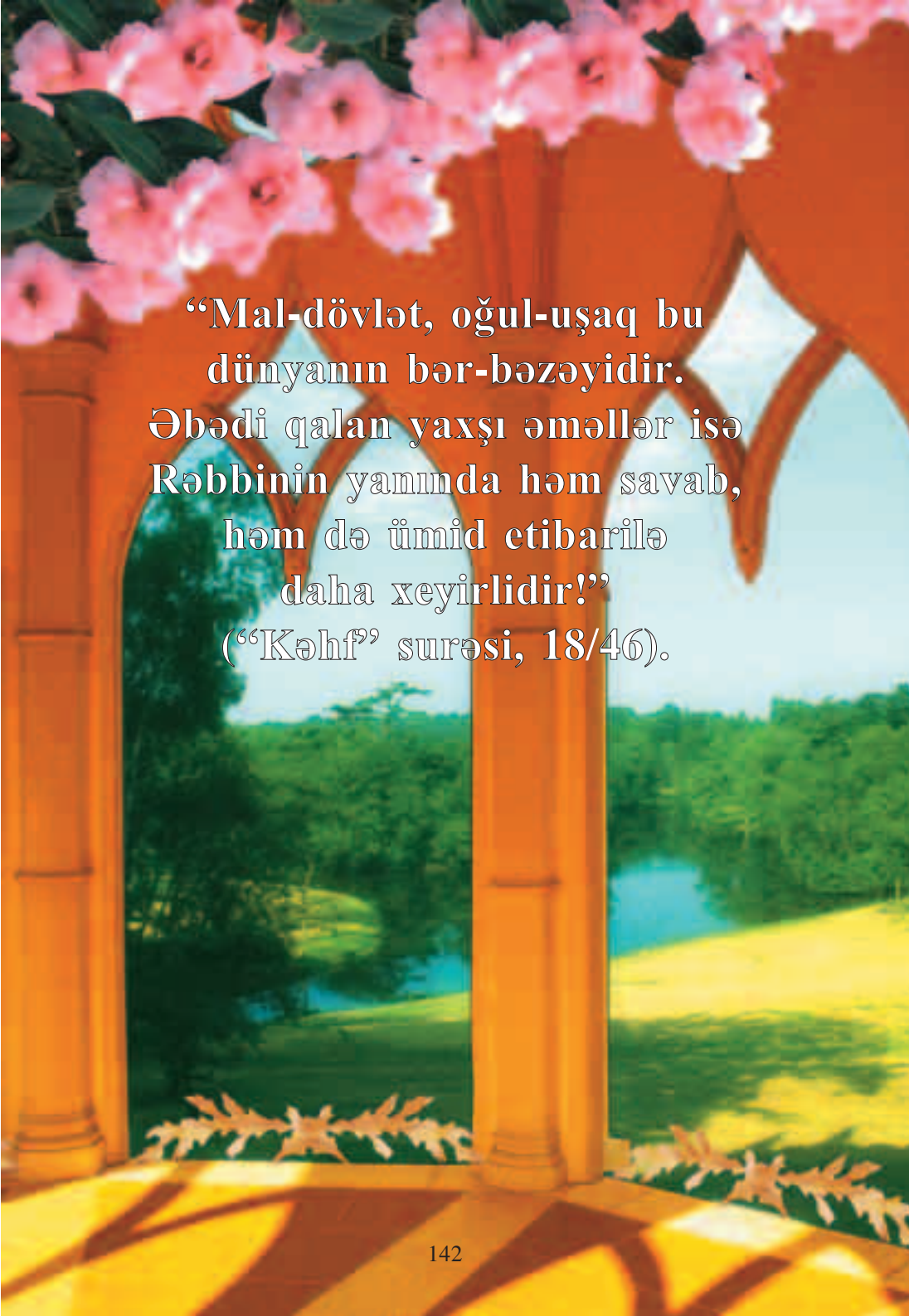
“Ey iman gətirənlər! Əgər mömin qadınlarla evlənib onlara toxunmadan əvvəl talaqlarını versəniz, artıq onlar üçün sizə gözləmə müddəti saymağa ehtiyac yoxdur. Belə olduqda onlara bir şey (kifayət edəcək miqdarda mal) verib gözəl tərzdə sərbəst buraxın!” (“Əhzab” surəsi, 33/49).

Qadınların boşanandan sonra maddi baxımdan təmin edilməsi

Allah Quranda boşanan qadının yaşayışının maddi baxımdan təmin edilməsinin Özündən qorxub çəkinən hər mömin kişinin üzərinə düşən bir məsuliyyət olduğunu bildirmişdir:

“Boşanan qadınları qəbul olunmuş tərzdə (şəriətə müvafiq) faydalandırmaq müttəqilərin vəzifəsidir” (“Bəqərə” surəsi, 2/241).

Quran əxlaqına görə möminlərin həyatlarının hər mərhələsində olduğu kimi, bu məsələdə də Allahın razılığını qazanmaq məqsədi ilə hərəkət etmələri lazımdır. Veriləcək yardımın miqdarı müəyyən edilərkən qadının sosial vəziyyətini və ehtiyaclarını nəzərə alaraq vicdanla hərəkət etmək

“Mal-dövlət, oğul-uşaq bu
dünyanın bər-bəzəyidir.
Əbədi qalan yaxşı əməllər isə
Rəbbinin yanında həm savab,
həm də ümid etibarilə
daha xeyirlidir!”
(“Kəhf” surəsi, 18/46).

mömin əxlaqının bir əsasıdır. Allah möminlərin bu məsələdəki məsuliyyətlərini Quranda belə bildirmişdir:

**“...Qəbul olunmuş qayda üzrə, varlı öz imkanı daxilində, kasıb da gücü çatdığı qədər, yaxşılıq edənlərə layiq şəkildə onlara bir şey versin!” (“Bəqərə” surəsi, 2/236).
“Varlı-karlı olan öz varına görə (süd haqqı) versin. İmkani az olan isə Allahın ona verdiyindən versin. Allah heç kəsi Özünün ona verdiyindən artıq xərcləməyə məcbur etməz. Allah hər bir çətinlikdən sonra asanlıq əta edər” (“Tələq” surəsi, 65/7).**

Ayələrdən də aydın olduğu kimi, Allah imkanları yaxşı olan zəngin insanı da, maddi imkanı az olan kasıbı da bu məsələdə cavabdeh saymış, hər birinə imkanları daxilində yardım etmələrinin vacibliyini bildirmişdir. Quran əxlaqından uzaq yaşayan bəzi insanlar boşadıqları və artıq heç nə gözləmədikləri insana maddi olaraq kömək etməyin havayı yerə verilən bir xərc olduğunu düşünürlər. Çünki axirətə inanmır və gördükləri işlərdə Allahın razılığını qazanmaq kimi bir məqsədləri yoxdur. Məqsədləri ancaq mənfəətlərini qorumaq olduğu üçün artıq özlərini heç bir mənfəətlə təmin etməyəcək, yad vəziyyətinə düşən bir adam üçün fədakarlıq etməyin bir mənası olmadığını düşünəcəklər. Buna görə də ümu-

“...Şübhəsiz ki,
O, ürəklərdə olanları biləndir”
 (“Şura” surəsi, 42/24).

miyyətə bu məsuliyyətdən hər hansı bir formada azad olmağa, ya da qarşı tərəfin düşdüyü vəziyyəti heç nəzərə almadan həddindən artıq az miqdarla məsələni həll etməyə çalışırlar.

İman gətirənlər isə bütün davranışları ilə Allahın razılığını qazanmağı qarşılıqlarına məqsəd qoyduqları üçün heç vaxt bu cür fikirlərlə hərəkət etməz, əksinə, ən çox diqqət göstərirlər. Ömrünün axırına kimi boşandığı insanı bir də heç vaxt görməsə və ondan maddi-mənəvi heç bir mənfəət əldə etməsə də, mömin bir insan səmimiyyətlə bu insanın ehtiyaclarını öz maddi imkanlarına uyğun olaraq ən yaxşı şəkildə ödəməyə çalışır.

Bununla yanaşı, bir ibadəti yerinə yetirərkən insanlara Allahın razılığını qazandıran əsl şeyin etdikləri bir işin məhiyyəti deyil, bunu yerinə yetirərkən ürəklərində gəzdirdikləri niyyətləri olduğunu bilirlər. Allah kəsilən qurbanlar üçün bir ayədə **“Onların nə ətini, nə də qanı, əlbəttə, Allaha çatmaz. Allaha çatacaq olan yalnız sizin təqvanızdır”** (“Həcc” surəsi, 22/37) buyuraraq bu məsələni möminlərə açıqlamışdır. Buna görə də Allahın bir ayədə **“Qadınlarınızın mehlərini könül xoşluğuyla verin! Əgər onlar qəlbən, öz razılıqları ilə bundan sizə bir şey bağışlasalar, onu halal olaraq, nuşcanlıqla yeyin!”** (“Nisa” surəsi, 4/4) sözləri ilə bildirdiyi kimi, qadınlara qarşı olan bu məsuliyyətlərini **“könül xoşluğu ilə”** yerinə yetirirlər. Qadınların da yenə bu yardımı **“öz razılıqları ilə”** bağışlayanda isə bu məsələdə heç cür cavabdeh olmazlar.

Qadına verilən malların boşanandan sonra geri alınmaması

Allahın qadınların qorunması ilə bağlı Quranda bildirdiyi tədbirlərdən biri isə boşanan qadınların sahib olduqları maldövlətləri ilə bağlıdır. Allah: **“Əgər bir arvadın yerinə başqa bir arvad almaq istəsəniz, onlardan birinə (birinciyə) çoxlu mal vermiş olsanız da, ondan heç bir şey geri almayın! Məgər bu malı böhtan atmaq və aşkar bir günah iş görməklə geri alacaqsınız?! Siz onu necə geri ala bilərsiniz ki, (vaxtilə) bir-birinizlə yaxınlıq etmişdiniz və onlar (qadınlarınız) sizdən möhkəm əhd-peyman almışdılar”** (“Nisa” surəsi, 4/20-21) ayələri ilə boşanan kişinin evli olduğu vaxtlarda xanımına verdiyi heç bir nəsnəni geri almamağını bildirmişdir.

Allah əvvəlcə evlənməklə qadına bir söz və zəmanət verildiyini xatırlatmış, buna görə də qadına **“çoxlu mal və pul”** verilərsə də, yenə də kişinin bunları qaytarmaq kimi bir həvəs-

**“...Nəfsinin xəsisliyindən
qorunub saxlanılan kimsələr -
məhz onlar nicat tapıb səadətə
qovuşanlardır!”**
(“Həşr” surəsi, 59/9).

də olmamasını bildirmişdir. İman gətirən Allahdan qorxan və hər işi Allahın razılığını qazanmaq ümidi ilə yerinə yetirən bir insan verilən sözün Allaha qarşı verildiyini dərk edir. Buna görə də bu məsələdəki məsuliyyətini ən gözəl şəkildə yerinə yetirir.

Allah insanları Quranla bildirdiyi meyarlara diqqətlə tabe olmaları məsələsində xəbərdarlıq etmiş və qadınlara verilən hər hansı bir şeyin qaytarılmasını tələb etməyin halal olmadığını bildirmişdir:

“...Onlara (qadınlarınıza) verdinizdən bir şey tələb etmə-niz sizə halal olmaz. Bu yalnız kişi ilə qadının Allahın (ər-arvadlıq) haqqındaki hökmlərini yerinə yetirə bilməyəcəklərindən qorxduqları zaman mümkündür.

Əgər onların (ər-arvadın) Allahın hökmlərini yerinə yetirməyəcəklərindən siz də qorxsanız, arvadın ərinə bir şey verməsində heç biri üçün günah yoxdur. Bunlar Allahın hədləridir (hökmləridir). Onlardan kənara çıxmayın. Allahın hədlərindən kənara çıxanlar, əlbəttə, zalimlərdir” (“Bəqərə” surəsi, 2/229).

Göründüyü kimi, İslam əxlaqında qadına böyük diqqət göstərilir, həyatının hər hansı bir mərhələsində bir sıxıntı və ya çətinliklə qarşılaşmaması üçün lazım olan bütün əxlaq tədbirləri daha əvvəldən görülür. Möminlər həmişə hər işlərində Allahdan qorxaraq hərəkət etdikləri üçün boşandıqları bir qadının da haqlarını ən gözəl şəkildə qoruyur və mümkün ola biləcək ən vicdanlı hərəkəti edirlər.

Boşanandan sonra qadınların həyat şəraiti ilə təmin edilməsi

Allah Quranın: **“Onları (boşadığınız qadınları) imkanınız çatdığı qədər öz yaşadığınız yerdə sakin edin. (Bu qadınları) sıxışdırmaq məqsədilə onlara zərər verməyə cəhd göstərməyin. Əgər onlar hamilədirlərsə, bari-həmlini yerə qoyana qədər xərclərini verin. Sizin üçün uşaq əmizdirirlərsə, onların (süd) haqqını verin. Öz aranızda yaxşıqla sazişə gəlin. Əgər çətinliyə düşsəniz, onu (uşağı) başqa bir qadın əmizdirə bilər”** (“Talaq” surəsi, 65/6) ayəsi ilə boşanandan sonra qadınların həm maddi, həm də

mənəvi mənada bütün ehtiyaclarının qorunması üçün göstərməli olan əxlaq xüsusiyyətlərini insanlara bildirmişdir. O ana qədər maddi-mənəvi hər cür ehtiyacını yoldaşının və ya evliliyin təmin etdiyi imkanlarla qarşılayan qadın boşanmaqla birlikdə bir çox cəhətdən çətinlik içində qala biləcəkdir.

Mömin əxlaqı belə bir vəziyyətdə insanın ola bildiyi ölçüdə anlayışlı olmasını və qarşı tərəfin ehtiyaclarını öz ehtiyacları kimi bütün təfərruatları ilə düşünüb yardımçı olmağa səy göstərməsini tələb edir. Xüsusilə evlilikdən sonra ona qala biləcəyi uyğun bir yer təşkil edənə kimi bu məsələdə qadına bir imkan verməlidir. Ona hər hansı bir şəkildə zərər gəlməsinə icazə verilməməsi mömin üçün vicdan baxımından mühüm bir məsuliyyətdir. Bununla yanaşı, əgər qadın hamilədirsə, körpəni dünyaya gətirənə kimi, maddi cəhətdən bütün sağlamlıq və digər ehtiyaclarının təmin edilməsi gözəl əxlaqa uyğun olan bir davranış olacaqdır. Bütün bu ehtiyaclar insanların içində olduqları şərtlərə görə dəyişə bilər. Ancaq mühüm olan imanlı və vicdanlı insanların şərtlərin necəliyindən asılı olmayaraq dərin düşüncəli və anlayışlı bir vəziyyətdə hərəkət etmələri, maddi və mənəvi yöndən əmin-amanlığını təmin edə bilməsi üçün lazım olan bütün tədbirləri ala bilmələridir. Bütün bu məsələləri həll edərkən də, Allahın ayədə bildirdiyi kimi, hər cür məsələnin insanlar arasında gözəlliklə və Quran əxlaqına uyğun bir şəkildə həll edilməsidir.

“Nəhayət, Allah onlara həm
dünya nemətlərini, həm də ən
gözəl axirət nemətini verdi.
Allah yaxşı iş görənləri sevər!”
 (“Ali-İmran” surəsi, 3/148).

Qadınlara zorla varis olmaq

Allah Quranda qadınların cəmiyyətdəki həyatının hər mərhələsində ən gözəl şəkildə qorunmaları ilə bağlı olaraq çoxlu tövsiyələr vermişdir. Bunlardan biri də qadınların mal-dövlətlərinə zorla varis olmağa çalışılmaması məsələsidir. Allah Quranın: **“Ey iman gətirənlər! Qadınlara zorla varis çıxmaq sizə halal deyildir? Qadınlar açıq-aşkar pis bir iş görməyincə, özlərinə verdiyiniz şeylərin bir hissəsini geri qaytarmaq məqsədilə onlara əziyyət verməyin. Onlarla gözəl rəftar edin...”** (“Nisa” surəsi, 4/19) ayəsi ilə möminlərə bu məsələni xatırlatmışdır.

Yetim qadınların haqlarının qorunması

Qadınlara qarşı göstərməli olan qayğıya və gözəl əxlaqa diqqət yetirilən ayələrdən birində Allah **“yetim qızlarla ədalətlə rəftar edilməsi”**nin lazım olduğunu xəbər vermişdir:

“Səndən qadınlar barəsində fətva istəyirlər. De ki: “Onlar barəsində fətvanı sizə Allah və kitabdan sizə oxunan ayələr verir. Onlar verilməsi vacib olanı (mirası) özlərinə verməyərək evlənmək istədiyiniz yetim qızlar və aciz uşaqlar haqqında, həmçinin yetimlərlə ədalətlə rəftar etmənin barədə olan ayələrdir”. Sizin etdiyiniz bütün xeyirli işləri, şübhəsiz ki, Allah bilir!” (“Nisa” surəsi, 4/127).

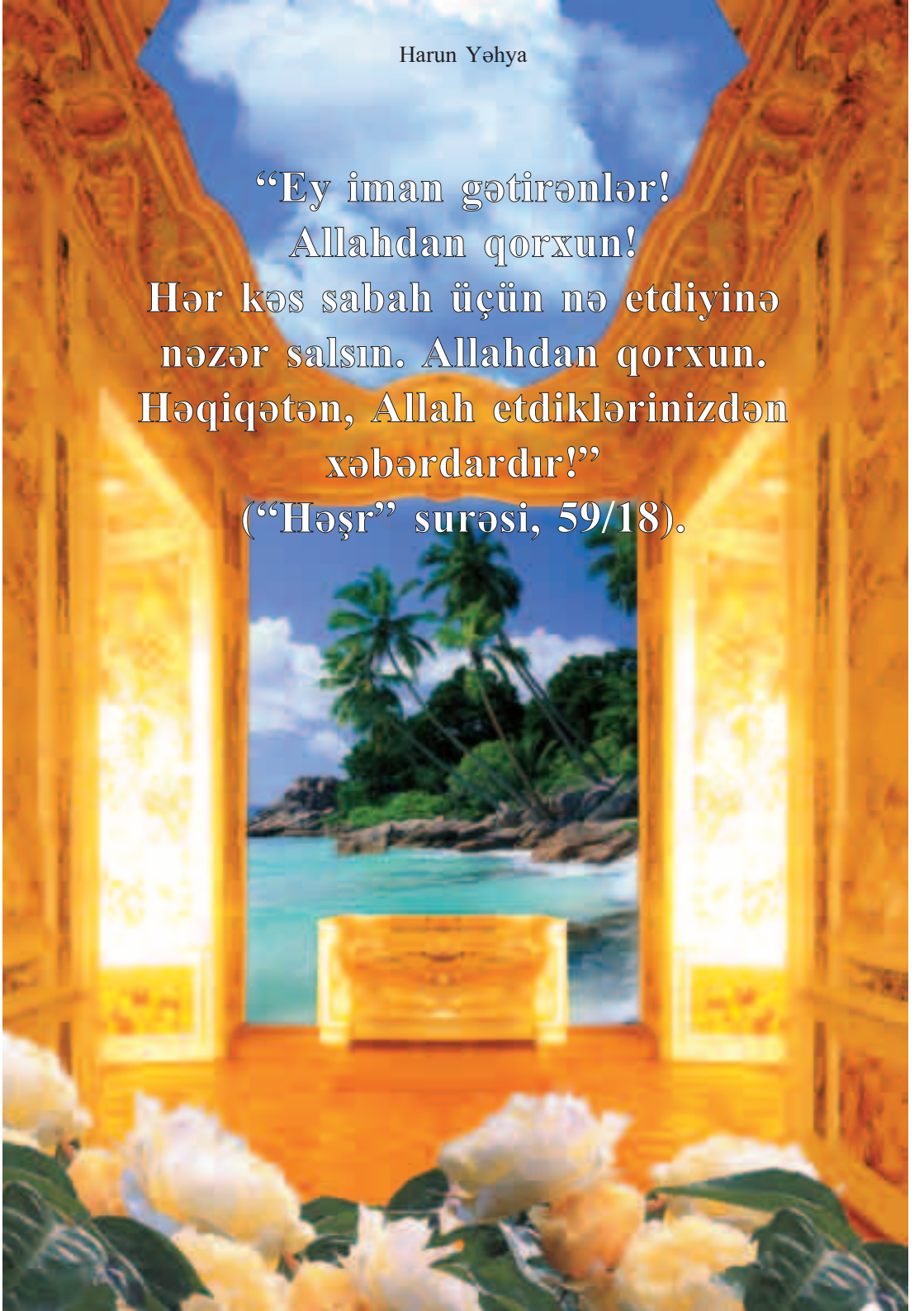
Allah qorxusu olmayan bəzi insanlar zəif vəziyyətdə olduqlarını, ətraflarının güclü olmadığını və ya arxasında haqlarını qoruyub sahib çıxacaq heç kimin olmadığını fikirləşdikləri insanların haqlarını asanlıqla tapdalayırlar. Yetim olan insanlar da bəzi vaxtlar bu pis niyyətli insanların ədalətsiz və mənfəətpərəst davranışlarının hədəfinə çevrilir. Hətta bəzi insanlar bəzən bir insana sahib olduğu imkanlarından istifadə

etmək məqsədi ilə ancaq varlı olduğu üçün evlənilər. Bu insan yetim olanda isə bu mənfəətpərəst yaxınlıqlarını daha asan şəkildə həyata keçirə biləcəklərini düşünə bilirlər. Allah bu cür insanların əxlaqından çəkinmələri məsələsində möminlərə xəbərdarlıq etmiş və onlara həmişə xeyir tərəfdarı olaraq hərəkət etmələrini xatırlatmışdır.

İman gətirən insanlar Allahın etdikləri hər şeyi gördüyünü və axirətdə bütün bunları ortaya çıxaracağını bilirlər. İnsanları aldatmağın, haqsız yollarla mənfəət əldə etməyə çalışmağın, ədalətsiz və mərhəmətsiz davranışlar nümayiş etdirməyin axirətdə insanları mütləq zərərə məruz qoyacağını dərk edirlər. Dünya həyatındakı haqsız yerə qazanılacaq az bir mənfəətin insanlara Allahın razılığını itirəcəyini və axirətdə sonsuz bir əzaba səbəb ola biləcəyini düşünərək belə bir əxlaqa heç vaxt yanaşmazlar. Yetim bir insanın haqqını hamıdan əvvəl özləri qoruyub himayə etməyə çalışır, pis niyyətli insanların yaxınlaşmalarına qarşı əvvəlcə öz tədbirlərini görürlər. Eyni ilə evlənmək istədikləri yetim bir insanın haqlarına qarşı da böyük bir diqqətlə yanaşar, evliliyi heç vaxt üçün qarşı tərəfin sahib olduğu imkanlardan istifadə edilən bir bərabərlik olaraq qəbul etməzlər.

Harun Yəhya

“Ey iman gətirənlər!
Allahdan qorxun!
Hər kəs sabah üçün nə etdiyinə
nəzər salsın. Allahdan qorxun.
Həqiqətən, Allah etdiklərinizdən
xəbərdardır!”
 (“Həşr” surəsi, 59/18).

**QURANA
GÖRƏ İDEAL
MÜSƏLMAN
QADIN
XARAKTERİ**

manın bir qadını nə dərəcə xeyirli bir insan halına gətirdiyinə Allah Quranın: **“Allaha şərik qərar verən qadınlar imana gəlməyincə onlarla evlənməyin! Əlbəttə, Allaha iman gətirmiş bir cariyə, gözəlliyinə heyran olduğunuz müşrik bir qadıncan daha yaxşıdır. Həmçinin müşrik kişilər Allaha iman gətirməyəncə qədər mömin qadınları arvadlığa verməyin! Əlbəttə, Allaha iman gətirən bir kölə camalına məftun olduğunuz müşrik bir kişidən daha xeyirlidir. Onlar sizi cəhənnəmə çağırdıqları halda, Allah sizi Öz izni ilə cənnətə, məğfirətə çağırır və yaxşı düşünüb ibrət almaları üçün insanlara hökmlərini aydınlaşdırır”** (“Bəqərə” surəsi, 2/221) ayəsi ilə diqqət yönəltmişdir. Bir insanın şəxsiyyətini gözəlləşdirib üstün hala gətirən, xarakterini sağlamlaşdıran, əxlaqını gözəlləşdirən, davranışlarını təsirli hala gətirən həmin insanın imanı, Allah qorxusu və təqvasıdır. İnsanın sahib olduğu bütün xüsusiyyətlərə mənə qazandıran imanıdır. Bu Allahın Quranla bildirdiyi mühüm bir sirri, insanların diqqətlə düşünüb nəsihət almalarını lazımlı edən mühüm bir məlumatdır. Quran əxlaqı bütün insanlar kimi qadınlara da ən güclü, ən sağlam və ən gözəl şəxsiyyəti qazandırır. Allahın: **“...Xeyr, Biz onlar üçün öyüd-nəsihət və şərəf gətirdik...”** (“Muminun” surəsi, 23/71) ayəsi ilə bildirdiyi kimi, Quran əxlaqı insanlara **“şan və şərəf”** qazandırır. Dolayısı ilə bu əxlaqı yaşayan bir qa-

dın hörmət edilməli, şərəfli və ciddi bir xarakterə malik olur.

Əvvəlki hissələrdə diqqət yetirildiyi kimi, Allah Quranda qadın və kişi üçün fərqli xarakter bildirməmiş, bütün insanları bir müsəlman xarakterinə tabe olmağa dəvət etmişdir. Müsəlman Allahdan qorxan, hər işində Allahın razılığını qazanmağı qarşısına məqsəd qoyan, dünya həyatının ötəri, ölümün isə yaxın olduğunu bilib axirəti hədəf göstərən insandır. Qadın və ya kişi olmasından asılı olmayaraq bütün müsəlmanlar Quran əxlaqını ən gözəl şəkildə yaşamağa səy göstərirlər. Bu əxlaqı yaşayan qadınlar isə cahiliyyə cəmiyyətlərində qadın və kişi xarakterində görünən bütün nöqsanlardan, zəifliklərdən, azğınlıqlardan və davranış pozğunluqlarından xilas olmuş, bunların əvəzinə imanın gətirdiyi güclü bir xarakter inkişaf etdirmişdilər. İman sahibi olan insanlar yaşadıkları cəmiyyətdən, ailələrindən və ya ətrafdakı yoldaşlarından eşitdiklərini bir kənara qoyur və Quranda bildirilən müsəlman xarakterini yaşayırlar. Mömin bir qadın da xarakterini Allahın bəyəndiyi və razı qalacağı əxlaqı əsas tutaraq Qurana görə müəyyənləşdirir.

Hz.Məryəm bu məziyyətlərə sahib olan qadınların ən gözəl nümunələrindəndir. Kitabın əvvəlki hissələrində daha ətraflı olaraq toxunulduğu kimi, Hz.Məryəm cahiliyyə əxlaqını yaşayan bir cəmiyyətdə çox çətin imtahanlarla sınağa çəkilirdiyi və bütün bunlara qarşı təkbaşına müdafiə olunmaq məcburiyyətində qaldığı halda, çox güclü və iradəli bir xarakter nümayiş etdirmişdir. İslam əxlaqı Allaha köndən bir imanının, dərin bir təvəkkül və təslimiyyətin ona verdiyi güc ilə hər işində həmişə üstün gəlmişdir. Qarşısına çıxan bütün çətinliklərə baxmayaraq, şərəfini və ciddiliyyətini qorumuş, bu xüsusiyyətləri ilə insanlar arasında diqqət çəkən bir şəxsiyyət kimi tanınmışdır.

İman gətirən bütün qadınlar Hz.Məryəmin bu gözəl əxlaqını və üstün şəxsiyyətini özlərinə nümunə götürməli və Quranda bildirilən ideal müsəlman xarakterinə çata bilmək üçün səmimi bir səy göstərməlidirlər.

Sonrakı səhifələrdə Allahın Quranda bildirdiyi “**ideal müsəlman qadın xarakteri**”nin ən əsas xüsusiyyətlərinə toxunaraq, bu xarakterin cahiliyyə inanclarının formalaşdırdığı qadın xarakterindən nə qədər fərqli və güclü bir quruluşa malik olduğunu göstərəcəyik.

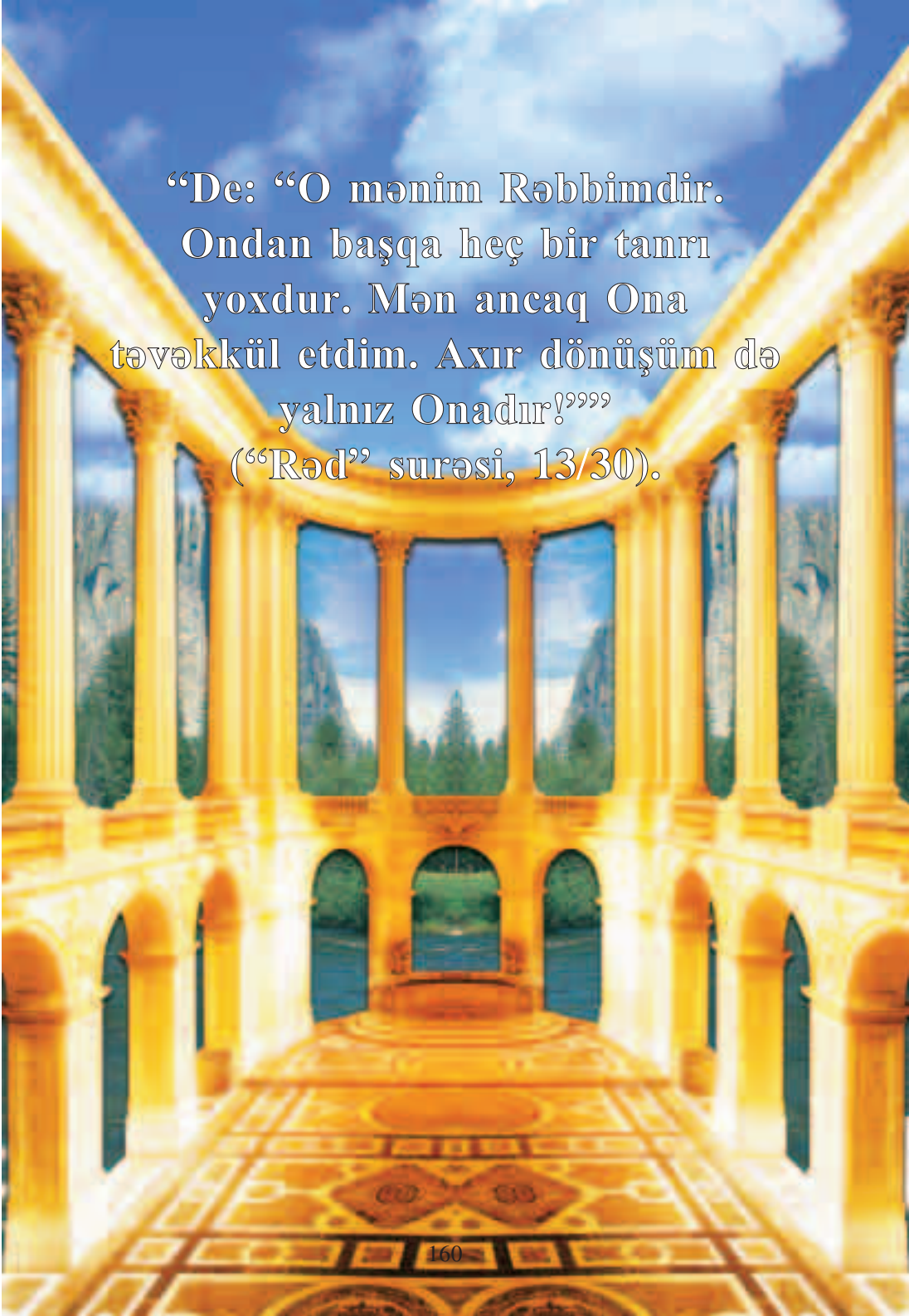
Müsəlman qadın Allaha təslim olmuşdur

Müsəlman bir qadın Allaha ürəkdən gələn səmimiyyətlə iman gətirmiş və dərin bir Allah qorxusu ilə boyun əymişdir. Allahdan başqa bir tanrı olmadığına, Onun bütün varlıqların yeganə hakimi və hər şeyin üstündə, sonsuz güc sahibi olduğunu başa düşmüşdür. Buna görə də ancaq Allahdan qorxar və ancaq Onun razılığını qazanmağı qarşısına məqsəd qoyar. Ancaq Allaha ibadət edər, Onu dost olaraq qəbul edər və ancaq Ondən kömək istəyər. Ona gələcək bir gözəllik varsa, bunu ona ancaq Allahın verə biləcəyini və eynilə ona dəyən bir zərər varsa, buna da Allahın mane ola biləcəyini, onu ancaq Allahın qoruya biləcəyini bilərək yaşayar. Ancaq Allaha möhtac olduğunu, onu həyatda saxlayan, ona nemətini və köməyini əsirgəməyən, himayə edən yeganə gücün Allah olduğunu bilər. Dolayısı ilə heç bir vaxt üçün insanlardan bir şey gözləməz.

Allaha ürəyində heç bir tərəddüdə yer vermədən iman gətirmişdir. İmanındakı bu səmimiyyətini həyatının axırına kimi hər an davam etdirər. Həyatının hər mərhələsində qarşılaşdığı çətinliklərə baxmayaraq, Allaha olan bu səmimi inancından əl çəkməz. Nemət içində olanda Allaha qarşı necə şükür edərsə, razıdırsa, şərtlər əksinə olanda da eyni təslimiy-

“Allahdan başqa heç bir tanrı
yoxdur. Buna görə də möminlər
ancaq Allaha təvəkkül etsinlər!”
 (“Təğabun” surəsi, 64/13).

The background image shows a grand, golden interior space, possibly a mosque or a palace. The floor is covered in a complex, repeating geometric pattern in shades of gold and brown. The walls are also golden and feature a series of arched windows and doorways. Through these openings, a lush green landscape with a river and mountains under a blue sky with white clouds is visible. The overall atmosphere is bright and majestic.

“De: “O mənim Rəbbimdir.
Ondan başqa heç bir tanrı
yoxdur. Mən ancaq Ona
təvəkkül etdim. Axır dönüşüm də
yalnız Onadır!””
 (“Rəd” surəsi, 13/30).

yəti göstərməkdə davam edər. Rəbbimizin bəndələrinə olan sonsuz sevgisindən, rəhmətindən və bağışlayıcı olduğundan əmin, təvəkküllü bir davranış içində olar.

Bir çətinliklə qarşılaşanda Allahın Quranda hər çətinliklə birlikdə bir asanlıq verəcəyini bildirdiyini, mühüm olanın isə bu çətinlik anında insanın Allaha olan sevgisində, təslimiyyə-tində və inamında iradəli hərəkət etməsi olduğunu bilir. Allahın ədalətindən, hər hadisəni xeyir və hikmətlə yaratdı-ğından əmindir və Allahın vədindən heç vaxt dönməyəcəyi-ni bilir. Qarşılaşdığı çətinliklər uzun müddət davam etsə də heç vaxt ümitsizliyə düşməz, Allahın yardımından əsla şüb-həyə qapılmaz. Gözəl bir səbr və təslimiyyətlə, Allahın ona verdiyi ilə kifayətlənir və bunda onun üçün bir xeyir oldu-ğunu qəti olaraq bilir. Allahın bu mövzuda Quranda bildirdiyi nümunələri yadından çıxarmaz, çətinliklə qarşılaşdığı zaman ümitsizliyə düşənlərin təslimiyyət göstərmədiklərini bilir. Qarşılaşdığı çətinlikdən asılı olmayaraq: **“...Rəbbim mənim-lədir. O, mütləq mənə yol göstərəcəkdir!”** (“Şuəra” surəsi, 26/62) -deyərək Allaha təvəkkül edən peyğəmbərlərin üstün əxlaqını nümunə götürür. Həyatı boyu qarşısına çıxan hər ha-disədə Allahın mərhəmətini, yaxınlığını, sevgisini, köməyini və dostluğunu görə bilən bir iman dərinliyi içində olur.

Mömin qadınların nümayiş etdirdikləri bu əxlaqın üstünlü-yü, cahiliyyə inancları ilə formalaşan qadın xarakteri ilə mü-qayisə ediləndə daha da aydın olur. Cahiliyyə əxlaqını qəbul edən qadınlar həyatları boyu qarşılaşdıqları hər təfərruatı ya-radanın Allah olduğunu və bunların hər birində çox xeyir və hikmət gizləndiyini düşünmədikləri üçün yaşadıkları hadisə-lər qarşısında lazım olan təslimiyyəti göstərə bilməzlər. Həmçinin cahiliyyə qadın xarakterinin ən çox bilinən xüsu-siyyətlərindən biri çətinliklər və sıxıntılar qarşısında nümayiş

“Əgər bəndəmizə nazil etdiyimizə (Qurana) şəkkiniz varsa, siz də ona bənzər bir surə gətirin və əgər doğru deyirsinizsə, onda Allahdan savayı bütün şahidlərinizi çağırın!” (“Bəqərə” surəsi, 2/23).

etdirilən dözümsüzlük, səbrsizlik, ortalığı bir-birinə qatmaq, xaos meydana gətirən davranışlardır. Hətta buna görə əksər insanlar onlara artıq yük olmamaq üçün qadınları sıxıntı ilə qarşılaşmaq ehtimalı olan vəziyyətlərdən uzaq saxlamağa böyük diqqət göstərirlər. Cahiliyyə qadın xarakterinin bu mühüm xüsusiyyəti bu günə kimi bir çox filmə və ya romana mövzu olmuşdur. Bu çox bilinən bir həqiqətdir. Allaha güvənib təslim olmadıqları üçün çətinliklərə, sıxıntılara qarşı gələ biləcək həqiqi səbri və gücü özlərində tapmazlar. Gücləri, ancaq bu çətinliyə dözə bilməyin nəticəsində əldə edə biləcəkləri mənfəətlərin böyüklüyü qədər ola bilər.

İman gətirən bir qadın isə gücünü imandan və Allahın razılığını qazanmaq məsələsindəki qəti iradəliliyindən aldığı üçün dözümlü və çox qüvvətli olur. Allah Quranda möminlərin bu əxlaqlarını **“Allahın hidayəti doğru yoldur. Bizə ələmlərin Rəbbinə təslim olmaq əmr edilmişdir”** (“Ənam” surəsi, 671) sözləri ilə dilə gətirdiklərini bildirir. Buna əvəz olaraq Allah tam bir təslimiyyətlə Ona təslim olan bəndələrini belə müjdələyir:

“Kim yaxşı əməl sahibi olub özünü Allaha təslim edərsə, o artıq ən möhkəm ipdən yapışmış olur. Bütün işlərin axırı Allaha gəlib çıxacaqdır!” (“Loğman” surəsi, 31/22).

“Xeyr, yaxşı işlər görüb özlərini Allaha təslim edənlərin Rəbbi yanında mükafatı vardır. Onların heç bir qorxusu yoxdur və onlar qəm-qüسسə görməzlər” (“Bəqərə” surəsi, 2/112).

Müsəlman qadının rəhbəri Quran və Peyğəmbərimizin (s.ə.v.) sünnəsidir

İman gətirən bütün insanlar kimi müsəlman qadının da yeganə rəhbəri Qurani-Kərim və Peyğəmbərimizin (s.ə.v.) sünnəsidir. Mömin qadın bütün şəxsiyyətini: xarakter xüsusiyyətlərini, həyat tərzini, ideallarını, istəklərini, davranışlarını və əxlaqını Qurana və Peyğəmbərimizin (s.ə.v.) tövsiyələrinə uyğun olaraq müəyyən edir. Allah möminlər üçün ən doğru və ən gözəl hökmlərin Quranda olduğunu “**...Tam qənaət sahibi olan bir camaat üçün Allahdan daha yaxşı hökm verə bilən kimdir?!**” (“Maidə” surəsi, 5/50) ayəsi ilə insanlara bildirmişdir. Yenə başqa bir ayədə isə Allah Quranın iman gətirənlər üçün hər məsələdə yol göstərən bir Kitab olduğunu belə xəbər vermişdir:

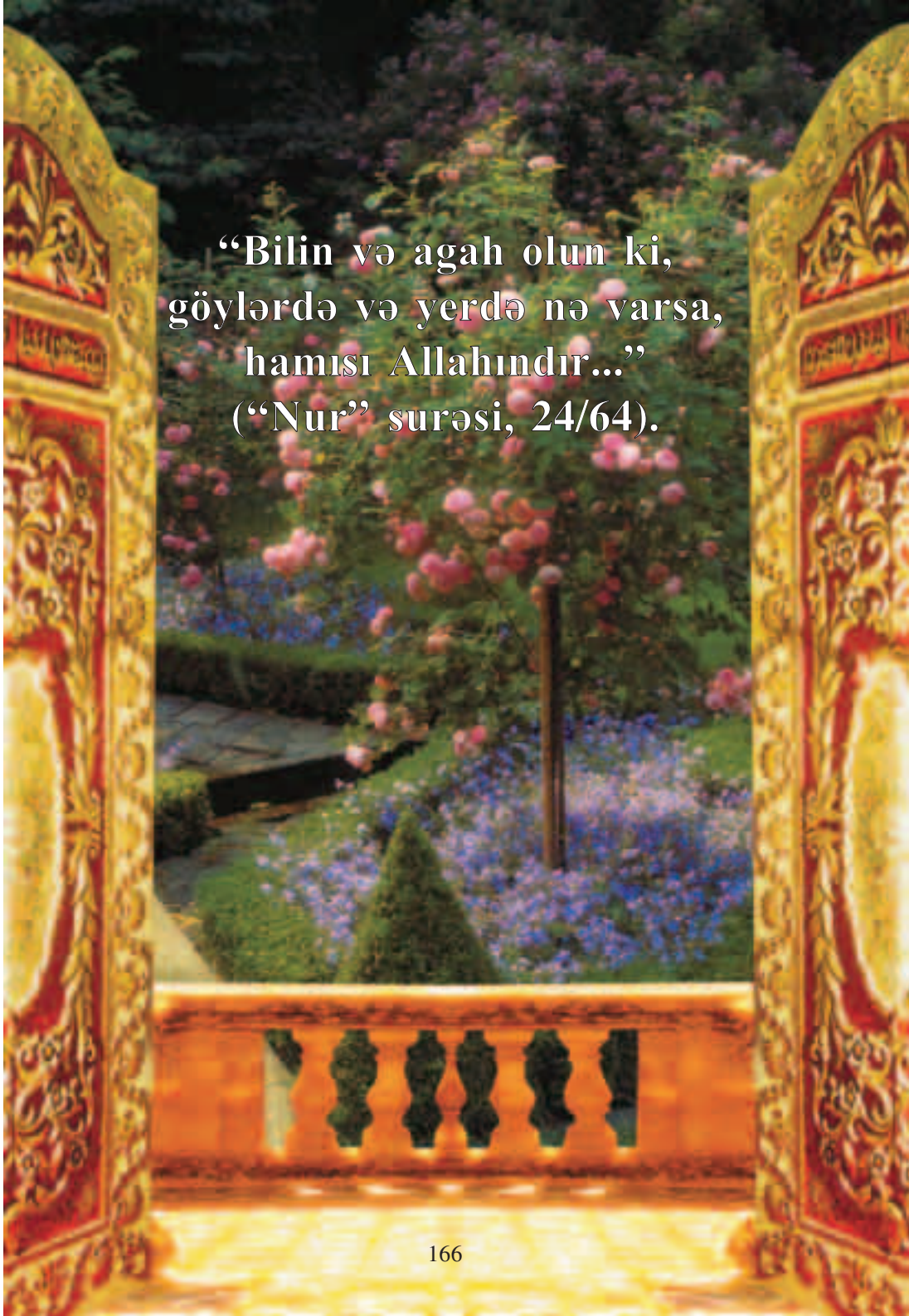
“Biz Kitabı sənə hər şeyi izah etmək üçün, müsəlmanlara da bir hidayət, mərhəmət və müjdə olaraq nazil etdik!” (“Nəhl” surəsi, 16/89).

Peyğəmbərimiz (s.ə.v.) isə **“Sizə iki şeyi qoyub gədirəm. Bunlara tabe olduğunuz müddət ərzində heç vaxt azmayacaqsınız: Allahın Kitabı və Rəsulunun sünnəsi”**²¹ sözləri ilə müsəlmanların ən mühüm iki rəhbərinin Qurani-Kərim və Peyğəmbərimizin (s.ə.v.) sünnəsi olduğunu bildirmişdir.

Quran və Peyğəmbərimizin (s.ə.v.) sünnəsi iman gətirən bir qadının həyatı boyu hər məsələdə yol göstərən-dir. Cahiliyyə cəmiyyətlərində qadınların ümumi olaraq qəbul etdikləri əxlaqa nəzər yetiriləndə isə bu insanların verdişlərinə, ya da nəflsələrinin istəklərinə görə hərəkət etdiklərini görmək olar. Uşaqlıq illərindən etibarən necə hərəkət etmələri ilə bağlı olaraq onlara aşılanaqlar bu in-

“Belə kimsələr Rəbbinin
mərhəmətinə qovuşacaqlarını və
axırda Onun hüzuruna
qayıdacaqlarını bilirlər”
 (“Bəqərə” surəsi, 2/46).

“Bilin və agah olun ki,
göylərdə və yerdə nə varsa,
hamısı Allahındır...”
(“Nur” surəsi, 24/64).

sanların hardasa yeganə rəhbəri halına gəlmişdir. Ətraflarında yaşayan qadınların həmişə eyni cür hərəkət etmələri, eyni sözləri danışmaları, filmlərdə, romanlarda qadınların həmişə eyni xarakteri nümayiş etdirmələri, qadınlardan bəhs edilərkən həmişə eyni müştərək xarakterin dilə gətirilməsi bu insanlar üçün bu xarakteri artıq bir ənənə halına salmışdır. Dolayısı ilə onlar üçün yol göstəriciləri bütün qadınların ümumi təcrübələri və nəfslərinin o anki istəkləri olmuşdur. Hər hansı bir hadisə qarşısında necə davranacaqları, gələcəkləri qərar, göstərəcəkləri davranış və həttə bəzi zamanlar söyləyəcəkləri sözlər də ümumiyyətlə məlumdur. Ancaq mühüm olan isə rəhbərlərinin tamamilə batil olması və özlərini də yanlış bir yola sürükləməsidir.

Mömin qadınlar isə həmişə hər işlərində Qurani rəhbər qəbul etdikləri və Peyğəmbərimizin əxlaqını nümunə götürdükləri üçün müsbət hərəkətlər edir, hikmətli qərarlar qəbul edir və buna görə də etdikləri hər işdə ən yaxşı nəticələri qazanırlar. Onlar həmçinin cahiliyyə əxlaqının qadınlara yaşatdığı bütün bədbəxtliklərdən və sıxıntılardan uzaq bir həyat davam etdirirlər. Allahın **“Mömin olub yaxşı işlər görəni kişi və qadına xoş həyat nəsib edəcək və etdikləri yaxşı əməllərə görə mükafatlarını verəcəyik”** (“Nəhl” surəsi, 16/97) ayəsi ilə mömin qadınlara və mömin kişilərə vəd etdiyi kimi gözəl bir həyat yaşayarlar.

Müsəlman qadının idealları böyükdür

Cahiliyyə əxlaqının insanlara qazandırdığı qadın xarakterinin mühüm xüsusiyyətlərindən biri bu insanların düşüncələrini daraltması, ideallarını, fikirlərini və həyat tərzlərini dar bir sahə ilə məhdudlaşdırmasıdır. Bu xarakteri qəbul edən qadınların cəmiyyət tərəfindən onlara bildirilən bəzi vəzifə və məsuliyyətləri var. Onlardan gözlənilən əslində bunları yaxşı formada yerinə yetirə bilmələridir. Bunlardan başqa, fərqli ideallara malik olmaları və ya müxtəlif məsələlərdə özlərini inkişaf etdirə bilmələri üçün ümumiyyətlə qadınlara çox imkan yaradılmamışdır. Qadınlar ancaq bu vəziyyəti dərk edəndə və həyatlarını daha fərqli və daha böyük ideallara uyğun olaraq qurmaq ehtiyacı hiss etdikləri təqdirdə özlərini inkişaf etdirib düşüncə üfüqlərinin sərhədlərini inkişaf etdirə bilirlər.

Qadın üçün nəzərdə tutulan əsas cavabdehliklər isə ümumiyyətlə ailəsini və evini maddi-mənəvi baxımdan yaxşı formada idarə edə bilməsi və uşaqlarını yetişdirməsidir. Bunlardan başqa, bəzi qadınların uşaqılıq illərindən etibarən onlara aşılana məsələlərə uyğun olaraq maraqlandıqları mövzular isə tamamilə özləri ilə bağlı məsələlərdir. Bunlar da ümumiyyətlə saçları, makiyajları, geyimləri, dəbə uyğun olub-olmadıqları kimi fiziki cəhətlərlə bağlı olan mövzular, ev təmizliyi, rəfiqə toplantıları kimi fəaliyyətlərlə məhduddur. Əlbəttə, insanın ailəvi məsuliyyətlərini yerinə yetirməsində, özü ilə bağlı ehtiyaclarını təmin etməklə maraqlanmasında və ya evinin təmizliyində təbii ki, bir səhvlik yoxdur. Səhv olan yaşadığı həyatın və üzərinə düşən vəzifələrin ancaq bunlarla məhdud-

laşdırılması və bunu hansı məqsədlə etdiyinin fər-
qində olmamasıdır.

Allah insanı müəyyən bir məqsədə görə yaratmış-
dır. Onun üzərinə düşən vəzifələri də Quranla ona
bildirmişdir. Müsəlman qadın hər şeydən əvvəl
onu yaradan, ona bir ömür verən, yaşadığı hər an
onu qoruyub himayə edən, nemətləri ilə ruzilən-
dirən Rəbbimizə qarşı cavabdehdir. Allahın Qu-
ranla insanlara bildirdiyi əxlaqı yaşamaqla,
Allaha ibadət və qulluq etməklə, Onun razı-
lığını qazanacaq işlər etməklə məsuldur.

Cahiliyyə inanclarına görə gözəl əxlaqın onlara gətirəcəyi sevinc və xoşbəxtlikdən uzaq bir həyat yaşayan insanlara Quran əxlaqını başa salıb onların Allahın razılığına, mərhəmətinə, cənnətinə qovuşmaları üçün əlindən gəldiyi qədər səy göstərməklə vəzifəlidir. İnsanlara şeytanın təqdim etdiyi, xaos və qarışıqlığın hakim olduğu, sevgi, sayğı, dostluq kimi nemətlərin lazım olduğu kimi yaşana bilmədiyi qaranlıq ovcatdan xilas olmağın yolunu göstərmək üçün səmimiyyətlə əmək sərf etməlidir.

Allah Quranın: **“Sizə nə olub ki, Allah yolunda: “Ey Rəbbimiz, bizi əhalisi zalim olan bu şəhərdən kənara çıxart, bizə Öz tərəfindən mühafizəçi göndər, yardımçı yolla!” - deyər dua edən aciz kişilər, qadınlar və uşaqlar uğrunda mübarizə aparmırsınız?”** (“Nisa” surəsi, 4/75) ayəsi ilə insanlara dünyadakı sıxıntı və çətinlik çəkən, zəif olan insanların vəziyyətini başa salmış, onlara kömək etməyin və yol göstərməyin vicdanlı insanlar üçün bir məsuliyyət olduğunu bildirmişdir.

Allah başqa bir ayədə isə **“Allaha ibadət edin və Ona heç bir şeyi şərik qoşmayın! Ata-anaya, qohum-əqrəbaya, yetimlərə, yoxsullara, yaxın və uzaq qonum-qonşuya, yaxın dosta, müsafirə, sahib olduğunuza yaxşılıq edin! Həqiqətən, Allah özünü bəyənləri, lovğalıq edənləri sevməz!”** (“Nisa” surəsi, 4/36) sözləri ilə möminlərin vəzifələrinin ancaq özləri ilə bağlı məsələlər olmadığını, yetimlərə, yoxsullara, yolda qalanlara və bunlar kimi möhtac vəziyyətdə qalan insanlara yardım əlini uzatmaqla da vəzifələndirildiklərini xatırlatmışdır.

Müsəlman qadın bütün bu vəzifələrin şüurunda olan insandır. Buna görə də heç vaxt ancaq öz ehtiyaclarının arxası ilə gedib, ancaq özünü maraqlandıran bir neçə məsələni yerinə

yetirib Allahın bildirdiyi bu vəzifələri qulaqardına vura bilməz. Həyata dair ideallarını ancaq bu şəkildə məhdudlaşdırmaz. Dünyanın dörd bir tərəfindəki çətin vəziyyətdə yaşayan insanların, ac olan, yoluxucu xəstəliklərlə mübarizə aparan, müharibə və çaxnaşma şərtlərində çətin vəziyyətdə yaşayan uşaqların, qadınların, yaşlıların bütün sıxıntılarını adətən öz məsələsi kimi düşünüb onlara kömək edə bilmək üçün əlindən gələni yardımını əsirgəməz.

Bundan başqa, gündəlik həyatında qarşısına çıxan məsələlərdə də hər mövzuya həqiqətən haqq etdiyi qədər dəyər verir. Əsl məqsədinin Allahın razılığını qazanmaq, Onun bəyəndiyi əxlaqı yaşamaq və insanlara da həqiqi sevinci və xoşbəxtliyi yaşaya biləcəkləri bu əxlaqı anlatmaq olduğunu bilir. Buna görə də bəzi insanların gündəlik həyatlarında qarşılaşıb çox əhəmiyyət verdikləri, gözlərində böyüdüb çəkindikləri, dərd olaraq qəbul etdikləri bir çox məsələnin, insanın həqiqi məqsədinin yanında, nə dərəcə adi və nə qədər əhəmiyyətsiz olduğunu bilərək hərəkət edir.

Müsəlman qadın alicənabdır

Allah Quranın: **“And olsun nəfsə və onu yaradana; sonra da ona günahlarını və pis əməllərdən çəkinməsinə öyrədənə ki, nəfsini təmizləyən mütləq nicat tapacaqdır! Onu (günaha) batıran isə, əlbəttə, ziyana uğrayacaqdır”** (“Şəms” surəsi, 9/17-10) ayələri ilə nəzarət altına alınmadığı təqdirdə nəfsin insanı məhdudsiyyət tanımayan pislərə sürüyəcəyinə diqqət çəkmişdir. Allar qorxusu və axirət inancını insanlara nəfslərində mövcud olan bu pisləklərdən çəkinəcək gücü və ağı qazandırır.

Bu xüsusiyyətlər olmadığı təqdirdə isə bir insan Allahın axirətdə özünü dünya həyatında göstərdiyi davranışlardan

“İman gətirənlərdən, müsəvi
(yəhudi), isəvi (xristian) və
sabiilərdən Allaha, axirət gününə
inanıb yaxşı iş görənlərin
mükafatları Rəbbinin yanındadır.

Onların nə bir qorxusu olar, nə
də onlar bir qəm-qüssə görərlər”
 (“Bəqərə” surəsi, 2/62).

məsul tutacağıni fikirləşmədən hərəkət edər. Belə olanda isə nəfsinin istəklərini yerinə yetirməkdə bir səbəb görməz. Bir anda nəfsi hirsələnərsə, ona aşılayırsa, o da tez buna tabe olaraq hirsələnər. Ya da qısqandıraraq qarşı tərəfə pis hərəkət etməsini istəyirsə, bunu tez tətbiq edər. Hirsinin və qısqancılığının məhsulu olan sözlər söyləyərək, lağ edərək, böhtan ataraq, yalan danışaraq, ikiüzlü hərəkət edərək göstərməsini ona ilham edirsə, bütün bunları heç düşünmədən tez bürüzə verir. Allaha haqq-hesab verəcəyini fikirləşmədiyi üçün də bütün bu davranışlarının həyata keçirilməsinə bir maneə görməz. Halbuki bunların hamısı, Allahın ayədə bildirdiyi kimi, nəfsin insanları dəvət etdiyi heç bir məhdudiyət qəbul etməyən pisləklərdəndir. İnsan nəfsinin sözlərinə tabe olaraq hərəkət edəndə, insanların gözündə heç cür böyüməz, əksinə, kiçilər. İcindən gələn hisslərin mənfi olduğunu bildiyi halda, nəzarətə götürə bilməməyin bu insanların zəifliklərini və vicdanlarını istifadə edə bilmədiklərini göstərir. Yetkin ola bilməmək, nəfsinin istəkləri ilə toqquşanda məntiqli hərəkət edə bilməmək insanları alçaldan davranışlardır. Halbuki **əsl və gözəl olan**, Allahın yenə ayədə bildirdiyi kimi, **nəfsin bütün bu mənfi istəklərinə qarşı ondan çəkinmək və vicdanlı hərəkət nümayiş etdirməkdir**. Bu, zəhmət tələb edən, ancaq insanı ucaldan, böyüdən, insanların hörmətini və sevgisini qazandıran bir əxlaqdır.

Müsəlman qadın bu alicənablığı göstərən, bəsit davranışlara, xırda mənfəətlərə tənəzzül etməyən bir şəxsiyyətə malikdir. Allah Quranın: **“Onun köynəyinin arxadan cırıldığı-nı gördükdə dedi: “Bu sizin məkrlərinizdəndir. Doğrudan da, sizin məkriniz böyükdür!”**” (“Yusuf” surəsi, 12/28) ayəsi ilə qadınların məkr salmaqda əlverişli xarakterə sahib olduqlarına diqqət yetirmişdir. Cahiliyyə əxlaqını yaşayan bə-

zi qadınlar hadisələr qarşısında məntiqli həll yollarına müraciət etməyin yerinə bunları hiylə işlədərək, yalan danışaraq həll etməyə səy göstərirlər. Şeytanın istəklərinə tabe olduqları üçün dürüstlüklə, açıqürəkliliklə, səmimiyyətlə həll ediləcək məsələlərdə daxilən mənfi düşünüb, ikiüzlü və gizli üsullara müraciət edə bilirlər. İman sahibi bir qadın isə Allahdan qorxduğu üçün cahiliyyə qadınlarının bu əxlaqından tamamilə uzaqdır.

Cahiliyyə əxlaqını qəbul edən qadınlarda müşahidə edilə bilən xüsusiyyətlərdən biri də paxıllıqdır. Allah Quranın: **“De: “Pənah aparıram sübhün Rəbbinə! Yaratdıqlarının şərinə; zülmətə bürünməkdə olan gecənin şərinə; düşünlərə üfürən qadınların şərinə; və bir də paxıllığı tutanda paxılın şərinə!”**” (“Fələq” surəsi, 113/1-5) ayələri ilə paxıl insanların şərinə çəkinilməsinə diqqətli cəlb etmişdir. Cahiliyyə cəmiyyətlərində bəzi qadınlar bu əxlaqı çox nümayiş etdirirlər. Bu da özü ilə birlikdə şübhəli davranışları, mənasız nazları, küskünlükləri və axırı olmayan mübahisələri gətirir. Onları bədbin və bədbəxt bir həyata sürüyüb aparır. Xəsislikləri ucbatından həm özlərinə, həm ətrafındakılara, həm də sevdikləri insanlara böyük maddi-mənəvi zərərlər verirlər. İmanlı bir qadın isə bu xüsusiyyətin insanı həm dünyada, həm də axirətdə alçaldacağını və böyük itkilərə məruz qoyacağını bilərək nəfsinin bu istəklərindən səmimi olaraq çəkinər.

Cahiliyyə cəmiyyətlərində bəzi qadınların nümayiş etdirdikləri qeyri-etik davranışlardan biri də lağ etməkdir. Allah: **“Ey iman gətirənlər! Bir qövm digərini lağa qoymasın. Ola bilsin ki, onlar o birilərindən daha yaxşı olsunlar. Qadınlar da bir-birinə (rişxənd eləməsinlər), bəlkə onlar o birilərindən daha yaxşıdırlar. Bir-birinizə tənə etməyin**

Həmid Aytacın Allah, Hz.Muhəmməd (s.ə.v.) və 4 xəlifənin adlarını yazmış olduğu xətt sənəti əsəri.

**(ayıb tutmayın) və bir-birinizi pis ləqəblərlə çağırma-
yın...”** (“Hucurat” surəsi, 49/11) ayəsi ilə bir-birlərinə riş-
xənd edən, pis ləqəblər qoyaraq alçaldıcı hərəkətlərə yol
verən tənbeh etmişdir.

Cahiliyyə əxlaqının meydana gətirdiyi qadın xarakterində
axirətdə əvəzinin veriləcəyi fikirləşilmədiyi üçün lağ etmək-
də, insanların qüsurlarını əyləncə halına gətirib məsxərəyə
salmaqda bir əngəl görməzlər. Bunda ciddi mənada bir pislik
olmadığı ortaya atılır və lağ bir növ **“zarafatın bir növü”**

olaraq qəbul edilir. Bəzən də insanlara qarşı rişxəndli hərəkətlər deyilərək yox, göz-qaş işarələri, bəzi üz mimikaları, ya da əl hərəkətləri ilə ifadə edilir. Bəzən də bu mimikaların yerini pıçıldaşdıqları danışqlar tutur.

İman sahibi olan bir qadın isə bu və buna oxşar hərəkətlərin heç birinə tənəzzül etməz. Bütün bunların Allahın razı olmayacağı, insanı alçaldan, alicənablıqdan uzaqlaşdıran və şəxsiyyətini zədələyən davranışlar olduğunu bilir. Quran əxlaqına uyğun bir davranış içində olmağın insanı həmişə ən təbii vəziyyətə gətirəcəyini bilərək bu mövzuda iradəli hərəkət edər.

Bunlarla yanaşı, Allah başqa bir ayədə də: **“Ey iman gətirənlər! Çox zənnə-gümana qapılmaqdan çəkinin. Şübhə-**

siz ki, zənnin bəzisi günahdır. Bir-birinizin eybini arayıb axtarmayın, bir-birinizin qeybətini qırmayın! Sizdən biriniz ölmüş qardaşının ətini yeməyə razı oarmı?! Bu sizdə ikrah hissi oyadar. Allahdan qorxun. Həqiqətən, Allah tövbələri qəbul edəndir, rəhmlidir!” (“Hucurat” surəsi, 49/12) şəklində bildirərək insanların gizli tərəflərini araşdırmağın, qeybətini etməyin səhv olduğunu xatırlatmışdır.

Müsəlman bir qadın bu mövzuda da diqqətlə hərəkət edər və bu davranışlardan həmişə çəkinər. Quran əxlaqını yaşadığı üçün həmişə ciddi və nəcib şəxsiyyət nümayiş etdirər. Məsələn, hirsli bir davranışla qarşılaşanda hirsini saxlayar. Ya da qarşısındakı insanların bir qüsurluğunu görərsə, vaxt bunu heç vaxt məsxərəyə qoymaz, əksinə, ən gözəl şəkildə dü-

“Biz (Qurani) beləcə açıq-aşkar ayələr şəklində nazil etdik.

Allah dilədiyini doğru yola müvəffəq edər”

(“Həcc” surəsi, 22/16).

zəltməyə çalışar. Başqa bir insanın ondan üstün olan bir yönünü varsa, buna xəsislik etməyin əvəzinə onu gözəl şəkildə mədh edər. Qarşılaşdığı hər davranışı alicənab kimi qəbul edib Quran əxlaqına uyğun olan hərəkət edər. Qarşısındakı insanlar ona bəsit davranışlarla cavab versələr də, o, yenə də nəcib və ciddi davranışlarından əl çəkməz və iradəli davranışı ilə də bunu nümayiş etdirər.

Müsəlman qadın güclü və iradəli bir xarakterə malikdir

Cahiliyyə əxlaqında güc ümumiyyətlə pul, şan-şöhrət, etibar, ad sahibi olmaq, bəzi müəyyən ifadələrlə bütünləşmişdir. Bunlardan ən azı biri əldə ediləndə güc sahibi olacağına inanılır. Bəzən də bu xüsusiyyətlərə sahib olan insanların himayələri altına giriləndə insanların özlərini güclü hiss edə biləcəkləri düşünülür. Halbuki dünya həyatının hər an əldən gedə biləcək ötəri dəyərləri ilə əldə edilən bir güc, əlbəttə, eynilə asanlıqla itirilə bilər.

Möminlər isə güclərini imanlarından alırlar. Buna görə də şərtlərin necəliyindən asılı olmayaraq güclərində bir dəyişiklik olmaz. Bu mömin qadının da xarakterini müəyyən edən mühüm bir xüsusiyyətdir. Allah Quranda güclü, heç vaxt sarsılmayan şərəfli şəxsiyyətlərinə diqqəti belə cəlb etmişdir:

“Ey iman gətirənlər! Sizdən hər kəs dinindən dönsə, Allah (onun yerinə) elə bir tayfa gətirər ki, Allah onları, onlar da Allahı sevrələr. Onlar möminlərə qarşı mülayim, kafirlərə qarşı isə sərt olar, Allah yolunda vuruşar və heç kəsin tənəsindən qorxmazlar. Bu, Allahın lütfüdür, onu istədiyinə verər. Allah lütfü ilə genişdir, biləndir!” (“Maidə” surəsi, 5/54).

Allahın bu ayədə bildirdiyi mühüm olan möminin başqa

bir xüsusiyyəti də iman gətirənlərin insanların qınamalarından təsirlənməyən güclü bir şəxsiyyətə malik olmalarıdır. Möminlər tarix boyu əksər peyğəmbərlərin yaşadıkları cəmiyyətlər tərəfindən müxtəlif formalarda günahkar hesab edilib qınandıqlarını, əziyyətlərə məruz qaldıqlarını, yurdlarından sürgün edildiklərini, hətta bu səbəblə öldürüldüklərini bilirlər. Peyğəmbərlərin bütün çətinliklər qarşısında göstərdikləri güclü, dözümlü və möhkəm şəxsiyyətləri, səbrləri, iradələri və təvəkküllərini özlərinə nümunə götürürlər. Allahın: **“Əlbəttə, siz malınız və canınızla imtahan ediləcəksiniz. Sizdən əvvəl kitab verilmiş kimsələrdən və şərikin qoşanlarından bir çox əziyyətli sözlər eşidəcəksiniz. Əgər səbr edib Allahdan qorxsanız, əlbəttə, bu, məqsədə müvafiq işlərdəndir”** (“Ali-İmran” surəsi, 3/186) ayəsi ilə bildirdiyi kimi, dünya həyatının bir gərəyi olaraq möminlərin çətinlik və sıxıntılarla sınağa çəkiləcəklərini, inkar edənlərdən **“əziyyətli sözlər”** eşidərək qınana biləcəklərini bilirlər. Bütün bunları Allaha qarşı olan səmimi imanlarını, təslimiyyətlərini və sədaqətlərinin gücünü göstərə biləcəkləri hadisələr olaraq qəbul edib həvəslə qarşılayar və güclü iradə göstərirlər.

Heç vaxt cahiliyyə əxlaqını yaşayan qadınlarda görünən zəifliklərə qapılmazlar. Başqa bir insanın sözü, davranışı və ya tənqidi zəiflik göstərib gücsüz düşmələrinə, cəsərlərinin qırılmasına səbəb olmaz. Xətrinə dəymək, inciklik kimi hissi hərəkət etməyi heç vaxt özlərinə yaraşdırmazlar. Nə olursa-olsun, Allaha təvəkkül edirlər. Başlarına nə gəlsə-gəlsin, Allahın sonsuz ədalətli olduğunu, hər şeyi gördüyünü, bildiyini, heç kimə **“xurma çərdəyindəki nazik tel qədər zülm olunmayacağı”** (“Nisa” surəsi, 4/49) bilməyin rahatlığını yaşayarlar. Allaha təslim olurlar. Onları qınayan insan bu düşüncə tərzində səhvdirsə, bu haqsızlığını Allahın mütləq ortaya çıxaracağını bilir, buna görə narahat olmazlar.

A photograph of a stone archway leading to a forest path, with pink flowers in the foreground. The archway is made of reddish-brown stone and frames a view of a sun-dappled path lined with tall, thin trees. In the bottom left corner, there are several pink lily-like flowers with green leaves.

“İman gətirən, xeyirli işlər
görən, namaz qılan, zəkət verən
şəxslərin Rəbbi yanında
mükafatları vardır. Onların heç
bir qorxusu yoxdur və onlar
qəm-qüssə görməzlər!”
(“Bəqərə” surəsi, 2/277).

Bəzi cahiliyyə qadınları isə güc və iradənin kişilərə xas olan xüsusiyyətlər olduğuna inanırlar. Kişilərin çətinliklər və sıxıntılar qarşısında həm özləri, həm də yanlarındakı qadınların adından güc və iradə göstərməklə cavabdeh olduqlarını düşünürlər. Qadınların edə biləcəkləri ən yaxşı davranışın isə onlara sığınmaq, onların ağıllarına, iradələrinə və güclərinə təslim olmaq olduğunu zənn edirlər. Buna görə də həmişə qorunub himayə edilməyi gözləyirlər. Xüsusilə də çətinlik və sıxıntılı şəraitlərlə qarşılaşanda mövcud güclərini və iradələrini də itirər, təlaşa qapılırlar. Bu da ağıllarının qarışmasına və məntiqli düşünmə qabiliyyətlərini itirmələrinə səbəb olur.

Bunun kimi cahiliyyə əxlaqını qəbul edən bəzi qadınlar nümayiş etdirdikləri bu zəif şəxsiyyətləri səbəbindən insanların özləri haqqında nə fikirləşdiklərinə də lazım olandan artıq fikir verirlər. Əksər hallarda ancaq insanların gözlərinə yaxşı görünmək, onlarda müsbət fikir formalaşdırmaq üçün səhv olduğunu bilə-bilə bəzi hərəkətlər edirlər. Eyni ilə bu cür insanlar tərəfindən bəyənilməyəndə qınandıqlarına, ya da yaxşı görünmədikləri ilə bağlı hər hansı bir reaksiya ilə və ya sözlə qarşılaşsalar, böyük bədbinliyə məruz qala bilirlər. Mühüm olanın Allah dərgahındakı dəyərləri olduğunu düşünmədikləri, bunun yerinə ancaq insanların razılığını qazanmağı qarşılıqlarına məqsəd qoyduqları üçün bütün etdiklərinin və hərəkətlərinin puç olduğuna inanır və çox kədərlənirlər. Keflərinin pozulması ilə də bütün güclərini, iradələrini və cəsarətlərini itirirlər.

Müsəlman bir qadın isə doğru olduğunu bildiyi bir məsələdə heç vaxt bir insanın qınamasına görə geri addım atmaz. Allah Quran ayələri ilə insana doğrunu və

“...Allah qeybləri
çox gözəl biləndir!”
 (“Tövbə” surəsi, 9/78).

yanlışı bütün təfərruatı ilə bildirmişdir. Müsəlman qadının meyarı Qurandır. Əgər Allah Quranda bildirdiyi əxlaqı göstərdiyi üçün ətrafındakı insanlar tərəfindən qınanırsa, bu, əksinə, onun bu yöndəki həvəsini, iradəsini və istəyini daha da gücləndirir. Allahın razılığını qazana bilməsi onun üçün insanların razılığının və düşüncələrinin çox üzərindədir. Çünki insanı əsas olaraq dəyərli edən Allah yanındakı səviyyəsidir. Bunu müəyyən edən də onun Quran əxlaqına uyğun hərəkət edib-etməməsidir. Buna görə də insanların nə dediyinə və ya əksəriyyətin qənaətinə görə deyil, Quran əxlaqına görə davranırlar. Tək də qalsalar, çoxluğa tabe olmaz və müstəqil hərəkət edərlər.

İslam alimlərindən biri də sözlərində bu mövzuya diqqəti cəlb etmiş, Allahın razılığına uyğun hərəkət edəndən sonra insanların razılığınının heç bir əhəmiyyəti olmayacağını belə bildirmişdir:

*“Allahın razılığı kifayətdir. Əgər O yardırısa, hər şey yarıdır. Əgər O yar deyilsə, bütün dünya alqışlasa beş qəpik etməz...”*²²

“Əməlinizdə Allahın razılığını qazanmaq olmalıdır. Əgər O razı olsa, bütün dünya küssə əhəmiyyəti yoxdur. Əgər O qəbul etsə, bütün xalq rədd etsə təsiri yoxdur. O razı olandan və qəbul edəndən sonra istəsə və hikməti lazım olsa, siz istəmək tələbəniz olmadığı halda, xalqlara da qəbul etdirər, onları da razı salar. Onun üçün bu xidmətdə birbaşa ancaq Allahın razılığını əsas məqsəd etməkdir”²³.

“Ey nəfs! Əgər təqva və saleh əməllə Yaradanını razı saldınsa, xalqın razılığını qazanmağa ehtiyac yoxdur. O kifayət edər. Əgər insanlar da Allahın hesabına razı olarlarsa və məhəbbət göstərərlərsə, yaxşı-

“Bu (Quran) da mübarək,
özündən əvvəlkiləri təsdiq edən
bir kitabdır ki, onu sənə Məkkə
əhlini və ətrafındakı insanları
qorxutmaq üçün nazil etmişik.
Axirətə iman gətirənlər ona da
iman gətirər, namazlarını da
qoruyub saxlayarlar”
 (“Ənam” surəsi, 6/92).

dır. Əgər onlarınki dünya hesabına olsa, qiyməti yoxdur. Çünki onlar da sənin kimi aciz bəndələrdir...”²⁴

Müsəlman qadın təmkinli və müvazinətlidir

Həyatı özləri müəyyənləşdirdikləri qaydalara uyğun olaraq yaşayan insanlar nəfslərinin o andakı istəklərinə uyğun olaraq asanlıqla bu prinsiplərindən güzəştə gedə birlirlər. Həyatlarına istiqamət verən və şəxsiyyətlərində davamlılıq göstərmələrini təmin edən mütləq olaraq doğru olduğuna inandıqları bir rəhbərləri yoxdur. Buna görə də bəzi hallarda şəxsiyyətlərində müxtəliflik görmək mümkündür. Davranışlarında müəyyən bir davamlılıqdan bəhs etmək mümkün deyil.

Bu insanların davranışlarındakı dəyişikliyi müəyyən edən güc ümumiyyətlə nəfsləridir. Allah Quranda nəfslərin lovğalılıqlara meyilli olaraq yaradıldığını bildirir. İnsan əgər nəfsinin onu istiqamətləndirməsinə icazə versə, bütün davranışları bu qürurla həvəslərinə uyğun olaraq formalaşacaqdır. Bu qürurlu həvəslər isə sabit, dözümlü və ciddi şəxsiyyət nümayiş etdirməsinə təsir edəcəkdir. İnsan nəfsinin buyruqlarına uyğun olaraq bir anda hirsənə biləcək, hissi davranacaq, kūsəcək, inciyəcək, xəsislik hissində qapılacaq bunlara bağlı olaraq da ani qərarlar qəbul edəcəkdir. Dolayısı ilə şəxsiyyəti ətrafındakı insanlar üçün həmişə bir sürpriz olacaqdır. Bir anı başqa anına uyğun gəlməyəcəkdir. Hər an ovqatı, fikirləri, hissləri, qərarları və düşüncə tərzini dəyişə biləcəkdir. Belə bir insan isə mənasız və qeyri-müəyyən davranışları ilə həmişə ətlafındakı insanların üzərində inamsızlıq və narahatçılıq hissində səbəb olacaqdır.

Bu cür mənfi xüsusiyyətlərə dindən uzaq yaşayan cəmiyyətlərdə ortaya çıxan qadın xarakterində rast gəlmək mümkündür. Quran əxlaqının qazandırdığı düşüncə tərzində uzaq olduqları üçün bu insanlar qadın xarakterinə uyğun qəbul edilən hissi davranışı tamamilə qəbul edər və bu davranışın bütün həyatlarını yönləndirməsinə icazə verərlər. Bu da onları məntiqdən uzaqlaşdırar və bəzi özünü bilməyən hərəkətlərə sövq edər.

Müsəlman qadının rəhbəri isə Qurandır. Allah Quranda nəfsin insanı həmişə pisiyə dəvət edəcəyi və şeytanın da insanı dözümsüzlüyə, məntiqsiz hərəkət etməyə və mənfi arzularını, həvəslərini istədiyi kimi həyata keçirməyə məcbur edəcəyi məsələsində insanları xəbərdar etmişdir. Bütün bunların əvəzinə özünə Qurani rəhbər qəbul edən, vicdanının səsinə uyğun olaraq hərəkət edən insanların isə ideal bir şəxsiyyət qazanacaqlarını, həm dünyada, həm də axirətdə üstün səviyyəyə gələcəklərini xatırlatmışdır.

“Yerdə gəzən elə bir heyvan,
qanadları ilə uçan elə bir quş
yoxdur ki, sizin kimi
ümmətlər olmasın...”
 (“Ənam” surəsi, 6/38).

Qazıəsgər Mustafa İzzətın “Fələhə xeyrun hafizən və huvə ər həmurrahimin sədəqələhul muin” (“Allah ən xeyirli qoruyandır. O, mərhəmətlilərin ən mərhəmətlisidir”) yazılmış əsəri.

Müsəlman qadın Allahın göstərdiyi yola tabe olduğu üçün bu üstün və güclü şəxsiyyəti qazanmışdır. Rəhbəri Quran olduğu üçün hadisələr qarşısındakı hərəkəti, reaksiyaları həmişə İslam əxlaqına görə olar. Bu da ona orta yollu və işini bilən bir xarakter qazandırır. Necə hərəkət edəcəyi, hadisələrə hansı formada, necə məntiq mühakiməsi ilə dəyərləndirəcəyi ətrafındakılar üçün heç vaxt gözlənilməz olmaz. Ağılı, vicdanı, davranışları, sözləri həmişə Quran əxlaqının gətirdiyi sabitliyə əks etdirir. Buna görə də etibarlı bir xarakterə malikdir. Əxlaqdakı və şəxsiyyətindəki bu sabitliyə görə cahili-

liyyə cəmiyyətlərində özünü göstərən qadın xarakterindən çox uzaq bir davranış nümayiş etdirər.

Müsəlman qadın hissə qapılıb hərəkət etməz

Hissə qapılmaq din əxlaqının yaşanmadığı cəmiyyətlərdə mənfi davranış sayılmaz. Hətta hissi davranışın əslində hər insanın xarakterində az-çox olması vacib bilinən mühüm bir xüsusiyyət olduğuna inanılır. Bu fikrə görə, hissi davranışın səbəb olduğu hərəkətlər yaşanması lazım olan insani hisslərdir. Buna görə də hissə qapılmaqdan əmələ gələn **küskünlük, dərdlənmək, incimək, ağlamaq, ürəyinə salmaq, kefsizlik, xəsislik, hirsələnmək** kimi mənfi davranışların insanın daxilindən gələn hisslər olduğunu iddia edərək mümkün qədər təşviq edilir.

Halbuki bu cür düşünmək tamamilə yanlışdır. Xüsusilə də cahiliyyə cəmiyyətlərində yaşanan qadın xarakterində görünən hissi davranışlar insanın zəif iradəli olmasına səbəb olur. İnsan hadisələr qarşısında hisslərinin onu istiqamətləndirdiyi şəkildə hərəkət etdiyi üçün məntiqdən həddindən artıq uzaqlaşır. Məntiqli və düzgün fikirləşə bilməyəcək, doğru qərarlar verə bilməyəcək hala gəlir.

Müsəlman qadın bütün həyatını və şəxsiyyətini Qurana görə müəyyən etdiyi üçün nəfsin bu xüsusiyyəti və ona qarşı necə mübarizə aparılmasının lazım gəldiyi məsələsində ən düzgün məlumatlara malikdir. Hissi hərəkət etməyin insanın aqlını pərdələdiyini, düzgün düşünməsinə, həqiqətləri olduğu kimi görə bilməsinə mane olduğunu, insanı zəif və gücsüz hala saldığını bilir. Bundan başqa, cahiliyyə əxlaqının gətirdiyi qadın xarakteri ilə bütünləşən hissi davranmaq, kədər-lənmək, ağlamaq, deyinmək, qısqanclığa qapılmaq, təkliyə çəkilmək kimi hərəkətlərin iman sahibi olan bir insanın xa-

“Ey Rəbbimiz! Bizi doğru yola
yönəltdikdən sonra ürəklərimizə
şəkk-şübhə salma!

Bizə Öz tərəfindən bir mərhəmət
bəxş et, çünki Sən, həqiqətən,
bəxş edənsən!”

(“Ali-İmran” surəsi, 3/8).

rakterinə uyğun gəlməyən xüsusiyyətlər olduğunu da şüurundadır. Çünki bütün bu davranışlar Allahın bəyənmədiyi və çəkinməli olduğu hərəkətlərdir. Bu mənfi davranışların hər biri insanın təməldəki bəzi yanlış inanclarının və bəzi həqiqətləri kifayət qədər dərk edə bilməməsinin nəticəsidir. Asanlıqla kədərlənən, ağlayan, hirsinə məğlub olan, qısqanclığa qapanan, kefsizləşib sakitləşən, içlərinə qapanan insanlar Allahın gücünün hər şeyi xeyir, hikmət və ədalətlə yaratdığını, istədiyi an istədiyi hər şeyi həyata keçirə biləcəyini, insanların dualarına cavab verəcəyini dərk etmirlər. Hadisələr qarşısındakı bütün kədərləri, hirsləri, qısqanclıqları həmişə bu düşüncə tərzindəki səhvlərdən və inancındakı qüsurlardan ortaya çıxmışdır.

Allaha ürəkdən bağlanmaq, daxilən təslim olmaq, hər hadisənin Allahın nəzarətində olduğunu bilərək, hər şeyi xeyir gözü ilə dəyərləndirmək insanın hisslərinə qapılıb mənfi hərəkət etməsinin qarşısını alar. Müsəlman bir qadın Allaha olan güclü sevgisi və dərin Allah qorxusu olduğuna görə hissə qapılmağın səbəb olduğu bütün mənfiliklərdən çox diqqətlə uzaq durar. Müsəlman qadın Allahın: **“Və o kəslər ki: “Ey Rəbbimiz, bizə zövcələrimizdən və uşaqlarımızdan gözümüzün işığı olacaq övladlar ehsan buyur və bizi müttəqilərə rəhbər et!” - deyənlərdir”** (“Furqan” surəsi, 25/74) ayəsində bildirdiyi kimi, bütün davranışları ilə, şəxsiyyətləri ilə, yüksək əxlaqı ilə insanlara nümunə olmağı qarşısına məqsəd qoyan bir insandır. Bu da ona heç bir hadisə qarşısında sarsılmayan güclü bir şəxsiyyət bütövlüyü qazandırır.

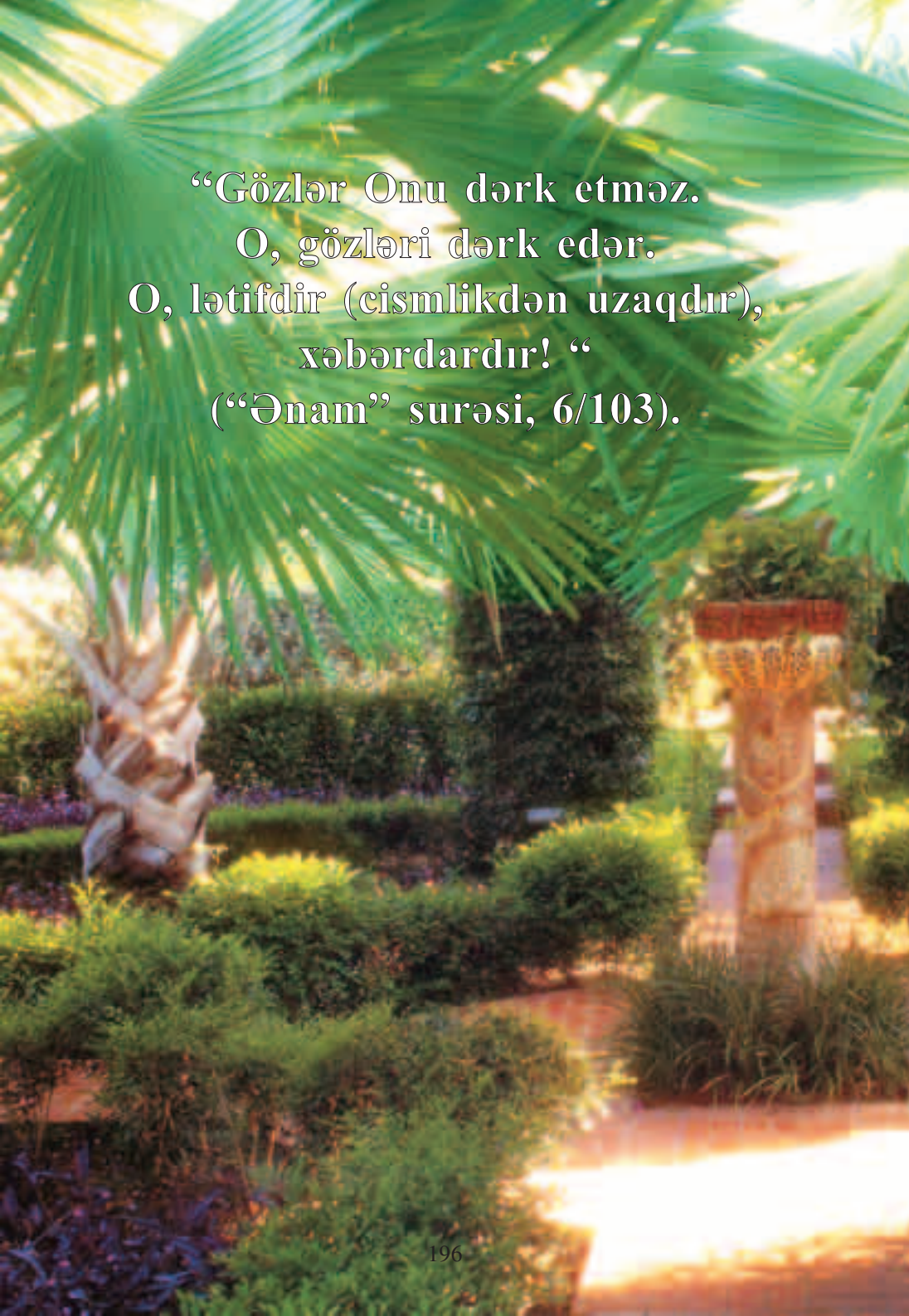

Mömin qadınlar xüsusilə qadın əxlaqında geniş yayılan bu davranışlardan uzaq duraraq, iradəli qadın xarakteri nümayiş etdirərək bu cür xüsusiyyətlərə malik olan qadınlar üçün gözəl bir nümunə olacağını bilərək və bunun məsuliyyətini dərk edərək hərəkət edərlər. Allahın: **“Nəfsinin xəsisliyindən (tamahından) qorunub saxlanılan kimsələr - məhz onlar nicat tapıb səadətə qovuşanlardır!”** (“Həşr” surəsi, 59/9) ayəsi ilə bildirdiyi kimi nəfslərini pisliklərdən təmizlədikləri üçün dünyada və axirətdə nemətə, səadətə qovuşar və çox gözəl şəkildə xoşbəxtliyi yaşayrlar. Hissi davranışın insanlara yaşatdığı bütün sıxıntılardan, kədərlərdən uzaq qalarlar.

Müsəlam qadın səmimi və təbii bir insanlığa malikdir

Səmimiyyət insanın daxili ilə xaricinin eyni olması, ürəyində hiss etdiklərini qarşısındakı insana da olduğu kimi əks etdirməsi, dürüst, qəti və dəqiq olmasıdır. Fikrilərini, həqiqi şəxsiyyətini heç gizlətmədən, heç hesablamadan, özünü olduğundan fərqli göstərməyə çalışmadan hərəkət etməsidir. Səmimiyyətin mühüm bir xüsusiyyəti isə ürəkdə yaşanmadığı halda, xaricində heç cür təqlid edilə bilməməsidir. Səmimi insanın bütün davranışları təbii və içindən gəldiyi kimidir. Bu təbiilik də insanlarda çox dərin və müsbət təsir meydana gətirir. Səmimi insanın baxışları, danışqları, üslubu, mimikaları çox təbii və təsiredicidir.

Ancaq əksər insanlar səmimiyyətin bu gücündən və təsirindən xəbərsizdirlər. Buna görə də ancaq səmimiyyətlə əldə edilə bilən bu xüsusiyyətləri çox fərqli davranışlarda axtarırlar.

“Gözlər Onu dərk etməz.
O, gözləri dərk edər.
O, lətifdir (cismlikdən uzaqdır),
xəbər dardır! “
 (“Ənam” surəsi, 6/103).

Bəzi insanlar qarşılardakı insana təsir edə bilmək üçün süni hərəkət edirlər. Həmin insanın ən çox hansı davranışlardan, hansı fikirlərdən təsirlənəcəyini fikirləşirlərsə, içlərindən gəlmədiyi və ya o cür düşünmədikləri halda, qarşı tərəfi razı sala bilmək üçün o cür görünməyə çalışırlar. Ətrafındakı insanların bir-birindən çox fərqli xüsusiyyətlərə malik olduqlarına görə də hər birinin yanında fərqli görünməyə, müxtəlif hərəkətlər etməyə və fərqli düşüncələri müdafiə edirmiş kimi görünməyə çalışırlar. Halbuki bu çox qeyri-səmimilikdir. İnsanı ikiüzlü hərəkət etməyə sövq edir. Nəticədə bütün bu saxta davranışlar və düşüncələr insanın həqiqi xarakterini əks etdirmədiyi üçün qarşı tərəfə istənilən kimi təsir etməz. Hətta əksinə, yəni soyuqluq və uzaqlıq meydana gəlir. Bu insanın həqiqi şəxsiyyətini gizlədiyini və hər davranışın süni olduğunu bilmək qarşıdakı adamın narahatlığına səbəb olur.

Allah Quranda özlərini insanların razılığını və rəğbətini qazanmağa həsr edən həmin şəxslərin vəziyyətini bu cür bir nümunə ilə açıqlamışdır:

“Allah bir məsəl çəkir: “Bir adamın bir-biri ilə çəkişən bir neçə şəriqli ağası var. Başqa bir adamın da yalnız bir ağası var (təkcə ona xidmət edir). Onların hər ikisi vəziyyətə eyni ola bilərlərmi?! Həmd ancaq Allaha məxsusdur, lakin onların əksəriyyəti bilməz!” (“Zumər” surəsi, 39/29).

Allahın Quranda bildirdiyi həqiqətlərdən uzaq yaşayan cahil insanlar səmimiyyətsizliyin Allahın dərgahındakı və insanların üzərindəki əvəzini lazım olduğu kimi düşünə bilmədikləri üçün süni hərəkət etməkdən rahat olmazlar. Sünilik xüsusilə də cahiliyyə cəmiyyət-

lərindəki qadın xarakterində görünür. Bəzi qadınlar arxaları ilə danışdıqları, əslində heç xoşları gəlmədiyi, hörmət etmədikləri insanların üzlərinə qarşı mənəfəətləri naminə qeyri-səməimi sevgi və əlaqə göstərə bilirlər. Çəkinmədən bir-birlərinə qarşı yalan danışib bir insan haqqındakı mənfi qənaətlərini gizlədib, soruşulanda tamamilə əksinə olan məlumatlar verə bilirlər. Eyni ilə çox sevdikləri, dəyər verdikləri insanlara qarşı müxtəlif səbəblərə görə bu hissələrini gizlədib tamamilə əks istiqamətdə də görünməyə çalışa bilirlər.

Müsəlman bir qadın isə ürəyindəki Allah qorxusu səbəbindən bu cür davranışlardan tamamilə uzaqlaşar. Heç vaxt kiçik mənəfəətlərinə görə insanların razılığını qazanmağa çalışmaz. Bütün bunların insanı həm Allahın yanında, həm də insanların gözündə alçaldan adi davranışlar olduğunu bilir və heç vaxt da bu cür hərəkətlərə tənəzzül etməz. Məqsədi həyatının hər anında Allahın razılığını qazana biləcəyi əməlləri yerinə yetirməkdir. Allahın xoşladığı əxlaqın isə ancaq səməimiyətlə yaşana biləcəyini bilir. Allahın **“...Şübhəsiz ki, O, ürəklərdə olanları biləndir”** (“Şura” surəsi, 42/24) ayəsi ilə bildirdiyi kimi, insanların ürəklərində gizlədiklərini bildiyini dərk edir. Allah bu həqiqəti başqa bir ayədə **“Sən səsin ucaltsan da, ucaltmasan da, heç bir fərqi yoxdur. Çünki Allah sirri də, sirdən daha gizli olanı da bilir”** (“Taha” surəsi, 20/7) - şəklində bildirmişdir. Buna görə də insanın ürəyində olanı ətrafındakı insanlardan gizlətməyinin ona heç bir xeyri olmaz. Allah bunları onsuz da bilir. Bir kəsin bu həqiqətə rəğmən, insanları aldatmağa çalışması böyük bir səməimiyətsizlik olar.

Bununla yanaşı, müsəlman qadın insanların razılığını qazanmağın insana nə dünyada, nə də axirətdə bir faydasının

“Sən səsini ucaltsan da
(ucaltmasan da, heç bir fərqi
yoxdur). Çünki Allah sirri də,
sirdən daha gizli olanı da bilir”
 (“Taha” surəsi, 20/7).

olmayacağını da bilir. Allah Quranda Ona şirk qoşulmasını bağışlamayacağını bildirmişdir. Buna görə də iman sahibi olan insanlardan şirkdən və insanların razılığını qazanmağa yönəlmiş bütün davranışlardan çox çəkinirlər. Bu da onların səmimiyyətdə bir ömür boyunca iradəli olmalarını təmin edir.

Müsəlman qadın dürüstdür

Allah Quranın “**Ey iman gətirənlər! Allahdan qorxun və doğru söz söyləyin! Əgər belə etsəniz, Allah əməllərinizi islah edər və günahlarınızı bağışlayar**” (“Əhzab” surəsi, 33/70-71) və “**yalan sözlərdən çəkinin**” (“Həcc” surəsi, 22/30) ayələri ilə insanlara yalandan çəkinib doğru söz söyləmələrini xatırlatmışdır. Allah həqiqətləri dəyişdirərək yalan danışmağın bir çox mənfiliyi özü ilə gətirib insanı şeytanla dostluğa sövq etdiyini bildirmişdir:

“Şeytanların kimə nazil olduqlarını sizə xəbər verimmi? Onlar hər bir yalançıya, günahkara nazil olurlar. Onlar şeytanların uydurmalarına qulaq asırlar. Onların əksəriyyəti yalançıdır!” (“Şuəra” surəsi, 26/221-223).

Müsəlman qadın Allahın “**Məhv olsun yalançılar!**” (“Zəriyat” surəsi, 51/10) ayəsi ilə bildirdiyi kimi, yalanın Allahın bəyənmədiyi və qadağan etdiyi bir davranış olduğunu bilərək həyatı boyunca bu cür davranışdan çəkinir. İnsanın dünyada danışdığı hər sözün axirətdə qarşısına çıxacağını bilir. Xeyir adına danışılan hər söz axirətdə Allahın neməti və rəhməti ilə əvəzini gördüyü halda, yalan yerə deyilən sözlər də insanların üzərində böyük yük və məsuliyyət olacaqdır. Buna görə də mömin qadın hər sözünün hesabını axirətdə Allaha verəcəyini düşünərək danışır.

Yalan axirətdə insanı ziyana salacaqdır. Ancaq dünya həyatında da insana heç bir mənfəət təmin etmədiyi də yaddan

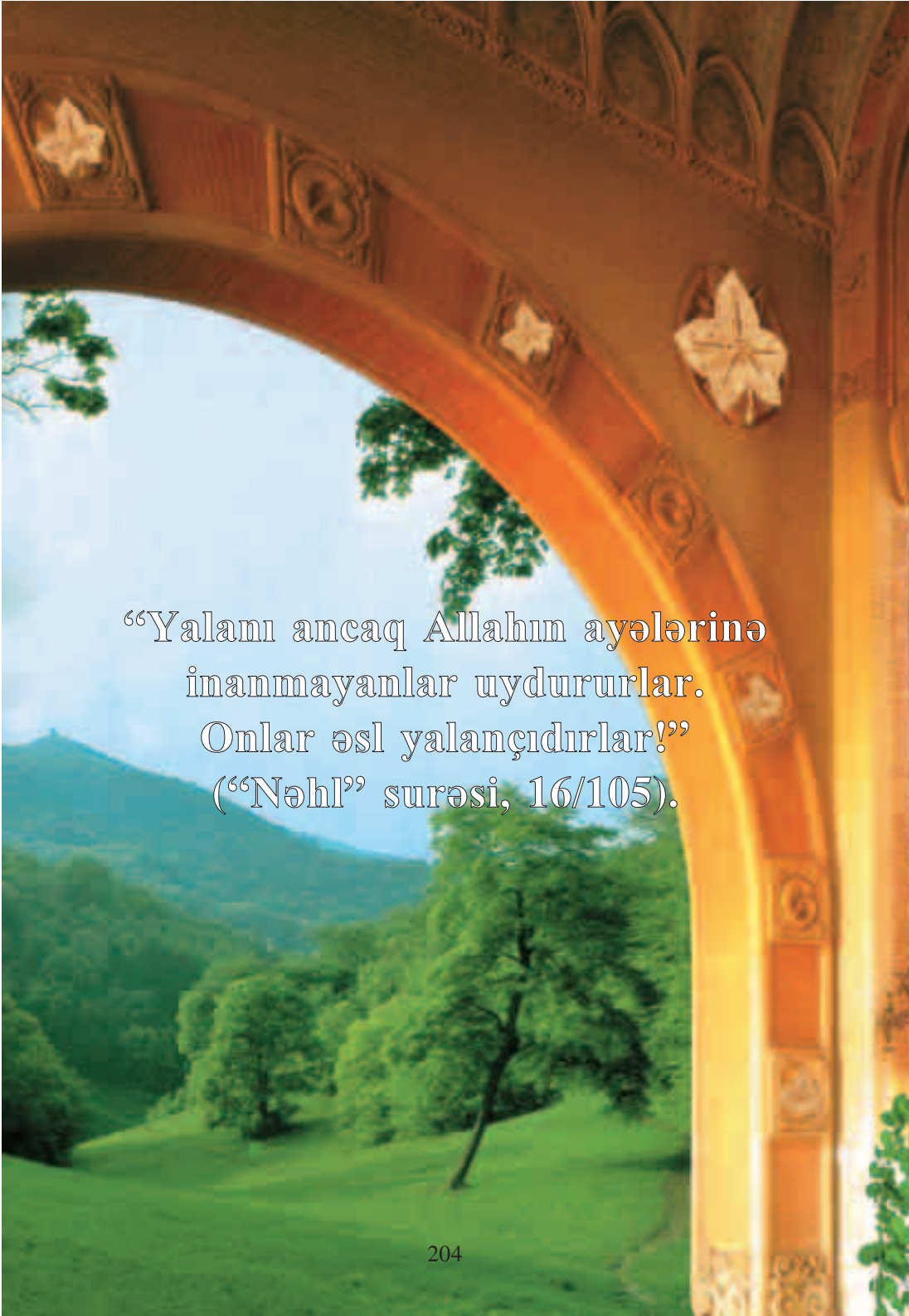
çıxarılmamalıdır. Yalan söz insanı həmişə maddi və mənəvi itkilərə məruz qoyur. Yalan danışaraq insanlara qarşı ikiüzlü və qeyri-səmimi bir davranışı qəbul edən insanın üzünə səmimiyyətsiz və saxtakar bir ifadə çökər. Daxilən insanları aldatdığını, dürüst və səmimi olmadığını bildiyi üçün özünə olan hörmətini itirər. Eyni ilə yalan danışaraq aldatdığını fikirləşdiyi insanlara qarşı olan hörmətini də itirir. Onların öz qeyri-səmimiliyini başa düşmədiklərini düşünməsi bu insanlara qarşı təkəbbürlü münasibətin meydana gəl-

məsinə və onlara yuxarıdan baxmağa səbəb olur. Bundan başqa bir yalan ümumiyyətlə arxası ilə daha çox yalanı da gətirir. İnsan yalanını gizlədə bilmək üçün hər dəfə onu daha da inkişaf etdirmək məcburiyyətində qalır. Həyatı boyu da yalanlarının üstünün açılması qorxusu ilə yaşamaqdan, ətrafındakılara qarşı qeyri-səmimi davranış içində olur. Bu insanların qeyri-səmimiliklərini və yalan sözlərini Allah dünyada və ya axirətdə bir gün mütləq ortaya çıxaracaqdır. Düz söz isə həmişə insanı üstün səviyyəyə gətirir və ucaldır. Allah gözəl sözlə pis sözün fərqlini Quranda belə bir nümunə ilə anlatmışdır:

“Məgər Allahın necə bir məsəl çəkdiyini görmürsənmi? Xoş bir söz kökü yerdə möhkəm olub budaqları göyə ucalan gözəl bir ağac kimidir. O, Rəbbinin izni ilə bəhrəsini hər vaxt verər. Allah insanlar üçün belə misallar çəkir ki, bəlkə, düşünüb ibrət alsınlar! Pis söz isə yerdən qopardılmış, kökü olmayan pis bir ağaca bənzəyir. Allah iman gətirənləri dünyada da, axirətdə də möhkəm bir sözlə sabit-qədəm edər. Allah zalimləri sapdırar. Allah istədiyini edər!” (“İbrahim” surəsi, 14/24-27).

“Yalanı ancaq Allahın ayələrinə
inanmayanlar uydururlar.
Onlar əsl yalançıdırlar!”
 (“Nəhl” surəsi, 16/105).

Müsəlman qadın düz sözün və dürüslüyün gətirəcəyi bərəkəti və xeyri də bilir. Buna görə də özünün çətin vəziyyətdə qalacağını, ya da yaxınlarının zərər görəcəyini bilsə də dürüslüyündən heç vaxt əl çəkməz. Mərdliklə, açıqsözlülüüyü ilə haqq olan nədirsə onu söyləyər. Allah Quranda möminlərin göstərməli olduğu bu əxlaqı belə bildirmişdir:

“Ey iman gətirənlər! Sizin özünüzdən, ata-ananızın, yaxın qohumlarınızın əleyhinə olsa belə, ədalətdən möhkəm yapışan Allah şahidi olun! Onlar istər dövlətli, istər kasıb olsun, hər halda Allah onların hər ikisinə daha yaxındır. Nəfsinizin istəyinə uyub haqdan üz çevirməyin! Əgər dilinizi əyib büzsəniz və ya boyun qaçırsanız, bilin ki, Allah etdiyiniz işlərdən xəbərdardır!” (“Nisa” surəsi, 41/35).

Bundan başqa, Allah başqasına qarşı hiss edilən hirsini özündən uzaqlaşdırmasını belə xatırlatmışdır:

“Ey iman gətirənlər! Allah qarşısında sabit-qədem və ədalətli şahidlər olun. Hər hansı bir camaata qarşı olan kininiz sizi ədalətsizliyə sövq etməsin. Ədalətli olun. Bu, təqvaya daha yaxındır. Allahdan qorxun. Allah etdiklərinizdən xəbərdardır!” (“Maidə” surəsi, 58).

Cahiliyyə cəmiyyətlərində yalan bəzi qadınların tez-tez müraciət etdikləri bir üsuldur. Bəzən ən yaxınlarına: ailələrinə, ərələrinə, uşaqlarına, qardaşlarına və rəfiqələrinə də yalan danışa bilirlər. Bunların hər biri üçün özlərinə bir bəhanə tapırlar. Bəzi yalanlarının zərərsiz olduğunu, insanların yaxşılığı üçün yalan danışmağın qəbahət olmadığını, kiçik

“Kitabdan yapışanlar,
namaz qılanlar bilsinlər ki
Biz əməlisalehlərin mükafatını
zay etmirik!”
 (“Əraf” surəsi, 7/170).

yalanların yalan sayılmayacağını düşünürlər. Məsələn, getdikləri yeri, görüşdükləri insanları, pullarını hara xərclədiklərini ərlərindən gizlətməklərinin hər ailədə olan zərərsiz yalanlar olduğunu və bunların heç bir pisiyi olmayacağını iddia edirlər.

Halbuki yalana dair müdafiə etdikləri bu məntiqlərin heç biri düz deyil. Allah insanlara yalan danışmağı qadağan etmişdir. Yalan həmçinin şeytanın bir xüsusiyyətidir. Məlum olduğu kimi, Şeytan Hz.Adəmin cənnətdən çıxarılması üçün yalana müracitət etmişdir.

Müsəlman qadın Qurani və Peyğəmbərimizin (s.ə.v.) sün-nəsini özünə rəhbər qəbul etdiyi üçün yalanın insanı necə pis yola apardığını bilir və bu davranışından çox ehtiyat edir. Nə olursa-olsun, dürüslüyün insanı həmişə hörmətli edəcəyini və düz sözün insanı mütləq xeyrə istiqamətləndirəcəyini bilərək bu əxlaqında iradəlilik nümayiş etdirir.

Peyğəmbərimiz (s.ə.v.) bu mövzudakı bir hədisində iman gətirənlərə belə buyurmuşdur: **“Xalqdan qorxub haqqı söyləməkdən çəkinməyin, bildiyiniz və gördüyünüz haqqı söyləyin”**.²⁵

Müsəlman qadın cəsurdur

Cahiliyyə cəmiyyətində kişilərin də tez-tez danışdıqları qadınlar haqqındakı ümumi fikirlərdən biri çətinliklər qarşısında lazım olan səbri və yetkinliyi göstərə bilmədikləri yönündədir. Qadınların bu cür vəziyyətlərdə hadisələri daha da çətinləşdirdiklərini, qarşılarındakı insanlara yük olan bir davranış nümayiş etdirdiklərini düşünürlər. Həqiqətən də bəzi qadınların təhlükə və ya çətinliklərlə rastlaşanda həyəcanlanaraq bacarıqsız hərəkət etmələri, tədbirsiz davranmaları, ha-

disələri daha da qabardıb ətrafındakı insanları da təlaşa saldıqları olur. Kişilər ciddi səviyyədə təhlükəli hadisələrlə qarşılaşanda əksəriyyət etibarilə soyuqqanlılıqlarını qoruyub hadisələrə düz və cəsərlə yaxınlaşdıqları halda, bəzi cahiliyyə qadınları adi gündəlik hadisələr qarşısında da təlaşa və qorxuya qapıla bilirlər. Bu təlaş və qorxu ilə hadisələri daha da mürəkkəbləşdirərək içində olduqları vəziyyəti daha da çətinləşdirirlər. Buna görə də bu cür vəziyyətlərdə əksər hallarda kişilər bir tərəfdən qarşılaşdıqları hadisəni yoluna qoymağa çalışarkən, digər tərəfdən də yanlarındakı qadınların bu mənfi davranışlarını sakitləşdirmək məcburiyyətində qalırlar.

Müsəlman qadınlar üçün isə belə mənfi bir davranış ola bilməz. Allaha olan sevgiləri, etimadları, bağlılıqları və təslimiyyətləri onlara güclü bir cəsərlə və mətin bir xarakter qazandırır. Allahın insanları çətinliklərlə sınağa çəkəcəyini, bunlar qarşısında cəsərlə və təslimiyyətlə Allaha bağlılıqda hünər və itaət nümayiş etdirənləri isə rəhmətini qovuşduracağını bilirlər. Bu da onları daha iradəli və şövqlü edər. Allah Quranda iman sahiblərinin bu xüsusiyyətini belə bildirmişdir:

“Neçə-neçə peyğəmbər bir yığın Allah adamı ilə birlikdə (düşməyə qarşı) vuruşmuşlar. Lakin onlar Allah yolunda çəkdikləri müsibətlərə görə nə zəiflik, nə acizlik göstərmiş, nə də boyun əymişlər. Allah səbr edənləri sevər!” (“Ali-İmran” surəsi, 3/146).

“O kəslər ki, başlarına bir müsibət gəldiyi zaman: “Biz Allahımıq və Ona tərəf qayıdacağıq!” - deyirlər” (“Bəqərə” surəsi, 2/156).

“O kəslər ki, xalq onlara: “Camaat sizə qarşı qüvvə toplamışdır, onlardan qorxun!” - dedikdə, onların ima-

“Yaratdıqlarımız içərisində bir
zümrə də vardır ki,
onlar insanları haqq yola aparır,
ədalətlə hökm edirlər”
 (“Əraf” surəsi, 7/181).

“...faydasız bir şeylə
rastlaşdıqları zaman onlardan
üz çevirib vüqarla keçər”
(“Furqan” surəsi, 25/72).

nını daha da artırdı və onlar: “Allah bizə bəs edər. O nə gözəl vəkildir!” - deyə cavab verdilər” (“Ali-İmran” surəsi, 3/173).

Müsəlman qadının bu cəsarəti dünya həyatına dair heç bir dərddə yaşamamağının bir təzahürüdür. Allaha olan dərin təslimiyyəti və etimadı mal və ya can qayğısına qalmağına maneə olur. İnsanı Allah yaratmışdır və həyatını nəticələndirən də yenə ancaq Odur. Eyni ilə dünya həyatında sahib olduğu maddi-mənəvi bütün nemətləri sağlığını, gəncliyini, malını, mülkünü, hər şeyini ona verən Allahdır. Bunları ala bilən yenə ancaq Allahdır. Mömin qadın Allahın hər şeyi xeyir və hikmətlə yaratdığını bildiyi üçün bunlardan hər hansı birinə zərər gələndə də bunun Allahdan bir gözəllik və bir xeyir

“O kəslər ki, iman gətirmiş və
pis əməllərdən çəkinmişlər -
Onlara dünyada da, axirətdə də
müjdə vardır. Allahın sözləri heç
vaxt dəyişməz.

Bu, böyük qurtuluşdur!”
 (“Yunus” surəsi, 10/63-64).

olaraq ona çatacağını bilməyin rahatlığını yaşayar. Buna görə bir təhlükə, çətinlik və ya risklə qarşılaşanda heç vaxt yanlışlığa yol verməz.

Bununla yanaşı, müsəlman qadının cəsarəti onun Allahın hüduqlarını qorumaq məsələsindəki iradəliliyindən də aydın olur. Şərtlərin necəliyindən asılı olmayaraq, Quran əxlaqından heç vaxt güzəştə getməz. Allahdan başqa heç nədən və heç kimdən qorxmaz. Allahın razılığını qazanmaq üçün ən uyğun davranışı sərgiləyərkən heç cür tərəddüd etmədən böyük iradəlilik göstərir. Allah iman gətirənlərin bu xüsusiyyətlərini Quranda belə bildirmişdir:

“Onlar ki, Allahın hökmlərini təbliğ edər, Ondan çəkinər və Allahdan başqa heç kəsdən qorxmazlar. Allah Özü haqq-hesab çəkməyə kifayətdir” (“Əhzab” surəsi, 33/39).

Müsəlman qadın boş sözlərdən və boş işlərdən çəkinər

Allah Quranda bir ayədə iman gətirənləri **“O kəslər ki, lağlağıdan (lüzumsuz şeylərdən) üz döndərərlər”** (“Muminun” surəsi, 23/3) sözləri ilə tərif etmişdir. Boş işlərdən və mənasız sözlərdən üz döndərmək möminin mühüm xüsusiyyətlərindən biridir. Başqa bir ayədə isə Allah **“O**

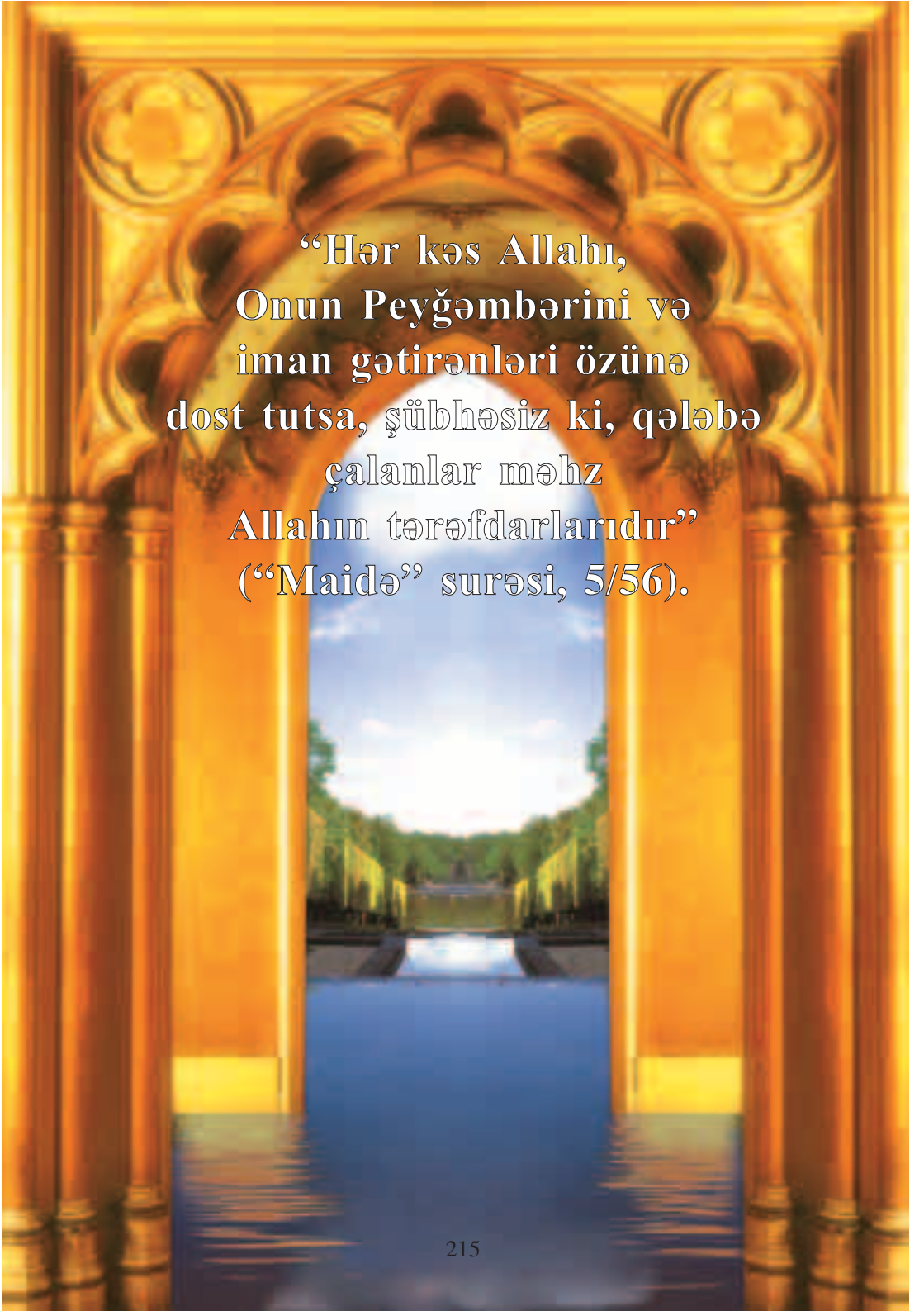
kəslər ki, yalan yerə şahidlik etməz, faydasız bir şeylə rastlaşdıqları zaman onlardan üz çevirib vüqarla keçər (özünü ləyaqətlə aparıb onlara əhəmiyyət verməz)” (“Furqan” surəsi, 25/72) sözləri ilə möminlərin belə bir davranışla qarşılaşanda şərəf və alicənablıqların-

dan güzəştə getmədiklərinə və bu əxlaqı yaşayan insanlara uymadıqlarına diqqəti yönəltmişdir.

Boş sözlərə aludə olmaq və ya boş işlərlə vaxtını keçirmək cahiliyyə cəmiyyətlərindəki qadın xarakterində tez-tez görünən davranışlardır. Əvvəlki sərlövhələrdə də qeyd ediləndi kimi, özlərinə böyük ideallar qəbul edilmədikləri təqdirdə bu əxlaqın hakim olduğu qadın xarakterində mühüm olan müəyyən mövzular var. Bunların arasında özlərinə, ailələrinə və ya ətrafındakılara xeyirləri dəyənlər olduğu kimi tamamilə özlərini məşğul etmək üçün öyrəşdikləri bəzi vərdişləri də var. Bunların ən yayılmışları həftənin müəyyən günlərində təşkil edilən toplantılarda “vaxtı öldürmək”, bütün günü heç bir xeyri olmayan proqramları seyr edərək televiziya qarşısında keçirmək, saatlarla davam edən telefon danışqlarında, ya da ev söhbətlərində kiçik-böyük hər məsələdən şikayət edib dərd çəkmək, qeybət etmək, insanların qüsurlarından danışmaq kimi davranışlardır. Bütün bunların müştərək tərəfi isə ümumiyyətlə nə özlərinə, nə də başqalarına heç bir faydası olmayan vərdişlər olmasıdır.

Allah Quranın **“Qəlbləri qəflət içindədir...”** (“Ənbiya” surəsi, 21/3) ayəsi ilə Allaha iman gətirməyən insanların bu xüsusiyyətlərinə diqqəti yönəltmiş və bu insanların ürəklərinin dünya həyatına dair işlərə qarşı həvəslə bir vaxt keçirmək içində olduğunu bildirmişdir.

Müsəlman qadın isə cahiliyyə əxlaqının qadın xarakterinə aid bütün bu xüsusiyyətlərdən uzaq bir hərəkət nümayiş etdirir. Allahın insan üçün dünya həyatında çox məhdud bir ömür müddəti müəyyən etdiyini və zamanın sürətlə tükəndiyini bilir. İnsanların axirət həyatında Allahın sonsuz cənnətinə, mərhəmətinə və razılığını qazana bilmək üçün əllərindəki yeganə imkan isə dünya həyatındakı bu ömür ərzində olan

“Hər kəs Allahı,
Onun Peyğəmbərini və
iman gətirənləri özünə
dost tutsa, şübhəsiz ki, qələbə
çalamlar məhz
Allahın tərəfdarlarıdır”
 (“Maidə” surəsi, 5/56).

**“O, göylərin və yerin, onların
arasında olan hər şeyin
Rəbbidir! Yalnız Ona ibadət et
və Onun ibadətinə səbrli ol! Heç
Ona bənzərini görmüsənmi?”
 (“Məryəm” surəsi, 19/65).**

vaxtlarıdır. Buna görə də müsəlmanlar yaşadıkları hər anın özləri üçün çox qiymətli olduğunu bilərək hərəkət edirlər. Bircə anlarını da boş bir işlə məşğul olaraq, boş sözlərlə keçirmələrinin böyük itki olacağına və bunun axirətdə insanın böyük bir peşmançılıq hiss etməsinə səbəb ola biləcəyinin fərqləndirlər. Hər anlarını bu diqqət açılıqlığı ilə keçirir və həmişə Allahın razılığını qazana biləcəklərini ümid etdikləri işlərə yönəlirlər. Allahın **“Onlar Allaha, axirət gününə inanır, yaxşı işlər görməyi əmr edir, pis əməllərdən çəkindirir və xeyirli işlər görməyə tələsirlər. Onlar əməlisaleh şəxslərdəndirlər”** (“Ali-İmran” surəsi, 3/114) ayəsi ilə bildirdiyi kimi yaşadıkları hər anı Allahın razılığını qazana bilmək üçün “xeyir işlərdə yarışaraq” keçirirlər.

Müsəlman qadın ismətli və hörmətlidir

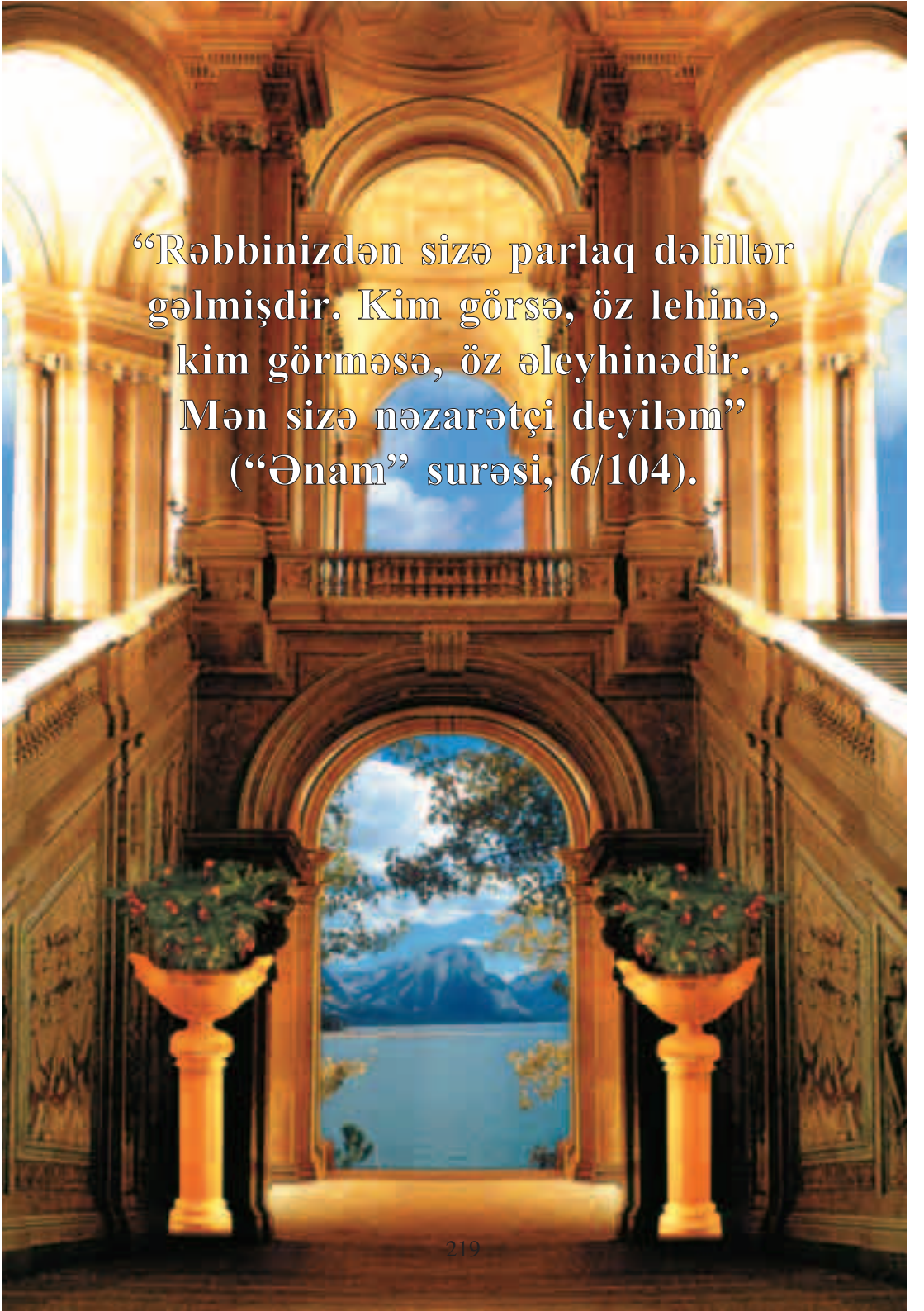
Allah **“Mal və uşaqlar bu dünyanın bər-bəzəyidir. Əbədi qalan yaxşı əməllər isə Rəbbinin yanında həm savab, həm də ümid etibarilə daha xeyirlidir!”** (“Kəhf” surəsi, 18/46) ayəsi ilə insanlara çox mühüm bir məlumat vermişdir: bəzi insanların çox dəyər verdikləri, bütün həyatlarını uğruna həsr etdikləri və əldə etməyə çalışdıqları dünyəvi dəyərlərin hamısı ötəri gözəlliklərdir.

Əsl dəyərli olan və qalan isə insanların malik olduqları mənəvi dəyərlər və bütün bunlarda göstərdikləri davamlılıqdır. Ancaq bu həqiqəti gözərdi edən bəzi insanlar həqiqi dəyərin, şərəf və ləyaqətin zənginlik, etibar, mal və mülk sahibi olmaq kimi ünsürlərdən olduğunu zənn edərək bunların arxası ilə gedə bilirlər. Eyni ilə ətraflarındakı insanları da bu ölçülərə görə dəyərləndirib onlara da sahib olduqları bu maddi xüsusiyyətlərə görə hörmət, sevgi və heyranlıq bəsləyə bilirlər.

Halbuki bütün bunlar Allahın insanların istifadəsinə verdiyi nemətlərdir. Ancaq insanları həm Allah yanında, həm də dünya həyatında dəyərli və üstün edən xüsusiyyətlər isə daha fərqlidir. Şərəf, iffət və vüqarlılıq bunların başında gəlir. Bu ifadələr möminin təqvasını ortaya qoyması səbəbi ilə bir insana dəyər və mənə qazandıran, həqiqi mənada sevgi və hörmət oyandıran xüsusiyyətlərdir. Dünyanın ən varlı, ən gözəl və ya ən ali məqamına sahib olan bir insan olsa da, bunların heç biri insana namuslu, ciddi və ləyaqətli bir insanın alicənablığını və üstünlüyünü qazandıra bilməz. Bu xüsusiyyətlərə sahib olan insanın təbii bir heybəti və gözəlliyi, təbii ruh dərinliyi var. Allah: **“Əgər sizə qadağan olunmuş böyük günahlardan çəkinərsinizsə, Biz də sizin qəbahətlərinizin üstünü örtər və sizi şərəfli bir mənzilə çatdırarıq”** (“Nisa” surəsi, 4/31) ayəsi ilə, şərəfi, Quran əxlaqını yaşamaq üçün səmimi səy göstərən, Ondan lazım olduğu kimi çəkinən insanlara verəcəyini bildirmişdir. Başqa bir ayədə isə Allah həqiqi ləyaqəti Quran əxlaqını yaşayan insanlara verəcəyini belə bildirmişdir:

“Şübhəsiz ki, sədəqə verən kişi və qadınlar, Allah yolunda gözəl (könül xoşluğu ilə) bərc verənlər üçün (əməllərinin savabı) qat-qat artırılacaqdır. Onları həm də çox qiymətli bir mükafat gözləyir!” (“Hədid” surəsi, 57/18).

Həqiqi şərəf insanın sahib olduğu Allah qorxusu və axirət inancı səbəbi ilə aşağı səviyyəli insanlarla səviyyəsinin aşağı düşməməsi, adi davranışlara, xırda mənfəətlər əldə etmək üçün kiçik saxtakarlıqlara, yalana, ikiüzlülüklərə tənəzzül etməməsidir. İnsanların cahil davranışlarına yetkin hərəkətlərlə və gözəl əxlaqla əvəzini verməsidir. Mömin qadın da Allaha olan dərin imanı və qorxusu səbəbindən şərəfli və

“Rəbbinizdən sizə parlaq dəlillər
gəlmişdir. Kim görsə, öz lehinə,
kim görməsə, öz əleyhinədir.
Mən sizə nəzarətçi deyiləm”
 (“Ənam” surəsi, 6/104).

“Biz Qurani sənə məşəqqət
çəkməyin üçün nazil etmədik!
Qorxan bir kimsəyə yalnız
öyüd-nəsihət olaraq göndərdik”
 (“Taha” surəsi, 20/2-3).

ciddi bir şəxsiyyət kamilliyi nümayiş etdirər. Quran əxlaqına uyğun hərəkət etməyin insanı həmişə üstün səviyyəyə gətirəcəyini bilərək Allahın bəyəndiyi təvazökar və təslimiyyətli əxlaqından heç vaxt güzəştə getməz.

Allah Quranın bir çox ayəsi ilə namusun əhəmiyyətinə və qadına qazandıracağı dəyərə də diqqət çəkmişdir. Allah bütün aləmlərinə qadınlarına Həzrəti Məryəmin əxlaqını və iffətini misal göstərdiyini bildirərək bu xüsusiyyətin insana qazandırdığı üstünlüyü xatırlatmışdır:

“Xatırla ki, bir zamanlar mələklər belə demişdilər: “Ya Məryəm, həqiqətən, Allah səni seçmiş, təmizləmiş, aləmlərin qadınlarından üstün tutmuşdur” (“Ali-İmran” surəsi, 3/42).

Allah Quranın başqa ayələrində isə namusun mömin qadının mühüm nəzərə çarpan xüsusiyyəti olduğunu belə xatırladır:

“Sizdən azad mömin qadınlarla evlənməyə maddi imkanı olmayanlar sahib olduqları mömin cariyələrdən alsınlar. Allah sizin imanınızı daha yaxşı bilir. Hamınız bir-birinizdənsiniz. İffətini qoruyub saxlayan, zinakarlıq etməyən və aşnası olmayan cariyələrlə sahiblərinə icazə alıb evlənin...” (“Nisa” surəsi, 4/25).

“...Möminlərin, həmçinin sizdən əvvəl kitab verilmişlərin azad və ismətli qadınları mehlərini verdiyiniz, namuslu olub zina etmədiyiniz və gizli dostlar qəbul etməyənlər olaraq (evlənmək üçün) sizə halaldır. İmanı dananın bütün işləri boşa çıxar və o, axirətdə zərər çəkənlərdən olar!” (“Maidə” surəsi, 55).

Başqa bir ayədə isə Allah namusun əhəmiyyətini **“Onların tanınması və onlara əziyyət verilməməsi üçün daha münasib olan budur...”** (“Əhzab” surəsi, 33/59) ifadəsi ilə bildirmişdir. Namus hər qadına hörmət və şərəf qazandırır və onun cəmiyyətində əziyyət görməyinin qarşısını alır.

Mömin qadınlar Allahın Quranda bildirdiyi bütün meyarlara ən gözəl şəkildə tabe olaraq şərəf, ciddiyyət və hörmət qazanırlar. Belə bir insanın bütün davranışlarından, danışıqlarından, hərəkətlərindən, üzündəki ifadədən, baxışlarından, gülüşündən nə qədər iffətli və ciddi insan olduğunu başa düşmək mümkündür. İffətli hər bir qadının təbii alicənablığı, insana uyğun heybəti və etibarlı bir şəxsiyyəti var. Həmçinin Allah yuxarıdakı ayədə də möminlərin bu xüsusiyyətləri ilə **“tanındıqlarına”** diqqət çəkmişdir. Quranın başqa bir ayəsində isə **“...Onların əlaməti üzlərində olan səcdə nişanəsidir...”** (“Fəth” surəsi, 48/29) ifadəsi ilə Allah möminlərin üzlərindən tanındıqlarına diqqət çəkmişdir.

**ALLAHIN
QURANDA
DİQQƏT
YÖNƏLTDİYİ
QADINLAR**

İnsanları doğru yola aparan Quran ayələrinə tabe olmaq lazımdır. Bu həqiqəti Allah **“And olsun ki, onları çəkindirən neçə-neçə xəbərlər gəlmişdir. Bu Quran olduqca böyük hikmətdir...”** (“Qəmər” surəsi, 54/4-5) ayələri ilə bildirmişdir. Başqa ayədə isə Allah **“Onların hekayətlərində ağıl sahibləri üçün, sözsüz ki, bir ibrət vardır. (Bu Quran) uydurma bir söz deyildir. Ancaq özündən əvvəlkilərin təsdiqi, hər bir şeyin müfəssəl izahıdır. O, iman gətirən bir tayfa üçün hidayət və mərhəmətdir!”** (“Yusif” surəsi, 12/111) sözləri ilə Qurandakı qissələrin hikmət gözü ilə baxanlar üçün ibrət və ya nümunə götürüləcək bir çox nəsihət ehtiva etdiyini xatırlatmışdır.

Allah iman gətirənlərin nəsihət və ibrət almaqları lazım gələn bu hekayətlərdə iman gətirib Ona könüldən təslim olan salehə qadınlardan bəhs etmiş, onların nümunə götürüləcək gözəl əxlaqi xüsusiyyətlərinə diqqəti cəlb etmişdir. Bununla yanaşı, ayələrdə imana dəvət edildikləri halda, müşrik əxlaqı göstərməkdə dirənərək Allahın mərhəmətindən uzaqlaşan qadınlar haqqında da məlumat verilmişdir.

Sonrakı sətirlərdə Allahın Quranda bildirdiyi salehə qadınlara iman gətirənlər üçün nümunə olan gözəl əxlaqlarına diqqət çəkəcək, bununla yanaşı, peyğəmbərlərin himayəsi altında olduqları halda imanın üstünlüyünü dərk edə bilməyərək inkar edən qadınlara ibrət almalı olduqları yönlerini ortaya qoyacağıq.

Fironun xanımının gözəl əxlaqı

Allah Quranda iman gətirənlər üçün iki nümunəvi qadından bəhs etmişdir. Bunlardan biri Hz.Məryəm, digəri isə Fironun xanıdır. Kitabın əvvəlindən bura qədər ətraflı şəkildə diqqət yetirildiyi kimi, Allah Həzrəti Məryəmin ismətini, Allaha könüldən bağlılığını və güclü imanını nümunə vermiş və onu bütün aləmlərin qadınlarından üstün etdiyini bildirmişdir. Fironun xanımının yüksək əxlaqını isə Allah Quranda belə bildirir:

“Allah iman gətirənlərə isə Fironun zövcəsini misal çəkdi. O zaman o: “Ey Rəbbim! Mənim üçün Öz dərgahında - cənnətdə bir ev tik, məni Fironun və onun əməlinə qurtar. Məni zalim qövm-dən xilas et!” - demişdi” (“Təhrim” surəsi, 66/11).

Allahın Quranda bütün iman gətirənlər üçün bir nümunə olduğunu bildir-

diyi Fironun xanımı Misirin hökmdarı olan Fironun zümlərinə ən yaxından şahid olan, onun inkarda nə dərəcə həddini aşdığını, İsrailoğullarına necə divan tutduğunu çox yaxşı bilən insanlardan biri idi.

Allahın **“Fironun və əyanlarının bəlası qorxusundan Musaya öz qövmündən yalnız kiçik bir dəstə iman gətirdi. Çünki Firon o yerdə hakim idi. O, həddi aşmışdı”** (“Yunus” surəsi, 10/83) ayəsi ilə bildirdiyi kimi, Firon Misirdə əzabkeş üsulları, zalım xasiyyəti və xalqına tətbiq etdiyi zülmkarlığı ilə tanınan bir adam idi.

Tayfasının qadınlarını sağ saxlayaraq bütün oğlan uşaqlarını öldürür və xalqına dözülməz işgəncələr verirdi. Bütün Misir onun idi; dolayısı ilə çox böyük zənginlik və ehtişam içində yaşayırdı. Heç kim Firona etiraz, üsyan edə bilmirdi. Özünün Misirin və bütün İsrailoğullarının tanrısı olduğunu iddia edərək qürurlanırdı.

Allah Firona xəbərdaredici, İsrailoğullarına isə bir qurtarıcı kimi Hz.Musanı göndərdi. Hz.Musa Misir xalqını Allahın haqq dininə dəvət edir, onları bütələrə sitayiş etməkdən çəkindirib ancaq Allaha ibadət etməyə çağırırdı. Firon bütün xalqını olduğu kimi, **“...Əgər məndən başqa tanrı qəbul etsən, səni mütləq dustaq edəcəyəm!”** (“Şuəra” surəsi, 26/29) sözləri ilə Hz.Musanı da təhdid etmişdi. Onun bu təhdidləri və

tətbiq etdiyi işgəncələrə görə, Allahın **“Fironun**

və əyanlarının bəlası qorxusundan

Musaya öz qövmündən yalnız ki-

çik bir dəstə (gənc nəsil) iman gətir-

di...” (“Yunus” surəsi, 10/83) ayəsi ilə bildirdiyi

kimi, bəzi gənclər istisna olmaqla Hz.Musaya iman gətirən

olmadı. Hz.Musanın təbliği qarşısında imana gələn Fironun

əmrindəki sehrbazlar isə bu seçimlərinə görə Fironun zal-

ım və şiddət dolu davranış-

ları ilə qarşı-qarşıya qal-

dılar:

“Firon dedi: “Mən sizə izn vermədən əvvəl siz ona iman gətirdiniz?” Bu, şübhəsiz ki,

əhalisini çıxartmaq məqsədilə şəhərdə qurduğunuz bir hiylədir. Gör-düyünüz işlərə görə başınıza nə oyun açacağımı biləcəksiniz! Əl-ayağınızı çarpaz kəsdirəcəm, sonra isə hamınızı edam edəcəyəm!” (“Əraf” surəsi, 7/123-124).

Sehrbazların məruz qaldığı bu dözülməz işgəncələrin yeganə səbəbi də yenə **“Allaha iman gətirmələri”** olduğu başqa bir ayədə belə xəbər verilir:

“Sənin bizdən intiqam almağın isə ancaq Rəbbimizin möcüzələri gələn kimi bizim onlara iman gətirməyimizə görədir. Ey Rəbbimiz! Bizə səbr əta et və bizi müsəlman olaraq öldür!” (“Əraf” surəsi, 7/126).

Göründüyü kimi, Fironun zalımlığı və öz hökmrənliyini rədd edərək Allaha iman gətirənlərə qarşı davranışı çox açıq şəkildə ortada idi. Ancaq onun xanımı bütün bunları yaxından bilən bir insan olmasına baxmayaraq, Fironun imanını öyrənəndə ona qarşı necə davranacağından və ona tətbiq edəcəyi zülmədən heç cür çəkinməmişdi. Allahın razılığını, sevgisini və yaxınlığını qazanmağın bundan daha da üstün olduğunu qəbul etmişdir. Bu səmimiyyəti Allaha olan təslimiyyəti, çətin şərtlər altında imanını gizlətmək üçün göstərdiyi səbri və təvəkkülü, Allah sevgisindən qaynaqlanan cəsarəti bütün insanlar üçün bir nümunədir.

Bununla yanaşı, Fironun bütün Misirin sahibi olduğu, bütün xəzinələri və nemətləri əlində cəmləşdirdiyi də yaddan çıxarılmamalıdır. Fironun xanımı əlindəki bu imkanların heç

birini əhəmiyyətli saymayaraq imanı, Allahın razılığını qazana bilməyi, Onun istədiyi əxlaqı yaşaya bilməyi bütün bu dünya nemətlərindən daha üstün tutmuşdur. Həmçinin Allaha olan duasında da bu səmimiyyəti çox açıq şəkildə görmək mümkündür. Dünyadakı həyatında sahib olduğu bütün imkanlarına baxmayaraq, Allahdan onu Firondan və onun zalım sistemindən qurtarmasını diləmiş və ona cənnətdə bir ev verməsini istəmişdir:

“O zaman o: “Ey Rəbbim! Mənim üçün Öz dərgahında - cənnətdə bir ev tik, məni Firondan və onun əmə-

lindən qurtar. Məni zalim qövmdən xilas et!” - demişdi” (“Təhrim” surəsi, 66/11).

Fironun xanımı bu yüksək əxlaqı ilə dünya həyatına bağlı olmadığını, Allahın razılığını və cənnətini qazanmaq istəyinin əsas olduğunu ortaya qoyur. Allah onun bu səmimi imanını bütün möminlərə misal çəkmiş, onu həm dünya həyatında, həm də axirətdə üstün etmişdir.

Hz.Musanın anasının təvəkkülü

Allah Quranın **“Həqiqətən, Firon yer üzündə baş qaldırır onun əhalisini zümrələrə bölmüşdü. Onların arasında olan bir tayfanı gücsüz görüb onların oğlan uşaqlarını öldürür, qızlarını isə sağ buraxırdı. O, həqiqətən, fitnə-fəsad törədənlərdən idi!”** (“Qəsəs” surəsi, 28/4) ayəsi ilə əvvəlki sətirlərdə də toxunulan Misir Fironunun azğın və zalım bir hökmlərlik sürdüyünü, xalqına böyük zulmlər verdiyini, bütün oğlan uşaqlarını öldürdüyünü bildirmişdir.

Hz.Musa Fironun bu zalım hakimiyyəti zamanında Misirdə dünyaya gəlmişdir. Allah Hz.Musanı seçmiş və onu Fironun bu azğın davranışına qarşı mübarizə aparmaqla vəzifələndirmişdi.

Allah Fironun bütün oğlan uşaqlarının öldürülməsini əmr etdiyi bir dövrdə dünyaya gələn Hz.Musanın həyatda qala bilməsi üçün anasına vəhy etmiş və ona Hz.Musanı bir sandığa qoyaraq suya buraxmasını bildirmişdir:

“Anana vəhy olunacaq şeyi vəhy etdiyimiz zaman. O zaman ki, Mən anana buyurmuşdum: “(Musanı) bir sandığa qoyub çaya at. Qoy çay onu sahilə çıxartsın və Mənə də, ona da düşmən olan birisi onu götürsün...” (“Taha” surəsi, 20/38-39).

“Biz Musanın anasına: “Onu əmizdir; elə ki ondan ötrü qorxdun, onu dəryaya at. Qorxma və kədərlənmə.

Biz onu sənə qaytaracaq, özünü də peyğəmbərlərdən edəcəyik!” - deyə bildirdik” (“Qəsəs” surəsi, 28/7).

Allah Hz.Musanın anasına qorxmamasını və kədərlənməməsini xatırlatmışdır. Allah ona Hz.Musanın peyğəmbərliklə müjdələncəyini, Özünün himayəsində olacağını bildirmiş və onu gələcəkdə yenidən anasına qovuşduracağını xəbər verərək ona təskinlik vermişdir.

Musa peyğəmbərin anası bu hadisə ilə mühüm bir sınaqdan keçmişdir. Yeni dünyaya gətirdiyi balasını bir sandığa qoyaraq tərək edəcək və onu suya buraxacaqdı. Bir insanın təlaşlanmadan yeni doğduğu körpəsini suya buraxa bilməsi üçün Allaha qarşı çox səmimi bir imana sahib olması və Ona çox güclü etimad göstərərək təslim olması lazım gəlir. Allah

Hz.Musanın anasını belə bir hadisə ilə sınımış və onun bu yüksək əxlaqını, Özünə olan bağlılığını və təvəkkülünü qiymətə qədər yaşayacaq bütün iman sahibləri üçün mühüm bir nümunə kimi göstərmişdir.

Musa peyğəmbərin anası Allahın ona vəhy etdiyi kimi, Hz.Musanı bir sandığa qoyub suya buraxmışdır. Allah çətin bir sınaqdan keçdiyini bilərək Öz dərğahından səbr və dözümlülüklə onu dəstəkləmişdir:

“Musanın anasının ürəyi bomboş olmuşdu. Əgər inanarlardan olsun deyə, ürəyinə səbr əta etməsəydik, az qala onu büruzə verəcəkdı” (“Qəsəs” surəsi, 28/10).

Allahın: **“O, bacısına: “Onun dalınca get!” - dedi. O da hiss etmədən uzaqdan-uzağa (Musanı) gördü” (“Qəsəs” surəsi, 28/11)** ayəsi ilə bildirdiyi kimi, anası Hz.Musanın bacısına heç kimə bildirmədən onun hara aparıldığını izləməyi tapşırırmışdı.

Allah Hz.Musa üçün bir tale (qədər) müəyyən etmiş və bütün hadisələri bu taleyə uyğun olaraq ən gözəl şəkildə yaratmışdır. Allah Firona qarşı qızgın mübarizə aparacaq Musa peyğəmbəri dünyaya gəlməyindən qısa müddət sonra onun sarayına gətirtmiş və Fironun ailəsi tərəfindən himayə edilməsini təmin etmişdir. Bundan başqa, Allah Hz.Musaya bü-

tün süd analarını haram edərək onun yenə öz anasına qovuşmasını təmin etmişdir. Allahın: **“Bundan qabaq Biz ona süd analarını qadağan etmişdik. (Musanın bacısı) belə dedi: “Sizin üçün o uşağa süd verməyi təmin edəcək, həm də ona qarşı xeyirxah olacaq bir ailəni sizə nişan verimmi?”**” (“Qəsəs” surəsi, 28/12) ayəsi ilə bildirdiyi kimi, Hz.Musanın Fironun ailəsi tərəfindən tapıldığını görən Musa peyğəmbərin xalası Həzrəti Musaya baxılması və onun yetişdirilməsi üçün onlara onun anasını tövsiyə etmişdir. Bunun nəticəsində Allah Həzrəti Musa ilə anasını bir-birlərinə qovuşdurmuşdur. Allah bu hadisənin bəzi hikmətlərini Quranda belə bildirir:

“Beləliklə, gözü aydın olsun, kədərlənməsin və Allahın vədinin haqq olduğunu bilsin deyə, anasına qaytardıq. Lakin onların əksəriyyəti bilməz!” (“Qəsəs” surəsi, 28/13).

Ayədən də aydın olduğu kimi, Allah Hz.Musanın anasının Ona olan bağlılığını sınağa çəkmiş, sonra da göstərdiyi səbr, təslimiyyət və gözəl əxlaqın əvəzində **“gözünün aydın olması və kədərlənməməsi”** üçün onu Hz.Musanın yanına gətirmişdir. Allah həmçinin bu hadisəni gələcəkdə Misirdə çox böyük məsuliyyətlər veriləcək və İsrailoğullarını Fironun zülmündən qurtarmaq üçün mübarizə aparacaq Hz.Musanın sarayına yerləşdirilməsinə, orada böyüyərək Firona yaxın olmasına da səbəb olmuşdur. Allah bu vəziyyəti Quranda belə bildirmişdir:

“Fironun adamları axırda özlərinə düşmən kəsiləcək və başlarına bəla olacaq Musanı götürüb gəldilər. Hə-

qiçətən, Firon, Haman və onların əsgərləri günahkar idilər” (“Qəsas” surəsi, 28/8).

“Fironun qadını dedi: “Bu uşaq mənim də, sənin də göz bəbəyimiz olsun. Onu öldürməyin. Ola bilsin ki, bizə bir fayda verər, yaxud da onu oğulluğa götürərik!” Onlar (işin nə yerdə olduğunu, bu uşağın əlində həlak olacaqlarını) bilmirdilər” (“Qəsas” surəsi, 9).

Allah hər hadisəni müəyyən bir taleyə uyğun olaraq yaradır və bütün insanları bu taleyin içində yaşadıkları hadisələrlə sınağa çəkir. Allahın **“Əlbəttə, Biz sizi bir az qorxu, bir az aclıq, bir az da mal, can və məhsul qıtlığı ilə imtahan edərik. Səbr edən şəxslərə müjdə ver!”** (“Bəqərə” surəsi, 2/155) ayəsi ilə bildirdiyi kimi, Rəbbimiz bu hadisələr qarşısında səbr göstərənləri müjdələyir, Hz.Musanın anasının vəziyyətində olduğu kimi onları mərhəməti ilə xeyirlərə istiqamətləndirir.

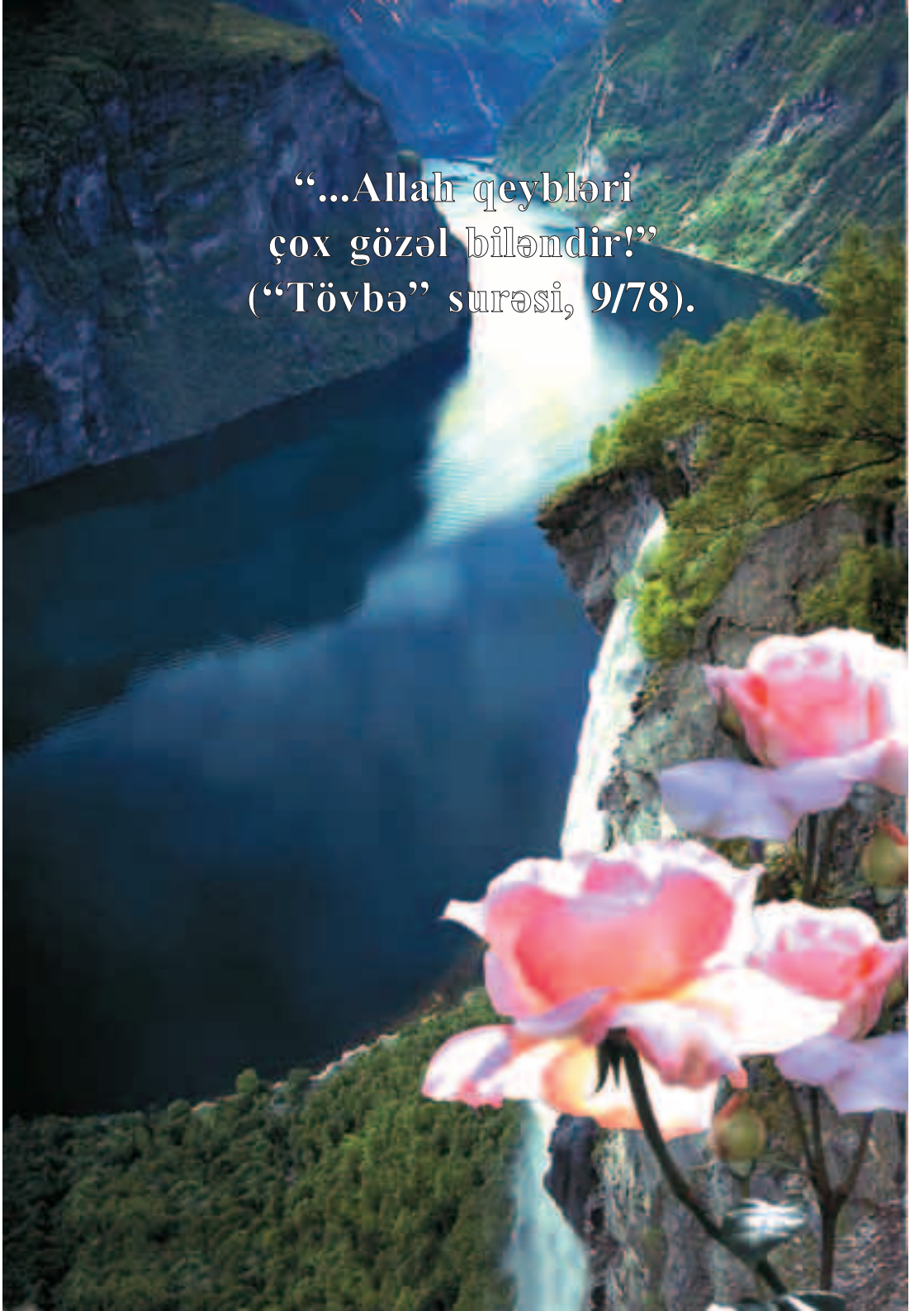
Hz.Musanın kömək etdiyi qadınlar

Allah Quranda Hz.Musanın Fironu və tayfasını tərkdən sonra Misirin şərqində yerləşən Mədyən bölgəsinə tərəf getdiyini və burada heyvanlarını sulaya bilmədikləri üçün Mədyən suyunun arxasında gözləyən iki qadın gördüyünü bildirir. Hz.Musa qadınların öz vəziyyətini soruşanda qadınlar ataları yaşlı olduğu üçün heyvanlarını onların sulamaq məcburiyyətində qaldıklarını ancaq suyun ətrafındakı çobanlara görə gözlədiklərini söyləmişdilər.

Allah Quranda qadınların vəziyyətlərini belə açıqladıqlarını bildirir:

“Mədyən kənarındakı bir quyuya çatanda onun başında bir dəstə adam və onlardan başqa (qoyunları özgə heyvanlara qarışmasın deyə) geri çəkən iki qadın görüb

“...Allah qeybləri
çox gözəl biləndir!”
 (“Tövbə” surəsi, 9/78).

dedi: “Sizə nə olub?” Onlar: “Çobanlar sulayıb getməmiş biz (qoyunlarımıza) su vermirik. Atamız da ixtiyar bir qocadır”, - deyər cavab verdilər. Musa onların sürülərini suladı...” (“Qəsəs” surəsi, 28/23-24).

Mədyən suyundakı qadınların bu davranışları onların namus məsələsində necə həssas hərəkət etdiklərini göstərir. Həmçinin onların bu davranışları uyğun olmayan və onların narahatlığına səbəb olacaq yerə getməmələrinin lazım olduğunu da ortaya qoyur. Suyun kənarında dayanan çobanlar qadınların geridə dayanmasına səbəb olmuşdur. Ancaq bunun əvəzində Hz.Musanın etibarlı görünüşü heyvanlarını sulamaq üçün gözləyən bu qadınların onunla çəkinmədən danışib dialoq qurmalarını təmin etmişdir. Qadınlar orada olan çobanlara görə suyun kənarına getməyib gözlədiklərini söyləyəndə Hz.Musa tez onlara kömək etmiş və onların heyvanlarını sulamışdır.

Mədyən suyunda gözləyən bu qadınların nümayiş etdirdikləri əxlaq bütün müsəlman qadınlar üçün gözəl nümunədir. Ehtiyacları olduğu halda, yenə də abır-həyalı məsələsində həssas hərəkət etmiş və onlara çətinlik olmasına baxmayaraq, bu gözəl əxlaqlarından güzəştə getməmişlər. Allahın xoşlayacağı kimi hərəkət etməyi daha əhəmiyyətli saymış və dayanıb gözləməyi üstün tutmuşlar. Allah da onların bu gözəl davranışlarının əvəzində onlara etibar edilən bir nəfəri - Hz.Musanı göndərərək onun köməyi ilə onlara yardım etmişdir.

Allah onlara Hz.Musanı göndərməklə böyük lütf etmişdir. Musa peyğəmbər heyvanları sulamağından sonra: **“...Ey Rəbbim! Mən Sənin mənə nazil edəcə-**

“...Bizə heç bir şeyi
Allaha şərik qoşmaq yaraşmaz.
Bu Allahın bizə və insanlara
bəxş etdiyi nemətdir,
lakin insanların
əksəriyyəti şükr etməz!”
(“Yusuf” surəsi, 12/38).

“...Allahdan qorxun.
Möminlər yalnız Allaha
təvəkkül etsinlər!”
 (“Maidə” surəsi, 5/11).

yin xeyrə möhtacam!” (“Qəsəs” surəsi, 28/24) - deyərək Allaha dua etmişdir. Onun bu duasından sonra bir az əvvəl kömək etdiyi qadınlardan biri ona yaxınlaşaraq yaxşılığının əvəzində atasının onu dəvət etdiyini söyləmişdir:

“Sonra o iki qadınlardan biri utana-utana Musanın yanına gəlib dedi: “Atam qoyunlarımızı sulamağının haqqını verməkdən ötrü səni çağırır!” (“Qəsəs” surəsi, 28/25).

Qadınlardan biri güclü və etibarlı olduğunu söyləyərək Hz.Musanı muzdla tutmağı üçün atasına istəyini bildirmişdir:

“O qadınlardan biri dedi: “Atacan! Onu muzdla tut, çünki bu güclü, etibarlı adam muzdla tutduqlarının ən yaxşısıdır!” (“Qəsəs” surəsi, 28/26).

Qadın bu ifadəsi ilə Hz.Musanın etibarlı bir insan kimi gördüyünü atasına da açıq şəkildə ifadə etmişdir. Bundan sonra ataları Hz.Musanın etibarlı bir insan olduğunu görərək iki qızından birini Hz.Musa ilə evləndirmək istədiyini söyləmişdir.

Abır-həyalarını qoruduqlarına diqqət çəkilən bu qadınların davranışları bütün müsəlmanlar üçün gözəl nümunə olmuşdur. Allah qadınların bu məsələdəki həssaslıqlarına görə onlara mərhəmət etmişdir. Həm Hz.Musa kimi etibarlı bir insanla işlərini asanlaşdırmış, həm də bu hadisəni qadınlardan birinin Hz.Musanın həyat yoldaşı olmasına səbəb etmişdir.

Səba hökmdarı Bəlqis (Bilqeys)

Hz.Süleyman yaşadığı dövrdə Allahın lütfü və nemətləri sayəsində əsrlər keçəndən sonra da insanların hey-

Nikolaus Knüpferin 73.5 x 81 cm ölçülərindəki
“Səba hökmdarı” adlı yağlı boya tablosu.

ranlığını və diqqətini cəlb etməkdə olan böyük bir hökmdarlıq qurmuşdu. Hz.Süleyman cinlərdən və insanlardan təşkil olunan ordusu ilə çox güclü hakimiyyət əldə etmişdi. Hz.Süleymanın sarayı isə dövrünün ən inkişaf etmiş texnologiyasından istifadə edilərək yüksək estetik səviyyədə inşa edilmişdir.

Səba hökmdarı Bəlqis isə Hz.Süleymanın hakimiyyəti illərində yaşayan, başqa bir ölkənin idarəçisi mövqeyində olan bir qadındır. Quranda Hz.Süleymanla Səba hökmdarı Bəlqisin arasında iki ölkənin siyasi və iqtisadi əlaqələri haqqında davam edən bəzi dialoqlardan bəhs edilir. Əlbəttə ki, bütün bu məlumatlar iman gətirənlər üçün çox hikmətli və nəsihətlidir.

Allah Quranda Hz.Süleymanın ordusundakı Hüdhdün ona Səba hökmdarı haqqında bəzi əhəmiyyətli məlumatlar verdiyini bildirir:

“Bir azdan gəlib dedi: “Sənin bilmədiyin bir şeyi öyrəndim. Sənə Səbadan doğru bir xəbər gətirmişəm. Mən onlara padşahlıq edən bir qadın gördüm. Ona hər şey verilmişdir. Onun çox böyük bir taxtı vardır. Mən onun və tayfasının Allahı qoyub günəşə sitayiş etdiklərini gördüm. Şeytan əməllərini

onlara gözəl göstərmiş, onları yoldan sapdırmışdır. Buna görə də haqq yolu tapa bilmirlər. Göylərdə və yerdə pünhan olanı aşkara çıxardan, onların gizlində və aşkarda etdikləri hər şeyi bilən Allaha səcdə etməsinlər deyə belə edirlər” (“Nəml” surəsi, 27/22-25).

Hüdhüd xüsusilə də Hz.Süleymana Səba hökmdarının bəzi mühüm xüsusiyyətlərindən bəhs etmişdir. Səba hökmdarının Səbaya hökm etdiyinə, ona hər şeydən bol verildiyinə, onun hökmdarlığının və dövlətinin gücünə diqqət çəkmişdir.

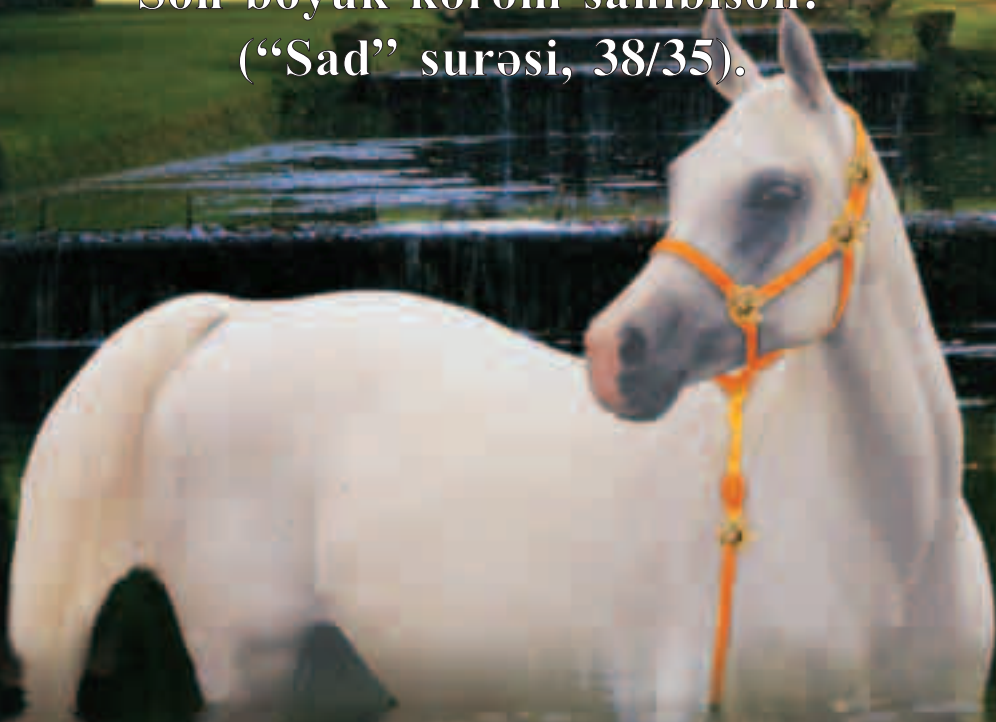
Hz.Süleyman Hüdhüddən aldığı məlumatlara uyğun olaraq Səba hökmdarını Allaha iman gətirməyə və ona tabe olmağa dəvət edən bir məktub yollamışdır. Səba hökmdarı bu məktubun əhəmiyyətini tez başa düşmüş və bunun üçün də yaxın ətrafını bu məsələni məsləhətləşmək üçün toplamışdı. Allah bu məsələni Quranda belə bildirir:

“(Səba hökmdarı Bəlqis Süleymanın məktubunu alıb oxuyandan sonra) dedi: “Ey əyanlar! Mənə çox hörmətli bir məktub göndərildi. O məktub Süleymandandır və o, “Bismillahir-rəhmanir-rəhim”lədir. (Məzmunu belədir:) “Mənə qarşı təkəbbür göstərməyin və yanıma müsəlman olaraq gəlin! (Bəlqis) dedi: “Ey əyanlar! Bu iş barəsində mənə rəyinizi bildirin. Mən sizinlə məsləhətləşməmiş heç bir iş görəndeyim!”” (“Nəml” surəsi, 27/29-32).

Bununla yanaşı, köməkçilərinin ona: **“Biz böyük bir qüvvət və qüdrət sahibiyik. Hökm səndir. Nə əmr edəcəyinə bax!”** (“Nəml” surəsi, 27/33) - şəklindəki cavabları

**“(Süleyman) dedi: “Ey Rəbbim!
Məni bağışla və mənə elə bir
mülk ver ki, məndən sonra heç
kəs nail ola bilməsin. Həqiqətən,
Sən böyük kərəm sahibsən!”
 (“Sad” surəsi, 38/35).**

da onun xalqı üzərində güclü bir idarə üsuluna sahib olduğunu ortaya qoyur.

Köməkçilərinin **“Hökmdarlar bir ölkəyə girdikləri zaman onu xarabazara çevirər, xalqının böyüklərini də zəlil edərlər. Onlar məhz belə hərəkət edərlər”** (“Nəml” surəsi, 27/34) - şəkildəki xəbərdarlıqlarına diqqətlə yanaşmış və **“Mən onlara bir hədiyyə göndərəcəyəm; görün elçilər nə ilə qayıdacaqlar!”** (“Nəml” surəsi, 27/35) - deyərək təmkinli hərəkət etmişdir. Göndərəcəyi bu hədiyyə ilə xüsusilə Hz.Süleymanın məqsədini öyrənmək istəmişdir. Ancaq Hz.Süleyman Səba hökmdarının niyyətini başa düşərək hədiyyəsini geri qaytarmış və ona belə bir xəbər göndərmişdir:

“Durma, onların yanına qayıt! And olsun ki, gücləri çatmayacaq bir ordu ilə üstlərinə gedib onları öz yurdundan zəlil və xar vəziyyətdə çıxardırıq!” (“Nəml” surəsi, 27/37).

Hz.Süleymanın bu ismarıcı ilə Səba hökmdarına ordularının gücləri çatmayacaq güclü qoşunu olduğunu xatırlatmış və onu bir dəfə də təslim olmağa dəvət etmişdir. Bununla yanaşı, ordusundakı nüfuzlu adamlardan Səba ölkəsinin hökmranlığın ifadəsi olan Səba hökmdarının taxtını öz sarayına gətirmələrini istəmişdir.

Cinlərdən bir İfritin bir göz qırpımında taxtı ona gətirməsindən sonra Hz.Süleyman taxtı bəzi dəyişikliklərə məruz qoymuşdur. Səba hökmdarı

onun yanına gələndə ondan dəyişdirdiyi taxtın onun olub-olmadığını soruşmuşdur:

“(Bəlqis) gəldikdə ona: “Taxtın bu cürdürmü?” - deyildi. O da: “Sanki odur!” - deyə cavab verdi. “Bizə ondan daha öncə elm verilmiş və biz müsəlman olmuşuq!” Allahdan başqasına tapınması o qadına Allaha ibadət etməyə mane olmuşdu! Çünki o, kafir bir tayfadan idi” (“Nəml” surəsi, 27/42-43).

Səba hökmdarı Günəşə sitayiş edən bir xalqın içində yaşamağına baxmayaraq Hz.Süleymanın səmimi üslubla yazdığı məktubundan, məntiqli davranışından, güclü hakimiyyətdən və ehtişamlı sarayından çox təsirlənmiş və bütün bunlar onun iman gətirib müsəlman olmasına səbəb olmuşdur.

Quranda Səba hökmdarının Allaha təslim olduğunu belə ifadə etdiyi bildirilir:

“Ona belə deyildi: “Saraya daxil ol!” Sarayı gördükdə onu dərin bir gölməçə hesab etdi və ətəyini qaldırdı. O: “Bu, büllurdan tikilmiş bir saraydır!” - dedi. Dedi: “Ey Rəbbim! Mən özümə zülm etmişdim. Mən artıq Süleymanla birlikdə ələmlərin Rəbbi olan Allaha təslim oldum!”” (“Nəml” surəsi, 27/44).

Allahın Quranda bildirdiyi Səba hökmdarı haqqındakı bütün bu məlumatlara hikmət gözü ilə baxanlar üçün çoxlu ibarət və hikmət var. Səba hökmdarının məntiqli davranışı düzgün olanı daha asanlıqla başa düşməsinə və səmimi hərəkət etməsinə təmin etmişdir. Bundan başqa, haqqı görəndə əvvəlcə çox fərqli bir inama sahib olmasına baxmayaraq, heç tərəddüd etmədən Allaha təslim olub iman gətirməsi nümunə götürülməli olan bir davranışdır.

İnkar edən qadınlar: Hz.Lutun və Hz.Nuhun xanımları

Allah Quranda imanlarındakı səmimiyyətləri və əxlaqlarının gözəlliyi ilə nümunə olan qadınlardan başqa, inkar edən və buna görə də cəhənnəmlə əvəzini görəcek qadınlar haqqında da məlumat vermişdir. Allahın Quranda qeyd etdiyi hər iki qadının ən mühüm xüsusiyyətləri isə hər ikisinin də **“peyğəmbər xanımları”** olmalarıdır.

Peyğəmbərlər Allahın seçdiyi, elçiliyi ilə onları şərəfləndirdiyi, elm və bədən güclərini artırdığı üstün insanlardır. Buna görə də Hz.Nuhun və Hz.Lutun xanımlarının peyğəmbərlərin səmimi şəxsiyyətlərinə, gözəl əxlaqlarına, hikmətli danışıqlarına, məntiqli qərarlarına hər an şahid olduqları və onların Allahdan gələn haqq bir söz üzrə hərəkət etdiklərini bildirdikləri halda, iman gətirməmələri çox əhəmiyyətlidir. Onların bu davranışları bütün iman gətirənlər

üçün çox mühüm bir ibrət olmalıdır. Allahın Hz.Nuhun və Hz.Lutun xanımları olduqlarını bildirdiyi bu qadınlar peyğəmbərlərə ərə getdikləri halda, sonra onlara xəyanət etmişlər. Allah bu iki qadının vəziyyəti haqqında

Quranda bunları qeyd edir:

**“Allah kafirlərə Nuhun övrəti ilə
Lutun övrətini misal çəkdi. Onlar Bizim qullarımızdan iki saleh bəndənin kəbini altında idi-**

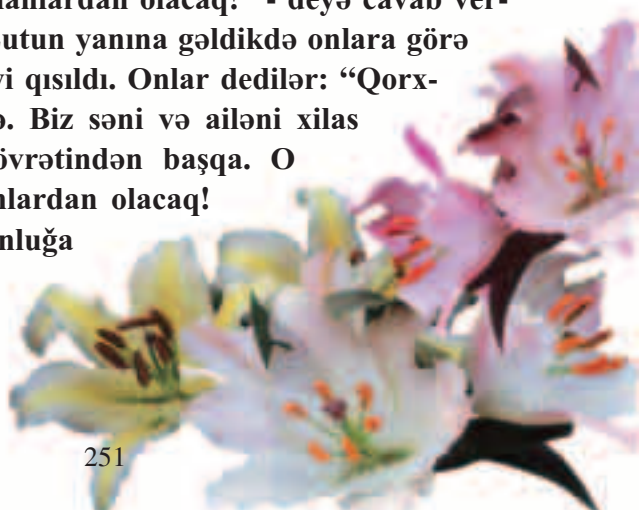
lər. Onlar ərlərinə xəyanət etdilər və onları Allahdan heç vəchlə qurtara bilmədilər. Onlara: “Başqaları ilə birlikdə siz ikiniz də cəhənnəmə girin!” - deyildi” (“Təhrim” surəsi, 66/10).

Allahın sevdiyi, razı olduğu, cənnəti ilə müjdələdiyi bu mübarək insanlarla evli olmaq kimi yaxın olduqları halda, bu yaxınlıq səmimiyyətsizlikləri səbəbindən onlara Allahın mərhəmətindən heç nə qazandırmamışdır. Əksinə, Allahın əzabına məruz qalmışlar. Allah “Nəml” surəsində Hz.Lutun xanımının Hz.Luta iman gətirməyən azğın tayfası ilə birlikdə necə həlak olduğunu belə bildirir:

“Tayfasının cavabı yalnız: “Lutun ailəsini yurdundan qovub çıxardın. Çünki onlar təmiz qalmaq istəyən insanlardır!” -deməkləri olmuşdu. Buna görə də Biz onu və ailəsini xilas etdik, yalnız övrətinin (əzab içində) qalanlardan olmasını təqdir etdik. Onların üstünə bir yağış yağdırdıq. Qorxudulanların yağışı nə yaman imiş!” (“Nəml” surəsi, 27/56-58).

“Biz bu məmləkət əhlini məhv edəcəyik, çünki onlar zalimdirlər”, - dedilər. Dedi: “Orada Lut da var!” Onlar: “Biz orada kimin olduğunu yaxşı bilirik. Biz onu və ailəsini mütləq xilas edəcəyik. Yalnız övrətindən başqa. O (əzab içində) qalanlardan olacaq!” - deyə cavab verdilər. Elçilərimiz Lutun yanına gəldikdə onlara görə kədərləndi və ürəyi qısıldı. Onlar dedilər: “Qorxma və kədərlənmə. Biz səni və ailəni xilas edəcəyik. Yalnız övrətindən başqa. O (əzab içində) qalanlardan olacaq!

Biz etdikləri pozğunluğa (günahlara) görə bu məmləkət əh-

linin başı üstünə göydən bir əzab endirəcəyik!” (“Ənkəbut” surəsi, 29/31-34).

Göründüyü kimi, Allah bu qadınların hər ikisinə də dünya həyatında çox böyük bir imkan nəsib etmiş, onları peyğəmbərlərin xanımları etmişdir. Ancaq onların hər ikisi də onlar üçün həm dünya həyatında, həm də axirətdə böyük bir nemətə çevriləcək bu imkanı lazım olduğu kimi dəyərləndirə bilməmiş və bu şərəfli məqama nail ola bilməmişlər. Buna görə də Allahın əzabına düçar olmuşlar, alçaldılmışlar.

Hz.Yusifin dövründəki misirli Əzizin xanımı

Allahın Quranda diqqət çəkdiyi qadınlardan biri də Misirdə yaşayan bir Əzizin xanıdır. Hz.Yusif qardaşlarının qurduğu tələnənin nəticəsində bir qul taciri tərəfindən həmin misirli Əzizə satılmışdır. Allah Quranda Əzizlə xanımının Hz.Yusifə yanlarına götürmələrini belə xəbər verir:

“Onu Misirdə satın alan Əziz öz zövcəsinə belə dedi: “Ona hörmət et (yaxşı bax). Ola bilsin ki, bizə fayda versin və ya onu oğulluğa götürək!” Beləliklə, Yusifi o yerdə yerləşdirdik, həm də ona yuxu yozmağı öyrətdik. Allah Öz işində qalibdir, lakin insanların əksəriyyəti bilməz! Ən yetkin dövrünə çatdıqda ona hikmət və elm verdik. Biz yaxşı işlər görənləri belə mükafatlandırırıq!” (“Yusif” surəsi, 12/21-22).

Allah Hz.Yusifə Əzizin yanında yerləşdirmiş və bununla da onu Misirdə məskunlaşdırmışdır. Hz.Yusif Əziz və xanımının yanında böyümüş, yetkinlik çağına gələndə isə Allah ona dərğahından bir elm və hikmət vermiş, sözlərin yozumunu öyrətmiş, onu seçmiş və mərhəməti ilə dəstəkləmişdir.

Allah həyatının bu dövründə Hz.Yusifə mühüm bir sınaqdan keçirmişdir. Əzizin xanımı onlarda qalan Hz.Yusifdən ayədə bildirilən ifadə ilə desək **“murad almaq istəmiş”** və

bu arzusunu həyata keçirə bilmək üçün hiylə işlədərək onu tələyə salmağa çalışmışdır. Bu məqsədlə də olduğu otağın qapılarını möhkəm bağlamış və Hz.Yusifə istəyini bildirmişdir. Hz.Yusif isə haram iş görməkdən Allaha sığındığını söyləyərək qadından üz çevirmişdir.

Hz.Yusif qadının bu davranışından əl çəkməsi üçün ona Əzizin vəziyyətini xatırlatmış, onun ağası olduğunu, ona yaxşı baxdığını söyləyərək, ağasına qarşı sədaqətsizlik edə bilməyəcəyini ifadə etmişdir. Hz.Yusif qadına bundan başqa zalımların xilas ola bilməyəcəyini də söyləyərək bunun çox əzazil bir hərəkət olacağını ona xatırlatmışdır. Allah Quranda Əzizin xanımının bu hərəkətini və Hz.Yusifin səmimi davranışını belə xəbər verir:

“Evində olduğu qadın tovlayıb yoldan çıxartmaq istədi və qapıları bağlayaraq: “Di gəlsənə!” - dedi. (Yusif isə): “Mən Allaha sığınırım. Axı o (sənin ərin) mənim ağamdır. O mənə yaxşı baxır. Həqiqətən, zülm edənlər nicat tapmazlar!” - deyə cavab verdi” (“Yusif” surəsi, 12/23).

Allahdan qorxan və səmimi iman sahibi olan Hz.Yusif Allahın köməyi ilə Əzizin xanımının bu təklifini rədd etmiş və Allahın hüduqlarını qorumaqda iradəli hərəkət etmişdir. Allah Hz.Yusifin bu davranışını Quranda belə bildirmişdir:

“Doğrudan da (qadın) ona meyl salmışdı. Əgər Rəbbinin dəlilini görməsəydi, (Yusif də) ona meyl edərdi. Biz pisliyi və biabırçılığı ondan sovuşdurmaq üçün belə etdik. O, həqiqətən, Bizim sadıq bəndələrimizdəndir!” (“Yusif” surəsi, 12/24).

Hz.Yusif bu iradəsinə uyğun olaraq qadından uzaqlaşmağa çalışarkən qadının əri ilə qarşılaşmışdır. Əzizin xanımı burada da hiylə işlədərək və Hz.Yusifin həyalı və səmimi davranışına baxmayaraq, özünü təmizə çıxarda bilmək üçün

“...Allahın bizim üçün yazdığından başqa bizə heç bir şey üz verməz. O bizim ixtiyar sahibimizdir. Buna görə də möminlər yalnız Allaha təvəkkül etsinlər!””
 (“Tövbə” surəsi, 9/51).

Hz.Yusifə böhtan atmışdır. Hz.Yusifin ona pis niyyətlə yaxınlaşdığını söyləyərək, Əzizdən onu cəzalandırmasını istəmişdir. Zindana atılmasından və ya ağır cəza ilə cəzalandırılmasından başqa, heç bir seçim olmadığını iddia edərək günahsız olduğunu bildiyi və şahid olduğu Hz.Yusifin cəzalandırılması üçün Əzizi qızısdırmağa çalışmışdır. Allah Quranda bu hadisəni belə xəbər verir:

“Hər ikisi qapıya tərəf qaçdı. Qadın onun köynəyini arxadan cırdı. Onlar qapının ağzında qadının əri ilə rastlaşdılar. Qadın dedi: “Sənin ailənə pislik etmək istəyənin cəzası yalnız zindana salınmaq, ya da şiddətli bir əzaba düçar edilməkdir!” (“Yusif” surəsi, 12/25).

Əzizə sədaqətsizlik edərək haram bir felə yanaşmaq istəməsi, sonra da günahsız olduğunu çox yaxşı bildiyi halda yalan danışaraq Hz.Yusifə böhtan atması Əzizin xanımının Allah qorxusu olmayan, zalım xarakterə sahib olduğunu açıq şəkildə ortaya qoyur. Bütün bunlar eyni zamanda nəfsinin vicdanını necə örtdüyünü də göstərir.

Hz.Yusif qadının bu vicdansız böhtanları qarşısında **“O mənə tövləyib yoldan çıxartmaq istədi!”** (“Yusif” surəsi, 12/26) - deyərək Əzizə hadisənin həqiqətini söyləmişdir. Qadının yaxınlarından olan bir nəfər isə kimin düz danışdığının bilinməsi üçün belə bir təklif vermişdir:

“Bir şahid belə şahadət verdi: “Əgər onun köynəyi öndən cırılmışsa, (qadın) doğru deyir, o isə yalançılarıdır. Yox əgər onun köynəyi arxadan cırılıbsa, (qadın) yalan deyir, o isə doğru danışanlardandır”” (“Yusif” surəsi, 12/26-27).

Qadının bu məsələni xatırlatması nəticəsində isə Hz.Yusifin köynəyinin arxadan cırıldığı görülmüşdür. Dolayısı ilə Hz.Yusifin qapıya tərəf yönəldiyi, qadının isə onun arxası ilə qaçdığı dəlili ilə birlikdə ortaya çıxmışdır. Beləliklə, Hz.Yu-

“Möminlər tövbə, ibadət və
şükr-səna edənlər, oruc tutanlar,
rüku və səcdə edənlər,
yaxşı işlər görməyi əmr edib pis
işləri yasaq edənlər və Allahın
hədlərini qoruyanlardır.
Belə möminləri müjdələ!”
 (“Tövbə” surəsi, 9/112).

sifin günahsız olduğu, xanımın ondan kam almağa çalışdığını Əzizin özü də aydın olaraq başa düşmüşdür. Allah Quranda Əzizin bu məsələ ilə bağlı sözlərini belə bildirmişdir:

“Köynəyinin arxadan cırıldığını gördükdə dedi: “Bu sizin məkrlərinizdəndir. Doğrudan da, sizin məkriniz böyükdür!” Ey Yusif! Sən bu işi açıb-ağartma. Sən də (ey qadın) günahına görə bağışlanmanı dilə. Çünki sən, həqiqətən, günah edənlərdənsən” (“Yusif” surəsi, 12/28-29).

Ayələrdən də aydın olduğu kimi, Əziz Hz.Yusifin haqlı olduğunu vicdanla başa düşmüşdür. Ancaq bu məsələ burada qurtarmamışdır. Allahın: **“Şəhərdəki qadınlar dedilər: “Vəzirin övrəti cavanı tovlayıb yoldan çıxartmaq istəyir. Məhəbbəti onun bağrını qan etmişdir. Biz onun açıq-aşkar yoldan çıxdığını görürük”** (“Yusif” surəsi, 12/30) - ayəsi ilə bildirdiyi kimi, bu hadisə şəhərdə qadınlar arasında yayılmışdır. Şəhərdəki qadınlar günahkar olanın Hz.Yusif deyil, Əzizin xanımı olduğunu başa düşmüş və öz aralarında vəzirin xanımını qınayan söhbətlər etmişdilər. Əzizin xanımı isə onun haqqında danışılanları öyrənəndə bu cür danışan qadınlara da bir hiylə hazırlamışdır.

Qurduğu bu hiylə ilə Allahın ayələrdə diqqəti cəlb etdiyi kimi, özünün üstün gözəlliyə sahib olan Hz.Yusifdən yaxınlıq etmək istəyində haqlı olduğunu qadınlara sübut etməyə çalışmışdır. Bu şəkildə onları da öz yerinə qoymaq və öz günahına şərikin etmək istəmişdir. Bu məkrinə uyğun olaraq da qadınları yanına dəvət etmiş və gələndə də hər birinin əlinə meyvə soymaqları üçün bir bıçaq vermişdir. Sonra da Hz.Yusifin yanlarına çağıraraq necə reaksiya göstərəcəklərini görmək istəmişdir. Qadınlar Hz.Yusifin gözəlliyini görəndə çox təəccüblənmiş və heyranlıqlarından bıçaqlarla əllərini kəs-

mişdilər. Allah Quranda qadınların bu vəziyyətini belə bildirir:

“Qadın gizli dedi-qoduları eşitdikdə onlara xəbər göndərib ziyafətə dəvət etdi, onlar üçün gözəl bir məclis düzəltdi. Onların hər birinə bir bıçaq verdi, sonra (Yusifə): “Onların qarşısına çıx!” - deyər əmr etdi. (Qadınlar Yusifi) gördükdə (gözəlliyinə heyran olub) onu həddindən artıq təriflədilər və (özlərini itirib) əllərini kəsədilər. Onlar: “Aman Allah! Bu ki, bəşər deyildir. Bu ancaq əziz olan bir mələkdir!” -dedilər” (“Yusif” surəsi, 12/31).

Hz.Yusifin gözəlliyi bu qadınlara Allahı xatırlatmış və onlar da bu fəvqəladə gözəllik qarşısında Allahı tərifləmişdilər. Onun gözəlliyini fəvqəlinsan bir gözəllik kimi yozmuş, hətta mələk olduğunu da iddia etmişdilər.

Əzizin xanımı Allahın: **“Qadın belə dedi: “Bu, məni qınadığınız (oğlandır). Mən onun olmaq istədim, o isə imtina etdi. Əgər əmrimi yerinə yetirməsə, sözsüz ki, zindana atılacaq və zillətə düşənlərdən olacaq!”**” (“Yusif” surəsi, 12/32) - ayəsi ilə bildirdiyi kimi, yanındakı qadınlara özünün günahkar olduğunu, Hz.Yusifin isə namusunu qorumaq istədiyini açıq-aşkar etiraf etmişdir. Ancaq bütün bunlara baxmayaraq, həmin qadın topluluğunun qarşısında da Hz.Yusifə qarşı olan çirkin təklifini bir daha təkrar etmişdir.

Göstərdiyi bu davranış qadının nə qədər zalım və çirkin bir əxlaq sahibi olduğunu bir daha da ortaya qoyur. Qadın bəlkə də Misirdəki mövqeyinə və zənginliyinə bel bağlayaraq, Hz.Yusifə harama girməyə məcbur edir. Bu həddindən artıq həyasız bir təklifdir. Hz.Yusif isə: **“(Yusif) dedi: “Ey Rəbbim! Mənim üçün zindan bunların məni sövq etdikləri işi görməkdən xoşdur. Əgər (bu qadınların) hiyləsini məndən dəf etməsən, mən onlara meyl edərdim və cahillər-**

“Namaz qılın, zəkət verin!
Özünüzdən ötrü etdiyiniz xeyri
Allah yanında taparsınız.
Həqiqətən, Allah nə
etdiklərinizi görəndir!”
(“Bəqərə” surəsi, 2/110).

dən olaram”” (“Yusif” surəsi, 12/32) - deyərək qadının bu davranışından Allaha sığınmışdır.

Allah Yusif peyğəmbərin duasını qəbul etmiş və onların hiylələrindən onu uzaqlaşdırmışdır.

Həm Əzizin özü, həm də xanımının təklifinə şahid olan digər qadınlar Hz.Yusifin günahsız olduğuna şahid olduqları halda, bu məsələdə doğrunun yanında olmamış və vicdansız hərəkət etmişdilər. Bunun nəticəsində Allahın: **“Dəlilləri gördükləri halda, yenə də onu bir müddət zindana salmaq qərarına gəldilər”** (“Yusif” surəsi, 12/35) ayəsi ilə bildirdiyi kimi, Hz.Yusif zindana atılmış və uzun illər orada qalmışdır. Allah qadınların hiyləli hərəkətlərini peyğəmbərindən uzaqlaşdırmış və Özünə qarşı göstərdiyi ixlasa və səmimiyyətə görə də daha sonra Hz.Yusif zindandan çıxararaq günahsız olduğunu insanlara göstərmiş və onu Misirdə idarəçi etmişdir.

Bütün bu hadisələrin üzərində düşünülməsi və ibrət alınması lazım olan çox yönü var. Əzizin xanımının və digər qadınların davranışları Allahdan qorxmayan insanların azgınlıqda nə qədər qərarlı və çirkin bir cəsarətə sahib ola bil-

diklərini və necə hiylələr qura bildiklərini açıq-aşkar ortaya qoyur. Allah qorxusu olmayan bir insan asanlıqla hər cür vicdansızlıqları edə bilər, nəfsinin istəklərinə uyğun olaraq insanlara tələ qurmaqda və böhtan atmaqda tərəddüd göstərməz. Allahın ayədə Əzizin: **“Bu sizin məkrlərinizdəndir. Doğrudan da, sizin məkriniz böyükdür!”** sözü ilə diqqət çəkdiyi kimi Allah qorxusu olmayanda hiyləli yollara müraciət etmək qadın əxlaqında asanlıqla həyat tapa bilər. Allah iman sahibi olmayan qadınların nəfsindəki bu xüsusiyyətə Quranın bəzi ayələrində belə bildirir:

“Möhkəm əyirdiyi ipliyi sonradan qıran qadın kimi olmayın. Siz bir ümmət digərindən (sayca) çox olduğu üçün aranızdakı andları yalana çevirirsiniz. Allah bununla yalnız sizi sındırır. O, qiyamət günü ixtilafda olduğunuz məsələləri sizə izah edəcəkdir!” (“Nəhl” surəsi, 16/92).

“De: Pənah aparıram sübhün Rəbbinə! Yaratdıqlarının şərinə; Zülmətə bürünməkdə olan gecənin şərinə; (Ovsun oxuyub) düyünlərə üfürən qadınların şərinə; Və bir də paxıllığı tutanda paxılın şərinə!” (“Fələq” surəsi, 11/31-4).

Allah hiylə işlədərək, pis yollara müraciət edərək nəfsinin istəkləri üçün başqalarına pislik etməkdən çəkinməyən insanların şərinə çəkinmək lazım olduğunu xatırladır. Allahın bu ayəsi bu əxlaqa yiyələnmiş qadınların şərinin həqiqətən böyük ola bildiyini göstərir.

Ancaq yaddan çıxarılmamalıdır ki, Hz.Yusif misalında olduğu kimi, Allah insanların hiyləli məkrlərini dağıdacağını bildirmişdir. Pis əxlaq həmişə insanın özünə zərər verir. Allah qorxusu və dürüstlük isə Allahın istəyinə uyğun olaraq həmişə Allahın köməyi və neməti ilə əvəzini tapır.

NƏTİCƏ

z.Məryəm Allahın Hz.İsanı dünyaya gətirmək vəzifəsi ilə şərəfləndirdiyi və Quranda **“...Həqiqətən, Allah səni seçmiş, təmizləmiş, aləmlərin qadınlarından üstün tutmuşdur”** (“Ali-İmran” surəsi, 3/42) sözləri ilə mədh etdiyi mübarək bir insandır. Allah Hz.Məryəmi sonradan gələn bütün nəsillər üçün bir nümunə etmişdir.

Allah bundan başqa, Quranın: **“...Dünyada və axirətdə şanı uca və Allaha yaxın olanlardandır”** (“Ali-İmran” surəsi, 345) - ayəsi ilə Hz.İsanın Ona olan yaxınlığını bildirmiş, **“O, Rəbbinin rızasını qazanmışdı”** (“Məryəm” surəsi, 1955) ayəsi ilə də Hz.İsmayılın güclü imanına dəqqəti cəlb etmişdir. Allah Hz.İdrisi də **“O, həqiqətən, büsbütün doğru danışan kimsə - bir peyğəmbər idi. Biz onu yüksək bir məqama qaldırdıq...”** (“Məryəm” surəsi, 19/56-57) sözləri ilə tərifləmiş və onun Allahın dərğahındakı üstün yerini xəbər vermişdir. Güc və bəsirət sahibləri olan Hz.İbrahim, Hz.İshaq və Hz.Yəqubun üstünlüyünü isə Allah **“...Şübhəsiz ki, onlar dərğahımızda seçilmiş ən yaxşı kimsələrdəndirlər!”** (“Sad” surəsi, 38/47) sözləri ilə bildirmişdir. Allah bundan başqa, Hz.İsmayılın, Əlyəsənin və Zülkilfin də **“seçilmiş, ən yaxşı kimsələr”** (“Sad” surəsi, 38/48) olduğunu bildirmişdir. Yenə başqa bir ayədə isə Allah **“Nə gözəl bəndə! O da-**

im Allaha sığınan bir kimsə idi” (“Sad” surəsi, 38/30) sözləri ilə Hz.Süleymanın qulluqdakı üstün əxlaqını öymüşdür. Allah Quranda **“...Həqiqətən, Allah İbrahimi Özünə dost tutmuşdur!”** (“Nisa” surəsi, 4/125) ayəsi ilə də Hz.İbrahimi Özünə dost seçdiyini bildirmişdir.

Rəbbimizin **“üstün əxlaq üzərində olduğunu”** bildirdiyi Peyğəmbərimiz Həzrəti Muhəmməd isə **“tükənmək bilməyən mükafat gözləyir!”** (“Qələm” surəsi, 68/3) sözləri ilə müjdələnməmişdir.

Şübhəsiz ki, Allahın peyğəmbərləri və saleh möminləri Quranda bu ifadələrlə tərifi etməsi onların nə dərəcə şərəfli bir məqama sahib olduqlarını ortaya qoyur. Allahın bir insana özündən razı olduğunu, onu üstün bir məqama yüksəltdiyini, **“dost seçdiyini”**, Özünə yaxın olanlardan, xeyirli olanlardan olduğunu bildirməsi, haqqında **“nə gözəl bəndə!”** deyə bəhs etməsi çox böyük lütf və çox şərəfli bir nemətdir.

İman gətirən hər bir insan Allahın bu lütfünə çataraq Rəbbimizin yaxınlığını, dostluğunu, sevgisini və razılığını qazana bilməyi canı-könüldən istəyər. Ancaq bunun üçün insanın Allahın peyğəmbərlərini lütfəndirdiyi bu nemətləri özündən qətiyyənlə uzaq görməməsi, Rəbbimizin mərhəmətinin və kəmərinin çox geniş olduğunu bilməsi lazımdır. Allah insanların Özünə könüldən üz tutaraq tələb etdikləri hər cür istəklərinə qarşılıq verəcəyini bildirmişdir. Buna görə də istər qadın, istərsə də kişi olsun, hər insanın peyğəmbərlərin bu yüksək məqamına çatma bilməyi qarşısına məqsəd qoyması və bunun üçün səmimi səy göstərməsi lazımdır.

Quranda **“Öncədən özlərinə ən gözəl nemət yazılmış kəslər - məhz onlar ondan uzaqlaşdırılmış olacaqlar”** (“Ənbiya” surəsi, 21/101) ayəsində Rəbbimizin dərğahından onlara gözəllik keçən insanlardan bəhs edilmişdir.

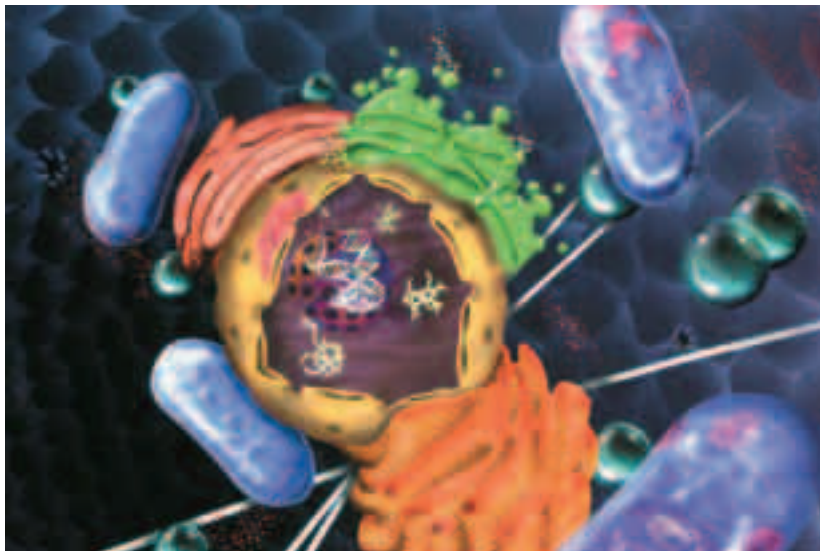
Allah qadın-kişi ayrı-seçkiliyi salmadan insanın qarşısına bu insanlardan ola bilmək imkanı çıxarmışdır. İnsanın yerinə yetirməli olduğu şey Allaha könüldən bir sevgi ilə bağlanmaq, Onu hər şeyin üstündə tutaraq Rəbbimizin razı olacağı bir həyat davam etdirməkdir. Bu səmimi imanı yaşayan hər insan Allahın istəyinə uyğun olaraq Allahın yanında ən gözəl əvəzini tapacaqdır.

TƏKAMÜL YALANI

arvinizm, yəni təkamül nəzəriyyəsi yaradılış həqiqətini inkar etmək məqsədilə ortaya atılmış, ancaq heç bir müvəffəqiyyət qazana bilməmiş elmdən uzaq bir sayıqlamadan başqa bir şey deyil. Canlı aləmin cansız maddələrdən təsadüfən əmələ gəldiyini iddia edən bu nəzəriyyə elmin kainatda və canlılarda çox açıq bir “nizam” olmasını sübut etməsi ilə çürümüşdür. Beləliklə, bütün kainatın və canlıların Allah tərəfindən yaradılması həqiqəti elm tərəfindən də sübut olunmuşdur. Təkamül nəzəriyyəsini ayaqda saxlaya bilmək üçün bu gün bütün dünyada aparılan təbliğat yalnız elmi həqiqətlərin təhrif edilməsinə, bu həqiqətlərin birtərəfli şəkildə izah olunmasına, elm görüntüsü altında söylənən yalanlara və yol verilən saxtakarlıqlara əsaslanır.

Ancaq bu təbliğat da həqiqəti ört-basdır edib gizlədə bilmir. Təkamül nəzəriyyəsinin elm tarixindəki ən böyük yalan olması faktı son 20-30 ildə elm dünyasında getdikcə daha yüksək səslə dilə gətirilir. Xüsusilə 1980-ci illərdən sonra aparılan tədqiqatlar darvinistlərin iddialarının tamamilə yanlış olduğunu ortaya qoymuş və bu həqiqət bir xeyli alim tərəfindən qeyd edilmişdir. Ələlxüsus da ABŞ-da biologiya, biokimya, paleontologiya kimi müxtəlif elm sahələrində çalışan alimlər darvinizmin artıq öz qüvvəsini itirdiyini görür, canlıların mənşəyini artıq “idraki nizam” (intelligent design) qav-

ramı əsasında açıqlayırlar. Bəhs edilən “idraki nizam” bütün canlıların Allah tərəfindən yaradılmasının elmi cəhətdən sübut olunmuş bir dəlildir.

Təkamül nəzəriyyəsinin süqutunu və yaradılışın dəlillərini başqa əksər çalışmamızda bütün elmi təfərrüatları ilə qeyd etdik və qeyd etməyə davam edirik. Ancaq bu məsələ çox əhəmiyyətli olduğu üçün burada da bir çox məsələləri xülasə etmək zəruri və faydalıdır.

Darvini yıxan çətinliklər

Təkamül nəzəriyyəsi tarixi kökləri qədim Yunanıstana qədər gedib çıxan bir təlim olsa da o, yalnız XIX əsrdə əhatəli şəkildə ortaya çıxdı. Nəzəriyyəni elm dünyasının gündəminə salan ən mühüm hadisə Çarlz Darvinin 1859-cu ildə nəşr edilən “Cinslərin mənşəyi” adlı kitabı oldu. Darvin bu kitabda canlıların müxtəlif növlərinin Allah tərəfindən ayrı-ayrılıqda yaradılması gerçəyinə qarşı çıxırdı. Darvinə görə, bütün cinslər müştərək bir atadan gəlirdi və onlar zaman ötdükcə

kiçik dəyişikliklər sayəsində bir-birindən fərqlənmişdilər.

Darvinin nəzəriyyəsinin heç bir maddi dəlili yox idi. O, özü də bunu qəbul edirdi ki, bu nəzəriyyə yalnız “ortaya atılan məntiq fikir” idi. Hətta Darvinin öz kitabındakı “Nəzəriyyənin çətinlikləri” başlıqlı geniş hissədə də etiraf etdiyi kimi, bu nəzəriyyə bir çox mühüm sual qarşısında aciz qalırdı.

Çarlz Darvin

Darvin belə zənn edirdi ki, onun nəzəriyyəsinin qarşısında dayanan çətinliklər elmin inkişafı ilə aradan qaldırılacaq, yəni elmi kəşflər bu nəzəriyyənin elmi əsaslarını gücləndirəcək. O, bunu kitabının çox yerində bildirmişdi. Ancaq durmadan inkişaf edən elm Darvinin bu ümidlərinin tam əksinə olaraq həmin nəzəriyyənin başlıca müddəalarını bir-birinin ardınca sarsıdırdı.

Darvinizmin elm qarşısındakı məğlubiyəti üç əsas başlıqda incələne bilər:

1. Bu nəzəriyyə həyatın Yer üzündə ilk dəfə necə ortaya çıxdığını heç cür açıqlaya bilmir.

2. Darvinizm nəzəriyyəsinin ortaya atdığı “təkamül mexanizmləri”nin həqiqətdə təkmilləşdirici təsirə malik olduğunu göstərən heç bir elmi sübut yoxdur.

3. Daşlaşmış bitki qalıqları və torf qatları təkamül nəzəriyyəsinin irəli sürdüyü proqnozların tam əksini ortaya çıxarır.

Bu bölümdə bu əsas müddəaları onların mahiyyəti baxımından incələyəcəyik.

Keçilə bilməyən ilk pillə: həyatın mənşəyi

Təkamül nəzəriyyəsi bütün canlı növlərinin ibtidai dünyada təxminən 3,8 milyard il əvvəl meydana çıxan yeganə bir canlı hüceyrədən əmələ gəldiyini iddia edir. Tək hüceyrənin milyonlarla kompleks canlı növünü necə meydana gətirməsi və belə bir təkamül əgər həqiqətən də olubsa, bunun izlərinin daşlaşmış bitki qalıqlarında, torf qatlarında niyə tapılmaması darvinizm nəzəriyyəsinin cavablandırma bilmədiyi suallardır. Ancaq bütün bunlardan əvvəl iddia edilən təkamül mərhələsinin ilk pilləsində dayanmaq lazımdır: bəhs edilən o “ilk hüceyrə” necə ortaya çıxmışdır?

Təkamül nəzəriyyəsi yaradılışı rədd etdiyi və heç bir fəvqəltəbii müdaxiləni qəbul etmədiyi üçün “ilk hüceyrə”nin heç bir plan və nizam-intizam olmadan, təbiət qanunları çərçivəsində təsadüfən meydana gəldiyini iddia edir. Yəni bu nəzəriyyəyə görə, cansız maddə təsadüflər nəticəsində ortaya canlı bir hüceyrə çıxarmalıdır. Ancaq bu, məlum olan ən əsas bioloji qanunlara zidd iddiadır.

“*Həyat həyatdan gəlir*”

Darvin öz kitabında həyatın mənəbəyi barədə heç nə qeyd etməyib. Çünki onun dövründəki ibtidai elm canlıların çox sadə bir quruluşa malik olduğunu güman və iddia edirdi. Orta əsrlərdən bəri böyük etimad bəslənən və “spontan generasiya” adlanan nəzəriyyənin tərəfdarları cansız maddələrin təsadüfən bir yerə yığılıb canlı bir varlıq meydana gətirməsinə inanırdı. Bu dövrdə bəcəklərin yemək qalıqlarından, siçanların isə buğdadan əmələ gəldiyinə şübhə etmirdilər. Bunu isbat etmək üçün hətta qəribə təcrübələr də aparmışdılar. Çirkli bir parçanın üstünə bir az buğda qoyulmuş, bir qədər gözləyərlərsə, bu çulğaşmadan siçanların meydana gələcəyi zənn edilmişdi.

Çiy ətin qurd salması da həyatın cansız maddələrdən meydana gəlməsinə dəlil sayılırdı. Halbuki daha sonralar məlum olacaqdı ki, ətin üstündə yaranan qurdlar öz-özünə meydana gəlmir, milçəklərin gətirib ora qoyduğu gözlə görünməyən sürfələrdən çıxırlar.

Darvin özünün “Cinslərin mənşəyi” adlı kitabını yazdığı

dövrə isə elm dünyası belə hesab edirdi ki, bakteriyalar cansız maddədən meydana gəlir. Halbuki məşhur fransız bioloqu Luis Paster təkamülün əsası olan bu inancı Darvinin kitabının nəşr edilməsindən beş il sonra qəti olaraq rədd etdi. Paster apardığı çalışma və təcrübələrdən sonra gəldiyi nəticəni belə xülasə edirdi: “Cansız maddələrin həyat əmələ gətirməsinə dair iddia daha qəti olaraq tarixin arxivinə verilmişdir” (Sidney

Fox, Klaus Dose, Molecular Evolution and The Origin of Life, Marcel Dekker, New Üork, 1977, səh. 2).

Təkamül nəzəriyyəsinin tərəfdarları Pasterin gəldiyi nəticələrə qarşı uzun müddət mübarizə apardılar. Ancaq inkişaf edən elm canlı hüceyrənin mürəkkəb quruluşunu ortaya çıxardan sonra həyatın öz-özünə meydana gəlməsi iddiasının çürüklüyü bir daha və qəti şəkildə aydın oldu.

XX əsrdəki nəticəsiz səylər

XX əsrdə həyatın mənşəyi mövzusu ilə bağlı proseslərin önündə gedən ilk təkamülçü məşhur rus bioloqu Aleksandr Oparin oldu. Oparin 1930-cu illərdə ortaya atdığı bəzi tezislərlə canlı hüceyrənin təsadüfən meydana gələ biləcəyini isbat etməyə çalışdı. Ancaq onun bu axtarışları nəticəsiz qaldı. Oparin bunu etiraf etməyə məcbur oldu: “Təəssüf ki, hüceyrənin mənşəyi problemi təkamül nəzəriyyəsini bütövlükdə əhatə edən ən qaranlıq məsələni təşkil edir” (Alexander I. Orarin, Origin of Life, Dover Publications, New Üork, (1936), 1953 (rerrint), səh. 196).

Oparinin arxasınca gedən təkamülçülər həyatın mənşəyi mövzusunu bir yerə çıxara bilmək üçün təcrübələr aparmağa səy göstərdilər. Bu təcrübələrin ən məşhuru amerikalı kimyagər Stenli Miller tərəfindən 1953-cü ildə aparıldı. S.Miller ibtidai dünyanın atmosferində olduğunu iddia etdiyi qazları bir təcrübə vasitəsilə birləşdirərək və bu reaksiyaya enerji əlavə edərək proteinlərin tərkibindəki bir neçə üzvi molekulu (aminoasit) sintez etdi. Həmin illərdə əhəmiyyətli bir mərhələ kimi təqdim olunan bu təcrübənin nəticəsiz qalması və təcrübədə istifadə edilən atmosferin gerçək dünya atmosferindən çox fərqli olması gələcək illərdə ortaya çıxacaqdı (“New Evidence on Evolution of Early Atmosphere and Life”,

Bulletin of the American Meteorological Society, c. 63, Kasım 1982, ss. 1328-1330).

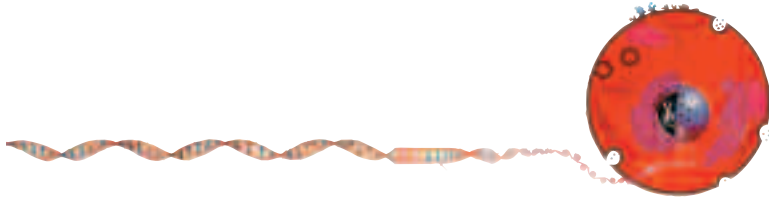
Uzun müddət davam edən bu səsizlikdən sonra Millerin özü də istifadə elədiyi atmosferin həqiqi olmadığını etiraf etdi (Stanley Miller, Molecular Evolution of Life: Current Status of the Prebiotic Synthesis of Small Molecules, 1986, səh. 7).

Həyatın mənşəyi məsələsini açmaq üçün təkamülçülərin XX əsrdə apardığı bütün söylər nəticəsiz qaldı. San Diego Skripps İnstitutundan olan tanınmış geokimyəçi Ceffri Bada təkamülçü "Earth" jurnalında 1998-ci ildə nəşr edilən bir məqalədə bu həqiqəti belə qəbul edir: "Bu gün XX əsr arxada qoyarkən hələ XX əsrə daxil olanda malik olduğumuz ən böyük həllini tapmamış problemlə qarşı-qarşıyıyıq: həyat Yer üzündə necə başladı?" (Jeffrey Bada, Earth, Cubat 1998, səh. 40).

Həyatın kompleks quruluşu

Təkamül nəzəriyyəsinin həyatın mənşəyi mövzusunda çox ciddi çətinliyə düşməsinin əsas səbəbi ən sadə hesab edilən canlı orqanizmlərin inanılmayacaq dərəcədə qarmaqarışq quruluşa malik olmasıdır. Canlı varlığın hüceyrəsi insan övladının düzəltdiyi texniki məhsullardan daha mürəkkəbdir. Belə ki, bu gün dünyanın ən inkişaf etmiş laboratoriyalarında da cansız maddələri bir yerə yığaraq canlı hüceyrə əldə etmək mümkün deyil.

Bir hüceyrənin meydana gəlməsi üçün lazım olan şərtlər heç vaxt təsadüflərlə izah edilməyəcək qədər çoxdur. Hüceyrə-

rənin əsaslarından biri olan proteinlərin təsadüfi olaraq sintezləşmə ehtimalı isə 500 aminoasitlik yuvarlaq bir protein üçün 10.950-də 1-dir. Ancaq riyaziyyatda 10.50-də 1-dən aşağı olanlar “imkansız” sayılır. Hüceyrənin nüvəsində yerləşən və özündə genetik bilgini gizlədən DNT molekulu isə inanılmaz bir məlumat bankıdır. İnsan DNT-sinin ehtiva etdiyi məlumatın əgər kağıza köçürülməyə çalışılsa, 500 səhifədən ibarət olan 900 cildlik bir kitabxananın meydana gələcəyi hesablanır. Bu nöqtədə çox maraqlı bir dilemma da var: DNT ancaq bəzi xüsusiləşmiş proteinlərin köməyi ilə cütləşə bilər. Ancaq bu proteinlərin sintezi də ancaq DNT-dəki məlumatlara uyğun olaraq həyata keçir. Bir-birinə bağlı olduqlarına görə cütləşmənin meydana gələ bilməsi üçün onların ikisinin də eyni anda mövcud olması lazımdır. Bu isə həyatın özü-özündən meydana gəlməsi barədəki ssenarini çətinliyə salır. San Dieqo Kaliforniya Universitetindən məşhur təkamülçü alim, professor Lesli Orgel (Leslie Orgel) “Scientific American” jurnalının 1994-cü ilin oktyabr ayındakı sayında bu həqiqəti belə etiraf edir:

“Son dərəcə kompleks quruluşlara sahib olan proteinlərin və nuklein turşularının (RNT və DNT) eyni yerdə və eyni vaxtda təsadüf nəticəsində əmələ gəlməsi hətta ehtimaldan da həddindən artıq uzaqdır. Ancaq bunların biri olmadan digərini əldə etmək də mümkün deyil. Dolayısı ilə insan həyatının kimyəvi yollarla ortaya çıxmasının heç vaxt mümkün olmaması nəticəsinə gəlmək məcburiyyətində qalır” (Leslie E.

Orgel, “The Origin of Life on Earth”, Scientific American, c. 271, Ekim 1994, səh. 78).

Şübhəsiz ki, əgər həyatın təsadüflərlə ortaya çıxmasının qeyri-mümkünlüyü təsdiqlənsə, bu vəziyyətdə onun fəvqəltəbii şəkildə yaradıldığını qəbul etmək lazımdır. Bu həqiqət isə əsas məqsədi yaradılışı rədd etmək olan təkamül nəzəriyyəsinin açıq-aşkar mənasızlığını ortaya çıxarır.

Təkamülün xəyali mexanizmləri

Darvinizm nəzəriyyəsini püç edən başqa ikinci böyük məsələ bu nəzəriyyənin “təkamül mexanizmləri” kimi ortaya atdığı iki anlayışın da əsl həqiqətdə heç bir təkmilləşdirici gücə malik olmamasının sübuta yetirilməsidir. Darvin ortaya atdığı təkamül iddiasını tam şəkildə “təbii seleksiya” mexanizminə bağlamışdı. Onun bu mexanizmə verdiyi əhəmiyyət kitabının adından da görünürdü: “Cinslərin mənşəyi təbii seleksiya yolu ilə”.

Təbii seleksiya təbii seçmə deməkdir və təbiətdəki həyat mübarizəsində təbii şərtlərə uyğun olan güclü canlıların həyatda qalacağı düşüncəsinə əsaslanır. Məsələn, yırtıcı heyvanlar tərəfindən hürküdülən bir maral sürüsündə daha sürətli qaça bilənlər həyatda qalacaqlar. Beləliklə, maral sürüsü sürətlilərdən və güclülərdən meydana gəlməlidir. Ancaq bu

mexanizm maralları əlbəttə, təkmilləşdirməz, onları başqa bir canlı növünə, məsələn, atalara çevirməz.

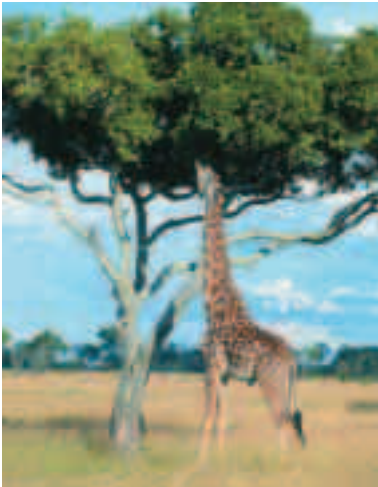
Dolayısı ilə təbii seleksiya mexanizmi heç bir təkmilləşdirici gücə malik deyil. Darvin də bu həqiqətin fərqində idi və

“Cinslərin mənşəyi” kitabında “faydalı dəyişikliklər meydana gəlmədiyi vaxtda təbii seleksiya heç nə edə bilməz” demək məcburiyyətində qalmışdı (Charles Darwin, *The Origin of Species: A Facsimile of the First Edition*, Harvard University Press, 1964, səh. 189).

Lamarkın təsiri

Yaxşı, bəs bu “faydalı dəyişikliklər” necə meydana gəldi? Darwin öz dövrünün ibtidai elm anlayışı daxilində bu suala Lamarka əsaslanaraq cavab verməyə çalışmışdı. Darvindən əvvəl yaşamış fransız bioloqu Lamarka görə, canlılar həyatları boyu məruz qaldıqları fiziki dəyişiklikləri sonrakı nəsələ ötürürlər, nəsildən-nəslə ötürülərək yığılan bu xüsusiyyətlər nəticəsində isə yeni cinslər meydana çıxır. Məsələn, Lamark deyirdi ki, zürafələr ceyranlardan əmələ gəlirlər. Belə ki, hündür ağacların yarpaqlarını yemək üçün səy göstərərək onların nəsildən-nəslə boyları uzanıb.

Darvin də buna oxşar misallar gətirmiş, məsələn, “Cinslərin mənşəyi” kitabında qida tapmaq üçün suya girən bəzi ayıların bir müddət sonra balinalara çevrildiyini iddia etmişdi (Charles Darwin, *The Origin of Species: A Facsimile of the First Edition*, Harvard University Press, 1964, səh. 184).

Amma Mendel tərəfindən kəşf olunmuş və XX əsrdə inkişaf edən genetikə elmi ilə öz qəti təsdiqini tapmış atavizm qanunları qazanılmış xüsusiyyətlərdir.

yətlərin sonrakı nəsillərə ötürülməsi əfsanəsini qəti olaraq darmadağın etdi. Beləliklə, təbii seleksiya bütünlüklə təsirsiz bir mexanizm olaraq qaldı.

Neodarvinizm və mutasiyalar

Darvinistlər isə bu vəziyyətə bir çözümlə tapmağa bilmək üçün 1930-cu illərin axırlarında “Müasir sintetik nəzəriyyə”ni, daha məşhur adı ilə desək, neodarvinizmi ortaya atdılar. Neodarvinizm təbii seleksiya konsepsiyasına “faydalı dəyişikliklərin səbəbi” kimi mutasiyaları, yəni canlıların genlərinə rədiyasiya kimi xarici təsirlərin, ya da köçürmə səhvləri nəticəsində meydana gələn pozuntuları əlavə etdi.

Bu gün dünyada təkamül adına hələ də qəbul edilən model neodarvinizmdir. Nəzəriyyə Yer üzündə olan milyonlarla canlı növünün, bu canlıların qulaq, göz, ağciyər, qanad kimi saysız kompleks orqanlarının “mutasiyalara”, yəni genetik pozuntulara əsaslanan bir mərhələ nəticəsində əmələ gəldiyini iddia edir. Ancaq nəzəriyyəni kəsərsiz edən açıq bir elmi həqiqət var: mutasiyalar canlıları inkişaf etdirməz, əksinə, onlara həmişə zərər verərlər.

Bunun səbəbi çax sadədir: DNT çox kompleks bir quruluşla malikdir. Bu molekul üzərində meydana gələn hər hansı təsadüfi təsir ancaq zərər verir. Amerikalı genetik B.G.Ranganathan bunu belə açıqlayır:

“Mutasiyalar kiçik, təsadüfi və zərərliyərlər. Çox nadir hallarda meydana gəlirlər və ən yaxşı ehtimalla təsirsizdir. Bu üç xüsusiyyət mutasiyaların təkamülçü bir inkişafa səbəb ola bilməyəcəyini

göstərir. Onsuz da yüksək dərəcədə əlahiddələşmiş bir orqanizmdə meydana gələn təsadüfi bir hal ya təsirsiz olacaq, ya da zərərli. Bir qol saatında meydana gələcək təsadüfi dəyişiklik onu inkişaf etdirməyəcəkdir. Böyük ehtimalla ona zərər verəcək və ya ən yaxşı ehtimalla təsirsiz qalacaq. Bir zəlzələ bir şəhəri inkişaf etdirməz, əksinə, onu dağıdır” (B.G. Ranganathan, *Origins?*, The Banner Of Truth Trust, Pennsylvania, 1988).

Bu günə qədər heç bir faydalı mutasiya nümunəsi olmayıb. Bütün mutasiyaların zərərli olduğu müəyyənləşdi. Aydın oldu ki, təkamül nəzəriyyəsinin “təkamül mexanizmi” kimi göstərdiyi mutasiyalar həqiqətdə canlılara ancaq ziyan verən, onları şikəst edən bir genetik hadisədir. (İnsanlarda mutasiyanın ən çox görünən təsiri xərçəng xəstəliyidir). Əlbəttə, zərərverici bir mexanizm “təkamül mexanizmi” ola bilməz. Təbii seleksiya isə Darvinin də qəbul etdiyi kimi, “özbaşına heç nə edə bilməz”. Bu həqiqət bizlərə təbiətdə heç bir “təkamül mexanizmi”nin olmadığını göstərir. Təkamül mexanizmi olmadığına görə isə təkamül deyilən xəyali mərhələ də ola bilməz.

Daşlaşmış qalıqlarda keçid formalarının izi yoxdur

Təkamül nəzəriyyəsinin iddia etdiyi ssenarinin baş verməməsinin ən açıq sübutu isə daşlaşmış bitki qalığı qatları, torf laylarıdır. Təkamül nəzəriyyəsinə görə, bütün canlılar bir-birindən törəmişdir. İlk canlı növü vaxt keçəndən sonra başqa formaya çevrilmiş və bütün cinslər bu şəkildə ortaya çıxmışdır. Nəzəriyyəyə görə, bu dəyişiklik yüz milyon illər boyu sürərək mərhələ-mərhələ davam etmişdir.

Bu vəziyyətdə iddia edilən uzun dəyişiklik müddəti boyunca saysız-hesabsız “ara cinslər”in meydana gəldiyini və yaşadığını qəbul etmək lazımdır. Məsələn, keçmişdə özündə balıq xüsusiyyətlərinin olmasına baxmayaraq bir yandan da bəzi sürünənlərin xüsusiyyətlərini qazanmış yarı balıq-yarı sürünən canlılar yaşamış olmalı idi. Yaxud da sürünənlərin xüsusiyyətlərinə malik olarkən bir yandan da bəzi quş xüsusiyyətləri qazanmış sürünən-quşlar ortaya çıxmalı idi. Ancaq onlar keçid mərhələsində olduqları üçün şikəst, nöqsanlı və qüsurlu canlılar olmalı idilər. Təkamülçülər keçmişdə yaşadıklarına inandıqları bu nəzəri məxluqlara “ara keçid forması” adını verirlər.

Əgər həqiqətən keçmişdə bu cür canlılar yaşayıbsa, onda onların sayları və növləri milyonlarla, hətta milyardlarla olmalı idi. Və bu qəribə canlıların qalıqlarına mütləq daşlaşmış qalıqlarda, torf laylarında rast gəlinməli idi. Darvin “Cinslərin mənşəyi”ndə bunu belə açıqlamışdır: “Əgər nəzəriyyə düzdürsə, cinsləri bir-birinə bağlayan saysız ara keçid növləri mütləq yaşamalıdır... Bunların yaşamasına dair sübutlar da

təkcə daşlaşmış bitki qalıqları qatları arasında tapıla bilər (Charles Darwin, *The Origin of Species: A Facsimile of the First Edition*, Harvard University Press, 1964, səh. 179.).

Darvinin puç olan ümidləri

Ancaq XIX əsrin ortalarından bu yana dünyanın dörd bir tərəfində daşlaşmış qalıqlar tədqiq edilsə də həmin laylarda bu ara keçid formalarına heç vaxt rast gəlinməyib. Aparılmış qazıntı və araşdırmalar zamanı əldə edilən bütün tapıntılar təkamülçülərin gözlədiklərinin əksinə olaraq göstərdi ki, canlılar Yer üzündə birdən-birə, nöqsansız və qüsursuz bir şəkildə ortaya çıxıblar.

Tanınmış ingilis paleontoloqu Derek U.Eger özü təkamülçü olsa da bu gerçəyi belə etiraf edir:

“Problemimiz budur ki, geoloji layları, daşlaşmış qatları bütün təfərrüatı ilə araşdıranda, istər cinslər, istərsə də siniflər səviyyəsində olsun, davamlı olaraq həmişə eyni həqiqətlə qarşılaşırıq: mərhələli təkamüllə inkişaf edən yox, Yer kürəsində birdən-birə meydana gələn qruplar görürük (Derek A. Ager, “The Nature of the Fossil Record”, *Proceedings of the British Geological Association*, c. 87, 1976, səh. 133)

Yəni bütün canlı növləri daşlaşmış laylarda aralarında heç bir keçid forması olmadan, nöqsansız şəkildə ani olaraq ortaya çıxırlar. Bu isə Darvinin düşüncülərinin tam əksi və canlı növlərinin yaradıldığını göstərən çox güclü dəlildir. Çünki bir canlı növünün özü-özündən təkmilləşməsinin, heç bir ata olmadan bir anda və qüsursuz olaraq ortaya çıxmasının yeganə izahı o cinsin yaradılmasıdır. Bu həqiqət məşhur təkamülçü biolog Duqlas Futuyma tərəfindən də qəbul edilir:

“Yaradılış və təkamül hazırda yaşayan canlıların mənşəyi haqqında iki mümkün açıqlamalardır. Canlılar dünya üzərin-

də ya tamamilə mükəmməl və nöqsansız bir şəkildə ortaya çıxmışdır, ya da belə olmamışdır. Əgər belə olmayıbsa, onda bir dəyişiklik mərhələsi sayəsində özlərindən əvvəl mövcud olan bəzi canlı növlərinin təkamülü yolu ilə meydana gəlməlidirlər. Amma onlar əgər qüsursuz və mükəmməl bir şəkildə ortaya çıxıblarsa, o halda sonsuz güc sahibi bir ağıl tərəfindən yaradılmalıdırlar (Douglas Y. Futuyma, *Science on Trial*, Pantheon Books, New York, 1983, səh. 197).

Daşlaşmış qalıqlar da canlıların Yer üzündə qüsursuz və mükəmməl şəkildə ortaya çıxdığını göstərir. Yəni cinslərin mənşəyi Darvinin iddiasının əksinə olaraq təkamül deyil, yaradılışdır.

İnsanın təkamülü nağlı

Təkamül nəzəriyyəsinə müdafiə edənlərin ən çox gündəmə gətirdiyi məsələ insanın mənşəyi məsələsidir. Bu məsələdəki darvinist iddia bu gün yaşayan müasir insanın meymunabənzər bəzi məxluqlardan əmələ gəldiyini bildirir. 4-5 milyon il bundan əvvəl başladığı qəbul edilən bu mərhələdə müasir insanla onun əcdadları arasında bəzi “ara forma”ların yaşadığı iddia olunur. Həqiqətdə isə bütünlüklə xəyali olan bu ssenaridə dörd əsas “kateqoriya” sadalanır:

1. *Australopithecus*
2. *Homo habilis*
3. *Homo erectus*
4. *Homo sariens*.

Təkamülçülər insanların guya ilk meymunabənzər əcdadlarına “cənub meymunu” mənasına gələn “*Australopithecus*” adını verirlər. Bu canlılar həqiqətdə nəslə tükənmiş bir meymun cinsindən başqa bir şey deyil. İngiltərə və ABŞ-dan olan lord Soli Zakerman (Lord Solly Zuckerman) və prof. Çarlz

Oksnerd (Charles Oxnard) kimi dünyanın iki məşhur anatomistinin Australopithecus nümunələri üzərində apardıqları çox əhatəli çalışmaları yalnız nəslin kəsilməmiş bir meymun cinsinə aid olmasını və onların insanlarla heç bir oxşarlığa malik olmadığını göstərmişdir (Solly Zuckerman, Beyond The Ivory Tower, T o r l i n g e r

Publications, New Üork, 1970, ss. 75-94; Charles E. Oxnard, “The Place of Australorithecines in Numan Evolution: Grounds for Doubt”, Nature, c. 258, səh. 389).

Təkamülçülər insan təkamülünün sonrakı mərhələsini də “homo”, yəni insan olaraq təsnif edirlər. İddialara görə, homo sırasındakı canlılar Australopithecus-lardan daha çox inkişaf etmişdilər. Təkamülçülər bu fərqli canlılara aid fəsiləri ard-arda düzərək xəyali bir təkamül cədvəli təşkil edirdi. Bu cədvəl xəyalidir, çünki həqiqətdə bu müxtəlif siniflər arasında təkamül əlaqəsinin olduğu heç vaxt sübut edilməmişdir. Təkamül nəzəriyyəsinin XX əsrdəki ən mühüm müdafiəçilərindən biri olan Ernst Meyr (Ernst Mayr) “Homo sapiensə uzanan zəncir həqiqətdə itkindir” deyərək bunu qəbul edir

(Y. Rennie, “Darwin’s Current Bulldog: Ernst Mayr”, Scientific American, dekabr 1992).

Təkamülçülər Australopithecus-homo habilis-homo erectus-homo sariens sıralamasını tərtibləyərkən bunların hər birinin ondan sonra gələnin atası olması təsvirini yaratmağa çalışırlar. Halbuki paleoantropoloqların son tapıntıları Australopithecus, homo habilis və homo erectus-un dünyanın müxtəlif bölgələrində eyni dövrlərdə yaşadıklarını sübut etmişdir (Alan Walker, Science, c. 207, 1980, səh. 1103; A.Y.Kelso, Physical Antropology, 1. nəşr, Y.B.Lirincott Co., New York, 1970, səh. 221; M.D. Leakey, Olduvai Gorge, c. 3, Cambridge University Press, Cambridge, 1971, səh. 272).

Nomo erectus sinifinə daxil edilən insanların bir hissəsi müasir dövrlərə qədər, homo sariens neandertal və homo sariens isə sapiens (müasir) insanla eyni şəraitdə yan-yanə yaşamışlar (Time, noyabr 1996).

Bu isə əlbəttə, bu siniflərin bir-birinin əcdadı olması iddiasının qüvvədə qalmadığını aydın şəkildə ortaya qoyur. Harvard Universiteti (ABŞ) paleontoloqlarından Stefan Cey Quld (Sterhen Yay Gould) özü bir təkamülçü olsa da darvinizm nəzəriyyəsinin bu çətinliyini belə izah edir:

Əgər bir-biri ilə paralel olaraq yaşayan üç müxtəlif hominid (insanabənzər) cizgisi varsa, elə isə bizim nəsil ağacımıza nə oldu? Aydın ki, bunların biri digərindən meydana çıxmış ola bilməz. Bunların biri digəri ilə müqayisə ediləndə təkamül nəticəsində bir inkişaf ardıcılığı göstərə bilmirlər (S.Y. Gould, Natural Nistory, c. 85, 1976, səh. 30).

Qısa, mətbuatda və ya dərs kitablarında qeyd edilən və xəyalların məhsulu olan bəzi “yarımeymun, yarınsan” canlıların şəkilləri ilə, yəni ancaq təbliğat yolu ilə güclə saxlanmağa çalışılan insanın təkamülü ssenarisi heç bir elmi əsası

olmayan nağıldan ibarətdir.

Bu mövzunu uzun illər araşdıran, xüsusilə Australopithecus fəsilləri üzərində 15 il tədqiqat aparan İngiltərənin ən məşhur və mötəbər alimlərindən biri lord Soli Zakerman özü bir təkamülçü idi, amma o da ortada meymunabənzər canlılardan insana gəlib çıxan həqiqi bir nəsil ağacının olmadığı nəticəsinə gəlmişdir.

Lord S.Zakerman bir də maraqlı bir “elm şkalası” hazırlamışdı. O, elmi olaraq qəbul etdiyi elm sahələrindən elmdən uzaq olaraq qəbul etdiyi elm sahələrinə qədər bir cədvəl təşkil etmişdi. Lord S.Zakermanın bu cədvəlinə görə, elmi, yəni konkret faktlara əsaslanan elm sahələri kimya və fizikadır. Cədvəldə bunlardan sonra biologiya elmləri, sonra da sosial elmlər yerləşir. Cədvəlin sonunda, yəni ən elmdən kənar hesab edilən hissədə isə telepatiya, “altıncı hiss” kimi “hissdən-kənar dərk etmək” anlayışı, bir də “insanın təkamülü” vardır! Lord Zakerman cədvəlin bu hissəsini belə izah edir:

Obyektiv gerçəkliyin sahəsindən çıxıb da bioloji elm olaraq qəbul edilən bu sahələrə, yəni hissənkənar idraka və insanın daşlaşmış tarixinin izah edilməsinə daxil olanda təkamül nəzəriyyəsinə inanan bir adam üçün hər şeyin mümkün olduğunu görürük. Belə ki, öz nəzəriyyələrinə qəti olaraq inanan bu adamların hətta bəzi ziddiyyətli qərarları eyni anda qəbul etməsi də mümkündür (Solly Zuckerman, Beyond The Ivory Tower, Torlinger Publications, New York, 1970, səh. 19).

İnsanın təkamülü nağılı da öz nəzəriyyələrinə kor-korana inanan bəzi insanların tapdıqları bəzi daşlaşmış qalıqları əvvəlcədən qəbul etdikləri fikirlərinə uyğun olaraq izah etməkdən ibarətdir.

Darvin düsturu!

Bura qədər qeyd etdiyimiz bütün texniki sübutlarla yanaşı təkamülçülərin necə cəfəng bir inanca malik olmasını bir də uşaqların da başa düşəcəyi qədər aydın bir misalla xülasə edək.

Təkamül nəzəriyyəsi canlı aləmin təsadüfən meydana gəldiyini iddia edir. Dolayısı ilə bu iddiaya görə, cansız və şüursuz atomlar bir yerə yığılaraq əvvəlcə hüceyrəni, sonra da eyni atomlar hər hansısa bir şəkildə digər canlıları və insanı meydana gətirmişdir. İndi fikirləşək. Canlı aləmin əsasları olan karbon, fosfor, azot, potasium bircə canlı da meydana gətirə bilməzlər. İstəsəniz bu məsələdə bir “təcrübə” aparaq və təkamülçülərin əslində müdafiə etdikləri, ancaq uca səslə deyə bilmədikləri iddianı onların adından “Darvin düsturu” ilə incələyək.

Təkamülçülər canlı aləmin əsasını təşkil edən fosfor, azot, karbon, oksigen, dəmir, maqnezium kimi elementlərdən çoxlu sayda böyük çənin içinə bol miqdarda qoysunlar. Hətta adi hallarda olmayan, ancaq bu qarışıqın içində olmalıdır dedikləri bəzi ləvazimatları da bu çənə əlavə etsinlər. Qarışıqların içinə istədikləri qədər (təbii şəraitdə əmələ gəlməsi mümkün olmayan) aminosit, istədikləri miqdarda da (birinin də təsadüfən meydana gəlmə ehtimalı 10-950 olan) protein doldursunlar. Bu qarışıqda istədikləri kimi istilik və rütubət versinlər. Bunları istədikləri inkişaf etmiş cihazlarla qarışdırırsınlar. Çənlərin yanına da bu dünyanın ən məşhur alimlərini dəvət etsinlər. Bu mütəxəssislər atadan oğula, nəsildən-nəslə ötürülərək növbə ilə milyardlarla, hətta trilyonlarla il davamlı olaraq çənlərin yanında gözləsinlər. Bir canlının meydana gəlməsi üçün hansı şərtləri mövcud olmasına inanırlarsa, hamısından istifadə etmək sərbəst olsun. Ancaq nə edirlərsə-et-

sinlər, o çənlərdən qətiyyən bir canlı çıxara bilməyəcəklər. Zürafələri, şirləri, arıları, bülbülləri, tutuquşuları, atları, delfinləri, gülləri, zanbaqları, qərənfilləri, bananları, portağalları, almaları, xurmaları, pomidorları, yemişləri, qarpızları, əncirləri, zeytunları, üzümləri, şaftalıları, tovuzquşularını, qırqovulları, müxtəlif rəngli kəpənəkləri və bunlar kimi milyonlarla canlı növündən heç birini əmələ gətirə bilməzlər. Burada adını qeyd etdiyimiz bu canlı varlıqların tək bir hüceyrəsini də əldə edə bilməzlər.

Qıyası, şüursuz atomlar bir yerə yığılaraq hüceyrəni əmələ gətirə bilməzlər. Sonra yeni bir qərar verərək bir hüceyrəni iki yerə ayıran, daha sonra bir-birinin ardınca fərqli qərarlar verən, elektron mikroskopunu kəşf edən, sonra öz hüceyrə quruluşunu bu mikroskopun altında incələyən professorları da əmələ gətirə bilməzlər.

Maddə ancaq Allahın üstün yaratması ilə canlı ola, həyat tapa bilər. Bunun əksini iddia edən təkamül nəzəriyyəsi isə təfəkkür və idraka tamamilə zidd olan bir cəfəngiyyatdır. Təkamülçülərin ortaya atdığı iddialar ətrafında bir az düşünmək haqqında yuxarıda danışılan nümunədə olduğu kimi bu həqiqəti də aydın şəkildə göstərir.

Gözdəki və qulaqdakı texnologiya

Təkamül nəzəriyyəsinin heç vaxt izah edə bilməyəcəyi başqa bir məsələ isə gözdəki və qulaqdakı mükəmməl hissetmə (lamisə) keyfiyyətidir.

Gözlə bağlı mövzuya keçməzdən əvvəl “necə görürük?” sualına qısa da olsa cavab verək. Bir cisimdən gələn şüalar gözə tərs olaraq düşürlər. Bu şüalar buradakı hüceyrələr tərəfindən elektrik siqnallarına çevrilir və beyinin arxa tərəfindəki görmə mərkəzi deyilən kiçik bir nöqtəyə ötürülür. Bu

elektrik siqnalları sıra ilə davam edən icraatlardan sonra beyindəki bu mərkəzdə görüntü olaraq hiss edilir və görülür.

Bu məlumatdan sonra indi bir az fikirləşək. Beyin işıq üçün qapalıdır. Yəni beynin içi qapqaranlıqdır, işıq beynin olduğu yerə qədər gedib çıxa bilməz. Görüntü mərkəzi deyilən yer zülmət qaranlıq, işığın heç vaxt çatma bilmədiyini, bəlkə də heç vaxt rast gəlmədiyiniz qədər qaranlıq bir yerdir. Ancaq siz bu zülmət qaranlığında işıqlı, parlaq bir dünyanı seyr edirsiniz. Həm də bu o qədər aydın və keyfiyyətli bir görüntüdür ki, XXI əsrin texnologiyası da hər cür imkan sahibi olmasına baxmayaraq bu görüntünü əldə edə bilməmişdir. Məsələn, hazırda oxuduğunuz kitaba, kitabı tutan əllərinizə baxın. Sonra başınızı qaldırın və ətrafınıza nəzər salın. İndi gördüyünüz aydınlıq və keyfiyyətdəki bu görüntünü başqa bir yerdə görmüsünüzmü? Bu qədər aydın bir görüntünü sizə dünyanın bir nömrəli televizor şirkətinin istehsal etdiyi ən mükəmməl televizor ekranı da verə bilməz. 100 ildir minlərlə mühəndis bu aydınlığı əldə etməyə çalışır. Bunun üçün fabriklər, nəhəng təsisatlar qurulur, tədqiqatlar aparılır, planlar və layihələr hazırlanır. Yenə də bir televiziya ekranına baxın, bir də əlinizdə tutduğunuz bu kitaba. Arada böyük aydınlıq və keyfiyyət fərqi olduğunu görəcəksiniz. Həm də televizor ekranı sizə ikiölçülü bir görüntü göstərir, halbuki siz üçölçülü, dərin bir perspektivi görürsünüz.

Uzun illərdir on minlərlə mühəndis üçölçülü televizor hazırlamağa, gözün görmə keyfiyyətinə yiyələnməyə səy gös-

tərir. Bəli, üçölçülü televizor sistemini hazırlaya bildilər, ancaq onu da eynəksiz görmək mümkün deyil. Bu eyni zamanda süni bir üçölçülü sistemdir. Arxa tərəf daha bulanıq, qarşı tərəf isə kağızdan hazırlanmış dekorasiya kimi görünür. Heç vaxt gözün gördüyü qədər dəqiq və keyfiyyətli bir görüntü ola bilməz. Kamerada da, televizorda da mütləq görüntü itkisi baş verir.

Təkamülçülər bu keyfiyyətli və dəqiq görüntünü təşkil edən mexanizmin təsadüfən meydana gəldiyini iddia edirlər. İndi bir adam sizə otağınızın bir küncündəki televizorun təsadüflər nəticəsində meydana gəldiyini, “atomlar bir yerə toplandı və bu göstərən cihazı meydana gətirdi” desə, nə fikirləşərsiniz? Minlərlə adamın bir yerə yığılaraq düzəldə bilmədiyini şüursuz atomlar necə edə bilər?

Gözün gördüyündən daha ibtidai olan bu görüntünü meydana gətirən cihaz təsadüfən meydana gəlmirsə, gözün və gözün gördüyü görüntünün də təsadüfən meydana gəlməyəcəyi aydın məsələdir.

Bu məsələ qulaq üçün də eynidir. Xarici qulaq ətrafdakı səsləri qulaq çömçəsi vasitəsilə yığıb orta qulağa ötürür. Orta qulaq aldığı səs tirtəyişlərini gücləndirərək daxili qulağa ötürür. Daxili qulaq da bu tirtəyişləri elektrik siqnallarına döndərərək beyinə göndərir. Eynilə görmə məsələsində olduğu kimi eşitmək icraatları da beyindəki eşitmə mərkəzində həyata keçir.

Gözdəki vəziyyət qulaq üçün də qüvvədə qalır, yəni beynin işığa olduğu kimi səsə də qapalıdır, səsi keçirmir. Dolaşığı ilə ətraf nə qədər gurultulu da olsa beynin içi tamamilə səssizdir. Buna baxmayaraq ən dəqiq səslər beyində hiss edilir. Səs keçirməyən beynimizdə bir orkestrin simfonialarını eşidərsiniz, izdihamlı bir məkanın bütün gurultusunu eşidər-

siniz. Ancaq həmin anda həssas bir cihazla beynimizin içindəki səs səviyyəsi ölçülsə, burada mütləq bir səssizliyin hakim olduğu görünəcək.

Dəqiq bir görüntü əldə edə bilmək üçün indiyə qədər texnologiyadan necə istifadə edilirsə, səs üçün də eyni səylər onlarla ildir ki, davam edir. Səsi qeyd etmək cihazları, çoxlu elektrik aləti, səsi qeyd edən musiqi sistemləri bu səylərin bəzilərinin nəticələridir. Ancaq bütün texnologiyaya, bu texnologiyada işləyən minlərlə mühəndisə və mütəxəssisə baxmayaraq qulaqdakı dəqiq və keyfiyyətli bir səs əldə edilməmişdir. Ən böyük musiqi sistemi şirkətinin istehsal etdiyi ən keyfiyyətli musiqi alətini fikirləşin. Səsi qeyd edəndə mütləq səsin bir hissəsi itir və ya az da olsa mütləq xıslıtlı əmələ gəlir. Musiqi cihazını açanda musiqi başlamamışdan əvvəl bir xırıltılı səsi mütləq eşidəcəksiniz. Ancaq insan bədənindəki texnologiyanın məhsulu olan səslər çox dəqiq və qüsursuzdur. Bir insan qulağı heç vaxt musiqi mərkəzində olduğu kimi xırıltılı və ya pozuntulu səs hiss etməz, səs necədirsə, onu tam və dəqiq olaraq eşidir. Bu vəziyyət insan yaradıldığı gündən indiyə qədər bu cürdür.

Bu günə qədər insan oğlunun istehsal etdiyi, hazırladığı heç bir görüntü və səs cihazı göz və qulaq qədər həssas və uğurlu bir lamisə sistemi ola bilməmişdir.

Ancaq görmə və eşitmə hadisəsində bütün bunlardan başqa çox böyük həqiqət var.

Beynin içindəki görən və eşidən şüur kimə aiddir?

Beynin içində cürbəcür rəngli bir dünyanı seyr edən, simfoniyaları, quşların səsini eşidən, çiçəkləri iyləyən kimdir?

İnsanın gözlərindən, qulaqlarından, burnundan gələn xə-

bərdarlıqlar elektrik siqnalı olaraq beyinə ötürülür. Biologiya, fiziologiya və ya biokimya kitablarında bu görüntünün beyində necə meydana gəlməsinə dair çoxlu təfərrüatlar oxuya bilərsiniz. Ancaq bu məsələ haqqındakı həqiqətə heç bir yerdə rast gələ bilməzsiniz ki, beyində bu elektrik siqnallarını görüntü, səs, iy və hiss olaraq qavrayan kimdir? Beyinin içində gözə, qulağa, buruna ehtiyac hiss etmədən bütün bunları qavrayan bir şüur var. Bu şüur kimə aiddir?

Əlbəttə, bu şüur beyni təşkil edən sinirlərə, yağ təbəqəsinə və sinir hüceyrələrinə aid deyil. Buna görə də hər şeyin maddədən ibarət olduğunu zənn edən darvinist materialistlər bu suallara heç vaxt cavab verə bilmir. Çünki bu şüur Allahın yaratdığı ruhdur. Ruh görüntünü seyr etmək üçün gözə, səsi eşitmək üçün qulağa ehtiyac hiss etməz. Bunlardan da başqa fikirləşmək üçün beyinə də ehtiyacı olmaz.

Bu aydın və elmi həqiqətləri oxuyan hər bir insanın beyninin daxilindəki bir neçə santimetrlik, qapqaranlıq məkana bütün kainatı üçölçülü, rəngli, kölgəli və işıqlı olaraq sıığıdır. Allahı fikirləşib, Ondan qorxub Ona sığınması lazımdır.

Materialist inanc

Bura qədər araşdırdığımız təkamül nəzəriyyəsinin elmi kəşflərlə açıq şəkildə ziddiyyət təşkil edən bir iddia olduğunu göstərir. Nəzəriyyənin həyatın mənşəyi haqqındakı iddiası elmə ziddir, ortaya atdığı təkamül mexanizmlərinin heç bir təkmilləşdirici təsiri yoxdur və dünyanın daşlaşmış qatları darvinizm nəzəriyyəsinin vacib saydığı keçid formalarının yaşamadıklarını göstərir. Belə də təkamül nəzəriyyəsinin əlbəttə ki, elmə zidd bir fikir kimi kənara atılması lazımdır.

Tarix boyu təkamül modeli kimi bir çox düşüncə sistemi elmin gündəmindən çıxarılmışdır. Amma təkamül nəzəriyyəsinin təkidlə elmi gündəmə gətirmək istəyirlər. Hətta bəzi

adamlar bu nəzəriyyənin tənqidini “elmə hücum” kimi qələmə verməyə çalışır. Görəsən nəyə görə?

Bunun səbəbi təkamül nəzəriyyəsinin bəzi mühitlər üçün heç cür əldən buraxılmayacaq ehkamçı bir inanc olmasıdır. Bu adamlar materialist fəlsəfəyə kor-koranə bağlıdırlar və darvinizmi də təbiətə verilə biləcək yeganə materialist izah olduğu üçün mənimsəyirlər.

Bəzən bunu açıq şəkildə etiraf da edirlər. Harvard Universitetindən məşhur genetik və tanınmış təkamülçü olan Riçard Levontin “əvvəlcə materialist, sonra alim” olduğunu belə etiraf edir:

Bizim materializmə bir etiqadımız var, aprior (əvvəlcədən qəbul edilmiş, doğru sayılan, təcrübədən asılı olmayan, təcrübədən qabaq mövcud olan) bir inandır bu. Bizi dünyaya materialist bir açıqlama gətirməyə məcbur edən şey elmin istiqamət və qaydaları deyil. Əksinə, materializmə olan aprior bağlılığımız üzündən dünyaya materialist açıqlama gətirən araşdırma üsullarını və qavramları təqdir edirik. Materializm mütləq doğru olduğuna görə də ilahi bir açıqlamanın səhnəyə daxil olmasına icazə verə bilmərik (Richard Lewontin, “The Demon-Naunted World”, The New Üork Review of Books, 9 yanvar 1997, səh. 28).

Bu sözlər darvinizmin materialist fəlsəfəyə bağlılıq ucbatından yaşadılan bir ehkam olmasının açıq ifadəsidir. Bu ehkam maddədən başqa heç bir varlıq olmadığını qəbul edir. Buna görə də cansız, məntiqsiz maddənin həyatı yaratdığına inanır. Milyonlarla müxtəlif canlı növünün, məsələn, quşların, balıqların, zürafələrin, qaplanların, böcəklərin, ağacların, çiçəklərin, balinaların və insanların cansız maddənin öz içindəki dəyişikliklərə, yəni yağan yağışla, çaxan şimşəklə onun içindən meydana gəldiyini qəbul edir. Həqiqətdə isə bu, həm ağla, həm də elmi gerçəkliklərə zidd qənaətdir. Amma dar-

vinistlər “ilahi bir açıqlamanın səhnəyə girməməsi” üçün bu qənaəti müdafiə etməkdə davam edirlər.

Canlıların mənşəyinə əvvəlcədən qəbul edilmiş materialist düşüncə ilə baxmayan hər kəs isə bu açıq gerçəyi görəcəkdir: “Bütün canlılar üstün bir gücə, məlumata və ağıla sahib olan bir Yaradanın əsərləridir. O Yaradan bütün kainatı yoxdan var edən, canlıları da yaradıb şəkilləndirən Allahdır”.

Təkamül nəzəriyyəsi bəşər tarixinin ən təsirli sehidir

Burada bunu da bildirmək lazımdır ki, əvvəlcədən qəbul edilmiş mənfi fikirləri olmayan, heç bir ideologiyanın təsiri altında qalmayan, ancaq aqlını və məntiqini işlədən hər bir insan elmdən və mədəniyyətdən uzaq olan cəmiyyətlərin xurafatlarını əks etdirən təkamül nəzəriyyəsinin inanılması mümkün olmayan bir iddia olduğunu asanlıqla başa düşəcəkdir.

Yuxarıda da qeyd etdiyimiz kimi, təkamül nəzəriyyəsinə inananlar böyük bir çənin içinə çoxlu atomu, molekulu, cansız maddəni dolduran və bunların qarışmasından vaxt ərzində fikirləşən, dərk edən, kəşflər edən professorların, tələbələrin, Eynşteyn, Hubbl kimi elm adamlarının, Frenk Sinatra, Çarlton Heston kimi sənətçilərin, bununla yanaşı ceyranların, limon ağaclarının, qərənfillərin çıxacağına inanırlar. Həm də bu cəfəng iddiaya inananlar elm adamları, professorlar, mədəni, təhsilli insanlardır. Buna görə də təkamül nəzəriyyəsi üçün “dünya tarixinin ən böyük və ən təsirli sehi” ifadəsini işlətmək daha münasib olacaq. Çünki bəşər tarixində insanların aqlını başından bu dərəcədə alan, ağıl və məntiqlə fikirləşməsinə imkan verməyən, gözlərinin qarşısına sanki bir pərdə çəkib çox açıq olan həqiqətləri görmələrinə mane olan bir başqa inanc və ya iddia da yoxdur. Bu, qədim misirlilə-

rin günəş tanrısı Raya, bəzi afrikalı qəbilələrin totemlərə, Səba xalqının günəşə sitayiş etməsindən, Hz.İbrahimin tayfasının öz əlləri ilə düzəltdiyi bütlərə, Hz.Musanın xalqının qızıldan düzəltdiyi buzova sitayiş etməsindən daha dəhşətli və qəbuledilməz bir korluqdur. Həqiqətdə bu vəziyyət Allahın Quranda işarə etdiyi bir ağılsızlıqdır. Allah bəzi insanların idrak qabiliyyətinin qapanacağını və həqiqətləri görməkdən aciz vəziyyətə düşəcəyini əksər ayələrində bildirir. Bu ayələrdən bəziləri bunlardır:

“Həqiqətən, inkar edənləri əzabla qorxutsan da, qorxutmasan da onlar üçün birdir, iman gətirməzlər. Allah onların ürəyinə və qulağına möhür vurmuşdur. Gözlərində də pərdə vardır. Onları böyük bir əzab gözləyir!” (“Bəqərə” surəsi, 26-7).

“...Onların qəlbləri vardır, lakin onunla anlamazlar. Onların gözləri vardır, lakin onunla eşitməzlər. Onlar heyvan kimidirlər, bəlkə də daha çox zəlalətdədirlər. Qafil olanlar da məhz onlardır!” (“Əraf” surəsi, 7179).

Allah başqa ayələrdə isə bu insanların möcüzələr görsələr də inanmayacaq qədər sehləndiklərini belə bildirir:

“Əgər onlara göydən bir qapı açsaq və onunla durmadan yuxarı dırmaşsalar, yenə də “Gözümüz bağlanmış, biz sehlənmişik” deyərlər” (“Hicr” surəsi, 1514-15).

Bu qədər geniş bir kütlənin üzərində bu sehrin təsirli olması, insanların həqiqətlərdən bu qədər uzaq saxlanması və 150 ildir bu sehrin pozulmaması isə sözlərlə deyilə bilməyəcək qədər heyrətamiz bir vəziyyətdir. Çünki bir və ya bir neçə insanın imkan xaricində olan ssenarilərə, cəfəngiyyat və məntiqsizliklərlə dolu iddialara inanması aydın ola bilər. Ancaq dünyanın dörd bir tərəfindəki insanların şüursuz və cansız atomların ani bir qərarla bir yerə yığılıb, fəvqəladə bir təşkilatlanma, nizam-intizam, ağıl və şüur göstərən qüsursuz bir sistemlə işləyən kainatı, canlı aləm üçün uyğun olan hər

cür xüsusiyyətə sahib olan Yer planetini və saysız kompleks sistemlə təchiz edilmiş canlıları meydana gətirdiyinə inanmasının sehrdən başqa bir izahı və adı yoxdur.

Həmçinin Allah Quranda inkarçı fəlsəfənin tərəfdarı olan bəzi adamların etdiyi sehrlərlə insanları təsir altına aldıklarını Hz.Musa və firon arasında baş verən bir hadisə ilə bizə bildirir. Hz.Musa firona haqq dini başa salanda firon Hz.Musaya öz “əlmi sehrbazları” ilə insanların yığışdıqları bir yerdə qarşılaşmalarını istəyir. Hz.Musa sehrbazlarla qarşılaşanda əvvəlcə sehrbazlara onların mərifətlərini göstərməsini əmr edir:

“(Musa:) “Siz atın!” dedi. Onlar (əllərindəkini yerə) atdıqda adamların gözlərini bağlayıb onları qorxutdular və böyük bir sehr göstərdilər” (“Əraf” surəsi, 7/116).

Göründüyü kimi, fironun sehrbazları gözbağlamalarla - Hz.Musa və ona inananlar istisna olmaqla - insanların hamısını sehrləyə bilmişdilər. Ancaq onların atdıqlarının əvəzində Hz.Musanın göstərdiyi dəlil onların bu sehrini, ayələrin ifadəsi ilə desək, “uydurub düzəlttikləri bütün şeyləri udmuş”, yəni təsirsiz hala gətirmişdir:

“Biz də Musaya: “Əsanı tulla!” deyərək vəhy etdik. Bir də baxıb gördülər ki, əsa onların uydurub düzəlttikləri bütün şeyləri udur. Artıq haqq zahir, onların uydurub düzəlttikləri yalanlar isə batil oldu. Sehrbazlar orada məğlub edildilər və xar olaraq geri döndülər” (“Əraf” surəsi, 7/117-119).

Ayədə də bildirildiyi kimi, əvvəl insanları sehrləyərək öz təsiri altına bu adamların etdiklərinin bir saxtakarlıq olmasının üzə çıxıb təsdiqlənməsindən sonra qeyd edilən adamlar pis vəziyyətə düşmüşdülər. Günümüzdə də bir sehrin təsiri ilə elm pərdəsi altında çox cəfəng iddialara inananlar və bunları müdafiə etməyə həyatlarını həsr edənlər əgər bu iddia-

lardan əl çəkməsələr, həqiqətlər tam mənası ilə açığa çıxanda və “sehr pozulanda” onlar da pis vəziyyətə düşəcəklər.

Təkamül nəzəriyyəsini müdafiə edən və ateist bir filosof olan Malkolm Maqqric (Malcolm Muggeridge) belə bir vəziyyətdən qorxduğunu belə etiraf edir:

Mən özüm təkamül nəzəriyyəsinin xüsusilə tətbiq edildiyi sahələrin gələcəyin tarix kitablarındakı ən böyük gülünc vəziyyətlərdən biri olacağına inandım. Gələcək nəsillər bu qəddər çürük və qeyri-müəyyən olan bir hipotezin inanılmaz bir sadəlövhüklə qəbul edilməsini heyrət içində qarşılayacaqlar (Malcolm Muggeridge, *The End of Christendom*, Grand Rarids: Eerdmans, 1980, səh. 43).

Bu gələcək uzaqda deyil, əksinə, çox yaxın bir gələcəkdə insanlar “təsadüflər”in tanrı ola bilməyəcəyini başa düşəcəklər və təkamül nəzəriyyəsi bəşər tarixinin ən böyük yalanı və ən şiddətli sehri olaraq tanındılacaq. Bu şiddətli sehr böyük sürətlə dünyanın dörd bir tərəfində özünün insanlar üzərindəki təsirini azaltmağa başlamışdır. Təkamül yalanının sirrini öyrənən əksər insanlar bu yalana necə inandıqlarını heyrət və təəccüb içində götür-qoy edirlər.

**“Sən pak və müqəddəssən!
Sənin bizə öyrətdiklərimdən başqa
biz heç bir şey bilmirik.
Hər şeyi bilən, hökm və hikmət sahibi Sənsən”
 (“Bəqərə”, 232).**

İQTİBASLAR

- 1- Aluso, Mahmud, Ruhu'l-Mevno, Beyrut, 3/133-134; Bursevo, Ismail Hakki, Ruhu'l-Beyan, Ist, 1306, 1321-<http://www.uni-frankfurt.de/irenkrelkultur47.htm> - Hüseyin Yasar: İslam Tasavvufunda Bir Kadın Olarak Meryem. Journal of Religious Culture Journal für Religions kultur Nr. 47 (2001)
- 2- <http://www.geocities.com/SoHo/Easel/3809hurma.htm>
- 3- <http://www.sgpdates.com/date.htm>
- 4- <http://www.sgp-dates.com/date.htm>
- 5- http://www.telmedpak.com/agricultures.asp?a=agriculture&b=date_palm
- 6- http://www.telmedpak.com/agricultures.asp?a=agriculture&b=date_palm
- 7-<http://198.65.147.194/EnglishScience20007/article5.shtml>
<http://www.people.virginia.edu/~rjh9uoxytocin.html>
<http://eilat.sci.brooklyn.cuny.edu/newnyc/DRUGSOXYTOCIN.HTM#supplied>
- 8- <http://www.geocities.com/SoHo/Easel/3809hurma.htm>
- 9- <http://www.yasamsaglik.com/HaberAraSonuc.asp?txtAnahtar1=Migren>
<http://www.autism-tr.org/hydroteraphy.htm>
- 10- <http://www.mumcu.com/html/article.php?sid=247>
- 11- <http://www.bebek.com/index.asp?bolum=12&haberid=173> Hürriyet, 08.08.2001
- 12- <http://www.bebek.com/index.asp?bolum=4&konu=49>
- 13- <http://www.mumcu.com/html/article.php?sid=43>
- 14- Muhammed Halil Herras, Faslu'l-Makal fi Ref'i İsa Hayyen ve Nüzulihı ve Katlihi'd-Deccal, Mektebetü's Sünne, Kahire, 1990, s. 20
- 15- Taberi Tefsiri, İmam Taberi, cilt 2, s. 528; Cilt 1, s. 247
- 16- Müslim, Rada 64, (1467); Nesai, Nikah 15, (6,69); Kütüb-i Sitte, Muhtasari Tercüme ve Serhi, Prof. Dr. İbrahim Canan, 15. cilt, Akzag Yayinlari, Ankara, s. 514
- 17- Nesai, Tirmizi ve Hakim'in de yaklasik anlamda rivayetleri vardır.; Huccetü'l İslam İmam Gazali, İhya'u Ulum'id-din, 2. cilt, Zeviri: Dr. Sitki Gülle, Huzur Yayinevi, İstanbul 1998, s. 105)
- 18- Tirmizi; Huccetü'l İslam İmam Gazali, İhya'u Ulum'id-din, 2. cilt, Zeviri: Dr. Sitki Gülle, Huzur Yayinevi, İstanbul 1998, s. 10
- 19- <http://www.diyaret.gov.tr/hutbeler/30032001.html>
- 20- G. Ahmed Ziyaüddin, Ramuz El Hadis, 2. cilt, Gonca Yayinevi, İstanbul, 1997, 5317
- 21- Kğtğb-i Sitte, Muhtasari Tercüme ve Serhi, Prof. Dr. İbrahim Canan, 2. cilt, Akzag Yayinlari, Ankara, s. 328
- 22- 21. Lema, s. 668
- 23- 20. Lema, s. 662-663
- 24- Barla Lvhikasi, s. 78
- 25- Kğtğb-i Sitte Ebu Saidu'l – Hudri r.a. 1. cilt, s. 89